

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ДЗ «ДНІПРОПЕТРОВСЬКА МЕДИЧНА АКАДЕМІЯ»
КАФЕДРА АНАТОМІЇ ЛЮДИНИ

С. Б. Крамар, Д. І. Назарова, О. В. Кузнєцова, М. А. Довгаль

АНАТОМІЯ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТА

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК
ДЛЯ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНИХ І СТОМАТОЛОГІЧНОГО
ФАКУЛЬТЕТІВ

Дніпропетровськ
2018

УДК 616.7

ББК 54.18

С. Б. Крамар, Д. І. Назарова, О. В. Кузнецова, М. А. Довгаль

Анатомія опорно-рухового апарата: навчальний посібник для студентів медичних і стоматологічного факультетів.

Затверджено на засіданні Вченої Ради ДЗ «Дніпропетровської медичної академії МОЗ України» протоколо №9 від 31 травня 2018 року

Рецензенти:

Герасимюк І. Є. - завідувач кафедри анатомії людини державного вищого навчального закладу «Тернопільський державний медичний університет ім. І. Я. Горбачевського, доктор медичних наук, професор

Кривко Ю. Я. - професор кафедри анатомії людини Львівського національного медичного університету ім. Данила Галицького, доктор медичних наук

Вступ

Мета написання данного навчального посібника виникла з накопиченням викладацького досвіду, з розумінням необхідності структурованого викладення матеріалу, який студенти можуть занотувати. Також, є необхідність єдиного методичного підходу у викладанні дисципліни і автори сподіваються, що навчальний посібник «Анатомія опорно-рухового апарата» стане в нагоді не тільки студентам, а й педагогічному складу, клінічним фахівцям.

З повагою. Автори.

Остеологія.

Стадії розвитку кісток:

1. Перетинчастий скелет – з 3-ого тижня розвитку;
2. Хрящовий скелет – з 5-8 тижнів розвитку;
3. Кістковий скелет – з 8-го тижня розвитку.

Види остеогенезу:

1. Ендесмальне скостеніння;
2. Періхондральне скостеніння;
3. Ендохондральне скостеніння;
4. Періостальне скостеніння.

Класифікація кісток.

За будовою:

1. Трубочасті кістки:
 - ▶ Довгі – плечова, стегнова, кістки передпліччя та гомілки;
 - ▶ Короткі – п'ясткові, плеснові, фаланги пальців.
2. Губчасті кістки /ossa spongiosa/ – кістки зап'ястка та заплесна, сесамоподібні кістки.
3. Плоскі кістки (широкі) /os planum/ – кістки склепіння черепа, тазові кістки, груднина, ребра.
4. Ненормальні кістки (мішані) /ossa irregularia/ - кістки основи черепа, ключиця, хребці
 - ▶ тіло хребця – губчаста кістка;
 - ▶ дуга та відростки хребця – плоскі кістки.
5. Повітроносні кістки /ossa pneumatica/ - мають у тілі порожнину, вистелену слизовою оболонкою та заповнену повітрям – лобова, клиноподібна, решітчаста кістки, верхня щелепа.

За розвитком:

1. *Первинні кістки* – кістки, які оминають хрящову стадію розвитку; перетинчаста тканина одразу перетворюється на кісткову. Це переважно кістки склепіння черепа та обличчя.
2. *Вторинні кістки* – кістки, які у процесі розвитку послідовно проходять усі три стадії. Це усі кістки осьового скелету та деякі кістки основи черепа.
3. *Мішані кістки* – кістки, які частково розвиваються за первинним типом, частково за вторинним. Це ключиця з осьового скелету, потилична, скронева кістки з черепа.

Основні частини трубчастої кістки:

1. Тіло /corpus/;
2. Епіфізи /epiphysis/;

Основні частини губчастих і мішаних кісток різняться, але завжди є тіло:

1. Тіло /corpus/;
2. Дуга, відростки, крила /arcus, processus, alla/

На основних частинах розміщуються основи, верхівки, краї, поверхні, кути, головки, шийки, додаткові структури кістки та інші.

Додаткові структури кістки:

Апофізи – підвищення, до яких кріпляться м'язи та зв'язки:

- горб /tuber/
- горбок /tuberculum/
- гребінь /crista/
- відросток /processus/
- горб /tuber/
- горбок /tuberculum/
- гребінь /crista/
- відросток /processus/
- вертлюг /trochanter/
- надвиростки /epicondylus/

► Заглиблення, де м'язи кріпляться своєю м'якою частиною:

- яма /fossa, fovea/
- ямка /fossula/

► Сліди проходження через кістку судини чи нерва:

- борозна /sulcus/
- канал /canalis/
- каналець /canaliculus/
- щілина /fissure/

Хребці /vertebrae/.

Основні частини:

1. Тіло хребця /corpus vertebrae/.
2. Дуга хребця /arcus vertebrae/.
3. Отвір хребця /foramen vertebrae/.

На тілі хребця вирізняють:

- поверхні – верхню, нижню, задню та передньобічну /facies superior, inferior, posterior et anterolateralis/;
- краї – верхній та нижній /margo superior et inferior/;

На дузі хребця вирізняють:

- поверхні – зовнішню і внутрішню / facies medialis et lateralis/;
- краї – верхній та нижній /margo superior et inferior/;
- ніжки дуги хребця /pediculus arcus vertebrae/;
- верхня і нижня вирізки ніжки дуги хребця /incisura vertebralis superior et inferior pediculus arcus vertebrae/;
- відростки дуги хребця /processus arcus vertebrae/:
 - поперечні відростки /processus transversus/;
 - верхні суглобові відростки /processus articularis superior/;
 - нижні суглобові відростки /processus articularis inferior/;
 - остистий відросток /processus spinosus/.

Ознаки хребців різних відділів хребтового стовпа.

І шийний хребець – атлант /atlas/ - не має тіла:

Основні частини:

1. Бічні маси атланта /massa lateralis atlas/;
2. Передня і задня дуги атланта /arcus anterior et posterior atlas/.

На передній дузі атланта:

- *передній горбок /tuberculum anterius/* на передній поверхні дуги;
- *ямка зуба /fovea dentis/* на задній поверхні дуги.

На задній дузі атланта:

- *задній горбок /tuberculum posterius/* на задній поверхні.

На бічних масах:

- *верхня суглобова поверхня /facies articularis superior/* на верхній поверхні бічної маси для зчленування з потиличними виростками;
- *нижня суглобова поверхня /facies articularis inferior/* на нижній поверхні бічної маси для зчленування з осьовим хребцем.
- *поперечні відростки атланта /processus transversus atlas/* на бічній поверхні бічних мас:
 - ✓ *поперечний отвір /foramen processus transversus/;*
 - ✓ *передній і задній горбок поперечного відростка /tuberculum anterius et posterius/.*

II шийний хребець – осьовий хребець /axis/:

Основні частини:

1. Тіло осьового хребця /corpus vertebrae/;
2. Дуга осьового хребця /arcus vertebrae/;
3. Отвір осьового хребця /foramen vertebrae/.

На тілі осьового хребця вирізняють:

На верхній поверхні:

- *зуб осьового хребця /dens/:*
 - ✓ *верхівка зуба /apex dens/;*
 - ✓ *передня суглобова поверхня зуба /facies articularis anterior dens/;*
 - ✓ *задня суглобова поверхня зуба /facies articularis posterior dens/.*
- *верхні суглобові поверхні тіла осьового хребця /facies articularis superior corpus dens/.*

На тілі II осьового хребця вирізняють також передню, задню, нижню вільні поверхні. До бічних поверхонь II шийного хребця приєднується дуга хребця.

На дузі осьового хребця розміщені:

- *остистий відросток* /processus spinosus/;
- *нижні суглобові відростки* /processus articularis inferior/;
- *поперечні відростки* /processus transversus/:
 - ✓ *поперечний отвір* /foramen processus transversus/;
 - ✓ *передній і задній горбки поперечного відростка.* /tuberculum anterius et posterius/.

Озники хребців різних відділів.

Шийний відділ:

- *поперечний отвір* /foramen processus transversus/ у поперечних відростках хребця /окрім VII-ого/;
- *роздвоєний остистий відросток* / processus spinosus/ /окрім VII-ого/;
- *передній та задній горбки* /tuberculum anterius et posterius/ на поперечних відростках хребця;
- *гачки* /uncus corporis/ - розташовані на верхньому краї тіла хребця.

Грудний відділ:

- на бічних поверхнях тіла хребця по верхньому і нижньому краям розташовані верхня і нижня *реброві ямки* /fovea costalis superior et inferior/;
- на поперечних відростках є *реброва ямка поперечного відростка* /fovea costalis processus transversus/ (окрім XI, XII)
- остистий відросток тригранний, розташований у фронтальній площині;
- верхні та нижні суглобові відростки розташовані у фронтальній площині.

Поперековий відділ:

- верхні та нижні суглобові відростки розташовані у сагітальній площині;
- на верхніх суглобових відростках можуть бути присутні *соскоподібні відростки* /processus mamillaris/;
- між поперечним і верхнім суглобовим відростками можуть бути присутні *додаткові відростки* /processus accessorius/.

Крижа /os sacrum/ – п'ять крижових хребців, які зрослись між собою:

Основна частина:

1. Тіло крижі /corpus sacralis/.
2. Крижовий канал /canalis sacralis/.

На тілі крижі вирізняють:

- основу крижі /basis ossis sacri/;
- верхівку крижі /apex ossis sacri/;
- бічну частину /pars lateralis/;
- поверхні – передню /тазову/ і задню /facies anterior /pelvina/ et posterior/.

На передній поверхні крижі:

- *поперечні лінії* /lineae transversae/;
- *передні крижові отвори* /foramina sacralia anteriora /pelvina, ventralia/;
- *крило крижі* /ala sacralis/.

На задній поверхні вирізняють:

- *задні крижові отвори* /foramina sacralia posteriora /dorsalia /;
- *серединний крижовий гребінь* /crista sacralis mediana/;
- *проміжний крижовий гребінь* /crista sacralis intermedia/;
- *бічний крижовий гребінь* /crista sacralis lateralis/;
- *розтір крижового каналу* /hiatus sacralis/;
- *крижовий ріг* /cornu sacrale/.

На бічній частині крижі:

- *вушкоподібна поверхня крижі* /facies auricularis/;
- *крижова горбистість* /tuberositas sacralis/.

На основі крижі:

- *верхня поверхня I крижового хребця* /facies superior/ ;
- *верхні суглобові відростки для V поперекового хребця* /processus articularis superior/.

Куприк /os coccygis/ – 3-5 рудиментарних куприкових хребців /vertebrae coccygeae/:

- *основа куприка* /basis os coccygis/ – спрямована догори;
- *куприковий ріг* /cornu coccygeum/ – парне утворення.

Груднина /sternum/.

Основні частини:

- *Ручка груднини* /manubrium sternum/;

- *Тіло груднини /corpus sterni/;*
- *Мечоподібний відросток /processus xiphoideus/.*

Ручка груднини містить:

- *Передню поверхню /facies anterior/;*
- *Задню поверхню /facies posterior/;*
- *Правий і лівий бічні краї /facies lateralis dextra et sinistra/;*
- *Верхній край /margo superior/*

На краях ручки груднини:

- *Яремна вирізка груднини /incisura jugularis/ – на верхньому краї;*
- *Ключична вирізка груднини /incisura clavicularis/ – на бічному краї;*
- *Реброва вирізка груднини для хряща I ребра /incisura costa prima/;*
- *Піввирізка груднини для хряща II ребра /incisura costa secunda/ – на бічному краї.*

На тілі груднини:

- *Поперечні лінії /lineae transversae/ – на передній поверхні;*
- *Піввирізка груднини для хряща II ребра /incisura costa secunda/ – на бічному краї;*
- *Рибилові вирізки /incisurae costales/ для зчленування з хрящами справжніх ребер – на бічному краї.*

Кут груднини /angulus sterni/– місце з'єднання ручки і тіла груднини.

Ребра /costae/.

Рebro /costa/ складається з ребрової кістки /os costale/ та ребрового хряща /cartilago costalis/.

Справжні ребра /costae verae/ – верхні сім пар ребер, які з'єднуються з грудниною.

Несправжні ребра /costae spuriae/ - VIII, IX, X ребра, які з'єднуються не з грудниною, а з хрящем вище розташованого ребра;

Коливні ребра /costae fluctuantes/ – XI, XII ребра не з'єднуються з грудниною, а закінчуються в товщі м'язів бічної черевної стінки.

Основні частини:

1. Тіло ребрової кістки /corpus costae/;
2. Груднинний кінець ребрової кістки /extremitas sternalis os costae/;
3. Хребтовий кінець ребрової кістки /extremitas vertebralis costae/.

На тілі ребра вирізняють:

- Зовнішню і внутрішню поверхню /facies externus et internus/ /окрім I ребра – у нього верхня і нижня поверхні /facies superior et inferior//;
- Верхній і нижній краї /margo superior et inferior/ /окрім I ребра – у нього зовнішній і внутрішній краї /margo externum et internum/.

На верхній поверхні I ребра розрізняють:

- горбок переднього драбинчастого м'яза /tuberculum. musculus scaleni anterioris/;
- борозни підключичної артерії та вени /sulcus arteria et vena subclaviae/.

Нижній край ребра на внутрішній поверхні має:

- реброву борозну /sulcus costae/;

На хребтовому кінці ребра виділяють:

- головка ребра /caput costae/;
- шийка ребра /collum costae/;
- горбок ребра /tuberculum costae/.

На головці ребра розташовані:

- суглобова поверхня головки ребра /facies articularis capitis costae/;
- гребінь головки ребра /crista capitis costae / /окрім I, XI і XII ребер/.

Шийка ребра має:

- гребінь шийки ребра /crista colli costae/.

Горбок I-X ребер має:

- суглобову поверхню горбка ребра /facies articularis tuberculi costae/.

Груднинний кінець тіла ребра має:

- ямку для з'єднання з ребровим хрящем /fovea cartilaginae/.

Кістки кінцівок /ossa membri superioris/.

Верхня кінцівка /membrum superius/ має два відділи:

- Пояс верхньої кінцівки /cingulum membri superioris/;

- Вільна верхня кінцівка /*membri superioris liberi*/:
 - ✓ Плече /*brachium*/;
 - ✓ Передпліччя /*antebrachium*/;
 - ✓ Кисть /*manus*/:
 - Зап'ясток /*carpus*/;
 - П'ясток /*metacarpus*/
 - Фаланги пальців /*phalanges digiti*/:
 - Проксимальна фаланга /*phalanx proximalis*/;
 - Середня фаланга /*phalanx media*/ /окрім I пальця/;
 - Дистальна фаланга /*phalanx distalis*/.

Пояс верхньої кінцівки /*cingulum membri superioris*/ складається з двох кісток – ключиці /*clavicula*/ і лопатки /*scapula*/.

Ключиця /*clavicula*/.

Основні частини:

- Тіло ключиці /*corpus claviculae*/;
- Груднинний кінець /*extremitas sternalis*/;
- Надплечовий (акроміальний) кінець /*extremitas acromialis*/.

На тілі ключиці вирізняють:

- Верхню і нижню поверхні /*facies superior et inferior*/;
- Передній та задній краї /*margo anterior et posterior*/.

На нижній поверхні розташовані:

- Конусоподібний горбик /*tuberculum conoideum*/;
- Трапецієподібна лінія /*linea trapezoidea*/.

На груднинному кінці ключиці:

- Груднинна суглобова поверхня /*facies articularis sternalis*/.

На надплечовому кінці ключиці:

- Надплечова суглобова поверхня /*facies articularis acromialis*/.

Лопатка /*scapula*/.

Основні частини:

- Тіло лопатки /*corpus scapulae*/.

На тілі лопатки вирізняють:

- *Передню (реброву) і задню поверхні* /facies costalis anterior [ventralis] et facies posterior [dorsalis]/;
- *Верхній, присередній і бічний краї* /margo superior, medialis et lateralis/;
- *Верхній, нижній і бічний кути* /angulus superior, inferior et lateralis/.

На передній поверхні тіла лопатки:

- *Підлопаткова ямка* /fossa subscapularis/;
- *Річкові гребені* /cristae costales/.

На задній поверхні тіла лопатки:

- *Ось лопатки* /spina scapulae/, яка закінчується надплечовим відростком /акроміоном/ /acromion/, на кінці якого міститься ключична суглобова поверхня /facies articularis clavicularis/;
- *Надостьова ямка* /fossa supraspinata/;
- *Підостьова ямка* /fossa infraspinata/.

На верхньому краї лопатки:

- *Верхня лопаткова вирізка* /incisura scapulae superior/;
- *Дзьобоподібний відросток* /processus coracoideus/.

На бічному куті лопатки розташовані:

- *Шийка лопатки* /collum scapulae/;
- *Головка лопатки* /caput scapulae/, яка містить суглобову западину лопатки /cavitas glenoidalis scapulae/;
- *Надсуглобовий горбок* /tuberculum supraglenoidale/;
- *Підсуглобовий горбок* /tuberculum infraglenoidale/.

Вільна верхня кінцівка /membrum superius liberum/.

Скелет плеча утворює плечова кістка.

Плечова кістка /humerus/.

Основні частини:

- *Тіло плечової кістки* /corpus humeri/;
- *Проксимальний кінець (епіфіз) плечової кістки* /extremitas proximalis /epiphysis/ humeri/;

- Дистальний кінець (епіфіз) плечової кістки /extremitas distalis /epiphysis/ humeri/.

На тілі плечової кістки вирізняють:

- Задня, передньобічна і передньоприсередня поверхні /facies posterior, anterolateralis et anteromedialis/;
- Передній, бічний і присередній краї /margo anterior, lateralis et medialis/.

На задній поверхні тіла плечової кістки:

- Борозна променевого нерва /sulcus nervi radialis/.

На передньобічній поверхні тіла плечової кістки:

- Дельтоподібна горбистість /tuberositas deltoidea/.

На проксимальному епіфізі плечової кістки вирізняють:

- Головка плечової кістки з суглобовою поверхнею /caput humeri et facies articularis/;
- Анатомічна шийка /collum anatomicum/;
- Великий горбок /tuberculum majus/;
- Гребінь великого горбка /crista tuberculi majoris/;
- Малий горбок /tuberculum minus/;
- Гребінь малого горбка /crista tuberculi minoris/;
- Міжгорбкова борозна /sulcus intertubercularis/;
- Хірургічна шийка /collum chirurgicum/.

На дистальному епіфізі вирізняють:

- Виросток плечової кістки /condylus humeri/, який складається з:
 - Головочка плечової кістки /capitulum humeri/;
 - Блок плечової кістки /trochlea humeri/.
- Присередній надвиросток /epicondylus medialis/;
- Присередній надвиростковий гребінь /crista supracondylaris medialis/;
- Борозна ліктьового нерва /sulcus nervi ulnaris/;
- Бічний надвиросток /epicondylus lateralis/;
- Бічний надвиростковий гребінь /crista supracondylaris lateralis/;
- Вінцева ямка /fossa coronoidea/;

- Променева ямка /fossa radialis/;
- Ліктьова ямка /fossa olecrani/

Скелет передпліччя утворюють ліктьова і променева кістки.

Ліктьова кістка /ulna/.

Основні частини:

- Тіло ліктьової кістки /corpus ulnae/;
- Проксимальний кінець (епіфіз) /ліктьової кістки /extremitas (epiphysis) proximalis ulnae/;
- Дистальний кінець (епіфіз) /ліктьової кістки /extremitas distalis /epiphysis/ ulnae/.

На тілі ліктьової кістки виділяють:

- Передню, задню і присередню поверхні /facies anterior, posterior et medialis/;
- Передній, задній і міжкістковий краї /margo anterior, posterior et interossea/.

На проксимальному епіфізі ліктьової кістки:

- Ліктьовий відросток /olecranon/;
- Блокова вирізка /incisura trochlearis/;
- Вінцевий відросток /processus coronoideus/
- Променева вирізка /incisura radialis/;
- Горбистість ліктьової кістки /tuberositas ulnae/;
- Вирізка променевої кістки /incisura radialis/

На дистальному епіфізі ліктьової кістки:

- Головка ліктьової кістки /caput ulnae/, яка містить:
 - Суглобову ямку /fovea articularis/;
 - Суглобовий обвід /circumferentia articularis/;
 - Шилоподібний відросток./ processus styloideus/

Променева кістка /radius/.

Основні частини:

- Тіло променевої кістки /corpus radii/;

- Проксимальний кінець (епіфіз) променевої кістки /extremitas proximalis /epiphysis/ radii/;
- Дистальний кінець (епіфіз) променевої кістки /extremitas distalis /epiphysis/ radii/.

На тілі променевої кістки вирізняють:

- Передню, задню і бічну поверхні /facies anterior, posterior et lateralis/;
- Передній, задній і міжкістковий краї /margo anterior, posterior et interosseus/.

На проксимальному епіфізі променевої кістки:

- Головка променевої кістки /caput radii/, яка має:
 - Суглобову ямку /fovea articularis/;
 - Суглобовий обвід /circumferentia articularis/;
- Шийка променевої кістки /collum radii/;
- Горбистість променевої кістки /tuberositas radii/.

На дистальному епіфізі променевої кістки:

- Зап'ясткова суглобова поверхня /facies articularis carpalis/;
- Шилоподібний відросток /processus styloideus/ променевої кістки;
- Вирізка ліктьової кістки /incisura ulnaris/;
- Борозна сухожилків м'язів-розгиначів /sulci tendinum musculorum extensorum/.

Кисть /manus/ має три відділи:

- ❖ Зап'ясток /carpus/;
- ❖ П'ясток /metacarpus/;
- ❖ Фаланги пальців /phalanges digitorum/.

Кістки зап'ястка /ossa carpi/ складають два ряди – проксимальний і дистальний по чотири кістки в ряду.

Проксимальний ряд кісток зап'ястка:

Човноподібна кістка /os scaphoideum/ має тіло /corpus/ і горбок /tuberculum/.

Півмісяцева кістка /os lunatum/ має тіло /corpus/ та суглобові поверхні для променевої і головчастої кісток /facies articularis ossis radii et ossis capitatum/.

Тригранна кістка /os triquetrum/ має тіло /corpus/ і суглобову поверхню для горохоподібної кістки /facies articularis ossis pisiforme/.

Горохоподібна кістка /os pisiforme/ має тіло /corpus/ і суглобову поверхню для тригранної кістки /facies articularis ossis triquetrum/.

Дистальний ряд кісток зап'ястка.

Кістка-трапеція /os trapezium/ має тіло /corpus/ і сідлоподібну суглобову поверхню для I п'ясткової кістки /facies articularis ossis metacarpi I/.

Трапецієподібна кістка /os trapezoideum/ має тіло /corpus/ .

Головчаста кістка /os capitatum/ має тіло /corpus/ і головку /caput/ з суглобовою поверхню для півмісяцевої кістки /facies articularis ossis lunatum/.

Гачкувата кістка /os hamatum/ має тіло /corpus/ і гачок /hamulus/.

Кістки п'ястка /ossa metacarpi/ I, II, III IV, V.

Основні частини:

- Тіло п'ясткової кістки /corpus ossis metacarpi/;
- Проксимальний кінець (основа) п'ясткової кістки /extremitas proximalis /basis/ ossis metacarpi/;
 - Суглобова поверхня основи п'ясткової кістки /facies articularis basis ossis metacarpi/;
- Дистальний кінець (головка) п'ясткової кістки /extremitas distalis /caput/ ossis metacarpi/;
 - Суглобова поверхня головки п'ясткової кістки /facies articularis caput ossis metacarpi/.

Кістки пальців кисті /Ossa digitorum manus/

I палець кисті або великий палець /digitus primus (pollex)/має:

- Проксимальна фаланга /phalanx proximalis/;
 - Основа проксимальної фаланги /basis phalangis proximalis/;
 - Тіло проксимальної фаланги /corpus phalangis proximalis/;
 - Головка проксимальної фаланги /caput phalangis proximalis/.
- Дистальна фаланга /phalanx distalis/;
 - Основа дистальної фаланги /basis phalangis distalis/;
 - Тіло дистальної фаланги /corpus phalangis distalis/;
 - Горбистість дистальної фаланги /tuberositas phalangis distalis/.

II палець кисті або вказівний палець /digitus secundus (index)/;

III палець кисті або середній палець /digitus tertis (digitus medius)/;

IV палець кисті або перстеньовий палець /digitus quartus (digitus anularis)/;

V палець кисті або найменший палець (мізинець) /digitus quintus (digitus minimus)/.

II – V пальці кисті складаються:

- **Проксимальна фаланга /phalanx proximalis/:**
 - **Основа проксимальної фаланги /basis phalangis proximalis/ має суглобову ямку для п'ясткової кістки /fossa articularis ossis metacarpi/**
 - **Тіло проксимальної фаланги /corpus phalangis proximalis/;**
 - **Головка проксимальної фаланги /caput phalangis proximalis/ має суглобову поверхню /facies articularis caput phalangis proximalis/.**
- **Середня фаланга /phalanx media/:**
 - **Основа середньої фаланги (блок) /basis phalanx media /trochlea/;**
 - **Тіло середньої фаланги /corpus phalangis media/;**
 - **Головка середньої фаланги /caput phalangis media/ має суглобову поверхню кістки /facies articularis caput phalangis media/.**
- **Дистальна фаланга /phalanx distalis/:**
 - **Основу дистальної фаланги (блок) /basis phalanx distalis /trochlea/;**
 - **Тіло дистальної фаланги /corpus phalangis distalis/;**
 - **Горбистість кінцевої фаланги /tuberositas phalangis distalis/.**

Нижня кінцівка /membrum inferius/ має два відділи:

- **Пояс нижньої кінцівки /cingulum membri inferioris/;**
- **Вільна нижня кінцівка /membrum inferius liberum/:**
 - ✓ **Стегно /femur/;**
 - ✓ **Гомілка /crus/;**
 - ✓ **Стопа /pedis/:**
 - **Заплесна /tarsus/;**
 - **Плесна /metatarsus/;**

- Фаланги пальців */phalanges digitorum/*:
 - Проксимальна фаланга */phalanx proximalis/*;
 - Середня фаланга (окрім I пальця) */phalanx media/*;
 - Дистальна фаланга */phalanx distalis/*.

Пояс нижньої кінцівки */cingulum membri inferioris/* утворює кульшова кістка.

Кульшова кістка */os coxae/* складається із трьох окремих кісток: клубової */os ilium/*, лобкової */os pubis/*, сідничої */os ischii/*. Ці кістки з'єднуються між собою і їх тіла утворюють кульшову западину */acetabulum/*.

Кульшова западина */acetabulum/* містить:

- ❖ Край кульшової западини */limbus /margo/ acetabuli/*;
- ❖ Вирізку кульшової западини */incisura acetabuli/*;
- ❖ Півмісяцеву поверхню кульшової западини */facies lunata/*;
- ❖ Ямку кульшової западини */fossa acetabuli/*.

Клубова кістка */os ilium/*.

Основні частини:

- Тіло клубової кістки */corpus ossis ilii/*;
- Крило клубової кістки. */ala ossis ilii/*.

На крилі клубової кістки вирізняють:

- Гребінь клубової кістки */crista iliaca/*:
 - Зовнішня губа гребеня клубової кістки */labium externum/*;
 - Внутрішня губа гребеня клубової кістки */labium internum/*;
 - Проміжна лінія гребеня клубової кістки */linea intermedia/*;
 - Верхня передня клубова ость */spina iliaca anterior superior/*;
 - Нижня передня клубова ость */spina iliaca anterior inferior/*;
 - Верхня задня клубова ость */spina iliaca posterior superior/*;
 - Нижня задня клубова ость */spina iliaca posterior inferior/*.
- Зовнішня поверхня крила клубової кістки */facies externa ala ossis ilii/*:
 - Передня сіднична лінія */linea glutea anterior/*;
 - Задня сіднична лінія */linea glutea posterior/*;

- Нижня сіднична лінія /linea glutea inferior/.
- Внутрішня поверхня крила клубової кістки /facies interna ala ossis ilii/:
 - Клубова ямка /fossa iliaca/;
 - Дугоподібна лінія /linea arcuata/;
 - Клубово-лобкове підвищення /eminentia iliopubica/;
 - Клубова горбистість /tuberositas iliaca/;
 - Вушкоподібна поверхня /facies auricularis/.

Лобкова кістка /os pubis/.

Основні частини:

- Тіло лобкової кістки /corpus ossis pubis/;
- Верхня гілка лобкової кістки /ramus superior ossis pubis/:
 - Клубово-лобкове підвищення /eminentia iliopubica/;
 - Лобковий гребінь /crista pubica/;
 - Лобковий горбок /tuberculum pubicum/;
 - Затульна борозна /sulcus obturatorius/.
- Нижня гілка лобкової кістки /ramus inferior ossis pubis/:
 - Симфізна поверхня /facies symphysialis/ на місці з'єднання верхньої і нижньої лобкових гілок.

Сіднична кістка /os ischii/.

Основні частини:

- Тіло сідничної кістки /corpus ossis ischii/;
- Гілка сідничної кістки /ramus ossis ischii/:
 - Сідничний горб /tuber ischiadicum/;
 - Сіднична ость /spina ischiadica/;
 - Мала сіднична вирізка /incisura ischiadica minor/;
 - Велика сіднична вирізка /incisura ischiadica major/.

Частини лобкової і сідничної кісток обмежують *затульний отвір* /foramen obturatum/.

Вільна нижня кінцівка /membrum inferius liberum/.

Стегно /femur/ — скелет відділу утворює стегнова кістка.

Стегнова кістка /os femoris/.

Основні частини:

- Тіло стегнової кістки /corpus ossis femoris/;
- Дистальний кінець (епіфіз) стегнової кістки /extremitas distalis /epiphysis/ ossis femoris/;
- Проксимальний кінець (епіфіз) стегнової кістки /extremitas proximalis /epiphysis/ ossis femoris/.

На тілі стегнової кістки вирізняють:

- передню, бічну і присередню поверхні /facies anterior, lateralis et medialis/;
- бічний, присередній і задній краї /margo lateralis, medialis et posterior/.

На задньому краї виділяють:

- шорстка лінія /linea aspera/, яка складається з:
 - ✓ бічна губа /labium laterale/ зверху переходить у:
- сідничну горбистість /tuberositas glutea/ місце прикріплення сідничного м'язу.
 - ✓ присередня губа /labium mediale/ зверху утворює:
- гребінну лінію /linea pectinea/ для прикріплення гребінного м'язу.

На дистальному кінці тіла стегнової кістки обидві губи обмежують:

- ✓ підколінну поверхню /facies poplitea/.

На проксимальному кінці стегнової кістки розміщені:

- Головка стегнової кістки /caput ossis femoris/:
 - ✓ Ямка головки стегнової кістки /fovea capitis ossis femoris/;
 - ✓ Суглобова поверхня головки стегнової кістки /facies articularis capitis ossis femoris/.
- Шийка стегнової кістки /collum ossis femoris/;
- Великий вертлюг стегнової кістки /trochanter major ossis femoris/:
 - ✓ Вертлюгова ямка /fossa trochanterica/;
- Малий вертлюг стегнової кістки /trochanter minor/;

- Міжвертлюгова лінія /linea intertrochanterica/ попереду між двома вертлюгами;
- Міжвертлюговий гребінь /crista intertrochanterica/ позаду між двома вертлюгами.

На дистальному кінці стегнової кістки розміщені:

- Присередній виросток /condylus medialis/ стегнової кістки з суглобовою поверхнею;
- Бічний виросток /condylus lateralis/ стегнової кістки з суглобовою поверхнею;
- Наколінкова поверхня /facies patellaris/ з'єднує попереду обидва виростки;
- Міжвиросткова ямка /fossa intercondylaris/ позаду розділяє виростки;
- Міжвиросткова лінія /linea intercondylaris/ проходить над міжвиростковою ямкою, відокремлює міжвиросткову ямку від підколінної поверхні
- .
- Присередній надвиросток /epicondylus medialis/;
- Бічний надвиросток /epicondylus lateralis/.

Наколінка /patella/.

Основні частини:

- Тіло наколінка:
 - ✓ Основа наколінка /basis patellae/;
 - ✓ Верхівка наколінка /apex patellae/;
 - ✓ Суглобова поверхня /facies articularis patellae/ на задній поверхні тіла наколінка;
 - ✓ Передня поверхня наколінка /facies anterior patella/;
 - ✓ Бічні краї /margo lateralis/.

Гомілка /crus/ складається з двох кісток - великогомілкової /tibia/ і малогомілкової /fibula/.

Великогомілкова кістка /tibia/.

Основні частини:

Тіло великогомілкової кістки /corpus tibiae/;

- Проксимальний кінець (*epiфіз*) великогомілкової кістки /*extremitas proximalis / epiphysis/ tibiae/*;
- Дистальний кінець (*epiфіз*) великогомілкової кістки /*extremitas distalis /epiphysis/ tibiae/*.

На тілі великогомілкової кістки вирізняють:

- присередня, бічна і задня поверхні /*facies medialis, lateralis et posterior/*;
- передній, бічний (міжкістковий) і присередній краї /*margo anterior, lateralis et interosseus/*.

На передньому краї виділяють:

- *великогомілкова горбистість /tuberositas tibiae/*.

На задній поверхні тіла вирізняють:

- *лінія камбалоподібного м'яза / linea musculi solei/*.

На проксимальному кінці великогомілкової кістки розміщуються:

- *присередній виросток великогомілкової кістки /condylus medialis/*:
 - ✓ *верхня присередня суглобова поверхня /facies articularis superior medialis/*;
- *бічний виросток великогомілкової кістки /condylus lateralis/*:
 - ✓ *верхня бічна суглобова поверхня /facies articularis superior lateralis/*;
 - ✓ *суглобова поверхня молодомілкової кістки /facies articularis fibularis/*;
- *міжвиросткове підвищення /eminentia intercondylaris/*:
 - ✓ *присередній міжвиростковий горбок /tuberculum intercondylare mediale/*;
 - ✓ *бічний міжвиростковий горбок /tuberculum intercondylare laterale/*;
 - ✓ *переднє міжвиросткове поле /area intercondylaris anterior/*;
 - ✓ *бічне міжвиросткове поле /area intercondylaris posterior/*

На дистальному кінці великогомілкової кістки розміщуються:

- *маломілкова вирізка /incissura fibularis/*;
- *присередня кісточка /malleolus medialis/*:
 - ✓ *суглобова поверхня присередньої кісточки /facies articularis malleoli medialis/*;
 - ✓ *кісточкова борозна /sulcus malleolaris/*;

- *нижня суглобова поверхня /facies articularis inferior/.*

Малогомілкова кістка /fibula/.

Основні частини:

- Тіло малогомілкової кістки /corpus fibula/;
- Проксимальний кінець (*епіфіз*) малогомілкової кістки /extremitas proximalis /epiphysis/ fibula/;
- Дистальний кінець (*епіфіз*) малогомілкової кістки /extremitas distalis /epiphysis/ fibula/.

На тілі малогомілкової кістки вирізняють:

- бічна, задня і присередня поверхні /facies lateralis, posterior et medialis/;
- передній, задній і присередній /міжкістковий/ краї /margo anterior, posterior et interosseus/.

На проксимальному кінці малогомілкової кістки розміщені:

- *головка малогомілкової кістки /caput fibula/:*
 - ✓ *верхівка головки малогомілкової кістки /apex capitis fibula/;*
 - ✓ *суглобова поверхня головки малогомілкової кістки /facies articularis capitis fibula/;*
- *шийка малогомілкової кістки /collum fibulae/.*

На дистальному кінці малогомілкової кістки розміщені:

- *бічна кісточка /malleolus lateralis/:*
 - ✓ *суглобова поверхня бічної кісточки /facies articularis malleoli lateralis/;*
 - ✓ *ямка бічної кісточки /fossa malleoli lateralis/.*

Кістки стопи /ossa pedis/ поділяються на три відділи:

- *зап'ясові кістки /ossa tarsi/;*
- *плеснові кістки /ossa metatarsi/;*
- *кістки фаланг пальців /ossa phalanges digitorum/.*

Кістки зап'ясти розміщені у два ряди – проксимальний і дистальний.

Проксимальний ряд кісток зап'ясти.

Надп'яткова кістка /talus/.

Основні частини:

- Тіло надп'яткової кістки /corpus tali/;
- Головка надп'яткової кістки /caput tali/;
- Шийка надп'яткової кістки /collum tali/.

На тілі надп'яткової кістки виділяють:

- верхня, нижня, передня, задня і дві бічні поверхні /facies superior, inferior, anterior, posterior et lateralis/.

На верхній поверхні тіла надп'яткової кістки розрізняють:

- *блок надп'яткової кістки /trochlea tali/:*
 - ✓ *верхня суглобова поверхня /facies articularis superior/ для зчленування з великогомілковою кісткою;*
 - ✓ *присередня кісточкова поверхня /facies malleolaris medialis/;*
 - ✓ *бічна кісточкова поверхня /facies malleolaris lateralis/.*

На нижній поверхні тіла надп'яткової кістки розміщені:

- *передня п'ятова суглобова поверхня /facies articularis calcanea anterior/;*
- *середня п'ятова суглобова поверхня /facies articularis calcanea media/;*
- *задня п'ятова суглобова поверхня /facies articularis calcanea posterior/;*
- *борозна надп'яткової кістки /sulcus tali/.*

На задній поверхні тіла розміщені:

- *задній відросток надп'яткової кістки /processus posterior tali/;*
- *борозна сухожилка довгого м'яза-згинача великого пальця стопи /sulcus tendinis musculus flexoris hallucis longi/;*
- *присередній горбок /tuberculum mediale/;*
- *бічний горбок /tuberculum laterale/.*

На передній поверхні тіла надп'яткової кістки містяться шийка /collum tali/ і головка /caput tali/.

На головці надп'яткової кістки виділяють:

- *човноподібна суглобова поверхня /facies articularis navicularis/.*

П'ятова кістка /Calcaneus/.

Основні частини:

- Тіло п'яткової кістки /corpus calcanei/.

На тілі п'яткової кістки вирізняють:

- Верхня поверхня /facies superior/, яка містить:
 - ✓ Передня надп'яткова суглобова поверхня /facies articularis talaris anterior/;
 - ✓ Середня надп'яткова суглобова поверхня /facies articularis talaris media/;
 - ✓ Задня надп'яткова суглобова поверхня /facies articularis talaris posterior/;
 - ✓ Борозна п'яткової кістки /sulcus calcanei/.
- Нижня поверхня /facies inferior/.
- Передня поверхня /facies anterior/:
 - ✓ Кубоподібна суглобова поверхня /facies articularis cuboidea/.
- Задня поверхня /facies posterior/:
 - ✓ Горб п'яткової кістки /tuber calcanei/.
- Бічна поверхня /facies lateralis/:
 - ✓ Борозна сухожилка довгого маломілкового м'яза /sulcus tendinis musculi peronei [fibularium] longi/.
- Присередня поверхня /facies medialis/:
 - ✓ Підпора надп'яткової кістки /sustentaculum tali/.

Борозни п'яткової і надп'яткової кісток утворюють *пазуху заплесни* /sinus tarsi/.

Дистальний ряд кісток заплесни.

Човноподібна кістка /os naviculare/.

Основні частини:

- Тіло човноподібної кістки /corpus ossis navicularis/.

На тілі човноподібної кістки вирізняють:

- Задня поверхня /facies posterior/:
 - ✓ Надп'яткова суглобова поверхня /facies articularis tali/.
- Передня поверхня /facies anterior/:
 - ✓ Три клиноподібні суглобові поверхні /facies articularis cuneiforme/.

- Нижня поверхня /*facies inferior*/.
- Верхня поверхня /*facies superior*/.
- Бічна поверхня /*facies lateralis*/:
 - ✓ *Кубоподібна суглобова поверхня /facies articularis cuboideum/.*
- Присередня поверхня /*facies medialis*/.
- Присередній край /*margo medialis*/:
 - ✓ *Горбистість човноподібної кістки /tuberositas ossis navicularis/.*

Кубоподібна кістка /*os cuboideum*/.

Основні частини:

- Тіло кубоподібної кістки /*corpus ossis cuboideum*/.

На тілі кубоподібної кістки виділяють:

- Задня поверхня /*facies posterior*/:
 - ✓ *П'яткова суглобова поверхня /facies articularis calcanei/.*
- Передня поверхня /*facies anterior*/:
 - ✓ *Дві плеснові суглобові поверхні /facies articularis metatarsi/.*
- Нижня поверхня /*facies inferior*/:
 - ✓ *Горбистість кубоподібної кістки /tuberositas ossis cuboideum/.*
 - ✓ *Борозна сухожилка довгого маломілкового м'яза /sulcus tendinis musculi peronei longi/.*
- Верхня поверхня /*facies superior*/.
- Бічна поверхня /*facies lateralis*/.
- Присередня поверхня /*facies medialis*/:
 - ✓ *Бічна клиноподібна суглобова поверхня /facies articularis cuneiforme laterale/;*
 - ✓ *Човноподібна суглобова поверхня /facies articularis naviculare/.*

Клиноподібна присередня кістка /*os cuneiforme mediale*/.

Основні частини:

- Тіло присередньої клиноподібної кістки / *corpus ossis cuneiforme mediale*/.

На тілі присередньої клиноподібної кістки вирізняють:

- Задня поверхня /facies posterior/:
 - ✓ Човноподібна суглобова поверхня /facies articularis naviculare/.
- Передня поверхня /facies anterior/:
 - ✓ Плеснова суглобова поверхня /facies articularis metatarsi/.
- Нижня поверхня /facies inferior/.
- Верхня поверхня /facies superior/.
- Бічна поверхня /facies lateralis/:
 - ✓ Клиноподібна суглобова поверхня /facies articularis cuneiforme/.
- Присередня поверхня /facies medialis/.

Клиноподібна проміжна кістка /os cuneiforme intermedium/.

Основні частини:

- Задня поверхня /facies posterior/:
 - ✓ Човноподібна суглобова поверхня /facies articularis naviculare/.
- Передня поверхня /facies anterior/:
 - ✓ Плеснева суглобова поверхня /facies articularis metatarsi/.
- Нижня поверхня /facies inferior/.
- Верхня поверхня /facies superior/.
- Бічна поверхня /facies lateralis/:
 - ✓ Бічна міжкісткова клиноподібна суглобова поверхня /facies articularis cuneiforme lateralis/.
- Присередня поверхня /facies medialis/:
 - ✓ Присередня міжкісткова клиноподібна суглобова поверхня /facies articularis cuneiforme medialis/.

Клиноподібна бічна кістка /os cuneiforme laterale/.

Основні частини:

- Задня поверхня /facies posterior/:
 - ✓ Човноподібна суглобова поверхня /facies articularis naviculare/.
- Передня поверхня /facies anterior/:
 - ✓ Плеснова суглобова поверхня /facies articularis metatarsi/.

- Нижня поверхня /*facies inferior*/.
- Верхня поверхня /*facies superior*/.
- Бічна поверхня /*facies lateralis*/:
 - ✓ *Кубоподібна суглобова поверхня /facies articularis cuboideum/.*
- Присередня поверхня /*facies medialis*/:
 - ✓ *Міжкісткова клиноподібна поверхня /facies articularis cuneiforme intermedia/.*

Плесневі кістки I – V /*ossa metatarsi I – V*/.

Скелет плесни утворений п'ятьма короткими трубчастими кістками.

Основні частини:

- Тіло плеснової кістки /*corpus ossis metatarsi*/.
- Основа /проксимальний кінець /тіла плеснової кістки /*basis ossis metatarsi /extremitas proximalis*/.
- Головка /дистальний кінець/ плеснової кістки /*caput ossis metatarsi /extremitas distalis*/.

На основі тіла плеснових кісток вирізняють:

У I плеснової кістки /*ossis metatarsalis I [primi]*/:

- ✓ *Суглобова поверхня присередньої клиноподібної кістки /facies articularis cuneiforme medialis/.*

У II плеснової кістки /*ossis metatarsalis II*/:

- ✓ *Суглобова поверхня проміжної клиноподібної кістки /facies articularis cuneiforme intermedia/.*

У III плеснової кістки /*ossis metatarsalis III*/:

- ✓ *Суглобова поверхня бічної клиноподібної кістки /facies articularis cuneiforme lateralis/.*

У IV плеснової кістки /*ossis metatarsalis IV*/:

- ✓ *Кубоподібна суглобова поверхня /facies articularis cuboideum/.*

У V плеснової кістки / *ossis metatarsalis V [quinti]*/:

- ✓ *Кубоподібна суглобова поверхня /facies articularis cuboideum/.*
- ✓ *Горбистість п'ятої плеснової кістки /tuberositas ossis metatarsi quinti/.*

Головка кожної плеснової кістки містить:

- ✓ Суглобову поверхню для проксимальної фаланги пальців /*facies articularis phalangx proximalis*/.

Фаланги пальців I – V /Phalanges digitorum I – V/.

Кожний палець, окрім I, має три фаланги:

- ✓ Проксимальна фаланга /*phalangx proximalis*/;
- ✓ Середня фаланга /окрім I/ /*phalangx media*/;
- ✓ Дистальна фаланга / *phalangx distalis*/.
- ✓ Основні частини:
 - тіло фаланги /*corpus phalangis*/;
 - основа /проксимальний кінець/ фаланги /*basis phalangis /extremitas proximalis*/;
 - головку /дистальний кінець/ фаланги /*caput phalangis /extremitas distalis*/, яка несе суглобову поверхню.

На основі проксимальних фаланг:

- ✓ суглобова ямка для головки плеснової кістки /*fossa articularis caput metatarsi*/.

На основі середньої і дистальної фаланг:

- ✓ блок фаланги /*trochlea phalangis*/.

На головці дистальної фаланги:

- ✓ горбистість кінцевої фаланги /*tuberositas phalangis distalis*/.

Краніологія

Череп /cranium/ поділяється на **мозковий і лицевий** відділи.

Мозковий череп /neurocranium/.

Лобова кістка /os frontale/.

Основні частини:

- Лускова частина /squama frontalis/;
- Очноямкова частина /pars orbitalis/;
- Носова частина /pars nasalis/.

На лусковій частині лобової кістки вирізняють:

- Зовнішню поверхню /facies externa/, на якій відокремлені:
 - Передня поверхня /facies anterior/;
 - Сконева поверхня /facies temporalis/;
 - Внутрішню поверхню /facies interna/;
 - Надочноямковий край /margo supraorbitalis/;
 - Зовнішній край /margo externa/ поділяється на:
 - Тім'яний край /margo parietalis/;
 - Клиноподібний край /margo sphenoidalis/.

На зовнішній поверхні луски /facies externa squama/ виділяють структури:

- Лобовий горб /tuber frontale/;
- Надбрівна дуга /arcus superciliaris/;
- Сконева лінія /linea temporalis/;
- Надперенісся /glabella/.

На внутрішній поверхні луски /facies interna squama/ містяться:

- Борозна верхньої стрілової пазухи /sulcus sinus sagittalis superioris/;
- Лобовий гребінь /crista frontalis/;
- Сліпий отвір /foramen caecum/.

Надочноямковий край /margo supraorbitalis/ містить структури:

- Надочноямкова вирізка /incisura supraorbitalis/;
- Лобова вирізка /incisura frontalis/;

- *Виличний відросток /processus zygomaticus/.*

На очноямковій частині /pars supraorbitalis/ лобової кістки виділяють:

- Внутрішню (мозкову) поверхню /facies interna /cerebralis/;
- Очноямкова поверхня /facies orbitalis/;
- Присередній край /margo medialis/;
- Задній, клиноподібний край /margo sphenoidalis/;
- Передній, надочноямковий край /margo supraorbitalis/.

На мозковій поверхні /facies cerebralis/ виділяють:

- *Пальцеподібні втиснення /impressions digitatae/;*
- *Мозкові випини /juga cerebralia/.*

На очноямковій поверхні /facies orbitalis/ виділяють:

- *Ямка слъозової залози /fossa glandulae lacrimalis/;*
- *Блокова ямка /fovea trochlearis/;*
- *Блокова остъ /spina trochlearis/.*

На носовій частині /pars nasalis/ лобової кістки розташовані:

- *Решітчаста вирізка /incisura ethmoidalis/;*
- *Носова остъ /spina nasalis/;*
- *Отвір лобової пазухи /apertura sinus frontalis/;*
- *Ямки решітчастих комірок /fossa foramen ethmoidalis/.*

Тім'яна кістка /os parietale/.

Основні частини:

- *Тіло тім'яної кістки /corpus ossis parietale/.*

На тілі тім'яної кістки виділяють:

- Зовнішня поверхня /facies externa/;
- Внутрішня поверхня /facies interna/;
- Верхній /стріловий/ край /margo sagittalis/;
- Нижній /лусковий/ край /margo squamosus/;
- Передній /лобовий/ край /margo frontalis/;
- Задній /потиличний/ край /margo occipitalis/;
- Передньоверхній (лобовий) кут /angulus frontalis/;

- Передньонижній (клиноподібний) кут /angulus sphenoidalis/;
- Задньоверхній (потиличний) кут /angulus occipitalis/;
- Задньонижній (соскоподібний) кут /angulus mastoideus/.

На зовнішній поверхні /facies externa/ тім'яної кістки вирізняють:

- Тім'яний горб /tuber parietale/;
- Верхня і нижня скроневі лінії /linea temporalis superior et inferior/.

На внутрішній поверхні /facies interna/ тім'яної кістки вирізняють:

- Борозна верхньої стрілової пазухи /sulcus sinus sagittalis superioris/ – вздовж верхнього краю /margo superior /sagittalis//;
- Артеріальні борозни /sulci arteriosi/;
- Борозна сигмоподібної пазухи /sulcus sinus sigmoidei/ – у ділянці соскоподібного кута /angulus mastoideus/.

Потилична кістка /os occipitale/.

Основні частини:

- Тіло/основа/ потиличної кістки /pars basilaris/;
- Бічні частини потиличної кістки /pars lateralis/;
- Луска потиличної кістки /squama occipitalis/.

Основні частини потиличної кістки обмежують великий потиличний отвір /foramen magnum/.

На тілі потиличної кістки /corpus os occipitale/ виділяють:

- Передню поверхню /facies anterior/;
- Мозкову /верхню/ поверхню / facies superior/;
- Нижню поверхню /facies inferior/;
- Дві бічні поверхні /facies lateralis/.

Верхня поверхня основи потиличної кістки утворює:

- Схил /clivus/ потиличної кістки;
- Борозна нижньої кам'янистої пазухи /sulcus sinus petrosi inferioris/.

На нижній поверхні потиличної кістки вирізняють:

- Глотковий горбок /tuberculum pharyngeum/.

Передня поверхня потиличної кістки зрощується з основою клиноподібної кістки, а до бічних поверхонь приєднуються бічні частини потиличної кістки.

На бічних частинах /pars lateralis/ потиличної кістки виділяють:

- *Потиличний виросток* /condylus occipitalis/ /на нижній поверхні/;
- *Виросткова ямка* /fossa condylaris /на нижній поверхні, позаду виростків/;
- *Виростковий канал* /canalis condylaris/ /на дні виросткової ямки/;
- *Яремна вирізка* /incisura jugularis /на бічній поверхні/;
- *Яремний відросток* /processus jugularis/ /на бічній поверхні/;
- *Міжяремний відросток* /processus intrajugularis/ /на бічній поверхні/;
- *Канал під'язикового нерва* /canalis nervi hypoglossi/ /над потиличним виростком/;
- *Бороzna сигмоподібної пазухи* /sulcus sinus sigmoidei/ (на внутрішній поверхні).

На лусковій частині /pars squamosa/ потиличної кістки виділяють:

- Зовнішню поверхню луски /facies externa/;
- Внутрішню поверхню луски /facies interna/;
- Зовнішній край луски /margo externa/ поділяється на:
 - Ламбдоподібний край /margo lambdoideus/;
 - Соскоподібний край /margo mastoideus/.

На зовнішній поверхні луски /facies externa squama/ розташовані структури:

- *Зовнішній потиличний виступ* /protuberantia occipitalis externa/;
- *Зовнішній потиличний гребінь* /crista occipitalis externa/;
- *Верхня каркова лінія* /linea nuchalis superior/;
- *Нижня каркова лінія* /linea nuchalis inferior/;
- *Найвища каркова лінія* /linea nuchalis suprema/.

На внутрішній поверхні луски /facies interna squama/ розташовані структури:

- *Хрестоподібне підвищення* /eminentia cruciformis/:
 - *Внутрішній потиличний виступ* /protuberantia occipitalis interna/;
- *Бороzna поперечної пазухи* /sulcus sinus transversi/;
- *Бороzna верхньої стрілової пазухи* /sulcus sinus sagittalis superioris/;
- *Внутрішній потиличний гребінь* /crista occipitalis interna/;

- *Борозна сигмоподібної пазухи /sulcus sinus sigmoidei/.*

Решітчаста кістка /os ethmoidale/.

Основні частини:

- *Перпендикулярна пластинка /lamina perpendicularis/;*
- *Дірчаста пластинка /lamina cribrosa/;*
- *Решітчастий лабіринт /labyrinthus ethmoidalis/.*

У перпендикулярної пластинки /lamina perpendicularis/ виділяють два відділи:

- *Носовий відділ /pars nasalis/;*
- *Мозковий відділ /pars cerebialis/:*
 - *Півнячий гребінь /crista galli/.*

На дірчастій пластинці /lamina cribrosa/ виділяють структури:

- *Дірчасті отвори /foramina cribrosa/;*
- *Крило півнячого гребеня /ala cristae galli/.*

Решітчастий лабіринт /labyrinthus ethmoidalis/ складається:

- *Передні решітчасті комірочки /cellulae ethmoidales anteriores/;*
- *Середні решітчасті комірочки /cellulae ethmoidales mediae/:*
 - *Решітчастий пухир /bulla ethmoidalis/;*
 - *Решітчаста лійка /infundibulum ethmoidale/;*
- *Задні решітчасті комірочки /cellulae ethmoidales posteriores/;*
- *Верхня носова раковина /concha nasalis superior/;*
- *Середня носова раковина /concha nasalis media/:*
 - *Гачкуватий відросток /processus uncinatus/;*
- *Очноямкова пластинка /lamina orbitalis/.*

Клиноподібна кістка /os sphenoidale/.

Основні частини:

- *Тіло /corpus/ клиноподібної кістки;*
- *Малу крило /ala minor/ клиноподібної кістки;*
- *Велике крило клиноподібної кістки /ala major/;*
- *Крилоподібний відросток /processus pterygoideus/.*

На тілі клиноподібної кістки /*corpus os sphenoidale*/ розрізняють 6 поверхонь:

- Верхня (мозкова) поверхня /*facies superior /cerebralis*/ містить:

- Турецьке сідло /*sella turcica*/:
 - Гіпофізна ямка /*fossa hypophysialis*/;
- Горбок турецького сидла /*tuberculum sellae turcica*/;
- Спинка турецького сидла /*dorsum sellae turcica*/:
 - Задні нахилені відростки /*processus clinoideus posterior*/;
- Сонна борозна /*sulcus caroticus*/:
 - Середні нахилені відростки /*processus clinoideus medius*/ (можуть бути відсутні);
- Клиноподібний язичок /*lingula sphenoidalis*/:
 - Передня поверхня /*facies anterior*/ містить:
- Клиноподібний гребінь /*crista sphenoidalis*/:
 - Клиноподібний дзьоб /*rostrum sphenoidale*/;
- Клиноподібні раковини /*concha sphenoidalis*/;
- Отвори клиноподібної пазухи /*apertura sinus sphenoidalis*/:
 - Клиноподібна пазуха /*sinus sphenoidalis*/ (в тілі кістки);
 - Перегородка клиноподібної пазухи /*septum sinuum sphenoidalium*/ (в тілі кістки)
 - Бічні поверхні зрощені з крилами клиноподібної кістки;
 - Задня поверхня зчленовується з тілом потиличної кістки.
 - Нижня поверхня містить:
- Клиноподібний гребінь /*crista sphenoidalis*/.

На малих крилах /*ala minor*/ клиноподібної кістки вирізняють:

- верхню і нижню поверхні /*facies superior et inferior*/;
- передній /лобовий/ край /*margo anterior /frontalis*/;
- задній край /*margo posterior*/.

На малих крилах /*ala minor*/ містяться структури:

- Зоровий канал /*canalis opticus*/;

- *Передні нахилені відростки* /processus clinoideus anterior/;
- *Борозна зорового перехрестя* /sulcus preiasmaticus/.

На великих крилах клиноподібної кістки виділяють:

- *Мозкову поверхню* /facies cerebralis/;
- *Очноямкову поверхню* /facies orbitalis/;
- *Скроневу поверхню* /facies temporalis/;
- *Підскроневу поверхню* /facies infratemporalis/;
- *Верхньощелепну поверхню* /facies maxillaris/;
- *Виличний край* /margo zygomaticus/;
- *Лобовий край* /margo frontalis/;
- *Тім'яний край* /margo parietalis/;
- *Лусковий край* /margo squamosus/.

На великих крилах /ala major/ клиноподібної кістки розрізняють структури:

- *Пальцеподібні втиснення* /impressiones digitatae/;
- *Мозкові випини* /juga cerebralia/;
- *Артеріальні борозни* /sulci arteriosi/;
- *Круглий отвір* /foramen rotundum/;
- *Овальний отвір* /foramen ovale/;
- *Остьовий отвір* /foramen spinosum/;
- *Верхня очноямкова щілина* /fissura orbitalis superior/ – обмежена малими і великими крилами клиноподібної кістки.

На крилоподібних відростках /processus pterygoideus/ виділяють:

- *Присередня пластинка крилоподібного відростка* /lamina medialis processus pterygoidei/;
 - *Крилоподібний гачок* /hamulus pterygoideus/;
- *Бічна пластинка крилоподібного відростка* /lamina lateralis processus pterygoidei/;
- *Крилоподібна вирізка* /incisura pterygoidea/;
- *Крилоподібна ямка* /fossa pterygoidea/;
- *Крилоподібний канал* /canalis pterygoideus/;

- Човноподібна ямка /fossa scaphoidea/.

Скронева кістка /os temporale/.

Основні частини:

- Кам'яниста частина /pars petrosa/ (пірамідка) скроневої кістки;
- Лускова частина /pars squamosa/ скроневої кістки;
- Барабанна частина /pars tympanica/ скроневої кістки.

На кам'янистій частині /pars petrosa/ скроневої кістки виділяють:

- Основу пірамідки /basis partis petrosae/;
- Верхівку пірамідки /apex partis petrosae/;
- Передню поверхню /facies anterior/;
- Задню поверхню /facies posterior/;
- Нижню поверхню /facies inferior/;
- Передній край /margo anterior/;
- Задній край /margo posterior/;
- Верхній край /margo superior/.

Кам'яниста частина скроневої кістки /pars petrosa/.

Основу піраміди /basis partis petrosae/ скроневої кістки утворює:

- Соскоподібний відросток /processus mastoideus/;

На верхівці піраміди /apex partis petrosae/ розташовано:

- Внутрішній отвір сонного каналу /apertura interna canalis carotici/.

На передній поверхні /facies anterior/ піраміди розміщені структури **Від основи до верхівки:**

- Крівля барабанної порожнини /tegmen tympani/;
- Дугове підвищення /eminentia arcuata/;
- Розтвір каналу великого кам'янистого нерва /hiatus canalis nervi petrosi majoris/;
- Борозна каналу великого кам'янистого нерва /sulcus canalis nervi petrosi majoris/;
- Розтвір каналу малого кам'янистого нерва /hiatus canalis nervi petrosi minoris/;

- Борозна каналу малого кам'янистого нерва /sulcus canalis nervi petrosi minoris/.
- Трійчасте втиснення /impressio trigeminalis/.

На задній поверхні /facies posterior/ піраміди розміщені структури **ВІД ОСНОВИ ДО ВЕРХІВКИ:**

- Борозна сигмоподібної пазухи /sulcus sinus sigmoidei/;
- Соскоподібний отвір /foramen mastoideum/ (може бути декілька або відсутній);
- Піддугова ямка /fossa subarcuata/:
 - Отвір каналця (водопровода) присінка /apertura canaliculi vestibuli/;
- Внутрішній слуховий отвір /porus acusticus internus/;
- Внутрішній слуховий хід /meatus acusticus internus/.

На нижній поверхні /facies superior/ піраміди розміщені структури **ВІД ОСНОВИ ДО ВЕРХІВКИ:**

- Соскоподібний відросток /processus mastoideus/;
- Тім'яна вирізка /incisura parietalis/;
- Соскоподібна вирізка /incisura mastoidea/;
- Борозна потиличної артерії /sulcus arteriae occipitalis/;
- Соскоподібний отвір /foramen mastoideum/;
- Шило-соскоподібний отвір /foramen stylomastoideum/;
- Шилоподібний відросток /processus styloideus/;
- Яремна ямка /fossa jugularis/:
 - Соскоподібний каналець /canaliculus mastoideus/ (на дні яремної ямки);
- Яремна вирізка /incisura jugularis/;
- Зовнішній отвір сонного каналу /apertura externa canalis caroticus/:
 - Сонно-барабанні каналці /canaliculi caroticotympanici/ (частіше два, на задній стінці сонного каналу);
- Кам'яниста ямочка /fossula petrosa/ (в стінці між яремною ямкою і сонним каналом):

- Барабанний каналець /canaliculus tympanicus/ (на дні кам'янистої ямочки);
- М'язово-трубний канал /canalis musculotubarius/ (на цілому черепі відкривається на нижній поверхні):
 - Півканал слухової труби /semicanalis tubae auditivae/ (Євстахієв);
 - Півканал м'яза-натягувача барабанної перетинки /semicanalis muscoli tensoris tympani/;
 - Перегородка м'язово-трубного каналу /septum canalis musculotubarii/.

На верхньому краї /margo superior/ піраміди виділяють:

- Борозна верхньої кам'янистої пазухи /sulcus sinus petrosi superioris/.

На задньому краї /margo posterior/ піраміди виділяють:

- Борозна нижньої кам'янистої пазухи /sulcus sinus petrosi inferioris/;
- Отвір каналця /водопровода/ завитки /apertura canaliculi cochlea/ (нід отвором внутрішнього слухового проходу).

На передньому краї /margo anterior/ піраміди виділяють:

- М'язово-трубний канал /canalis musculotubarius/ (на окремій кістці).

Пірамідна частина /pars petrosi/ скроневої кістки містить **барабанну порожнину** /cavum tympani/, в якій вирізняють 6 стінок /paries/:

- ❖ Латеральна стінка – *перетинчаста* /paries membranaceus/ /на кістковому черепі відсутня/;
- ❖ Медіальна стінка – *лабіринтна* /paries labyrinthicus/ – сполучається з лабіринтом внутрішнього вуха;
- ❖ Передня стінка – *сонна* /paries caroticus/ – сполучається за допомогою сонно-барабанних каналців з сонним каналом; за допомогою м'язово-трубного каналу – з носоглоткою
- ❖ Задня стінка – *соскоподібна* /paries mastoideus/ – сполучається з комірками соскоподібного відростка;
- ❖ Верхня стінка – *крівля барабанної порожнини* /tegmen tympani/ – відокремлює від середньої черепно-мозкової ямки;
- ❖ Нижня стінка – *яремна* /paries jugularis/ – відокремлює від яремного отвору.

Лускова частина скроневої кістки /pars squamosa os temporale/.

На лусці /squama/ скроневої кістки вирізняють:

- зовнішня поверхня /facies externa/, яка поділяється на:
 - скронева поверхня /facies temporalis/;
 - нижня поверхня /facies inferior/;
- внутрішня (мозкова) поверхня /facies interna /cerebralis//;
- тім'яний край /margo parietalis/;
- клиноподібний край /margo sphenoidalis/.

На зовнішній поверхні луски /facies externa squama/ скроневої кістки містяться структури:

- *Виличний відросток* /processus zygomaticus/ скроневої кістки;
- *Нижньощелепна ямка* /fossa mandibularis/;
- *Суглобовий горбок* /tuberculum articulare/.

На мозковій поверхні луски /facies cerebralis squama/ скроневої кістки містяться структури:

- *Пальцеподібні втиснення* /impressiones digitatae/;
- *Мозкові випини* /juga cerebralia/;
- *Артеріальні борозни* /sulci arteriosi/.

Барабанна частина /pars tympanica/ **скроневої кістки**.

Барабанна і лускова частини скроневої кістки при з'єднанні утворюють зовнішній слуховий отвір /porus acusticus externus/, який веде у зовнішній слуховий хід /meatus acusticus externus/.

Канали скроневої кістки /canalis os temporalis/.

На передній поверхні піраміди /facies anterior/:

- *Канал великого кам'янистого нерва* /canalis petrosi majoris/;
- *Канал малого кам'янистого нерва* /canalis petrosi minoris/;

На задній поверхні піраміди /facies posterior/:

- *Каналець (водопровід) присінка* /canaliculus vestibuli/ у піддуговій ямці;
- *Каналець (водопровід) завитки* /canaliculus cochleae/ у задньому краї/;

- Канал лицевого нерва /canalis nervi facialis/ (починається у внутрішньому слуховому проході; закінчується в шило-соскоподібному отворі):
 - Каналець барабанної струни /canaliculus chordae tympani/ (відходить від каналу лицьового нерву у низхідній його частині);

На нижній поверхні піраміди /facies inferior/:

- Соскоподібний канал /canaliculus mastoideus/ (на дні яремної ямки);
- Барабанний каналець /canaliculus tympanicus/ (/на дні кам'янистої ямочки в стінці між яремною ямкою і сонним каналом);
- Сонний канал /canalis caroticus/ /зовнішній отвір – на нижній поверхні пірамідки, внутрішній отвір – на верхівці пірамідки скроневої кістки/:
 - Сонно-барабанні каналці /canaliculi caroticotympanici/ (на задній стінці сонного каналу);
- М'язово-трубний канал /canalis musculotubarius/ (між сонним каналом і нижньощелепною ямкою на зовнішній основі черепа), який складається з:
 - Напівканала слухової труби /semicanalis tubae auditivae/;
 - Напівканала м'яза-натягувача барабанної перетинки /semicanalis m. tensoris tympani/.

Лицевий череп /viscerocranium/.

Верхня щелепа /maxilla/.

Основні частини:

- Тіло верхньої щелепи /corpus maxillae/;
- Лобовий відросток /processus frontalis/ верхньої щелепи;
- Виличний відросток /processus zygomaticus/ верхньої щелепи;
- Комірковий відросток /processus alveolaris/ верхньої щелепи;
- Піднебінний відросток /processus palatinus/ верхньої щелепи.

На тілі верхньої щелепи /corpus maxillae/ виділяють:

- Передня поверхня /facies anterior/:
 - Іклова ямка /fossa canina/;
 - Підочноямковий отвір /foramen infraorbitale/.
- Задня /підскронева/ поверхня /facies posterior /infratemporalis//:

- *Верхньощелепний горб* /tuber maxillae/;
- *Велика піднебінна борозна* /sulcus palatinus major/
- *Коміркові отвори* /foramina alveolaria/;
- *Коміркові канали* /canales alveolares/.
- *Очноямкова поверхня* /facies orbitalis/:
 - *Підочноямкова борозна* /sulcus infraorbitalis/;
 - *Підочноямковий канал* /canalis infraorbitalis/.
- *Носова поверхня* /facies nasalis/:
 - *Верхньощелепний розтвір* /hiatus maxillaris/ веде в верхньощелепну пазуху /sinus maxillaris/;
 - *Сльозова борозна* /sulcus lacrimalis/;
 - *Раковинний гребінь* /crista conchalis/.
- *Підочноямковий край* /margo infraorbitalis/;
- *Присередній край* /margo medialis/:
 - *Носова вирізка* /incisura nasalis/;
 - *Передня носова ость* /spina nasalis anterior/;

На лобовому відростку розміщуються структури:

- *Передній сльозовий гребінь* /crista lacrimalis anterior/;
- *Сльозова вирізка* /incisura lacrimalis/;
- *Решітчастий гребінь* /crista ethmoidalis/.

Комірковий відросток /processus alveolaris/ містить:

- *Коміркова дуга* /arcus alveolaris/;
- *Зубні комірки* /alveoli dentales/;
- *Міжкоміркові перегородки* /septa interalveolaria/;
- *Коміркові випини* /juga alveolaria/.

Піднебінний відросток /processus palatinus/ містить:

- *Присередній край* /margo medialis/:
 - *Носовий гребінь* /crista nasalis/;
 - *Різецевий отвір* /foramen incisivum/;
 - *Різецевий канал* /canalis incisivus/.

- Задній край /margo posterior/;
- Нижня /ротова/ поверхня /facies inferior/;
 - Піднебінні валики /torus palatinus/;
- Верхня /носова/ поверхня /facies superior /nasalis//.

Нижня щелепа /mandibula/.

Основні частини:

- Тіло нижньої щелепи /corpus mandibulae/;
- Гілка нижньої щелепи /ramus mandibulae/;

Кут нижньої щелепи /angulus mandibulae/ (місце з'єднання тіла і гілки).

На тілі нижньої щелепи /corpus mandibulae/ вирізняють:

- Основа нижньої щелепи /basis mandibulae/:
 - Зовнішня поверхня основи нижньої щелепи /facies externa basis mandibulae/:
 - Підборідний виступ /protuberantia mentalis/;
 - Підборідний горбок /tuberculum mentale/;
 - Підборідний отвір /foramen mentale/;
 - Коса лінія /linea obliqua/.
 - Внутрішня поверхня основи нижньої щелепи /facies interna basis mandibulae/:
 - Підборідна ость /spina mentalis/;
 - Двочеревцева ямка /fossa digastrica/;
 - Під'язикова ямка /fovea sublingualis/;
 - Щелепно-під'язикова лінія /linea mylohyoidea/;
 - Піднижньощелепна ямка /fovea submandibularis/.
- Коміркова частина /pars alveolaris/ нижньої щелепи:
 - Коміркова дуга /arcus alveolaris/;
 - Зубні комірки /alveoli dentales/;
 - Міжкоміркові перегородки /septa interalveolaria/;
 - Міжкореневі перегородки /septa interradicularia/;
 - Коміркові випини /juga alveolaria/;

➤ *Коміркові випини /juga alveolaria/.*

На гілці нижньої щелепи /ramus mandibulae/ виділяють:

- Зовнішню поверхню /facies externa/;
- Внутрішню поверхню /facies interna/;
- Передній край /margo anterior/;
- Задній край /margo posterior/;
- Верхній край /margo superior/.

На верхньому краї /margo superior/ містяться два відростка:

- *Вінцевий відросток /processus coronoideus/;*
- *Виростковий відросток /processus condyiaris/:*
 - *Головка (виросток) нижньої щелепи /caput /condylus/ mandibulae/;*
 - *Шийка нижньої щелепи /collum mandibulae/;*
 - *Крилоподібна ямка /fovea pterygoidea/.*
- *Вирізка нижньої щелепи /incisura mandibulae/.*

На зовнішній поверхні гілки нижньої щелепи виділяють структури:

- *Жувальна горбистість /tuberositas masseterica/;*

На внутрішній поверхні гілки нижньої щелепи виділяють:

- *Крилоподібна горбистість /tuberositas pterygoidea/;*
- *Отвір нижньої щелепи /foramen mandibulae/, який веде у канал нижньої щелепи /canalis mandibulae/;*
- *Язичок нижньої щелепи /lingula mandibulae/;*
- *Щелепно-під'язикова борозна /sulcus mylohyoideus/.*

Піднебінна кістка /os palatinum/.

Основні частини:

- *Горизонтальна пластинка /lamina horizontalis/;*
- *Перпендикулярна пластинка /lamina perpendicularis/.*

На горизонтальній пластинці піднебінної кістки вирізняють:

- *Нижня (піднебінна) поверхня /facies inferior /palatina//;*
- *Верхня (носова) поверхня /facies superior /nasalis//;*
- *Передній край /margo anterior/;*

- Присередній край /margo media/.
- ✓ Носовий гребінь /crista nasalis/;
- ✓ Задня носова ость /spina nasalis posterior/;
- Задній край /margo posterior/;

На перпендикулярній пластинці піднебінної кістки вирізняють:

- Бічна /верхньощелепна/ поверхня /facies lateralis /maxillaris/;
 - ✓ Велика піднебінна борозна /sulcus palatinus major/;
- Присередня /носова/ поверхня /facies medialis /nasalis//:
 - ✓ Решітчастий гребінь /crista ethmoidalis/;
 - ✓ Раковинний гребінь /crista conchalis/;
- Пірамідний відросток /processus pyramidalis/:
 - ✓ Малі піднебінні канали /canales palatini minores/;
- Очноямковий відросток /processus orbitalis/;
- Клиноподібний відросток /processus sphenoidalis/:
 - ✓ Клино-піднебінна вирізка /incisura sphenopalatina/ (між клиноподібним /processus sphenoidalis/ і очноямковим відростками /processus orbitalis/).

Носова кістка /os nasale/.

Основні частини:

- Зовнішня і внутрішня поверхні /facies externa et interna/;
- Передній, задній, присередній і бічний краї /margo anterior, posterior medialis et lateralis/.

Сльозова кістка /os lacrimale/.

Основні частини:

- Присередня поверхня /facies medialis/;
- Бічна поверхня /facies lateralis/:
 - Задній сльозовий гребінь /crista lacrimalis posterior/;
 - Сльозовий гачок /hamulus lacrimalis/;
 - Сльозова борозна /sulcus lacrimalis/.

- Верхньощелепний, решітчастий, лобовий краї /margo maxillaris, ethmoidalis, frontalis/ .

Вилична кістка /os zygomaticum/.

Основні частини:

- Тіло виличної кістки /corpus os zygomaticum/;
- Лобовий відросток /processus frontalis/;
- Скроневий відросток / processus temporalis/.

На тілі виличної кістки /corpus os zygomaticum/ вирізняють:

- Бічна поверхня /facies lateralis/:
 - ✓ Вилично-лицевий отвір /foramen zygomaticofaciale/;
- Очноямкова поверхня /facies orbitalis/:
 - ✓ Вилично-очноямковий отвір /foramen zygomaticoorbitale/;
- Сконева поверхня:
 - ✓ Вилично-скроневий отвір /foramen zygomaticotemporale/.
- Підочноямковий край /margo infraorbitalis/;
- Верхньощелепний край /margo maxillaris/;
- Задній край /margo posterior/.

Під'язикова кістка /os hyoideum/.

Основні частини:

- Тіло під'язикової кістки /corpus Os hyoideum/;
- Великі роги під'язикової кістки /cornu majus Os hyoideum /;
- Малі роги під'язикової кістки /cornu minus Os hyoideum/.

Леміш /vomer/.

Основні частини:

- Верхньозадній край /margo superior posterior/:
 - ✓ Крило лемеша /ala vomeris/;
 - ✓ Борозна лемеша /sulcus vomeris/;
- Задній край /margo posterior/:

✓ *Хоанний гребінь лемеша /crista choanalis vomeris/;*

- Передній край /margo anterior/;
- Нижній край /margo inferior/;
- Бічні поверхні /facies lateralis/.

Нижня носова раковина /concha nasalis inferior/.

Основні частини:

- Присередня поверхня /facies medialis/;
- Бічна поверхня /facies lateralis/;
- Верхній край /margo superior/:
 - ✓ *Сльозовий відросток /processus lacrimalis/;*
 - ✓ *Верхньощелепний відросток /processus maxillaris/;*
 - ✓ *Решітчастий відросток /processus ethmoidalis/;*
- Нижній край /margo inferior/.

Топографія черепа.

• Мозковий череп /neurocranium/:

➤ **Основа черепа /basis cranii/** – нижня частина мозкового черепа:

- ✓ **Зовнішня основа черепа /basis cranii externa/;**
- ✓ **Внутрішня основа черепа /basis cranii interna/:**
 - ❖ **Передня черепна ямка /fossa cranii anterior/;**
 - ❖ **Середня черепна ямка /fossa cranii media/;**
 - ❖ **Задня черепна ямка /fossa cranii posterior/.**

➤ **Скеління черепа /calvaria/** – верхня частина мозкового черепа.

Границею між основою і скелінням черепа слугує умовна лінія, яка проходить по таким структурам: зовнішній потиличний виступ /protuberantia occipitalis externa/, верхня каркова лінія /linea nuchae superior/, основа соскоподібного відростка /basis processus mastoideus/, над зовнішнім слуховим отвором /porus acusticus externus/, по виличній дузі /arcus zygomaticum/, по виличному відростку лобової кістки /processus zygomaticus os frontalis/, далі проходить по надочнямковому краю лобової

кістки /*margo supraorbitalis os frontalis*/ до надперенісся /*glabella*/, досягає лобово-носового шва /*sutura frontonasalis*/.

Склепіння черепа /*calvaria*/.

Склепіння черепа утворюють луска лобової кістки /*squama frontalis*/, тім'яні кістки /*ossis parietalis*/, луска потиличної кістки /*squama occipitalis*/, луска скроневої кістки /*squama os temporale*/, скроневі поверхні великих крил клиноподібних кісток /*facies temporalis ala major os sphenoidale*/.

Зовнішня поверхня склепіння містить структури /*facies externa calvaria*/:

На лусці лобової кістки /*squama frontalis*/:

- *Лобові горби /tuber frontale/;*
- *Надбрівні дуги /arcus superciliaris/;*
- *Надперенісся /glabella/.*

На тім'яних кістках /*ossis parietalis*/:

- *Верхня скронева лінія /linea temporalis superior/;*
- *Нижня скронева лінія /linea temporalis inferior/;*
- *Тім'яні горби /tuber parietale/.*

На лусці потиличної кістки /*squama occipitalis*/:

- *Найвища каркова лінія /linea nuchae suprema/.*

Внутрішня поверхня склепіння черепа містить структури:

- *Артеріальні борозни /sulci arteriosi/;*
- *Пальцеподібні втиснення /impressiones digitatae/;*
- *Зернисті ямочки /foveolae granulares/;*
- *Борозну верхньої стрілової пазухи /sulcus sinus sagittalis superioris/.*

Місця з'єднання кісток склепіння черепа називають швами черепа /*suturae*/:

- *Стріловий шов /sutura sagittalis/;*
- *Вінцевий шов /sutura coronalis/;*
- *Ламбдоподібний шов /sutura lamboidea/;*
- *Лусковий шов /sutura squamosa/;*
- *Клиновидно-лусковий шов /sutura sphenosquamosa/;*
- *Клиновидно-лобний шов /sutura sphenofrontalis/;*

- *Клиновидно-тім'яний шов /sutura sphenoparietalis/.*

Мозковий череп /neurocranium/.

Зовнішня основа черепа /basis cranii externa/: поділяється на два відділи – передній і задній. Передня частина /pars anterior/ зовнішньої основи черепа закрита кістками лицевого черепа /ossis viscericranii/, які утворюють носову порожнину /cavitas nasi/, тверде піднебіння /palatum durum/.

Задня частина /pars posterior/ основи черепа складається потиличною /os occipitale/, скроневою /os temporale/ і клиноподібною /os sphenoidale/ кістками, їх зовнішніми поверхнями /facies externa/. До складу задньої частини зовнішньої основи черепа входять наступні структури:

❖ **Потилична кістка /os occipitale/:**

- *Зовнішній потиличний виступ /protuberantia occipitalis externa/;*
- *Верхня каркова лінія /linea nuchae superior/;*
- *Нижня каркова лінія /linea nuchae inferior/;*
- *Зовнішній потиличний гребінь /crista occipitalis externa/;*
- *Великий потиличний отвір /foramen magnum/;*
- *Потиличні виростки /condylus occipitalis/;*
- *Виросткова ямка /fossa condylaris/;*
- *Виростоковий канал /canalis condylaris/;*
- *Канал під'язикового нерва /canalis nervi hypoglossi/;*
- *Яремна вирізка /incisura jugularis/;*
- *Глотковий горбок /tuberculum pharyngeum/.*

❖ **Скронева кістка /os temporale/:**

- *Соскоподібний відросток /processus mastoideus/;*
- *Соскоподібна вирізка /incisura mastoidea/;*
- *Борозна потиличної артерії /sulcus arteriae occipitalis/;*
- *Шилоподібний відросток /processus styloideus/;*
- *Піхва шилоподібного відростка /vagina processus styloideus/;*
- *Шило-соскоподібний отвір /foramen stylomastoideum/;*

- *Яремна ямка /fossa jugularis/;*
- *Зовнішній отвір сонного каналу /apertura externa canalis caroticus/;*
- *Нижньощелепна ямка /fossa mandibularis/;*
- *Суглобовий горбок /tuberculum articulare/;*
- *Основа виличного відростка /basis processus zygomaticus/;*
- *Кам'янисто-барабанна щілина /fissura petrotympanica/;*
- *Кам'янисто-лускова щілина /fissura petrosquamosa/.*

❖ **Клиноподібна кістка /os sphenoidale/:**

- *Крилоподібний відросток /processus pterygoideus/ з його структурами;*
- *Підскронева поверхня великого крила /facies infratemporalis ala major/ клиноподібної кістки.*

❖ **Структури, які утворились на межі кісток:**

- *Яремний отвір /foramen jugularis/ – обмежений яремною ямкою /fossa jugularis/ скроневої кістки і яремною вирізкою /incisura jugularis/ потиличної кістки;*
- *Рваний отвір /foramen lacerum/ – обмежений верхівкою пірамідки /apex partis petrosae/ скроневої кістки і тілом клиноподібної кістки /corpus os sphenoidale/.*
- *Шви /sutura/ – назва складається з назв межуючих кісток (дивись розділ «Артрологія»).*

Внутрішня основа черепа /basis crania interna/: вона поділена на три черепні ямки /fossa crania/.

Передня черепна ямка /fossa cranii anterior/ утворена наступними кістками:

- *Очноямкові частини лобової кістки /pars orbitalis os frontalis/;*
- *Дірчаста пластинка решітчастої кістки /lamina cribrosa os ethmoidale/;*
- *Малі крила клиноподібної кістки /alla minor os sphenoidale/.*

Структури передньої черепної ямки /fossa cranii anterior/:

- *Мозкові випини /juga cerebralia/;*
- *Пальцеподібні втиснення /impressiones digitatae/;*
- *Решітчасті отвори /foramen ethmoidalis/*

- *Сліпий отвір /foramen caecum/;*
- *Півнячий гребінь /crista galli/;*
- *Лобовий гребінь /crista frontalis/.*

Середня черепна ямка /fossa cranii media/ утворена наступними кістками:

- *Тілом і великими крилами клиноподібної кістки /corpus et ala major os sphenoidalis/;*
- *Передньою поверхнею пірамідки скроневої кістки /facies anterior partis petrosae os temporale/;*
- *Лусковою частиною скроневої кістки /pars squamosa os temporale/.*

Структури середньої черепної ямки /fossa cranii media/:

- *Турецьке сідло /sella turcica/;*
- *Гіпофізна ямка /fossa hypophysialis/;*
- *Передперехрестна борозна /sulcus prechiasmaticus/;*
- *Зоровий канал /canalis opticus/;*
- *Сонна борозна /sulcus caroticus/;*
- *Клиноподібний язичок /lingula sphenoidalis/;*
- *Верхня очноямкова щілина /fissura orbitalis superior/;*
- *Круглий отвір /foramen rotundum/;*
- *Овальний отвір /foramen ovale/;*
- *Остистий отвір /foramen spinosum/;*
- *Рваний отвір /foramen lacerum/;*
- *Трійчасте втиснення /impressio trigemini/;*
- *Канал і розтвір великого кам'янистого нерва /canalis et hiatus nervi petrosi majoris/;*
- *Канал і розтвір малого кам'янистого нерва /canalis et hiatus nervi petrosi minoris/;*
- *Дугове підвищення /eminentia arcuata/;*
- *Пок*
- *рівля барабанної порожнини /tegmen tympani/.*

Задня черепна ямка /fossa cranii posterior/ утворена наступними кістками:

- *Задня поверхня пірамідки скроневої кістки /facies posterior partis petrosae/;*
- *Потилична кістка /os occipitale/.*

Структури задньої черепної ямки /fossa cranii posterior/:

- *Схил /clivus/;*
- *Борозна нижньої кам'янистої пазухи /sulcus sinus petrosi inferioris/;*
- *Борозна сигмоподібної пазухи /sulcus sinus sigmoidei/;*
- *Отвір внутрішнього слухового ходу /porus acusticus internus/;*
- *Отвір каналця завитки /apertura canaliculi cochleae/;*
- *Отвір каналця присінка /apertura canaliculi vestibuli/;*
- *Соскоподібний отвір /foramen mastoideum/;*
- *Потиличний гребінь /crista occipitalis/;*
- *Хрестоподібне підвищення /eminentia cruciformis/;*
- *Внутрішній потиличний виступ /protuberantia occipitalis interna/;*
- *Борозна поперечної пазухи /sulcus sinus transversi/;*
- *Великий потиличний отвір /foramen magnum/;*
- *Канал під'язикового нерва /canalis nervi hypoglossalis/;*
- *Яремний отвір /foramen jugularis/.*

Лицевий череп /viscerocranium/:

Лицева норма /norma facialis/ (передня поверхня) лицевого черепа містить:

- **Очна ямка /fossa orbitalis/;**
- **Кісткова носова порожнина /ossis cavitas nasi/;**
- **Порожнина рота /cavitas oralis/.**

На бічній поверхні (бічна норма) /norma lateralis/ лицевого черепа містяться:

- **Скронева ямка /fossa temporalis/;**
- **Підскронева ямка /fossa infratemporalis/;**
- **Крило-піднебінна ямка /fossa pterygopalatina/.**

Очна ямка /fossa orbitalis/ має чотири стінки /paries/, основу – очноямковий вхід /aditus fossa orbitalis/, верхівку /apex/.

- ❖ **Верхівка /apex/** містить – **зоровий канал /canalis opticus/.**
- ❖ **Очноямковий вхід /aditus fossa orbitalis/** утворений:

- Надочнямковим краєм лобової кістки /margo supraorbitalis os frontalis/;
 - Підочнямковим краєм виличної кістки /margo infraorbitalis os zygomaticum/;
 - Переднім слъзовим гребенем лобового відростка верхньощелепної кістки /crista nasalis anterior processus frontalis os maxillaris/.
- ❖ Верхня стінка /paries superior/ очної ямки формується кістками:
- Очноямкова частина лобової кістки /pars orbitalis os frontalis/;
 - Мале крило клиноподібної кістки /ala minor os sphenoidalis/.
- ❖ Нижня стінка /paries inferior/ очної ямки утворена:
- Очноямкова поверхня тіла верхньої щелепи /facies orbitalis corpus maxilla/;
 - Очноямковий відросток піднебінної кістки /processus orbitalis os palatinum/.
- ❖ Бічна стінка /paries laealis/ очної ямки утворена:
- Очноямкова поверхня тіла виличної кістки /facies orbitalis corpus os zygomaticum/;
 - Очноямкова поверхня великого крила клиноподібної кістки /facies orbitalis ala major os sphenoidalis/;
 - Виличний відросток лобової кістки /processus zygomaticus os frontale/.
- ❖ Присередня стінка /paries medialis/ очної ямки зформована:
- Лобовим відростком верхньої щелепи / processus frontalis maxilla/;
 - Слъзовою кісткою /os lacrimale/;
 - Очноямковою пластинкою решітчастої кістки /lamina orbitalis os ethmoidale/;
 - Тілом клиноподібної кістки /corpus os sphenoidale/.

Сполучення очної ямки:

- ▶ Зоровий канал /canalis opticus/ /на верхівці/ - сполучає з середньою черепною ямкою /fossa cranii media/;
- ▶ Верхня очноямкова щілина /fissura orbitalis superior/ (на межі між верхньою і бічною стінками) - сполучає з середньою черепною ямкою /fossa cranii media/;

- ▶ Нижня очноямкова щілина /fissura orbitalis inferior/ (на межі між бічною і нижньою стінками) – сполучає з крило-піднебінною ямкою /fossa pterygopalatina/;
- ▶ Передній решітчастий отвір /foramen ethmoidale anterior/ (у шві на межі між верхньою і присередньою стінками) – сполучає з передніми і середніми комірками решітчастої кістки /cellulae ethmoidalis anterioris et media/;
- ▶ Задній решітчастий отвір /foramen ethmoidale posterior/ (у шві на межі між верхньою і присередньою стінками) – сполучає з задніми комірками решітчастої кістки /cellulae ethmoidalis posterioris/;
- ▶ Нососльозовий канал /canalis nasolacrimalis/ (у нижньому присередньому куті очної ямки) – сполучає з нижнім носовим ходом /meatus nasi inferior/;
- ▶ Надочноямковий отвір/вирізка/ /foramen /incisura/ supraorbitale/ (на верхньому краї основи очної ямки) – сполучає з передньою поверхнею лобової кістки /facies anterior os frontale/;
- ▶ Підочноямковий канал /foramen /incisura/ infraorbitale/ (на нижній стінці очної ямки) – сполучає з ікловою ямкою верхньої щелепи /fossa canina/.
- ▶ Вилично-очноямковий канал /canalis zygomaticoorbitalis/ (в нижньому бічному куті очної ямки) – поділяється на два ходи і сполучає:
 - Вилично-лицевий отвір /foramen zygomaticofacialis/ – з *лицевою поверхнею черепа* /facies visceralis cranii/;
 - Вилично-скроневий отвір /foramen zygomaticotemporalis/ – з *скроневою ямкою* /fossa temporale/.

Кісткова носова порожнина /**ossis cavitas nasi**/ має чотири стінки /paries/ і два отвори – передній (*грушоподібний отвір*) /apertura piriformis/ і задній (хоани) /choanae/; поділяється на чотири носових ходи /meatus nasi/.

- ❖ Грушоподібний отвір /apertura piriformis/ обмежують:
 - *Носові вирізки правої і лівої верхньої щелепи* /incisura nasalis maxilla dextra et sinistra/;
 - *Переднім краєм носових кісток* /margo anterior oss nasalis/.
- ❖ Хоани /choanae/ обмежені:

- Леміш /vomer/ – присередньо;
 - Присередня пластинка крилоподібного відростка клиноподібної кістки / lamina medialis processus pterygoideus os sphenoidale/ – з боків;
 - Тіло клиноподібної кістки /corpus os sphenoidale/ – зверху;
 - Горизонтальною пластинкою піднебінної кістки /lamina horizontalis os palatinum/ – знизу.
- ❖ Нижня стінка /paries inferior/ носової порожнини /cavitas nasi/:
- Кісткове піднебіння /palatum durum/:
 - ✓ Піднебінний відросток верхньої щелепи /processus palatinus maxilla/;
 - ✓ Горизонтальна пластинка піднебінної кістки /lamina horizontalis os palatinum/.
- ❖ Верхня стінка /paries superior/ носової порожнини /cavitas nasi/:
- Носова кістка /os nasalis/;
 - Носова частина лобової кістки /pars nasalis os frontalis/;
 - Дірчаста пластинка решітчастої кістки /lamina cribrosa os ethmoidale/;
 - Нижня поверхня тіла клиноподібної кістки /facies inferior corpus sphenoidalis/.
- ❖ Присередня стінка /paries medialis/ носової порожнини /cavitas nasi/:
- Перпендикулярна пластинка решітчастої кістки /lamina perpendicularis os ethmoidale/;
 - Леміш /vomer/.
- ❖ Бічна стінка /paries lateralis/ носової порожнини /cavitas nasi/:
- Носова кістка /os nasalis/;
 - Сльозова кістка /os lacrimalis/;
 - Носова поверхня тіла і лобовий відросток верхньої щелепи /facies nasalis corpus maxilla et processus frontalis maxilla/;
 - Решітчастий лабіринт /Labyrinthus ethmoidalis/;
 - Перпендикулярна пластинка піднебінної кістки /lamina perpendicularis os palatinum/;

- *Присередня пластинка крилоподібного відростка клиноподібної кістки* /lamina medialis processus pterygoideus os sphenoidale/.

Сполучення носових ходів.

Верхній носовий хід /meatus nasi superior/ розташований на бічній стінці носової порожнини /paries lateralis cavitas nasi/ під верхньою носовою раковиною /concha nasalis superior/ і сполучається:

- з *клиноподібною пазухою* /sinus sphenoidalis/;
- з *задніми комірками решітчастої кістки* /cellulae ethmoidales posterius/.

Середній носовий хід /meatus nasi media/ розташований під середньою носовою раковиною /concha nasalis media/ нижче верхнього носового хода /meatus nasi superior/ і сполучається:

- з *верхньощелепною пазухою* /sinus maxillaries/;
- з *лобовою пазухою* /sinus frontalis/;
- з *передніми комірками решітчастої кістки* /cellulae ethmoidales anterius/;
- з *середніми комірками решітчастої кістки* /cellulae ethmoidales media/;
- *крізь клино-піднебінний отвір* /foramen sphenopalatinum/ з *крило-піднебінною ямкою* /fossa sphenopalatinum/.

Нижній носовий хід /meatus nasi inferior/ розташований нижче середнього носового хода /meatus nasi media/ під нижньою носовою раковиною /concha nasalis inferior/ і сполучається:

- *нососльозовим каналом* /canalis nasolacrimalis/ з *очною ямкою* /orbita/.

Спільний носовий хід /meatus nasi communis/– це щілина між перегородкою носа /septum nasi/ і носовими раковинами /conchae nasalis/ і сполучається:

- *решітчастими отворами дірчастої пластинки решітчастої кістки* /foramen ethmoidalia lamina cribrosa os ethmoidale/ з *передньою черепною ямкою* /fossa cranii anterior/;
- *різцевим отвором* /foramen incisivum/ з *ротовою порожниною* /cavitas oris/.

Кісткова ротова порожнина /ossis cavitas oris/.

- *Тверде піднебіння* /palatum durum/ – *верхня стінка* /paries superior/;

- *Верхня і нижня коміркова дуга /arcus alveolaris superior et inferior/ верхньої і нижньої щелеп /maxilla et mandibula/ з зубами /dens/, тіло і гілка нижньої щелепи /corpus et ramus maxilla/ – передньо-бічна стінка /paries anterolateralis/.*
- *Інші стінки кістки не утворюють.*

Крило-піднебінна ямка /fossa pterygopalatina/ має шість стінок і шість сполучень.

Верхня стінка /paries superior/:

- *Тіло клиноподібної кістки /corpus os sphenoidale/.*

Нижня стінка /paries inferior/:

- *Звужується в великий піднебінний канал /canalis palatini majores/.*

Передня стінка /paries anterior/:

- *Горб верхньої щелепи /tuber maxilla/.*

Задня стінка /paries posterior/:

- *Крилоподібний відросток клиноподібної кістки /processus pterygoideus os sphenoidale/.*

Присередня стінка /paries medialis/:

- *Перпендикулярна пластинка піднебінної кістки /lamina perpendicularis os palatinum/.*

Бічна стінка /paries lateralis/:

- *Клино-верхньощелепний роз*
- *твір /hiatus maxillaris/.*

Сполучення крило-піднебінної ямки /fossa pterygopalatina/:

- *Нижня очноямкова щілина /fissura orbitalis inferior/– сполучає з очною ямкою;*
- *Круглий отвір /foramen rotundum/– сполучає з середньою черепною ямкою /fossa cranii media/;*
- *Великий піднебінний канал /canalis palatinus major/ – з ротовою порожниною /cavitas oris/;*

- *Клино-піднебінний отвір /foramen sphenopalatinum/ – з середнім носовим ходом /meatus nasi medius/;*
- *Крилоподібний канал /canalis pterygoideus/ – з зовнішньою основою черепа /basis cranii externa/;*
- *Клино-верхньощелепний розтвір /hiatus sphenomaxillaris/ - з підскроневою ямкою /fossa infratemporalis/.*

Скронева ямка /fossa temporalis/ має наступні стінки:

- *Вилична дуга /arcus zygomaticus/ утворена виличним відростком скроневої кістки /processus zygomaticus os temporalis/ і скроневим відростком виличної кістки /processus temporalis os zygomaticum / – бічна стінка /paries lateralis/;*
- *Луска скроневої кістки /squama os temporale/, скронева поверхня великого крила клиноподібної кістки /facies temporalis ala major os sphenoidale/, зовнішня поверхня тіла тім'яної кістки /facies externa corpus ossis parietale/ – присередня стінка /paries medialis/;*
- *Скронева поверхня виличної кістки /facies temporalis ossis zygomaticus/, виличний відросток лобової кістки /processus zygomaticus ossis frontale/*
- *– передня стінка /paries anterior/;*
- *Основа виличного відростка скроневої кістки /basis processus zygomaticus os temporalis/ – задня стінка /paries posterior/;*
- *Верхня і нижня стінки /paries superior et inferior/ відсутні.*

Підскронева ямка /fossa infratemporalis/ має наступні стінки:

- *Горб верхньої щелепи /tuber maxilla/ – передня стінка /paries anterior/;*
- *Суглобовий горбок луски скроневої кістки /tuberculum articularis squama os temporale/ – задня стінка /paries posterior/;*
- *Вилична дуга /arcus zygomaticus/ – бічна стінка /paries lateralis/;*
- *Бічна пластинка крилоподібного відростка /lamina medialis processus pterygoideus/ – присередня стінка /paries medialis/;*
- *Підскронева поверхня великого крила клиноподібної кістки /facies infratemporalis ala major os sphenoidale/ – верхня стінка /paries superior/;*

- *Нижня стінка /paries inferior/ – відсутня.*

З'єднання кісток

Junctura ossium

З'єднання кісток поділяються на три групи:

I група - synarthrosis - неперервні з'єднання – такий вид сполучення кісток, коли у тканині між кістками не має порожнини.

Ця група вміщує чотири підгрупи за видом тканини між кістками:

1. **syndesmosis** - з'єднання за допомогою фіброзної тканини:

а/ **ligamenta** (зв'язки) вузький фіброзний тяж, який з'єднує кістки;

б/ **membrane** (мембрани) – сполучнотканинна перетинка, яка має достатньо велику площу в порівнянні із зв'язкою;

в/ **suturae** (шви) – тонкий прошарок сполучної тканини між кістками черепа, присутні тільки у черепі; шви поділяються на три види:

* *зубчастий шов /suturae serrata/;*

* *лусковий шов /suturae squamosa/;*

* *плоский шов /suturae plana/;*

г/ **fonticuli** (тім'ячка, джерельця) – тонкий прошарок сполучної тканини між кістками склепіння черепа, який згодом скостеніває і на місці з'єднання утворюється

шов; тім'ячка вирізняють у склепінні черепа, також це з'єднання кісток може бути розглянуте, як різновид мембран;

д/ **gomphosis** (вклинення, зубокоміркове з'єднання) - з'єднання зубів з зубною альвеолою за допомогою сполучної тканини – періодонта;

2. **synchondrosis** - з'єднання за допомогою хрящової тканини

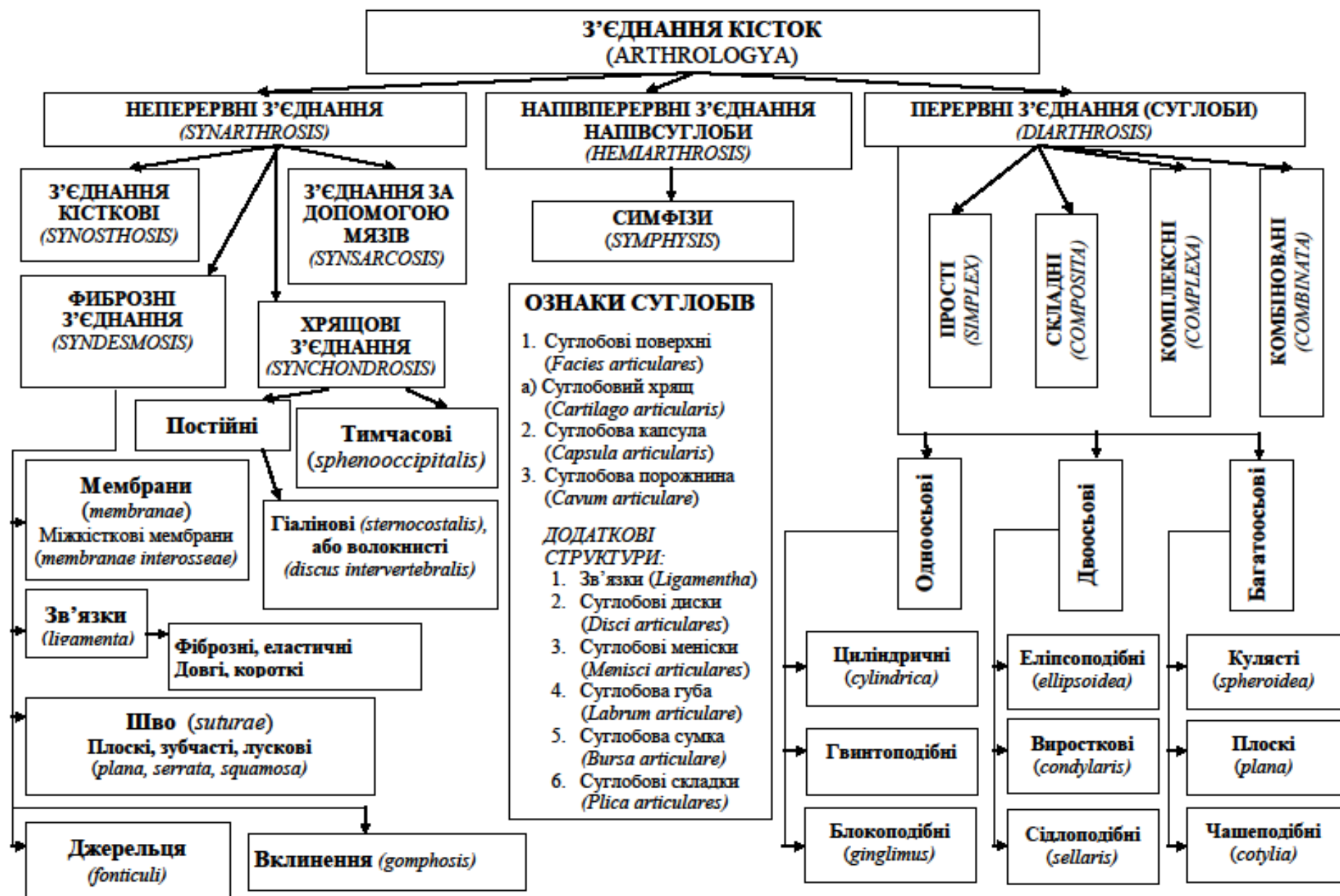
* постійні синхондрози – існують усе життя;

* тимчасові синхондрози – хрящова тканини згодом замінюється на кісткову;

3. **synostosis** - з'єднання кісток за допомогою кісткової тканини (зрощення кісток);

4. **syndesmosis** - з'єднання кісток за допомогою м'язової тканини.

II група - hemiarthrosis - напівперервні з'єднання - проміжний вид сполучення кісток між неперервними та перервними з'єднаннями. Геміартрози

підвищують рухомість між кістками в окремих відділах хребта і тазу, тому що мають порожнину між кістками, але ще не мають необхідних ознак суглобів.

III група - diarthrosis - перервні з'єднання – з'єднання кісток за допомогою суглобів.

Для існування суглоба необхідно три умови:

1. *Facies articularis* - наявність суглобових поверхонь на кістках.
2. *Capsula articularis* - наявність суглобової капсули, яка забезпечує відокремленість суглобових поверхонь та складається з фіброзної /*membrana fibrosa*/ та синовіальної /*membrana synovialis*/ пластинок.
3. *Cavum articularis* - наявність суглобової порожнини.

Відсутність хоча б однієї із ознак існування суглобу унеможливорює існування суглобу.

Допоміжні структури суглобів:

- *синовіальні складки* /*plicae synovialis*/;
- *синовіальні сумки* /*bursa synovialis*/;
- *суглобові губи* /*labrum articularis*/;
- *зв'язки: внутрішньосуглобові і позасуглобові* /*ligament intracapsularia et extracapsularia*/;
- *диски та меніски* /*discus et meniscus articularis*/;
- *сесамовидні кістки* /*ossa sesamoidea*/.

Класифікація суглобів проводиться за різними ознаками:

- за кількістю кісток: **простий суглоб** /*art. simplex*/ - 2 кістки, **складний суглоб** /*art. composite*/ – 3 або більше кісток;
- за наявності допоміжних структур: **комплексний суглоб** – якщо у будові суглоба присутні диски або меніски;
- за особливостями роботи суглобів: **комбіновані суглоби** – два або більше анатомічно ізольованих суглоба працюють разом.
- за формою суглобових поверхонь або за кількістю осей руху:
 - **циліндричні** /*art. cylindrical*/ – суглоби з однією віссю руху:
різновиди – **блоковидний** /*art. trochoidea*/ **та гвинтоподібний суглоби**;

- **еліпсоїдні** /art. ellipsoidea/ – суглоби з двома осями руху:
різновиди – **виростковий** /art. condylaris/ **та сідлоподібний суглоби** /art. sellaris/;
- **кулясті** /art. spheroides/ – суглоби з трьома осями руху:
різновиди – **чашеподібний** /art. cotylica/ **та плоский** /art. plana/ **суглоби**.

Класифікація рухів у суглобах:

згинання /flexio/ – **розгинання** /extensio/ – рухи навколо фронтальної вісі;

відведення /abductio/ – **приведення** /adductio/ – рухи навколо сагітальної /стрілової/ вісі;

обертання /rotatio/ – рухи навколо вертикальної вісі /для кінцівок – **відвертання** /supinatio/ – **привертання** /pronatio/;

протиставлення /oppositio/ – **зіставлення** /repositio/;

колове обертання /circumductio/ – коли вільний кінець кістки описує коло / послідовний складний рух навколо декількох осей у декількох площинах/;

З'єднання кісток у хребтовому стовпі.

У хребтовому стовпі між кістками присутні:

- **synarthrosis** - неперервні з'єднання:

1. **syndesmosis** - з'єднання за допомогою фіброзної тканини:

а/ ligamenta (зв'язки) - поділяють на довгі та короткі:

* довгі зв'язки: *передня поздовжня зв'язка* /lig. longitudinale anterius/, *задня поздовжня зв'язка* /lig. longitudinale posterius/, *надостъва зв'язка* /lig. supraspinale/.

* короткі зв'язки: *хрестоподібна зв'язка атланта* /lig. cruciforme atlantis/, *крилоподібні зв'язки* /lig. alaria/, *зв'язка верхівки зуба* /lig. apicis dentis/, *жовті зв'язки* /lig. flava/, *міжпоперечні зв'язки* /ligg. intertransversaria/, *міжостъові зв'язки* /ligg. interspinalia/, *каркова зв'язка* /lig. nuchae/, *поперечна зв'язка атланта* /lig. transversum atlantis/, *поздовжний верхній та нижній пучки* /fasciculi longitudinales/, *передня і задня крижовокуприкова зв'язки* /lig. sacrococcygeum posterius et anterius/, *клубово-поперекова зв'язка* /lig. iliolumbale/;

б/ membrane (мембрани):

передня і задня атлантопотилична мембрани /membrana atlantooccipitalis anterior et posterior/, покривна мембрана /membrana tectoria/;

2. ***synchondrosis*** - з'єднання за допомогою хрящової тканини:

* постійні синхондрози - *міжхребцевий диск /discus intervertebralis/ шийного, грудного та поперекового відділів;*

* тимчасові синхондрози - *міжхребцевий диск /discus intervertebralis/ крижового та куприкового відділу; з'єднання тіла I шийного хребця /зуб/ з тілом II шийного хребця; з'єднання тіла та дуги хребця;*

3. ***synostosis*** - з'єднання за допомогою кісткової тканини:

* зуб II шийного хребця – це тіло I шийного хребця, яке приєдналось до II шийного хребця;

* хребці крижового та куприкового відділу з віком зрощуються у єдину кістку;

* зрощення частин хребця.

- ***hemiartrosis*** – напівсуглоби:

* симфіз у поперекових або шийних відділах хребта: у дриглястому ядрі міжхребцевого диску спостерігається порожнина, що підвищує рухомість відділу;

- ***diartrosis*** – перервні з'єднання /суглоби/:

- *дуговідросткові суглоби /artt. zygapophysiales/ ;*

- *попереково-крижовий суглоб /art. lumbosacralis/;*

- *крижово-куприковий суглоб /art. sacrococcygea/;*

- *серединний атланта-осьовий суглоб /art. atlantoaxialis mediana/;*

- *бічний атланта-осьовий суглоб /art. atlantoaxialis lateralis/;*

- *атлантопотиличний суглоб /art. atlantooccipitalis/.*

Вигини хребтового стовпа.

Лордоз – вигини хребтового стовпа ***вперед: шийний і поперековий.***

Кіфози – вигини хребтового стовпа ***назад: грудний і крижовий.***

Сколіози – вигини хребтового стовпа ***вправо або вліво.***

Вікові проміжки виникнення вигинів хребтового стовпа:

- на третьому місяці життя, коли дитина починає тримати головку – *шийний лордоз;*

- на шостому місяці життя, коли дитина починає сидіти – *грудний кіфоз*;
- наприкінці першого року життя, коли дитини починає стояти – *поперковий лордоз*;
- після року життя, коли дитина починає самостійно ходити – *крижовий кіфоз*.

З'єднання кісток у грудній клітці

- **synarthrosis** - неперервні з'єднання:

1. **syndesmosis** - з'єднання за допомогою фіброзної тканини:

а/ *ligamenta* /зв'язки/:

внутрішньосуглобова зв'язка головки ребра /*lig. capitis costae intraarticulare*/, *промениста зв'язка головки ребра* /*lig. capitis costae radiatum*/, *реброво-поперечна зв'язка* /*lig. costotransversarium*/, *груднинно-реброві зв'язки* /*lig. sternocostalia radiate*/, *внутрішньосуглобова груднинно-реброва зв'язка II ребра* /*lig. sternocostale interarticulare*/, *зовнішні міжреброві зв'язки* /*lig. intercostalia externa*/, *внутрішні міжреброві зв'язки* /*lig. intercostalia interna*/;

б/ *membrane* /мембрани/

- * *передня і задня перетинки груднини* /*membrane sterni*/;
- * *зовнішня міжреберна перетинка* /*membrana intercostalis externa*/;
- * *внутрішня міжреберна перетинка* /*membrana intercostalis interna*/;

2. **synchondrosis** - з'єднання за допомогою хрящової тканини:

- * *синхондроз I ребра* /*synchondrosis costae I*/;
- * *ручко-груднинний синхондроз* /*synchondrosis manubriosternalis*/;
- * *груднинний мечоподібний синхондроз* /*synchondrosis xiphosternalis*/;

3. **synostosis** - з'єднання за допомогою кісткової тканини:

- * *зрощення ручки з тілом груднини* /*synostosis manubriosternalis*/;
- * *зрощення тіла груднини з мечоподібним відростком* /*synostosis xyphosternalis*/;

- **hemiartrosis** – напівсуглоби:

- * *ручко-груднинний симфіз* /*symphysis manubriosternalis*/;
- * *груднинний мечоподібний симфіз* /*symphysis xiphosternalis*/;

- **diartrosis** — перервні з'єднання /суглоби/;

- реброво-хребцеві суглоби /art. costovertebrales/;
- * суглоб головки ребра /art. capitis costae/;
- * реброво-поперечний суглоб /art. costotransversaria/;
- груднинно-реброві суглоби:
- * груднинно-реброві суглоби /art. sternocostales/;
- * реброво-хрящові суглоби /art. costochondrales/
- * міжхрящові суглоби /art. interchondrales/;

Грудна клітка.

Грудна клітка має чотири стінки і два отвори:

Передня стінка утворена – грудниною и хрящовими кінцями ребер.

Задня стінка – грудним відділом хребтового стовпа.

Бічні стінки – ребровими кістками.

Верхній отвір грудної клітки обмежений позаду - I грудним хребцем, попереду – ручкою груднини, з боків - I ребром.

Нижній отвір грудної клітки обмежений позаду – XII грудним хребцем, попереду – мечоподібним відростком груднини, з боків – XI ребрами і ребровими дугами.

Редра розділені – міжребровими просторами.

Редрова дуга утворена хрящами несправжніх ребер.

Підгрудинний кут омежують права і ліва реброві дуги і мечоподібний відросток груднини.

З'єднання черепа

- **synarthrosis** - неперервні з'єднання:

1. **syndesmosis** - з'єднання за допомогою фіброзної тканини:

а. ligamenta (зв'язки):

* бічна зв'язка /lig. laterale/;

* шило-нижньощелепна зв'язка /lig. stylomandibulare/;

* клино-нижньощелепна зв'язка /lig. sphenomandibulare/;

б. membrane (мембрани):

* передня і задня атлантопотилична мембрани /membrana atlantooccipitalis anterior et posterior/;

* *покривна мембрана* /membrana tectoria/;

в. suturae (шви):

* **зубчастий шов** /suturae serrata/:

вінцевий шов /sut. coronalis/, лямбдоподібний шов /sut. lamboidea/, стріловий /сagітальний/ шов /sut. sagittalis/, клино-лобовий шов /sut. sphenofrontalis/, потилично-соскоподібний шов /sut. occipitomastoidea/, клино-лусковий шов /sut. sphenosquamosa/, клино-решітчастий шов /sut. sphenothmoidalis/, клино-тім'яний шов /sut. sphenoparietalis/, метопічний шов /sut. frontalis [sutura metopica]/, тім'яно-соскоподібний шов /sut. parietomastoidea/, лобово-решітчастий шов /sut. frontothmoidalis/, лобововерхньощелепний шов /sut. frontomaxillaris/, лобово-сльозовий шов /sut. frontolacrimalis/, лобово-вличний шов /sut. frontozygomatica/, лобово-носовий шов /sut. frontonasalis/, влично-верхньощелепний шов /sut. zygomaticomaxillaris/ та інші;

* **лусковий шов** /suturae squamosa/:

скронево-тім'яний шов /sut. temporoparietalis/;

* **плоский шов** /suturae plana/:

міжносовий шов /sut. internasalis/, носо-верхньощелепний шов /sut. nasomaxillaris/, влично-верхньощелепний шов /sut. zygomaticomaxillaris/ та інші;

г. comphosis (вклинення) (зубоальвеолярне з'єднання) /art. dentoalveolaris/ – складається:

* *періодонт* /periodontium/- періодонт ясневий /прикритий/ /periodontium protectoris// gingiva/ та періодонт прикріплений /periodontium insertionis/;

* *десмодонт* /desmodontium/;

* *цемент* /cementum/;

* *альвеолярна кістка* /os alveolaris/;

д. fonticuli /тімя'чка, джерельця/:

* *лобне тімя'чко* /fonticulus frontalis/;

* *потиличне тімя'чко* /fonticulus occipitalis/;

* *клиноподібне тімя'чко* /fonticulus sphenoidalis/;

* *соскоподібне тімя'чко* /fonticulus mastoideus/;

2. **synchondrosis** - з'єднання за допомогою хрящової тканини:

- тимчасові синхондрози:

* *клино-потиличний синхондроз* /synchondrosis sphenoccipitalis/;

- * *клино-кам'янистий синхондроз* /synchondrosis sphenopetrosa/;
- * *кам'янисто-потиличний синхондроз* /synchondrosis petrooccipitalis/;
- * *задній та передній внутрішньопотиличний синхондроз* /synchondrosis intraoccipitalis anterior et posterior/;
- * *клино-решітчастий синхондроз* /synchondrosis sphenothmoidalis/;
- постійний синхондроз:
- * *синхондроз розірваного отвору* /synchondrosis foramen lacerum/

3. **synostosis** - з'єднання за допомогою кісткової тканини:

- * *клино-потиличний синостоз* /synostosis sphenoccipitalis/;
- * *клино-кам'янистий синостоз* /synostosis sphenopetrosa/;
- * *кам'янисто-потиличний синостоз* /synostosis petrooccipitalis/;
- * *задній та передній внутрішньопотиличний синостоз* /synostosis intraoccipitalis anterior et posterior/;
- * *клино-решітчастий синостоз* /synostosis sphenothmoidalis/;

4. **syndesmosis** - з'єднання за допомогою м'язової тканини:

- * під'язикова кістка /os hyoidea/;

- **hemiartrosis** – напівсуглоби між кістками черепа відсутні;

- **diartrosis** – перервні з'єднання (суглоби) черепа:

* *скронево-нижньощелепний суглоб* /art. temporomandibularis/ – утворений нижньощелепною ямкою /fossa mandibularis/ і суглобовим горбком /tuberculum articularis/ скроневої кістки та головкою нижньої щелепи /caput mandibula/, має у своєму складі суглобовий диск /discus articularis/.

Простий, комплексний, комбінований, двохосевий, виростковий.

З'єднання верхньої кінцівки

З'єднання поясу верхньої кінцівки:

- **synarthrosis** - неперервні з'єднання:

1. **syndesmosis** - з'єднання за допомогою фіброзної тканини:

а/ ligamenta /зв'язки/:

- * *надплечово-ключична зв'язка* /lig. acromioclaviculare/;

- * дзьобо-ключична зв'язка /lig. coracoclaviculare/;
- * трапецієподібна зв'язка /lig. trapezoideum/;
- * конічна зв'язка /lig. conoideum/;
- * передня груднинно-ключична зв'язка /lig. sternoclaviculare anterius/;
- * задня груднинно-ключична зв'язка /lig. sternoclaviculare posterius/;
- * реброво-ключична зв'язка /lig. costoclaviculare/;
- * міжключична зв'язка /lig. interclaviculare/;

-власні зв'язки лопатки:

- * дзьобонадплечова зв'язка /lig. coracoacromiale/;
- * верхня поперечна зв'язка лопатки /lig. transversum scapulae superius/;
- * нижня поперечна зв'язка лопатки /lig. transversum scapulae inferius/;

2. *synsarcosis* - з'єднання за допомогою м'язової тканини:

лопатка /os scapula/;

- **hemiartrosis** – напівсуглоби між кістками поясу верхньої кінцівки відсутні;

- **diartrosis** — перервні з'єднання (суглоби) поясу верхньої кінцівки:

- * надплечово-ключичний суглоб /art. acromioclavicularis/;
- * груднинно-ключичний суглоб /art. sternoclavicularis/;

З'єднання вільної верхньої кінцівки:

- **synarthrosis** - неперервні з'єднання:

1. *syndesmosis* - з'єднання за допомогою фіброзної тканини:

a/ *ligamenta* (зв'язки):

- * суглобовозападинно-плечові зв'язки /lig. glenohumeralia/;
- * дзьобо-плечова зв'язка /lig. coracohumerale/;
- * обхідна ліктьова зв'язка /lig. collaterale ulnare/;
- * обхідна променева зв'язка /lig. collaterale radiale/;
- * кільцева зв'язка променевої кістки /lig. anulare radii/;
- * квадратна зв'язка /lig. quadratum/;
- * ліктьова обхідна зв'язка зап'ястка /lig. collaterale carpi ulnare/;
- * променева обхідна зв'язка зап'ястка /lig. collaterale carpi radiale/;
- * тильна променево-зап'ясткова зв'язка /lig. radiocarpale dorsale/;

- * долонна променево-зап'ясткова зв'язка /lig. radiocarpale palmare/;
- * тильна ліктьово-зап'ясткова зв'язка /lig. ulnocarpale dorsale/;
- * долонна ліктьово-зап'ясткова зв'язка /lig. ulnocarpale palmare/;
- * міжкісткові міжзап'ясткові зв'язки /lig. intercarpalia interossea/;
- * тильні та долонні міжзап'ясткові зв'язки /lig. intercarpalia dorsalia et palmaria/;
- * променева зв'язка зап'ястка /lig. carpi radiatum/;
- * міжкісткові п'ясткові зв'язки /ligg. metacarpalia interossea/;
- * тильні та долонні п'ясткові зв'язки /lig. metacarpalia dorsalia et palmaria/;

б/ membrane (мембрани):

- * міжкісткова перетинка передпліччя /membrane interossea antebrachii/;

- **hemiartrosis** – напівсуглоби між кістками вільної верхньої кінцівки відсутні;

- **diartrosis** – перервні з'єднання (суглоби) вільної верхньої кінцівки:

- * плечовий суглоб /art. humeri/;
- * ліктьовий суглоб /art. cubiti/ складається з:
 - плечо-ліктьовий суглоб /art. humeroulnaris/;
 - плечо-променевий суглоб /art. humeroradialis/;
 - проксимальний променево-ліктьовий суглоб /art. radioulnaris proximalis/;
- * дистальний променево-ліктьовий суглоб /art. radioulnaris distalis/;
- * променево-зап'ястковий суглоб /art. radiocarpalis/;
- * середньозап'ястковий суглоб /art. mediocarpalis/;
- * міжзап'ясткові суглоби /art. intercarpales/;
- * суглоб горохоподібної кістки /art. ossis pisiformis/;
- * зап'ястково-п'ясткові суглоби /art. carpo-metacarpales/;
- * зап'ястково-п'ястковий суглоб великого пальця /art. carpometacarpales pollicis/;
- * п'ястково-фалангові суглоби /art. metacarpophalangeae/;
- * міжфалангові суглоби кисті /art. interphalangeae manus/;

З'єднання нижньої кінцівки

З'єднання поясу нижньої кінцівки:

- **synarthrosis** - неперервні з'єднання:

1. **syndesmosis** - з'єднання за допомогою фіброзної тканини:

а/ ligamenta (зв'язки):

- * *верхня лобкова зв'язка* /lig. pubicum superius/;
- * *нижня лобкова зв'язка* /lig. pubicum inferius/;
- * *міжкісткова крижово-клубова зв'язка* /lig. sacroiliaca interossea/;
- * *передня и задня крижово-клубові зв'язки* /lig. sacroiliaca posteriora et anteriora/;
- * *клубово-поперекова зв'язка* /lig. iliolumbale/;

Власні зв'язки тазу в цілому:

- * *крижово-горбова зв'язка* /lig. sacrotuberale/;
- * *крижово-остьова зв'язка* /lig. sacrospinale/;
- * *пахвинна зв'язка* /lig. inguinalis/;

б/ membrane (мембрани):

- * *затульна перетинка* /membrane obturatoria/;

2. **synchondrosis** - з'єднання за допомогою хрящової тканини:

- тимчасові синхондрози (до 17-20 років):

- * *крижова кістка* /os sacrum/;
- * *тазова кістка* /os coxae/;

3. **synostosis** - з'єднання кісток за допомогою кісткової тканини (зрощення кісток після 20-25 років):

- * *крижова кістка* /os sacrum/;
- * *тазова кістка* /os coxae/;

- **hemiartrosis** – напівсуглоби:

- * *лобковий симфіз* /symphysis pubica/;

- **diartrosis** – перервні з'єднання (суглоби):

- * *крижово-клубовий суглоб* /art. sacroiliaca/;

Таз в цілому утворений трьома кістками – дві тазові кістки і крижа. Таз в цілому поділяється на **великий і малий таз**. Розподіл проходить по *межевій лінії*, що утворена з боків дугоподібною лінією клубової кістки і гребенями лобкових кісток, позаду мисом крижі, попереду лобковий симфіз.

Великий таз обмежений крилами клубової кістки з боків, позаду - тіло V поперекового хребця, попереду кісткових стінок не має, знизу – верхній отвір малого тазу, зверху сполучається з черевною порожниною.

Малий таз обмежений попереду – лобковим симфізом і гілками лобкових і сідничних кісток, позаду крижа і куприк, з боків - кульшовою кісткою і крижово-горбовими і крижово-остьовими зв'язками. Зверху – вхід у малий таз – *верхній отвір таза*, який обмежений межевою лінією. Знизу – вихід із малого тазу – *нижній отвір таза*, обмежений позаду – куприком, з боків – крижово-горбовими зв'язками, сідничними горбами, гілками сідничних і лобкових кісток, попереду – лобковим симфізом.

З'єднання вільної нижньої кінцівки:

1. *syndesmosis* - з'єднання за допомогою фіброзної тканини:

а. *ligamenta* (зв'язки):

- * *поперечна зв'язка кульшової западини* /lig. transversum acetabuli/;
- * *зв'язка головки стегнової кістки* /lig. capitis femoris/;
- * *клубово-стегнова зв'язка* /lig. iliofemorale/;
- * *лобково-стегнова зв'язка* /lig. pubofemorale/;
- * *сіднично-стегнова зв'язка* /lig. ischiofemorale/;
- * *коловий пояс* /zona orbicularis/;
- * *поперечна зв'язка коліна* /lig. transversum genus/;
- * *передня та задня зхрещені зв'язки* /lig. cruciatum anterius et posterius/;
- * *передня меніско-стегнова зв'язка* /lig. meniscofemorale anterius/;
- * *задня меніско-стегнова зв'язка* /lig. meniscofemorale posterius/;
- * *обхідна маломілкова зв'язка* /lig. collaterale fibulare/;
- * *обхідна великомілкова зв'язка* /lig. collaterale tibiale/;
- * *коса підколінна зв'язка* /lig. popliteum obliquum/;
- * *дугоподібна підколінна зв'язка* /lig. popliteum arcuatum/;
- * *зв'язка наколінка* /lig. patellae/;
- * *присередній тримач наколінка* /retinaculum patellae mediale/;
- * *бічний тримач наколінка* /retinaculum patellae laterale/;
- * *передня зв'язка головки маломілкової кістки* /lig. capitis fibulae anterius/;

- * задня зв'язка головки маломілкової кістки /lig. capitis fibulae posterius/;
- * присередня обхідна зв'язка /lig. collaterale mediale [deltoideum]/;
- * передня надп'яtkово-маломілкова зв'язка /lig. talofibulare anterius /;
- * задня надп'яtkово-маломілкова зв'язка /lig. talofibulare posterius/;
- * п'яtkово-маломілкова зв'язка /lig. calcaneofibulare /;
- * бічна надп'яtkово-п'яtkова зв'язка /lig. talocalcaneum laterale/;
- * середня надп'яtkово-п'яtkова зв'язка /lig. talocalcaneum mediale/;
- * міжкісткові зв'язки заплесни /ligg. tarsi interossea/;
- * міжкісткова надп'яtkово-п'яtkова зв'язка /lig. talocalcaneum interosseum/;
- * міжкісткова клино-кубоподібна зв'язка /lig. cuneocuboideum interosseum/;
- * міжкісткові міжклиноподібні зв'язки /ligg. intercuneiformia interossea/;
- тильні зв'язки заплесни /ligg. tarsi dorsalia/:
- * надп'яtkово-човноподібна зв'язка /lig. talonaviculare/;
- * тильні міжклиноподібні зв'язки /ligg. intercuneiformia dorsalia/;
- * тильна клино-кубоподібна зв'язка /lig. cuneocuboideum dorsale/;
- * тильна кубо-човноподібна зв'язка /lig. cuboideonaviculare dorsale/;
- * роздвоєна зв'язка /lig. bifurcatum/:
- п'яtkово-човноподібна зв'язка /lig. calcaneonaviculare/;
- п'яtkово-кубоподібна зв'язка /lig. calcaneocuboideum/;
- * клино-човноподібна зв'язка /ligg. cuneonavicularia dorsalia/;
- підошові зв'язки заплесни /ligg. tarsi plantaria/;
- * довга підошвова зв'язка /lig. plantare longum/;
- * підошвова клино-кубоподібна зв'язка /lig. calcaneocuboideum plantare/;
- * підошвова п'яtkово-човноподібна зв'язка /lig. calcaneonaviculare plantare/;
- * підошові клино-човноподібні зв'язки /ligg. cuneonavicularia plantaria /;
- * підошвова кубо-човноподібна зв'язка /lig. cuboideonaviculare plantare/;
- * підошові міжклиноподібні зв'язки /ligg. intercuneiformia plantaria/;
- * підошвова клино-кубоподібна зв'язка /lig. cuneocuboideum plantare/;
- * тильні заплесно-плесневі зв'язки /ligg. tarsometatarsea dorsalia/;
- * підошові заплесно-плесневі зв'язки /ligg. tarsoinetatarsea plantaria /;
- * міжкісткові клино-заплесневі зв'язки /ligg. cuneometatarsea interossea/;

* міжкісткові заплесневі зв'язки /ligg. metatarsae interossea/;

* глибока поперечна зв'язка заплесни /ligg. metatarsae transversum profundum/;

* великомаломілковий сіндесмоз дистального відділу гомілки /syndesmosis tibiofibularis distalis/;

б. membrane (мембрани):

* міжкісткова перетинка гомілки /membrana interossea cruris/ /syndesmosis tibiofibularis/

2. **synchondrosis** - з'єднання за допомогою хрящової тканини:

- тимчасові синхондрози (до 17-20 років):

- * метафізарний хрящ між частинами трубчастих кісток (між діафізом та епіфізами)

3. **synostosis** - з'єднання кісток за допомогою кісткової тканини:

- * зрощення частин трубчастих кісток (зкостеніння метафізарних хрящів після 20-25 років)

- **hemiartrosis** – напівсуглоби – відсутні;

- **diartrosis** – перервні з'єднання (суглоби):

- * кульшовий суглоб /art. coxae/;

- * колінний суглоб /art. genus/;

- * великомаломілковий суглоб /art. tibiofibularis/;

- * надп'яtkово-гомілковий суглоб /art. talocruralis/;

- * міжзаплеснові суглоби /art. intertarsae/;

- * піднадп'яtkовий суглоб /art. subtalaris/;

- * поперечний суглоб заплесни /art. tarsi transversa/

(надп'яtkово-п'яtkово-човноподібний суглоб) /art. talocalcaneo-navicularis//:

- п'яtkово-кубоподібний суглоб /art. calcaneocuboidea/;

- клино-човноподібний суглоб /art. cuneonavicularis/;

- * заплесно-плесневі суглоби /art. tarsometatarsae/;

- * міжплеснові суглоби /art. iniermetatarsae/;

- * плесно-фалангові суглоби /art. metatarsophalangeae/;

- * міжфалангові суглоби стопи /art. interphalangeae pedis/;

Суглоб	Суглобові поверхні	Вид суглоба	Типи рухів
Суглоби кісток черепа і черепа з хребтом			
Скронево-нижньощелепний суглоб <i>Art. Temporo-mandibularis</i>	Нижньощелепна ямка скроневої кістки <i>/fossa mandibularis os temporale/</i> , головка нижньої щелепи <i>/caput mandibulae/</i> . Присутній внутрішньо-суглобовий диск	Простий, комплексний, комбінований, двохосьовий / фронтальна, вертикальна вісі/, еліпсоподібний /виростковий/	Зміщення нижньої щелепи вправо, вліво; опускання - підймання, висування уперед нижньої щелепи – повернення в нормальне положення
Атлanto-потиличний суглоб <i>Art. Atlantooccipitalis</i>	Виросток потиличної кістки <i>/condyli occipitales/</i> , верхня суглобова поверхня першого шийного хребця - атланта <i>/facies articularis superior atlantis/</i>	Простий, не комплексний, комбінований, двохосьовий / фронтальна, вертикальна вісі/, еліпсоподібний /виростковий/	Згинання, розгинання, приведення, відведення,
Суглоби між хребцями			
Серединний атлanto-осьовий суглоб <i>Art. Atlantoaxialis mediana</i>	Ямка дуги атланта <i>/fovea dentis atlantis/</i> , передня суглобова поверхня зуба осьового хребця <i>/facies articularis anterior/</i>	Простий, не комплексний, комбінований, одновісний /вертикальна поздовжня вісь/, циліндричний	Просте обертання /ротація/ голови
Бічні атлanto-осьові суглоби <i>Art. Atlantoaxialis</i>	Нижня суглобова поверхня атланта <i>/facies articularis inferior atlantis/</i> , верхня суглобова поверхня осьового хребця <i>/facies articularis superior axis/</i>	Простий, некомплексний, комбінований, плоский багатоосьовий,	Малорухомі: ковзання.
Суглоби хребта і груднини			
Суглоби головки	Суглобова поверхня ребра <i>/facies articularis</i>	Складний (простий у I, XI,	Відведення, приведення,

ребра <i>Art. Capitis costae</i>	<i>caput costae</i> /, верхня і нижня реберні ямки двох сусідніх грудних хребців <i>/fovea costalis superior et inferior vertebra thoracica</i> /, крім I, XI і XII ребер, головки яких зчленовуються з ямками I, XI, XII хребців	XII ребер) не комплексний, комбінований, багатоосьовий, кулястий	обертальні рухи ребра /вісь руху проходить уздовж шийки ребра/
Реброво-поперечні суглоби <i>Art. Costotransversaria</i>	Суглобова поверхня горбка ребра <i>/facies articularis tuberculum costae</i> /, реберна ямка поперечного відростка <i>/fovea costalis transversalis</i> /. Ребра XI і XII цього суглоба не мають	Простий, не комплексний, комбінований, багатоосьовий, плоский	Відведення, приведення ребра /вісь руху проходить уздовж шийки ребра/
Груднинно-реброві суглоби <i>Art. Sternocostales</i>	Передні кінці хрящів II-VII ребер, реберні вирізки груднини /І ребро з'єднується з рукояткою груднини - синхондроз/	Простий, не комплексний, комбінований, багатоосьовий, плоский	Відведення, приведення ребра /вісь руху проходить уздовж шийки ребра/
Міжхрящеві суглоби <i>Art. Interchondrales</i>	Хрящі 8, 9, 10 ребер з'єднуються між собою, а хрящ 8 ребра, ще з хрящем 7 ребра		Обмежені
Суглоби верхньої кінцівки			
Груднинно-ключичний суглоб <i>Art. Sternoclavicularis</i>	Груднинна суглобова поверхня ключиці <i>/facies articularis sternalis os clavacula</i> /, ключична вирізка груднини <i>/incisura clavicularis os sternum</i> /	Простий, комплексний, комбінований, багатоосьовий, плоский	Згинання, розгинання, приведення, відведення, круговий рух ключиці
Надплечово-ключичний суглоб <i>Art. Acromioclavicularis</i>	Суглобова поверхня надплечового відростка <i>/facies articularis extremitas acromialis os scapula</i> /, акроміальна суглобова поверхня ключиці <i>/facies articularis acromialis os clavacula</i> /	Простий, не комплексний, комбінований, багатоосьовий, плоский	Згинання, розгинання, приведення, відведення, круговий рух ключиці
Плечовий суглоб <i>Art. Humeri</i>	Головка плечової кістки <i>/caput humeri</i> /, суглобова западина лопатки <i>/cavitas glenoidalis</i> /. Має суглобову губу.	Простий, комплексний, не комбінований, багатоосьовий, кулястий	Згинання, розгинання плеча, відведення до горизонтального рівня,

			приведення, обертання назовні і всередину, круговий рух кінцівки
Ліктьовий суглоб <i>Art. Cubiti</i>	Виросток плечової кістки <i>/condylus humeri/</i> , блокоподібна вирізка ліктьової кістки <i>/incisura throchlearis/</i> , суглобова ямка головки променевої кістки <i>/fovea articularis radii/</i> , променева вирізка ліктьової кістки <i>/incisura radialis os ulna/</i> , суглобовий обвід променевої кістки <i>/circumferentia articularis radii/</i>	Складний, не комплексний, не комбінований, двохосьовий /фронтальна і вертикальна вісі/ виростковий	Згинання, розгинання та ротація передпліччя
Плецо-ліктьовий суглоб <i>Art. Humeroulnaris</i>	Блок плечової кістки <i>/trochlea humeri/</i> , блокоподібна вирізка ліктьової кістки <i>/incisura throchlearis/</i>	Простий, не комплексний, не комбінований, одновісний /фронтальна вісь/ гвинтоподібний	Згинання, розгинання передпліччя
Плецо-променевий суглоб <i>Art. Humeroradialis</i>	Головка виростка плечової кістки <i>/capitulum humeri/</i> , суглобова ямка головки променевої кістки <i>/fovea articularis radii/</i>	Простий, не комплексний, не комбінований, багатоосьовий, кулястий	Пронація, супінація променевої кістки навколо поздовжньої осі, згинання, розгинання передпліччя
Проксимальний променево- ліктьовий суглоб <i>Art. Radioulnaris proximalis</i>	Суглобовий обвід променевої кістки <i>/</i> <i>circumferentia articularis radii/</i> , променева вирізка ліктьової кістки <i>/icisura radialis os ulnai/</i>	Простий, не комплексний, комбінований, одновісний /сагітальна вісь/ циліндричний	Пронація, супінація променевої кістки /передпліччя і кисті/
Дистальний променево- ліктьовий суглоб <i>Art. Radioulnaris distalis</i>	Суглобовий обвід ліктьової кістки <i>/circumferentia articularis os ulna/</i> , ліктьова вирізка променевої кістки <i>/incisura ulnaris os radii/</i>	Простий, не комплексний, комбінований, одновісний /сагітальна вісь/ циліндричний	Пронація, супінація променевої кістки /передпліччя і кисті/
Променево-	Зап'ясна суглобова поверхня променевої	Складний, комплексний, не	Приведення, відведення,

зап'ястковий суглоб <i>Art. Radiocarpea</i>	кістки <i>/facies articularis carpea os radii/</i> , проксимальні поверхні першого ряду кісток зап'ястя <i>/facies proximalis ossa carpi/</i> : човноподібної, півмісяцевої, тригранної <i>/ossis scaphoideum, lunatum, triquetrum/</i>	комбінований, двохосьвий <i>/сагітальна, фронтальна вісі/</i> , еліпсоподібний	згинання, розгинання кисті. Колове обертання кисті.
Середньо-зап'ястковий суглоб <i>Art. Mediocarpea</i>	Суглобові поверхні першого і другого рядів кісток зап'ястя, крім гороховидної <i>/facies articularis ossa carpi/</i>	Складний, S -подібний, не комплексний, не комбінований, одновісний <i>/фронтальна вісь/</i> , блокоподібний	Згинання, розгинання кисті
Міжзап'ясткові суглоби <i>Art. Intercarpales</i>	Обернені одна до одної суглобові поверхні кісток зап'ястка <i>/facies articularis os carpea/</i>	Прості, не комплексні, не комбіновані, багатоосьові, плоскі	Малорухливі
Суглоб горохоподібної кістки <i>Ar. Osis pisiformis</i>	Суглобова поверхня горохоподібної кістки <i>/facies articularis ossis pisiformis/</i> і суглобова поверхня тригранної кістки <i>/facies articularis ossis triquetrum/</i>	Простий, не комплексний, не комбінований, багатоосьвий, плоский	Малорухливий
Зап'ястково-п'ясткові суглоби <i>Art. Carpometacarpeae</i>	Суглобові поверхні другого ряду кісток зап'ястя <i>/facies articularis ossis trapezium, trapezoideum, capitatum, hamatum/</i> і основ II-V п'ясткових кісток <i>/basis ossis metacarpi II-V /</i>	Прості, не комплексні, комбіновані, багатоосьові, плоскі	Малорухливі
Зап'ястково-п'ястковий суглоб великого пальця <i>Art. Carpometacarpeae policis</i>	Суглобові поверхні багатокутної кістки <i>/facies articularis os trapezium/</i> і основи I п'ясткової кістки <i>/basis os metacarpale I/</i>	Простий, не комплексний, не комбінований, двохосьвий <i>/сагітальна, фронтальна вісі/</i> , сідлоподібний	Приведення <i>/протиставлення V пальцю/</i> , відведення, згинання, розгинання великого пальця Колове обертання
Міжп'ясткові	Утворені прилеглими поверхнями основ	Прості, не комплексні,	Малорухливі

суглоби Art. <i>Intermetacarpales</i>	п'ясткових кісток з II-V.	багатоосьві, поскі	
П'ястково-фалангові суглоби Art. <i>Metacarpophalangeae</i>	Суглобові поверхні головок п'ясткових кісток / <i>facies articularis os metacarpeae</i> / і основ проксимальних фаланг / <i>basis ossis phalangeae</i> /	Прості, не комплексні, не комбіновані, двоосьові /сагітальна, фронтальна вісі/, еліпсоподібні	Приведення, відведення, згинання, розгинання фаланг
Міжфалангові суглоби Art. <i>Interphalangeae</i>	Суглобові поверхні головок і основ фаланг, що зчленовуються / <i>facies articularis caput et basis phalangeae</i> /	Прості, не комплексні, не комбіновані, одноосьові /фронтальна вісь/, блокоподібні	Згинання, розгинання фаланг
Суглоби нижньої кінцівки			
Крижово-клубовий суглоб Art. <i>Sacroiliaca</i>	Вушкоподібна поверхня клубової кістки і вушкоподібна поверхня крижової кістки / <i>facies auricularis ossis sacrum et ilium</i> /	Простий, не комплексний, не комбінований, багатоосьовий, плоский	Малорухливий
Кульшовий суглоб Art. <i>Coxae</i>	Півмісяцева поверхня вертлужної западини тазової кістки, головка стегнової кістки / <i>facies lunatum fossa acetabuli os coxae et caput femoris</i> /, має вертлюгову губу	Простий, не комплексний, не комбінований, багатоосьовий, чашеподібний	Згинання, розгинання, відведення, приведення, обертання всередину і назовні, колові рухи стегна
Колінний суглоб Art. <i>Genus</i>	Присередній та бічний виростки стегнової кістки / <i>condylus medialis et condylus lateralis ossis femoris</i> / і наколінкова поверхня стегна / <i>facies patellaris ossis femoris</i> /, верхня поверхня великогомілкової кістки / <i>facies</i>	Складний, комплексний, не комбінований, двохосьвий /фронтальна, вертикальна вісі/, виростковий	Згинання, розгинання гомілки, обертання /при напівзігнутому положенні гомілки/

	<i>articularis superior ossis tibia/</i> , суглобова поверхня наколінка <i>/facies articularis patellae/</i> , має латеральний і медіальний меніски		
Велико-малогомілковий суглоб <i>Art. Tibiofibularis</i>	Малогомілкова суглобова поверхня латерального виростка великогомілкової кістки <i>/facies articularis fibularis os tibia/</i> , суглобова поверхня головки малогомілкової кістки <i>/facies articularis capitis fibula/</i>	Простий, не комплексний, не комбінований, багатоосьовий, плоский	Малорухливий
Велико-малогомілковий синдесмоз <i>Syndesmosis tibiofibularis</i>	Малогомілкова вирізка великогомілкової кістки <i>/incisura fibularis os tibia/</i> , суглобова поверхня латеральної кісточки малогомілкової кістки <i>/facies articularis malleoli lateralis/</i>	Безперервне з'єднання	Малорухливе
Надп'яtkово-гомілковий суглоб <i>Art. Talocruralis</i>	Поверхні обох кісточок <i>/facies articularis maleolaris/</i> , нижня суглобова поверхня великогомілкової кістки <i>/facies articularis inferior os tibia/</i> , блок таранної кістки <i>/trochlea tali/</i>	Складний, не комплексний, не комбінований, одновісний /фронтальна вісь/, блокоподібний	Тильне розгинання і підшове згинання стопи
Піднадп'яtkовий суглоб <i>Art. Subtalaris</i>	Задня п'яtkова суглобова поверхня надп'яtkової кістки <i>/facies articularis calcaneas posterior/</i> , задня надп'яtkова суглобова поверхня п'яtkової кістки <i>/facies articularis talaris posterior/</i>	Простий, не комплексний, комбінований, одновісний /сагітальна вісь/, циліндричний	Обертання /пронація і супінація/ п'яtkової кістки разом з човноподібною кісткою і дистальним кінцем стопи. Малорухливий
Надп'яtkово-п'яtkово-човноподібний суглоб <i>Art.</i>	Човноподібна передня, середня суглобові поверхні надп'яtkової кістки <i>/facies articularis navicularis medialis et</i>	Складний, не комплексний, комбінований, багатоосьовий, кулястий	Обертання /пронація і супінація/ п'яtkової кістки разом з човноподібною і

<i>Talocalcaneonavicularis</i>	<i>anterior os tali</i> /; передня, середня надп'яткові суглобові поверхні п'яткової кістки / <i>facies articularis talaris medialis et anterior os calcanea</i> /, задня суглобова поверхня човноподібної кістки / <i>facies articularis posterior os naviculare</i> /		дистальним кінцем стопи
П'яtkово-кубоподібний суглоб <i>Art. Calcaneocuboidea</i>	Кубоподібна суглобова поверхня п'яткової кістки / <i>facies articularis cuboideum os calcanea</i> /, задня суглобова поверхня кубоподібної кістки / <i>facies articularis posterior os cuboideum</i> /	Простий, не комплексний, комбінований, двохосьвий /сагітальна, фронтальна вісі/, сідлоподібний	Невелике обертання /пронація і супінація/ стопи. Малорухливий
Клино-човноподібний суглоб <i>Art. Cuneonavicularis</i>	Задні суглобові поверхні трьох клиноподібних кісток / <i>facies articularis posterior ossis cuneiformis</i> /, передня суглобова поверхня човноподібної кістки / <i>facies articularis anterior os naviculare</i> /	Простий, не комплексний, комбінований, багатоосьовий, плоский	Малорухливий
Зап'яско-плюсневі суглоби <i>Art. Tarsometatarsae</i>	Передні суглобові поверхні трьох клиноподібних і кубовидної кісток / <i>facies articularis anterior ossis cuneiforme et cuboideum</i> /, основи п'яти плюсневих кісток / <i>basis I-V ossis metacarpeae</i> /. Утворюють три анатомічно ізольовані суглоби	Складні, не комплексні, комбіновані, багато осьові, плоскі	Малорухливий
Міжплюсневі суглоби <i>Art. Intermetatarsae</i>	Обернені одна до одної поверхні плюсневих кісток	Простий, не комплексний, комбінований, багатоосьовий, плоский	Малорухливий
П'яско-фалангові суглоби	Головки плюсневих кісток, основи перших фаланг / <i>caput ossis metatarsae et</i>	Простий, не комплексний, не комбінований, двохосьовий /	Згинання, розгинання, приведення, відведення

<i>Art. Metatarsophalangeae</i>	<i>basis phalangeae proximalis/</i>	фронтальна, сагітальна вісі/ еліпсоподібний	пальців стопи
Міжфалангові суглоби <i>Art. Interphalangeae</i>	Головки і основи сусідніх фаланг <i>/caput et basis ossis phalangeae/</i>	Простий, не комплексний, не комбінований, одновісний /фронтальна вісь/ блокоподібний	Згинання, розгинання фаланг

Міологія.

<p align="center"><u>М'ЯЗИ ГОЛОВИ</u></p> <p align="center">1. МІМІЧНІ М'ЯЗИ ОБЛИЧЧЯ:</p> <p align="center">А. М'ЯЗИ СВОДА ЧЕРЕПА:</p>				
50.1	Надчерепний м'яз m. epicranius			
	Потиличне черевце venter occipitalis	Найвища каркова лінія потиличної кістки, основа соскоподібного відростка скроневої кістки.	До апоневротичний шолом позаду.	Відтягує шкіру голови назад.
	Лобове черевце venter frontalis	Від переднього краю апоневротичного шолому	Прикріплюється до шкіри брів.	Відтягує шкіру лоба вгору, утворює поперечні зморшки на лобі і підіймає брови.
50.2	Скронево-тім'яний м'яз m. temporoparietalis	Внутрішній бік хряща вушної мушлі.	Бічна частина сухожилкового шолому.	
51	М'яз гордіїв m. procerus	Зовнішня поверхня носової кістки.	Шкіра лоба.	1. Утворює поперечні борозни і зморшки біля корня носа. 2. Сприяє розгладженню поперечних зморшок на лобі.
Б. М'ЯЗИ, ЯКІ ОТОЧУЮТЬ ГЛАЗНУ ЩІЛИНУ:				
52	Коловий м'яз ока m. orbicularis oculi має 3 частини:			Є сфінктером глазної щілини.
	Повікова частина pars palpebralis	Присередня зв'язка повіки, прилегла ділянка присередньої стінки очної ямки.	Бічний участок ока, окістя бічної стінки очної ямки.	Змикає повіки.
	Очноямкова частина pars orbitalis	Носова частина лобової кістки, лобовий відросток верхньої щелепи, присередня зв'язка повіки.	Бічна стінка очної ямки.	Утворює зморшки на шкірі очниці, зміщує бров униз, відтягує шкіру щоки уверх.
	Сльозова частина pars lacrimalis	Сльозовий гребінь, прилегла частина бічної поверхні слезової кістки.	Уплітається в повікову частину.	Розширює слезовий мішок.
53	М'яз-зморщувач брови m. corrugator supercilii	Присередній відрізок надбрівної дуги.	Шкіра брови, жмути колового м'яза ока.	Відтягує шкіру лоба униз і присередньо, утворює над коренем носа дві вертикальні зморшки.
В/ М'ЯЗИ, ЯКІ ОТОЧУЮТЬ НОСОВИЙ ОТВІР:				
54	Носовий м'яз m. nasalis			

	Зовнішня /поперечна/ частина pars transversa	Вище і у бік від верхніх різців верхньої щелепи.	Переходить в однойменний м'яз протилежного боку.	Звужує носовий отвір /ніздрі/.
	Внутрішня /крилоподібни/ частина pars alaris	На верхній щелепи.	Уплітається в шкіру крила носа.	Відтягує крило носа униз і в бік, розширює отвори носа.
55	М'яз-опускач носової перегородки m. depressor septi nasi	Над присереднім різцем верхньої щелепи.	Хрящова частина перегородки носа.	Відтягує перегородку носа униз.
Г. М'ЯЗИ, ЯКІ ОТОЧУЮТЬ ОТВІР РОТА:				
56	Коловий м'яз рота m. orbicularis oris	Від області кутів рота і вплітається в шкіру і слизову оболонку.		Закриває ротову щілину. Бере участь в акті смоктання і жування.
57	М'яз-опускач кута рота m. depressor anguli oris	Основа нижньої щелепи (між підборіддям і рівнем першого малого корінного зуба).	Шкіра кута рота.	Тягне кут рота униз і у бік.
58	М'яз-опускач нижньої губи m. depressor labii inferioris	Основа нижньої щелепи, нижче підборідного отвору.	Шкіра і слизова оболонка нижньої губи.	Відтягує нижню губу униз у в бік. Може вивертати губу назовні. Бере участь в формуванні виразу обличчя: іронії, печалю, відрази.
59	Підборідний м'яз m. mentalis	Альвеолярні підвищення бічного і присереднього різців нижньої щелепи.	Шкіра підборіддя.	Тягне шкіру підборіддя уверх і в бік. Сприяє випинанню нижньої губи уперед.
60	Щічний м'яз m. buccinator	Коса лінія на гілці нижньої щелепи і на зовнішній поверхні альвеолярної дуги верхньої щелепи. Передній край крилонижньощелепного шва.	Кут рота і м'язи губ.	Відтягує кут рота назад, притискає щоку до зубів.
61	М'яз- підіймач верхньої губи m. levator labii superioris	Увесь підочномковий край верхньої щелепи	Верхня губа.	1.Підіймає верхню губу. 2.Бере участь у формуванні носогубної борозни. 3.Тягне крило носа вверх.
62	Малий виличний м'яз m. zygomaticus minor	Вилична кістка.	Шкіра кута рота.	Підіймає кут рота.
63	Великий	Вилична кістка.	Кут рота.	Відтягує кут рота назовні і

	виличний м'яз m. zygomaticus major			уверх.
64	М'яз-підіймач кута рота m. levator anguli oris	Передня поверхня верхньої щелепи в області іклової ямки.	Кут рота.	Тягне кут верхньої губи уверх і в бік.
65	М'яз сміху m. risorius	Жувальна фасція.	Шкіра кута рота.	Відтягує кут рота у бік, утворює ямочку на щоці.
Д. М'ЯЗИ ВУШНОЇ МУШЛІ:				
66	Передній вушний м'яз m. auricularis anterior	Скронева фасція і сухожилковий шолом.	Шкіра вушної мушлі.	Відтягує вушну мушлю уперед.
67	Верхній вушний м'яз m. auricularis superior	Сухожилковий шолом над вушною мушлею.	Верхня поверхня хряща вушної мушлі.	Відтягує вушну мушлю угору.
68	Задній вушний м'яз m. auricularis posterior	Соскоподібний відросток скроневої кістки.	Задня опукла поверхня вушної мушлі.	Відтягує вушну мушлю назад.
2. ЖУВАЛЬНІ М'ЯЗИ:				
Жувальний м'яз m. masseter				
69	Поверхнева частина pars superficialis	Виличний відросток верхньої щелепи, передні дві третини виличної дуги.	Жувальна горбистість нижньої щелепи.	Підіймає нижню щелепу.
	Глибока частина pars profunda	Задня третина нижнього края і уся внутрішня поверхня виличної дуги.	Бічна поверхня вінцевого відростка нижньої щелепи.	Бере участь у висуванні нижньої щелепи уперед.
70	Скроневий м'яз m. temporalis	Скронева ямка, внутрішня поверхня скроневої фасції.	Вінцевий відросток нижньої щелепи.	Підіймає нижню щелепу і задвигає її.
71	Присередній крилоподібний м'яз m. pterigoideus medialis	Крилоподібна ямка крилоподібного відростка клиноподібної кістки.	Крилоподібна горбистість на внутрішній поверхні кута нижньої щелепи.	Підіймає нижню щелепу і висуває її уперед.
72	Бічний крилоподібний м'яз m. pterigoideus lateralis		Передня поверхня шийки нижньої щелепи, суглобова капсула скронево-нижньощелепного суглоба і суглобовий диск.	1.Висуває нижню щелепу уперед /при двобічному скороченні/. 2.Відтягує уперед суглобову капсулу і суглобовий диск скронево-нижньощелепний суглоб. 3.Зміщує нижню щелепу у протилежний бік /при
	Верхня головка	Верхньощелепна поверхня і підскроневий гребінь великого крила клиноподібної кістки.		
	Нижня головка	Зовнішня поверхня бічної пластинки		

		крилоподібного відростка клиноподібної кістки.		однобічному скороченні/.
--	--	---	--	--------------------------

Фасції голови:

Скронева фасція, /fascia temporalis/, починається від окістя кісток черепа в області linea temporalis і galea aponeurotica. Вкриває скроневий м'яз, скронева фасція поблизу виличної дуги розщеплюється на дві пластинки: поверхню пластинку, lamina superficialis, яка прикріплюється до верхнього краю і зовнішньої поверхні виличної дуги, і глибоку пластинку, lamina profunda, яка переходить на внутрішню поверхню виличної дуги. Між пластинками скроневої фасції містяться судини і жирова тканина.

Жувальна фасція, /fascia masseterica/, починається від виличної дуги, де вона переходить у скроневу фасцію, і прямує униз. Позаду фасція прикріплюється до хряща зовнішнього слухового проходу і переходить на соскоподібний відросток. Унизу вона переходить в фасцію шиї, fascia colli, а попереду на m. masseter, після чого продовжується у щічно-глоткову фасцію, fascia buccopharyngea.

Фасція навколоушної залози, /fascia parotidea/, пов'язана в задніх відділах з жувальною фасцією, розщиплюється на два листки, які охоплюють з обох боків навколоушну слинну залозу, glandula parotis.

Щічно-глоткова фасція, /fascia buccopharyngea/, вкриває m. buccinator і біля переднього краю m. masseter переходить на внутрішню поверхню гілки нижньої щелепи. Тут фасція вкриває m. pterygoideus medialis і переходить на стінку глотки.

Поверхневі м'язи шиї.

Назва м'язи	Начало	Прикріплення	Функція
-------------	--------	--------------	---------

musculus...	/активна точка/	/пасивна точка/	
m. platisma підшкірний м'яз шиї /належить до мімічних м'язів/	Грудна фасція, шкіра верхньої частини грудної клітки на рівні II ребра	Жувальна фасція, край нижньої щелепи, кут рота	Тягне кут рота униз, відтягує шкіру шиї уперед, перешкоджає зтисненню підшкірних вен
m. sternocleidomastoidea груднинно-ключично-соскоподібний м'яз	Ручка груднини, присередня третина ключиці	Соскоподібний відросток скроневої кістки, верхня каркова лінія потиличної кістки	При однобічному скороченні нахилляє голову у свій бік і повертає обличчя в протилежний бік, при двобічному – закидає голову назад
Надпід'язикові м'язи			
m. digastricus двочеревцевий м'яз	Соскоподібна вирізка скроневої кістки /заднє черевце/	Двочеревцева ямка нижньої щелепи /переднє черевце/. Тіло і великий ріг під'язикової кістки /за допомогою фаціальної петлі	Тягне вгору під'язикову кістку. При фіксованій під'язиковій кістці опускає нижню щелепу
m. stylohyoigeus шило-під'язиковий м'яз	Шілоподібний відросток скроневої кістки	Тіло під'язикової кістки	Тягне догори під'язикову кістку
m. mylohyoideus щелепо-під'язиковий м'яз	Внутрішня поверхня тіла нижньої щелепи	Зростається з протилежним м'язом, утворює дно /діафрагму/ рота	Тягне догори під'язикову кістку
m. genihyoideus підборідно-під'язиковий м'яз	Підборідний остюг нижньої щелепи	Тіло під'язикової кістки	Тягне догори під'язикову кістку, при укріпленій кістці опускає нижню щелепу
Підпід'язикові м'язи			
m. omohyoideus лопатково-під'язиковий м'яз	Верхній край лопатки присередньо від її вирізки /нижнє черевце/	Тіло під'язикової кістки /верхнє черевце/	Тягне униз під'язикову кістку, натягує претрахіальну пластинку шийної фасції
m. sternohyoideus груднинно-під'язиковий м'яз	Задня поверхня ручки груднини, груднинний кінець ключиці	Тіло під'язикової кістки	Тягне під'язикову кістку униз
m. sternothyroideus груднинно-щитоподібний м'яз	Задня поверхня ручки груднини, хрящ I ребра	Бічна поверхня щитоподібного хряща /коса лінія/	Опускає гортань
m. thyrohyoideus щито-під'язиковий м'яз	Коса лінія щитоподібного хряща	Тіло і великий ріг під'язикової кістки	При фіксованій під'язиковій кістці підіймає гортань

Глибокі м'язи шиї.

Назва м'яза	Начало	Прикріплення	Функція
-------------	--------	--------------	---------

musculus...	/активна точка/	/пасивна точка/	
Бічні м'язи			
m. scalenus anterior передній драбинчастий м'яз	Поперечні відростки III-VI шийних хребців	Горбок переднього драбинчастого м'яза на I ребрі	Усі бічні м'язи підіймають I і II ребра. При фіксованих ребрах, скорочуючись по обох боках, згинають шийний відділ хребта уперед, при однобічному скороченні нахилиють його у свій бік
m. scalenus medius середній драбинчастий м'яз	Поперечні відростки II-VII шийних хребців	I ребро, позаду від борозни підключичної артерії	
m. scalenus posterior задній драбинчастий м'яз	Поперечні відростки IV-VI шийних хребців	Верхній край II ребра	
Передхребтові м'язи			
m. longus colli довгий м'яз шиї	Передня поверхня тіл і поперечні відростки III-VII шийних, I-III грудних хребців	Тіла і поперечні відростки верхніх п'яти шийних хребців, передній горбок атланта	Нахилиє шийний відділ хребта уперед і у свій бік /при однобічному скороченні/
m. longus capitis довгий м'яз голови	Поперечні відростки III-VI шийних хребців	Нижня поверхня базиллярної частини потиличної кістки	Нахилиє голову уперед
m. rectus capitis anterior передній прямий м'яз голови	Передня поверхня бічних мас атланта	Нижня поверхня базиллярної частини потиличної кістки	Нахилиє голову уперед
m. rectes capitis lateralis бічний прямий м'яз голови	Поперечний відросток атланта	Нижня поверхня яремного відростка потиличної кістки	Нахилиє голову у свій бік

Фасції шиї.

Фасції шиї, fasciae colli - обмежують м'язи і органи шиї. Вони утворюють сполучнотканинну основу шиї і розділяють її на проміжки і відділи, зрощуються з

венами шиї, завдяки чому останні не спадаються і сприяють венозному відтоку крові від органів голови і шиї. В зв'язку з тим, що фасції не дають спадатися венам, при їх пораненні можуть виникати ускладнення /воздушна емболія/, що необхідно враховувати в клінічній практиці.

1. **Поверхнева фасція шиї**, fascia colli superficialis - загальна поверхнева фасція тіла; вона тонка, пухка і обмежує m. platysma. Поверхнева фасція переходить з області шиї на обличчя і грудну клітку.

2. **Власна фасція шиї**, fascia colli propriae - прикріплюється: знизу - до передньої поверхні ключиці і груднини, верхня - до нижньої щелепи і processus mastoideus і переходить на обличчя в fasciae parotideae et masseterica. Позаду прикріплюється до остистих відростків шийних хребців. Там, де власна фасція шиї проходить над поперечними відростками хребців вона прикріплюється до них і віддає відросток у вигляді фронтальної пластинки, яка розділяє усі фасціальні простори шиї на два відділи: передній і задній. Поверхневий листок власної фасції утворює піхви для груднинно-ключично-соскоподібного і трапециєподібного м'язів і підщелепної залози.

3. **Глибокий листок власної фасції шиї**, lamina profunda fasciae colli propriae, або лопаточково-ключичний апоневроз, aponeurosis omoclavicularis /за Рише/, нагадує трапецію. Розташований: по боках - між m. omohyoideus, зверху - під'язикова кістка, а знизу - ключиці і внутрішня поверхня груднини. Ця фасція утворює фасціальні піхви для м'язів, які лежать нижче під'язикової кістки, прикриває попереду гортань, трахею і щітоподібну залозу. По середній лінії друга і третя фасції зрощуються і утворюють білу лінію шиї, linea alba colli.

4. **Внутрішньошийна фасція (передтрахейна, передвісцеральна)**, fascia endocervicalis - обгортає внутрішні органи шиї /гортань, трахею, щітоподібну залозу, глотку, стравохід і судинно-нервовий жмут шиї/. Вона складається з двох листків: вісцерального, який обгортає кожен з названих органів і пристінковий, який охоплює усі органи разом.

5. **Передхребтова фасція шиї**, fascia prevertebralis - покриває довгі м'язи голови і шиї, які розташовані на хребті, а також симпатичний стовбур, утворює піхву для драбинчастого м'яза. Зверху вона бере початок від основи черепа позаду глотки, спускається униз крізь усю шию в заднє середостіння і зливається з fascia endothoracica.

Простори шиї – утворюються між пластинками шийної фасції, а також між ними і органами шиї, заповнені невеликою кількістю пухкої сполучної тканини. Знання цих просторів має важливе значення для розуміння шляхів розповсюдження запальних процесів в області шиї.

- Надгруднинний міжфасціальний простір /spatium interaponevroticum suprasternale/ – локалізується над яремною вирізкою груднини, між поверхневою і передтрахіальною пластинками шийної фасції. В ньому розміщується важливий венозний анастомоз, який з'єднує передні і зовнішні яремні вени, яремна венозна дуга. Продовжується управо і вліво, утворює бічні заглиблення позаду початка груднинно-ключично-соскоподібного м'яза.

- Передвісцеральний простір /spatium pretracheale, spatium previscerale// - обмежений передтрахеальною пластинкою шийної фасції попереду і трахеєю позаду.
- Ретровісцеральний простір /spatium prevertebrale, spatium retroviscerale/ - виявляється між задньою стінкою глотки попереду і пластинкою шийної фасції позаду. Воно заповнене пухкою сполучною тканиною, в яку можуть розповсюджуватися запальні процеси з області шиї у середостіння.

Області шиї.

- Верхня межа шиї – от підборіддя по основі і задньому краю гілки нижньої щелепи до скронево-нижньощелепного суглоба, продовжується униз і назад по верхній карковій лінії зовнішнього підвищення потиличної кістки.
- Нижня межа шиї – проходить від яремної вирізки груднини по верхньому краю ключиці до верхівки акроміону і далі до остистого відростка VII шийного хребця.
- **Передня область шиї** (передній трикутник шиї) – regio cervicalis anterior /trigonum cervicale anterius/, обмежений зверху основою нижньої щелепи, знизу – яремною вирізкою груднини, по боках – передніми краями правого і левого груднинно-ключично-соскоподібних м'язів.
- **Груднинно-ключично-соскоподібна область** – regio sternocleidomastoidea, парна, відповідає розташуванню однойменних м'язів і проходить у вигляді смуги від соскоподібного відростка зверху і ззаду до груднинного кінця ключиці знизу і попереду.
- **Бічна область шиї** (задній трикутник шиї) – regio cervicalis lateralis /trigonum cervicale posterius/, розташована між заднім краєм груднинно-ключично-соскоподібного м'язу попереду і бічним краєм трапецієподібного м'язу позаду, знизу обмежена ключицею.
- **Задня область шиї** /каркова область/ – regio cervicalis posterior /regio nuchalis/, по боках відділена бічними краями відповідних трапецієподібних м'язів, зверху верхньою карковою лінією, знизу поперечною лінією, яка з'єднує правий і лівий акроміони і проведена крізь остистий відросток VII шийного хребця.

Трикутники шиї:

- **Сонний трикутник** – trigonum caroticum, позаду обмежений переднім краєм груднинно-ключично-соскоподібного м'язу, попереду і знизу – верхнім черевцем лопаточно-під'язикового м'язу, зверху – заднім черевцем двочеревцевого м'язу.
- **М'язовий (лопатково-трахеальний) трикутник** – trigonum musculare /omotracheale/, розміщується між переднім краєм груднинно-ключично-соскоподібного м'язу позаду і знизу, верхнім черевцем лопаточно-під'язикового м'язу зверху і латеральною і передньою серединною лінією присередньо (медіально).

- *Піднижньощелепний трикутник* – *trigonum submandibulare*, обмежений знизу переднім і заднім черевцями двочеревцевого м'язу, зверху – тілом нижньої щелепи. В області цього трикутника лежить однойменна слинна залоза. Виділяють невеликий, але дуже важливий для хірургії язичний трикутник (трикутник Пірогова), який зпереду обмежений заднім краєм щелепно-під'язикового м'язу, позаду і знизу заднім черевцем двочеревцевого м'язу, зверху під'язиковим нервом. Всю площину трикутника займає під'язиково-язичний м'яз, за волокнами якого, можна виявити язичну артерію.
- *Лопатково-ключичний трикутник* – *trigonum omoclaviculare*, розташований безпосередньо над середньою третиною ключиці, обмежений знизу ключицею, зверху – нижнім черевцем лопатково-під'язикового м'язу, попереду – заднім краєм груднинно-ключично-соскоподібного м'язу.

Мала надключична ямка – *fossa supraclavicularis minor* – це виразне заглиблення над груднинним кінцем ключиці, воно відповідає промежку між бічною і присередньою ніжками груднинно-ключично-соскоподібного м'язу.

Груднинно-ключично-соскоподібна область – *regio sternocleidomastoidea*, відповідає підвищенню, яке утворене однойменним м'язом. **Міждрабинчастий простір** тягнеться між середнім і переднім драбинчастими м'язми; знизу він обмежений I ребром. Крізь цей простір проходять підключична артерія і стовбури плечового сплетення.

Поверхневі м'язи грудної клітки.

Назва м'язу <i>musculus...</i>	Початок /активна точка/	Прикріплення /пасивна точка/	Функція
m.pectoralis major великий грудний м'яз	Передня поверхня груднини і хрящі I-VI ребер	Гребень великого горбка плечової кістки	<ul style="list-style-type: none"> • Опускає підняту руку • Приводить руку до тулуба і повертає її • Підіймає ребра і груднину
• pars sternocostalis			

• pars clavicularis	Присередня частина ключиці		
• pars abdominalis	Передня стінка піхви прямого м'яза живота		• Розширює грудну клітку
m. pectoralis minor малий грудний м'яз	III-V ребра	Дзюбоподібний відросток лопатки	• Нахиляє лопатку уперед • При укріпленому плечовому поясі підіймає ребра
m. subclavicularis подключичний м'яз	Хрящ I ребра	Нижня частина акроміального кінця ключиці	Смещает ключицу вперед и вниз
m. serratus anterior передній зубчастий м'яз	Окремими м'язовими жмутами до 8-9-ти верхніх ребер	Присередній край та нижній кут лопатки	• Тягне лопатку уперед і латер. • Нижні жмути обертають лопатку навколо сагітальної вісі з переміщенням латерального кута вгору і присередньо. • При укріпленій лопатці підіймає ребра і розширює грудну клітку.

Власні /аутохтонні/ м'язи грудної клітки.

Назва м'яза musculus...	Початок /активна точка/	Прикріплення /пасивна точка/	Функція
m. intercostalis externi зовнішні міжреброві м'язи	Нижній край вищєрозташованого ребра, ззовні від борозни.	Верхній край нищєрозташованого ребра	Підіймає ребра /волокна лежать під кутом/
m. intercostalis interni внутрішні міжреброві м'язи	Верхній край нищєрозташованого ребра	Нижній край вищєрозташованого ребра	Опускає ребра /волокна лежать під прямим кутом/
m. transversus thoracis поперечний м'яз грудної клітки	Мечеподібний відросток Нижня ½ тела груднини	Хрящі II-VI ребер	Тягне реброві хрящі униз і опускає ребра
m. subcostales підреберні м'язи	Кути X-XII ребер	К внутрішній поверхні вищєрозташованого ребра, перекидається через 2-3 ребра	Опускає ребра
m. levator costarum м'яз-підіймач ребер			
• Breves	Поперечні відростки VII шийного, I-II грудних хребців	До нищєрозташованого ребра	Підіймає ребра і розширює грудну клітку
• longi	Поперечні відростки X-XII грудних хребців	Перекидається через нищєрозташоване ребро до наступного ребра при середньо від кута.	

Діафрагма.

Діафрагма /diaphragma или m.phrenicus/ – м'язово-сухожилкова куполоподібна перегородка, яка відокремлює черевну порожнину від грудної порожнини.

- Функція – є головним дихальним м'язом, при скороченні купол уплющується і покидає грудну порожнину, обсяг грудної порожнини збільшується,

відбувається вдих, при розслабленні м'яза купол повертається в грудну порожнину – видих. При одночасном скороченні діафрагми і м'язів передньої черевної стінки відбувається збільшення внутрішньочеревного тиску.

- Прикріплення – сухожилковий центр – **centrum tendineum**, який має отвір нижньої порожнистої вени – foramen vene cavae – і отвір стравохіду.
- Початок – починається трьома частинами: поперекова, реброва і груднинна.

Pars lumbalis – поперекова частина – починається від передньої поверхні поперекових хребців правою і лівою ніжками /crus dextrum et sinistrum/ від присередньої і бічної дугоподібних зв'язок.

- *Права ніжка* починається від передньої поверхні тіл I-IV поперекових хребців.
- *Ліва ніжка* починається від тіл I-III поперекових хребців.

Діафрагма має три отвори:

- *Аортальний отвір* – hiatus aorticus, обмежений фіброзними жмутами серединної дугоподібної зв'язки, яка зберігає аорту і грудний лімфатичний проток від стиснення, утворено першим перехрестом лівої і правої ніжек діафрагми зпереду тіла I поперекового хребця.
- *Стравохідний отвір* – hiatus esophageus, утворений другим перехрестом лівої і правої ніжек діафрагми, розташований вище і уліво від аортального отвору. Крізь нього проходить стравохід і блукаючий нерв.
- *Отвір нижньої порожнистої вени* - foramen venae cavae inferior – найбільший з усіх отворів діафрагми. Овальної форми і щільно зв'язаний із стінкою вени. Розташований в сухожилковому центрі діафрагми.

По обидві сторони поперекової частини діафрагми є попереково-реброві трикутники trigonum lumbocostale – слабе місце діафрагми, утворюються діафрагмальні кили.

Pars costalis – реброва частина – починається від внутрішньої поверхні 6-7 нижніх ребер, окремими жмутами, які вклинюються між зубцями поперечного м'яза живота.

Pars sternalis – груднинна частина – починається від задньої поверхні груднини. По краях цієї частини на межі з ребровою частиною діафрагми є груднинно-реброві трикутники trigonum sternocostale – слабе місце діафрагми, утворюються діафрагмальні кили.

Фасції грудної клітки.

Fascia pectoralis – грудна фасція (власна фасція грудної клітки) – покриває зовнішні міжреброві м'язи і ребра ззовні.

- lamina facialis – поверхнева пластинка, присередньо прієкріплюється до передньої поверхні груднини, угорі до ключиці. Латерально і вгору вона продовжується в дельтоподібну і пахвинну фасції.
- lamina profunda – глибока пластинка, лежить позаду великого грудного м'язу, продовжується вгору, ущільнюється і переходить в ключично-груднинну фасцію.

Fascia clavipectoralis – ключично-груднинна фасція, її передня пластинка зрощена грудною фісцією.

Fascia toracica – власна фасція грудної клітки покриває ззовні міжреброві м'язи.

Fascia endotoracica – внутрішня власна фасція грудної клітки вистілає грудну порожнину усередині.

Поверхневі м'язи спини.

Назва м'яза musculus...	Початок /активна точка/	Прикріплення /пасивна точка/	Функція
m. trapezius	<ul style="list-style-type: none"> • Зовнішнє потиличне підвищення 	<ul style="list-style-type: none"> • Бічна тритина ключиці • Акроміон 	<ul style="list-style-type: none"> • Наближує лопатку до хребта

трапецієподібний м'яз	<ul style="list-style-type: none"> • Присередня частинина верхньої каркової лінії • каркова зв'язка • Остисті відростки VII шийного, I-XII грудних хребців 	<ul style="list-style-type: none"> • Остюг лопатки 	<ul style="list-style-type: none"> • Підіймає лопатку • Бічний кут лопатки зміщує догори і присередньо • Нижній кут лопатки зміщує униз и латерально • Повертає голову при однобічному скороченні
m. latissimus dorsi найширший м'яз спини	<ul style="list-style-type: none"> • Остисті відростки 6 нижніх грудних хребців • Остисті відростки усіх поперекових хребців • Клубовий гребінь • Серединний крижовий гребінь • Нижні 3-4 ребра 	<ul style="list-style-type: none"> • Гребінь малого горбка плечової кістки 	<ul style="list-style-type: none"> • Розгинає плече • Приводить руку до тулуба • Привертає руку • Опускає підняту руку
m. levator scapulae м'яз-підіймач лопатки	Задні горбки поперечних відростків 3-4 верхніх шийних хребців	Присередній край лопатки	<ul style="list-style-type: none"> • Підіймає лопатку • Наближує лопатку до хребта
m. romboideus minor малий ромбоподібний м'яз	Остисті відростки VII шийного і I грудного хребця	Верхня частинина присереднього краю лопатки вище остюга	<ul style="list-style-type: none"> • Наближує лопатку до хребта • Тягнет лопатку присередньо догори
m. romboideus major великий ромбоподібний м'яз	Остисті відростки II-V грудних хребців		
m. serratus posterior superior задній верхній зубчастий м'яз	<ul style="list-style-type: none"> • Остисті відростки V-VII шийних, I-II грудних хребців 	Задня поверхня 2-5 верхніх ребер	Підіймає ребра
m. serratus posterior inferior задній нижній зубчастий м'яз	<ul style="list-style-type: none"> • Остисті відростки XI-XII грудних, I-II поперекових хребців 	IX-XII ребра	Опускає ребра

Глибокі аутохтонні м'язи спини.

Назва м'яза musculus...	Початок /активна точка/	Прикріплення /пасивна точка/	Функція
m. splenius capitis ремінний м'яз голови	Остисті відростки VII шийного, I-IV грудних хребців	Соскоподібний відросток	При двобічному скороченні розгинає шийну частину хребта і голову. При

m. splenius cervicis ремінний м'яз шиї	Остисті відростки III-IV грудних хребців	Задні горбки поперечних відростків 2-3 верхніх шийних хребців	однобічному скороченні повертає голову у свій бік.
m. erector spinae /м'яз-розгинач хребта/			
m. iliocostalis – клубово-реберний м'яз /бічний тракт/			
• m. iliocostalis cervicalis	кути III-VII ребер	Задні горбки поперечних відростків IV-VI шийних хребців	• Розгинає хребет при двобічному скороченні. • При однобічному скороченні нагибають хребет в свою сторону. • Опускають ребра.
• m. iliocostalis thoracis	6 нижніх ребер	кути верхніх 5-7 ребер	
• m. iliocostalis lumbalis	клубовий гребінь і внутрішня поверхня попереково-грудної фасції	кути 8 нижніх ребер	
m. longissimus dorsi – найдовший м'яз спини /проміжний тракт/			
• m. longissimus capitis	Поперечні відростки III-VII шийних і I-III грудних хребців	Задня поверхня соскоподібного відростка	• Розгинає хребет при двобічному скороченні. • При однобічному скороченні нахиляє хребет у свій бік.
• m. longissimus cervicis	Верхівки поперечних відростків 5 верхніх грудних хребців	Задні горбки поперечних відростків II-VI- шийних хребців	
• m. longissimus thoracis	Задня поверхня крижі, поперечні відростки поперекових і нижніх грудних хребців	Задня поверхня нижніх 9 ребер і верхівка поперечних відростків усіх грудних хребців	• При скороченні нахиляє голову назад
m. spinalis – остистий м'яз /присередній тракт/			
• m. spinalis capitis	Остисті відростки верхніх грудних і нижніх шийних хребців	Потилична кістка біля зовн. потиличного підвищення	• Розгинає хребет
• m. spinalis cervicis	Остисті відростки I-II грудних і VII шийного хребців і нижній відрізок каркової зв'язки	Остисті відростки II-IV шийних хребців	
• m. spinalis thoracis	Остисті відростки I-III поперекових і XI-XII грудних хребців	Остисті відростки 8 верхніх грудних хребців	
m. transversospinalis /поперечно-остистий м'яз/			
• m. semispinalis thoracis півостистий м'яз грудної клітки	Поперечні відростки 6 нижніх грудних хребців	Остисті відростки 4 верхніх грудних и 2 нижніх шийних хребців	• Розгинає грудний і шийний відділи хребта. • При однобічному скороченні повертає грудний і шийний відділи у протилежний бік
• m. semispinalis cervicis півостистий м'яз шиї	Поперечні відростки 6 верхніх грудних хребців і суглобових відростків 4 нижніх шийних хребців	Остисті відростки II-V шийних хребців.	
• m. semispinalis capitis півостистий м'яз голови	Поперечні відростки 6 верхніх грудних хребців і суглобових відростків 4 нижніх шийних хребців	Між верхньою і нижньою карковими лініями.	• Запрокидує голову • Повертає обличчя у протилежний бік

Глибокі аутохтонні м'язи спини.

Назва м'яза musculus...	Початок /активна точка/	Прикріплення /пасивна точка/	Функція
mm. multifidi багатороздільні м'язи	Поперечні відростки нижчезрозташованих хребців	Остисті відростки вищезрозташованих хребців через 2-4 хребця	<ul style="list-style-type: none"> Повертають хребет навколо повздовжньої вісі Нахиляє у бік

mm.rotatores cervicis, toracis et lumborum м'язи-обертачі шиї, грудної клітки і попереку	Поперечні відростки хребців	Основаия остистих відростків хребців через 1 хребець	Повертає хребет навколо повздовжної вісі
mm. levatores costarum м'язи-підіймачі ребер короткі і довгі			
• Breves	Поперечні відростки VII шийного, I-II грудних хребців	Нижчерозташоване ребро	<ul style="list-style-type: none"> Підіймають ребра Розширюють грудну клітку
• Longi	Поперечні відростки VII-X грудних хребців	До ребру через нижчерозташоване	
mm.interspinales cervicis, toracis et lumborum міжостисті м'язи шиї, грудної клітки і попереку	Починаючи від II шийного і нижче, з'єднують між собою остисті відростки хребців.		Розгинає відповідні відділи хребета
mm.intertransversarii lumborum, toracis et cervicis міжпоперечні м'язи попереку, грудної клітки і шиї	З'єднують передні горбки поперечних відростків сусідніх хребців.		Нахиляють відповідні відділи хребета у свій бік
mm.suboccipitales підпотиличні м'язи			
• m. rectus capitis posterior major	Остисті відростки II осьового /axis/ шийного хребця	Под нижней выйной линией	<ul style="list-style-type: none"> Запрокидує голову Нахиляє голову у бік Повертає голову у свій бік
• m. rectus capitis posterior minor	Задній горбок атланта	Под нижней выйной линией	<ul style="list-style-type: none"> Запрокує голову Нахиляє голову у бік
• m.oblicvus capitis superior	Поперечний відросток атланта	Над нижней выйной линией	<ul style="list-style-type: none"> Розгинає голову при двобічному скороченні Нахиляє латерально у свій бік при одnobічному скороченні
• m.oblicvus capitis inferior	Остисті відростки II шийного хребця /axis/	Поперечний відросток атланта /I шейного/	Розгинає голову Нахиляє у бік Обертає голову нівколо зуба осьового хребця - axis

Фасції спини.

Fascia thoracolumbalis – попереково-грудна фасція (власна фасція спини).

- lamina facialis – поверхностна пластинка (задня), тягнеться від голови до тазу, присередньо зрощується з остистими відростками хребців, а латерально переходить на ребра.
- lamina profunda – глибока пластинка (передня), починається від поперечних відростків поперекових хребців і присутня тільки між XII ребром і клубовим гребенем. Вкриває передню поверхню м'яза-розгинача хребта m.erector spinae і по його бічному краю зливається з поверхневим листком.

Fascia nuchea – каркова фасція – розвинута слабо, покриває трапецієподібний і найширший м'язи спини.

Топографія спини

В області спини виділяють три міжм'язових трикутника.

Трикутник Лесгафта-Грінфелта, або верхній поперековий трикутник /trigonum lumbale superius/, обмежений зверху нижнім краєм нижнього задньої зубчастого м'язу, присередньо – зовнішнім краєм м'язу-розгинача хребта, латерально і знизу – зовнішнім і внутрішнім косими м'язами живота. Якщо у формуванні цього проміжку приймає участь XII ребро, то він становиться ромбом.

Трикутник Пті, або нижній поперековий трикутник /trigonum lumbale inferius/, обмежений знизу - клубовим гребенем, латерально – зовнішнім косим м'язом живота, присередньо – краєм найширшого м'язу спини.

Обидва поперекових трикутника є слабкими місцями задньої черевної стінки і можуть слугувати місцем утворення кил.

Аускультаційний трикутник /trigonum auscultationis/ обмежений бічним краєм трапецієподібного м'язу, присереднім краєм великого ромбоподібного м'язу і верхнім краєм найширшого м'язу спини; дно цього трикутника утворює фасція, яка вкриває VII ребро і прилегли міжреброві проміжки. В області аускультаційного трикутника проводять аускультацію (вислуховування) верхніх сегментів нижніх часток легенів; трикутник досягає найбільшої ширшини при піднятих над головою руках.

М'язи бічної стінки черевної порожнини

Назва м'яза	Початок	Прикріплення	Функція
-------------	---------	--------------	---------

musculus...	/активна точка/	/пасивна точка/	
m.obliquus externus abdominis зовнішній косий м'яз живота	Зовнішня поверхня V-XII ребер	Широким апоневрозом до зовнішньої губ гребня клубової кістки і до лобкового горбка. У місті прикріплення до лобкової кістки утворюється 2 ніжки. Присередня – передня поверхня лобкового симфізу. Бічна – до лобкового горбка Нижній зтовщений край апоневрозу у вигляді жолобуватого випину натягнутий між верхнім переднім клубовим остюгом і лобковим горбком та утворюють пахвинну зв'язку.	<ul style="list-style-type: none"> При зафіксованому тазовому поясі і двох сторонньому скороченні опускає ребра, згинає хребет. При односторонньому скороченні повертає тулуб в протилежний бік.
m.obliquus internus abdominis внутрішній косий м'яз живота	<ul style="list-style-type: none"> Верхня бічна поверхня $\frac{2}{3}$ пахвинної зв'язки. $\frac{2}{3}$ проміжної лінії клубового гребеня Попереково-грудна фасція 	Хрящі нижніх ребер. Нижні жмути утворюють широкий апоневроз, який йде від X ребра до лобкового горбка	<ul style="list-style-type: none"> При двохсторонньому скороченні згинає хребет. При односторонньому скороченні разом із внутрішнім косим м'язом живота з протилежної сторони повертає тулуб у свій бік
m.transversus abdominis поперечний м'яз живота	<ul style="list-style-type: none"> Внутрішня поверхня нижніх ребер Передня поверхня клубового гребеня Бічна третина пахвинної зв'язки 	Біля бічного краю прямого м'яза живота переходить в широкий апоневроз	<ul style="list-style-type: none"> Зменшує розміри черевної порожнини Є важливою частиною черевного пресу

М'язи передньої стінки черевної порожнини

Назва м'яза musculus...	Початок /активна точка/	Прикріплення /пасивна точка/	Функція
m. rectus abdominis прямий м'яз живота	Двома сухожилками від лобкового гребеня і лобкового симфізу	Передня поверхня мечоподібного відростка і зовня поверхня хрящів V-VII ребер М'яз поперечно поділений 4 сухожилками /intersectiones tendineae/ – формують на брюшному пресі «квадратики»	При укріпленому хребті і тазовому поясі тягне ребра униз.
m. pyramidalis пірамідальний м'яз живота	Лобковий гребень	Вплетається в білу лінію	Натягує білу лінію живота

М'язи задньої стінки черевної порожнини

Назва м'яза musculus...	Початок /активна точка/	Прикріплення /пасивна точка/	Функція
m. quadratus lumborum квадратний м'яз попереку	<ul style="list-style-type: none"> Клубовий гребень Клубово-поперекова зв'язка Поперечні відростки нижніх поперекових хребців 	<ul style="list-style-type: none"> Нижній край XII ребра Поперечні відростки верхніх поперекових хребців 	<p>При 2-х стороннем сокращен удерживает позвоночник в вертикальном положении.</p> <p>При одностороннем наклоняет позвоночник в свою сторону вместе с мм. выпрямляющими позвоночник и мм. бр.пресса.</p>
m. psoas major великий поперековий м'яз	Бічна поверхня тіл і поперечних відростків XII грудного і I-IV поперекових хребців.	Великий вертлюг стегнової кістки	Приймає участь у згинанні стегна у кульшовому суглобі.
m. psoas minor малий поперековий м'яз	Бічна поверхня тіл і поперечних відростків XII гр і I поперекового хребців.	Клубова фасція Гребень лобкової кістки Клубово-лобкове підвищення	Натягує клубову фасцію

Фасції живота.

Fascia propria – власна фасція живота, поділяється на декілько пластинок, які відповідають шарам м'язів черевної стінки. В області поверхневого кільця пахвинного каналу переходить на сім'яний канатик у вигляді фасції м'яза, який підіймає яєчко.

Fascia transversalis – поперечна фасція покриває передню і бічну стінки черевної порожнини, входить у склад пізви прямого м'язу живота, на рівні нижньої межі живота прикріплюється до пахвинної зв'язки і внутрішньої губи клубового гребеня. усередині утворює більшу частину внутрішньочеревної фасції живота, яка поділяється на fascia diaphragmatica, fascia psoatis, fascia iliaca і вкрита очеревиною. Присередньо, у нижній частині білої лінії живота вона підсилена повздожними жмутами, які формують опору білої лінії живота.

Linea alba abdominis – біла лінія живота, фіброзна пластинка передньої стінки черевної порожнини від мечоподібного відростка до лобкового симфізу. Утворена перехрестом апоневрозів широких м'язів живота. Від пупка до лобкового симфізу її ширина зменшується, а товщина збільшується. Біла лінія утворюється переплетенням жмуть апоневрозів усіх трьох пар широких м'язів черевної стінки. У верхньому відділі, де біла лінія більш тонка і широка, між жмутами апоневрозів залишаються то більш, то менш виразні щілини, які можуть бути містом утворення кіл білої лінії живота. Приблизно посередині білій лінії є пупочне кільце, *anulus umbilicalis*, яке закрито пухкою рубцевою тканиною, або пупок, *umbilicus*, *s. umbilicus*, на місці якого в внутрішньочеревному періоді розвитку був отвір, крізь який проходили пупочні судини */v. et aa. umbilicales/*. В цьому місті часто утворюються киля.

Vagina m.recti abdominis – піхва прямого м'язу живота, формується апоневрозами трьох м'язів живота, які охоплюють прямий м'яз живота.

Будова передньої і задньої стінок піхви прямого м'язу живота не однакові. У верхньому відділі прямого м'язу, вище поперечної лінії, проведенної між верхнім переднім клубовим остюгом правої і лівої сторони, апоневроз внутрішнього косого м'язу живота розщиплюється на дві пластинки - передню і задню.

Передня пластинка піхви прямого м'язу живота - на всій відстані утворена апоневрозом зовнішнього косого м'язу живота. У верхніх двох тритинах живота до лінії, яка проходить на 2—5 см нижче пупка, до складу передньої стінки входить і поверхневий листок апоневрозу внутрішнього косого м'язу. У нижній тритині - передня пластинка складається з усіх трьох апоневрозів широких м'язів живота.

Задня пластинка піхви прямого м'язу на рівні ребер подана хрящами V—VII ребер. У верхніх двох тритинах прямого м'язу задня стінка утворена глибоким листком апоневрозу внутрішнього косого м'язу і апоневрозом поперечного м'язу живота. На відстані 2—5 см нижче пупка */нижня тритина м'язу/* усі апоневрози переходять допереду від прямого м'язу, та утворюють передню стінку її піхви, а задню поверхню м'язи закриває лише поперечна фасція живота, *fascia transversalis*, частина парієтальної фасції.

Сухожилкові волокна апоневротичної частини *задньої стінки піхви прямого м'язу живота* утворюють горизонтально розташовану дугоподібну лінію, яка повернута опуклістю догори, — *linea arcuata*. У місцях перехрещення дугласової і спігелієвої ліній іноді утворюються кили, внаслідок розходження апоневрозу поперечного м'язу.

Піхва прямого м'язу живота

Вище пупка:

Попереду прямого м'язу – апоневроз зовнішнього косого м'язу живота і половина апоневрозу внутрішнього косого м'язу живота.

Позаду прямого м'язу живота – половина апоневрозу внутрішнього косого м'язу живота, апоневроз поперечного м'язу живота.

Нижче пупка:

Попереду прямого м'язу:

- апоневроз зовнішнього прямого м'язу живота
- апоневроз внутрішнього косого м'язу живота
- апоневроз поперечного м'язу живота

Позаду прямого м'язу:

- Fascia transversaria

Пахвинний канал – *canalis inguinalis* – косо розташований над пирсередньою половиною пахвинної зв'язки щілеподібний проміжок, в якому у чоловіків міститься сім'ний канатик, у жінок - кругла зв'язка матки. Довжина 4-5 см, розташований в товщі передньої стінки живота від глибокого пахвинного кільця, до поверхневого пахвинного кільця. Має 4 стінки:

Передня стінка – апоневроз зовнішнього косого м'язу живота.

Задня стінка – поперечна фасція.

Верхня стінка – нижні краї внутрішнього косого і поперечного м'язів живота.

Нижня стінка – пахвинна зв'язка.

Глибоке пахвинне кільце /*annulus inguinalis profungus*/ – знаходиться на задній стінці пахвинного каналу. З боку черевної порожнини має вигляд лійкоподібного заглиблення поперечної фасції, яке розташоване над серединою пахвинної зв'язки. Глибоке пахвинне кільце відповідає місту розташування бічної пахвинної ямки.

Поверхнєве пахвинне кільце /*annulus inguinalis superior*/ – розташоване над лобковою кістою. Обмежене зверху пирсередньою ніжкою, а знизу бічною ніжкою апоневрозу зовнішнього косого м'язу живота. Бічна стінка – поперечно розташованими міжножковими волокна фасції, яка вкриває ззовні зовнішній косий

м'яз живота. Присередня стінка - повернена зв'язка, яка утворена відгалуженням пахвинної зв'язки і волокнами бічної ніжки апоневрозу зовнішнього косого м'язу живота.

М'язи плечового пояса.

Название м'язи musculus...	Початок /активная точка/	Прикріплення /пассивная точка/	Функція
m. deltoideus	Передній край бічної	Дельтоподібна	• pars clavicularis згинає плече і

дельтоподібний м'яз pars clavicularis – передня • pars acromialis – середня • pars scapularis – задня + bursa subdeltoidea	третини ключиці, зовнішній край акроміону і остюг лопатки	горбистість плечової кістки	привертає його, опускає підняту руку. • pars scapularis розгинає плече і відвертає його, опускає підняту руку. • pars acromialis відводить руку до 70°
m. supraspinatus надостюговий м'яз	Задня поверхня лопатки над остюгом і надостюгова фасція	Верхня площадка великого горбка плечової кістки, капсула плечового суглоба.	відводить плече /синергіст дельтоподібного м/, відтягує капсулу суглоба, зберігаючи її від защемлення.
m. infraspinatus підостюговий м'яз	Задня поверхня лопатки під остюгом і однойменна фасція.	Середня площадка великого горбка плечової кістки	Супінація плеча і відтягує капсулу плечового суглоба.
m. teros minor малий круглий м'яз	Бічний край лопатки і підостюгова фасція	Нижня площадка великого горбка плечової кістки	Синергіст підлопаткового і лопаткової частини дельтоподібного м'язів; супінація плеча, відтягує капсулу плечового суглоба.
m. teros major великий круглий м'яз	Нижня частина бічного краю лопатки, нижній кут лопатки і підостюгова фасція	Гребінь малого горбка плечової кістки	При фіксованій лопатці розгинає плече в плечовому суглобі привертанням плеча; підняту руку приводить до тулуба.
m. subscapularis підлопатковий м'яз	Підлопаткова ямка і бічний край лопатки.	Малий горбок плечової кістки і його гребінь.	Привертання плеча, з приведенням його к тулубу.

М'язи вільної верхньої кінцівки.

Назва м'яза musculus...	Початок /точка/	Прикріплення /пасивна точка/	Функція
Передня група м'язів плеча			
m. coracobrachialis дзьобо-плечовий м'яз	Верхівка дзьобоподібного відростка	Нижче гребінця малого горбка плечової кістки	Згинає плече в плечовому суглобі і приводить його до тулуба. Відвертає плече, якщо воно привернуто. При фіксованому плечі тягне лопатку уперед і донизу.
m. biceps brachii двоголовий м'яз плеча	Надсуглобовий зовнішня горбок лопатки, ч/з капсулу плечового суглоба і виходить на плече у міжгорбковій борозні.	Загальним черевцем до горбистості променевої кістки.	Згинає плече в плечовому суглобі, передпліччя в ліктьовому суглобі. Відвертає проноване плече.
• caput longum	Дзьобоподібний відросток лопатки		
• caput breve			
m. brachialis плечовий м'яз	Нижні 2/3 тіла плечової кістки між дельтоподібною гобистістю і суглобовою капсулою ліктьового суглоба.	Гобистість ліктьової кістки.	Згинає передпліччя в ліктьовому суглобі.
Задня група м'язів плеча			
m. triceps триголовий м'яз плеча			
• caput laterale	Зовнішня поверхня плечової кістки між місцем прикріплення малого круглого м'язу і борозни	Три головки м'язу зливаються в один м'яз і переходять в плоский сухожилок, який прикріплюється	Розгинає передпліччя в ліктьовому суглобі. Довга головка буру участь у розгинанні і приведенні плеча до тулуба.

• caput mediale	проміневого нерва. Задня поверхня плеча між місцем прикріплення великого круглого м'язу і ямкою ліктьового відростка	до ліктьового відростку ліктьової кістки /к олекранону/. Частина жмуть в плечову капсулу ліктьового суглоба і фасцію передпліччя.	
• caput longum	Підсуглобовий горбок лопатки.		
m. anconeus ліктьовий м'яз	Задня поверхня бічного надвіростка плеча	Бічна поверхня ліктьового відростка, задня поверхня проксимальної частини ліктьової кістки і фасція передпліччя.	Бере участь у розгинанні плеча.

Передня група м'язів передпліччя.

Назва м'язу musculus...	Початок /активна точка/	Прикріплення /пасивна точка/	Функція
Перший /поверхневий/ шар м'язів передпліччя			
m. brachioradialis плечопроміневий м'яз	Бічний надвіростковий гребінь і бічна міжм'язова перетинка плеча	Латеральна поверхня дистального кінця променевої кістки	Згинає передпліччя в ліктьовому суглобі. Неповне привертання кисті.
m. pronator teres круглий м'яз-привертач	Присередній виросток, гобистість променевої кістки, вінець відросток ліктьової кістки	Середина бічної поверхні променевої кістки	Згинання в ліктьовому суглобі, привертає кисть.
m. flexor carpi radialis промінєвий м'яз-згинач зап'ястка	Присередній виросток плеча	Основа II-III п'ясткових кісток	Згибає кисть. Відводить кисть у бік при роботі з проміневим розгиначем.
m. palmaris longus довгий долонний м'яз	Присередній надвіросток плеча	Переходить в долонний апоневроз, часто відсутній	Натягує долонний апоневроз і згинає кисть.
m. flexor carpi ulnaris ліктьовий м'яз-згинач зап'ястка	Плечова головка починається на присередньому надвіростку плеча, ліктьова головка плеча від присереднього краю ліктьового відростка.	Горохоподібна кістка, гачкувата кістка, утворює горохоподібну і горохоподібно-гачкувату зв'язку.	Згинає зап'ясток разом з проміневим м'язом-згиначем зап'ястка, приводить кисть при одночасном скороченні з ліктьовим м'язом-розгиначем зап'ястка.
Другий шар м'язів передпліччя			
m. flexor digitorum superficialis поверхневий м'яз-згинач пальців	Плечеліктьова головка – більш велика, починається на при середньому виростку плеча, на кобічний зв'язці. Промінева головка починається від проксимальних $\frac{2}{3}$ переднього краю променевої кістки.	Об'єднується в загальне черевце і знов ділиться, але вже на 4 частини, які сухожилками прикріплюються до середніх фаланг II-V пальців кисті	Згинає середні фаланги II-V пальців, приймає участь у згинанні кисті.
Третій шар м'язів передпліччя			
m. flexor digitorum profundus	Проксимальні $\frac{2}{3}$ передньої поверхні	4-ма сухожилками до основи дистальних	Згинає дистальні фаланги II-V пальців

глибокий м'яз-згинач пальців	ліктьової кістки.	фаланг II-V пальців	
m. flexor pollicis longus довгий м'яз-згинач великого пальця кисті	Передня поверхня променевої кістки і кісткрва пертинка	Основа дистальної фаланги великого пальця	Згинає дистальну фалангу великого пальця
Четвертий шар м'язів передпліччя			
m. pronator quadratus квадратний м'яз-привертач	Передній край і передня поверхня нижньої тритини тіла ліктьової кістки	Передня поверхня дистальної тритини тіла променевої кістки	Привертає передпліччя і кисть

Задня група м'язів передпліччя.

Назва м'яза musculus...	Початок /активна точка/	Прикріплення /пасивна точка/	Функція
Поверхневий шар м'язів передпліччя			
m. extensor carpi radialis longus довгий проміневий м'яз-розгинач зап'ястка	Бічний надвиросток плечової кістки	Основа II п'ясткової кістки	Згинає передпліччя і розгинає кисть
m. extensor carpi radialis brevis короткий проміневий м'яз-розгинач зап'ястка	Бічний надвиросток плечової кістки і променева обхідна зв'язка	III п'ястова кістка	Розгинає кисть. Відводить кисть при одночасному скороченні з проміневим м'язом-сзиначем зап'ястка.
m. extensor digitorum м'яз-розгинач пальців	Бічний надвиросток плечової кістки	Чотирма сухожилками на тильній поверхні II-V пальця	Розгинає II-V палець, бере участь у розгинанні кисті.
m. extensor digiti minimi м'яз-розгинач мізинця	Бічний надвиросток плечової кістки в окремій сіновіальній піхві	Тильна поверхня мізинця і його середньої і дистальної фаланг	Розгинає мізинець
m. extensor carpi ulnaris ліктьової м'яз-розгинач зап'ястка	Бічний надвиросток плечової кістки і капсула ліктьового суглоба	Основа V п'ясткової кістки	Розгинає кисть. Разом з ліктьовим м'язом-згиначем зап'ястка приводить кисть.
Глибокий шар м'язів передпліччя			
m. supinator м'яз-відвертач	Бічний надвиросток плечової кістки, променева обхідна і кольцева зв'язки променевої кістки	Бічна поверхня проксимальної тритини променевої кістки	Відвертання променевої кістки з кистю
m. abductor pollicis longus довгий відвідний м'яз великого пальця кисті	Задня поверхня ліктьової кістки, задня поверхня проміня і міжкісткова перетинка передпліччя	Тильна поверхня основи I п'ястної кістки	Відводить великий палець кисті, бере участь у відведенні кисті
m. extensor pollicis brevis короткий м'яз-розгинач великого пальця	Задня поверхня променевої кістки і міжкісткова перетинка	Основа проксимальної фаланги великого пальця	Розгинає проксимальну фалангу великого пальця і відводить великий палець кисті
m. extensor pollicis longus довгий м'яз-розгинач великого пальця кисті	Бічна сторона задньої поверхні ліктьової кістки і міжкісткова перетинка	Основа дистальної фаланги великого пальця	Розгинає великий палець
m. extensor indicis м'яз-розгинач вказівного пальця	Задня поверхня ліктьової кістки і міжкісткова перетинка передпліччя	Задня поверхня проксимальної фаланги вказівного пальця кисті	Розгинає вказівний палець

М'язи кисті.

Назва м'яза musculus...	Початок /активна точка/	Прикріплення /пасивна точка/	Функція
----------------------------	----------------------------	---------------------------------	---------

М'язи підвищення великого пальця			
m. abductor policis brevis короткий відвідний м'яз великого пальця кисті	Бічна частина утримувача згиначів, горбок кістки-трапеції і човноподібної кістки	Променева сторона проксимальної фаланги великого пальця	Відводить великий палець
m. opponens policis m. протиставний м'яз великого пальця кисті	Утримувач згиначів, горбок кістки-трапеції.	Проміневий край і передня поверхня I п'ясткової кістки	Протиставляє великий палець мізинцю і усім іншим пальцям.
m. flexor policis brevis короткий м'яз-згинач великого пальця кисті	Поверхнева головка – від утримувача згиначів. Глибока головка – від кістки-трапеції, від трапецієподібної кістки і II п'ясткової кістки	Проксимальна фаланга великого пальця кисті	Згинає проксимальну фалангу великого пальця. Провидить великий палець.
m. adductor policis привідний м'яз великого пальця кисті	Коса головка – від головчастої кістки і II-III п'ясткових кісток. Поперечна голова – долонна поверхня III п'ясткової кістки	Фаланга великого пальця	Приводить великий палець к вказівному, бере участь у згинанні пальця
М'язи підвищення мізинця			
m. palmaris brevis короткий долонний м'яз	Утримувач згиначів	Шкіра присереднього края кисті	На шкірі підвищення мізинця утворює зморшки
m. abductor digiti minimi відвідний м'яз мізинця	Горохоподібна кістка і сухожилок ліктьового згинача	Присередня сторона проксимальної фаланги мізинця	Відводить мізинець
m. opponens digiti minimi протиставний м'яз мізинця	Утримувач згиначів і гачок гачкуватої кистки	Присередній край і передня поверхня V п'ясткової кистки	Протиставляє мізинець великому пальцю
m. flexor digiti minimi короткий м'яз-згинач мізинця	Утримувач згиначів і гачок гачкуватої кистки	Проксимальна фаланга мізинця	Згинає мізинець
Середня група м'язів кисті			
mm.lumbricales червоподібні м'язи	Сухожилки глибокого згинача пальців. I и II червоподібні м'язи – від проміневого края сухожилків, які йдуть к вказівному і середньому пальцям. III червоподібний м'яз – від сухожилків, які йдуть до III і IV пальців. IV червоподібний м'яз – від сухожилків, які йдуть до IV і V пальців	Основа проксимальних фаланг	Згинає проксимальні фаланги і розгинає середні і дистальні фаланги II-V пальців
mm. interossei міжкісткові м'язи • mm. interossei palmares /долонні міжкісткові м'язи/	Три м'язи розташовані у II, III і четвертому міжкісткових проміжках, починаються від бічних поверхонь II, IV і V п'ясткових кісток	Тильна сторона проксимальних фаланг II, IV і V пальців	Приводить II, IV і V пальці до III пальця.
• mm. interossei dorsales /тильні міжкісткові м'язи/	Чотири м'язи займають усі міжкісткові проміжки. Кожна з них починається двома головками від повернених один до одного поверхонь I-V п'ясткових кісток	Основа проксимальних фаланг II-V пальців	Відводять I, II і IV пальці від III пальця

Фасції, сіновіальні піхви сухожилок верхньої кінцівки.

Fascia deltoidea – дельтоподібна фасція – покриває ззовні дельтоподібний м'яз і віддає углиб сполучнотканинні перетинки. Спускається на плече утворює фасцію плеча. Попереду продовжується в фасцію грудної клітки, позаду більш щільна і зрощується з підостовою фасцією.

Fascia brachii – фасція плеча - обгортає у вигляді футляра м'язи плеча, проксимально продовжується в дельтоподібну і підм'язову фасції, дистально переходить в фасції передпліччя.

- Присередня міжм'язова перетинка – septum intermusculare brachii mediale – відділяє плечову і дзьобо-плечовий м'яз від присередньої головки триголового м'яза плеча.
- Бічна міжм'язова перетинка плеча – septum intermusculare brachii laterale – відділяє плечовий і плечо-ліктьовий м'яз від бічної головки триголового м'яза плеча.

Fascia antebrachii – фасція передпліччя – у вигляді щільного футляра охоплює м'язи передпліччя і утворює сполучнотканинні перетинки, які виступають місцями початку м'язів передпліччя. Позаду фасція прикріплюється до ліктьового відростку і заднього краю ліктьової кістки. В області зап'ястка фасція передпліччя потовщується і формує на тильній і долонній сторонах утримувачі згиначів і розгиначів, які укріплюють сухожилки м'язів, які йдуть з передпліччя на кисть і до пальців.

Retinaculum flexorum – утримувач згиначів або ligamentum carpi transversum – перекидається над борозною зап'ястка, прикріплюється присередньо до горохоподібної і гачкуватої кісток, а латерального боку до кістки-трапеції і борозна перетворюється у **канал зап'ястка**, де проходить дві сіновіальні піхви, які дистально продовжуються на долоню.

- vagina synovialis communis mm. flexorum – загальна сіновіальна піхва для поверхневого і глибокого м'язів-згиначів пальців, закінчується на середині долоні і лише частково з боку ліктьової кістки продовжується до дистальної фаланги мізинця.
- vagina tendinis m. flexoris pollicis – піхва сухожилка довгого м'яза-згинача великого пальця, продовжується до дистальної фаланги.
- vagina synoviales tendinum digitorum manus – сіновіальні піхви сухожилків м'язів-згиначів пальців руки – починаються від п'ястково-фалангових суглобів і до основи дистальних фаланг II-IV пальців.
- vagina tendinis digitis minimi – піхва сухожилка м'яза-згинача мізинця - з'єднується з загальною піхвою м'язів-згиначів.

Таким чином, при запаленнях великого пальця і мізинця запальні процеси продовжуються на передпліччя, обминаючи II, III і IV пальці. Тоді як при запаленні II, III або IV пальців /панарицій/ запальні процеси будуть ізольовані.

Retinaculum extensorum – утримувач розгиначів або ligamentum carpi dorsale – розташований на тильній стороні зап'ястка від переднього краю дистального кінця променевої кістки до шилподібного відростку ліктьової кістки і до ліктьової обхідної зв'язки. Розділяється на шість кістково-фіброзних каналів, в яких проходять охоплені піхвами сухожилки розгиначів кисті, які дистально продовжуються до середини п'ясткових кісток:

- I канал – сухожилок довгого відвідного м'яза великого пальця і короткого м'яза-розгинача великого пальця.

Перший фіброзний канал - розташований на зовнішній поверхні променевої кістки. В ньому знаходяться дві сіновіальні піхви: *vaginae tendinum mm. abductoris longi* і *extensoris pollicis brevis* для сухожилків *m. abductor pollicis longus* і *m. extensor pollicis brevis*.

- II канал – сухожилки довгого і короткого променевого м'яза-розгинача зап'ястка.
Другий фіброзний канал - розташований на променевій кістці, нижче м'язової частини короткого м'яза-згинача великого пальця. В ньому проходять: ззовні - сухожилок *m. extensor carpi radialis longus*, а в середині - сухожилок *m. extensor carpi radialis brevis*, обмежені сіновіальними ніжками, *vaginae tendinum mm. extensorum carpi radialis*.
 - III канал – сухожилок довгого м'яза-розгинача великого пальця
Третій фіброзний канал - розташований при середньо до другого, в ньому проходить сухожилок довгого м'яза-розгинача великого пальця, який обмежений сіновіальною піхвою, *vagina tendinis m. extensoris pollicis longi*.
 - IV канал – сухожилок м'яза-розгинача пальців і м'яза-розгинача вказівного пальця.
Четвертий фіброзний канал - розташований ближче до середини від попереднього, вздовж внутрішнього краю променевої кістки. В ньому проходять чотири сухожилки розгиначів пальців и одно сухожилок розгинача вказівного пальця. Усі сухожилки знаходяться в загальній сіновіальній піхві, *vagina tendinum mm. extensores digitorum et extensoris indicis*.
 - V канал – сухожилок розгинача мізинця
П'ятий фіброзний канал – виглядає як розщеплення глибокого листка *retinaculum extensorum*, розташований вздовж зовнішнього краю дистального променево-ліктьового суглоба. В ньому проходить сухожилок м'яза-розгинача п'ятого пальця, обмежений синовіальною піхвою, *vagina tendinis m. extensoris digiti minimi*.
 - VI канал – сухожилок променевого м'яза-розгинача зап'ястка
Шостий фіброзний канал - розташований на задній внутрішній поверхні ліктьової кістки, у її жолобку. В ньому проходить сухожилок ліктьового м'яза-розгинача кисті і його сіновіальна піхва, *vagina tendinis m. extensoris carpi ulnaris*.
- Aponeurosis palmaris** – долонний апоневроз – поверхнева пластинка долонної фасції, зтовщена на рівні червоподібних м'язів і сухожилків м'язів-згиначів пальців, має форму трикутника, верхівка якого з'єднана з дистальним краєм утримувача згиначів, а основа повернута до пальців, де розділяється на окремі тяжі – фіброзні піхви пальців. Фіброзні жмути апоневрозу вплетаються в шкіру.
- Vaginae fibrosae digitorum** – фіброзні піхви пальців – на долонній поверхні пальців є жмути волокон – колові частини фіброзних піхв і косо орієнтованні волокна, які перехрещуються з такими ж волокнами з іншого боку.

Fascia dorsalis manus – тильна фасція кисті – поверхнева пластинка, яка продовжується поверх сухожилків м'язів-розгиначів пальців. Глибока вкриває тильні міжкісткові м'язи.

Топографія верхньої кінцівки.

Fossa axilaris – пахвова ямка – заглиблення на поверхні тіла між бічною поверхнею грудної клітки і присередньою поверхнею проксимального відділка плеча. Попереду обмежена шкірною складкою по краю великого грудного м'яза. Позаду обмежена шкірною складкою, яка вкриває нижню частину найширшого м'яза спини.

Пахвова порожнина – *cavum axillare* - знаходиться глибше пахової ямки. Вона має форму чотиристоронньої піраміди, основа якої повернута униз і в бік, а "верхівка" уверх і присередньо. Основа пахової порожнини відкривається широким отвором - нижня апертура, *apertura inferior*, межі якої відповідають межах *fossa axilaris*. Верхня апертура, *apertura superior*, розташована між ключицею /попереду/; першим ребром і верхнім краєм лопатки /позаду/, вона з'єднує пахову порожнину з участком ший.

- Передня стінка *mm. pectoralis major et minor* – утворена великим і малим грудними м'язами.
- Задня стінка *mm. latissimus dorsi, teres major, subscapularis* – найширший, великий круглий і підлопатковий м'язи.
- Присередня стінка *m. serratus anterior* – передній зубчастий м'яз.
- Бічна стінка – плечова кістка з *m. coracobrachialis* і коротка головка *m. biceps brachii*.

Верхня і нижня стінки мають вигляд отворів – апертури:

- Нижня апертура – відповідає межах пахової ямки.
- Верхня апертура – між ключицею попереду, I ребром присередньо і верхнім краєм лопатки позаду.

Для більш точного опису лімфовузлів і нервів введені трикутники:

- Ключично-грудний трикутник – спрямований верхівкою догори, обмежений ключицею зверху і верхнім краєм малого грудного м'язу.
- Грудний трикутник – співпадає з контурами великого грудного м'язу.
- Підгрудний трикутник – основаю повернутий у бік і знаходиться між нижнім краєм малого (знизу) і великого грудного м'язів (зверху).

На задній стенці є два отвори:

- Трибічний отвір - *foramen triluterum* – розташований присередньо, обмежений зверху – нижнім краєм підлопаткового м'язу, знизу – великим круглим м'язом, з боку – довгою головкою триголового м'язу плеча.
- Чотирибічний отвір – *foramen quadilaterum* – розташований латерально, обмежений латерально – хірургічною шийкою плечової кістки, присередньо – довгою головкою триголового м'язу плеча, зверху – нижнім краєм підлопаткового м'язу, знизу – великий круглий м'яз.

Canalis nervi radialis /canalis humeromuscularis/ – канал променевого нерва або плечом'язовий канал – розташований на задній поверхні плеча між кісткою і триголовим м'язом плеча.

Верхній вхідний отвір каналу знаходиться присередньо і обмежений зверху кісткою, бічною головкою триголового м'язу плеча і знизу – присередньою головкою триголового м'яза плеча. Вихідний нижній отвір каналу знаходиться на рівні бічного краю плеча між плечовим і плечопроменевим м'язами. В каналі проходить променевий нерв з артеріями і венами.

В передній області плеча по сторонах від двоголового м'язу плеча розташовані дві борозни, які відокремлюють передню область плеча від задньої:

- Присередня борозна двоголового м'язу /sulcus bicipitalis medialis/ – більш виразна, містить в глибині крупні судини і нерви плеча.
- Бічна борозна двоголового м'язу /sulcus bicipitalis lateralis/ – містить пішкірну вену.

Ліктьова ямка – fossa cubitalis – розташована на передній ліктьовій області верхньої кінцівки.

- Дно і верхня межа – плечовий м'яз.
- Бічна межа – плечопроменевий м'яз.
- Присередня межа – круглий м'яз-привертач.

В ліктьовій ямці виділяють:

- Бічна ліктьова борозна, обмежена ззовні плечопроменевим м'язом, при середньо - плечовим м'язом.
- Присередня ліктьова борозна знаходиться між круглим м'язом-привертачем латерально і плечовим м'язом медіально.

В передній області передпліччя можна виділити три борозни:

- Променева борозна – sulcus radialis, з латерального боку обмежена плечопроменевим м'язом, з медіального боку – роменевим м'язом-згиначем зап'ястка. Вміщує променеву артерію і вени.
- Серединна борозна – sulcus medianus – знаходиться між променевим м'язом-згиначем зап'ястка і поверхневим м'язом-згиначем пальців, вміщує серединний нерв.
- Ліктьова борозна – sulcus ulnaris, з латерального боку обмежена поверхневим м'язом-згиначем пальців, а з медіального боку – ліктьовим м'язом-згиначем зап'ястка, вміщує ліктьові артерії і вени.

М'язи тазового поясу

Назва м'яза musculus...	Початок /активна точка/	Прикріплення /пасивна точка/	Функція
Внутрішня група м'язів таза			
m. iliopsoas клубово-поперековий м'яз			
• m. psoas major	Бічна поверхня тіл і поперечні відростки XII грудного і усіх поперекових хребців	Малий вертлюг стегнової кістки	Сгинає стегно в кульшовомусуглобі, при фіксованій нижній кінцівці сгинає поперекову частину хребта і нахиляє таз разом з тулубом.
• m. iliacus	Від верхніх $\frac{2}{3}$ клубової ямки, внутрішньої губи клубового гребеня, передньої крижо-клубової і клубово-поперекової зв'язки		
m. psoas minor малий поперековий м'яз	Міжхребцевий диск I поперекового хребця і нижній край XII грудного хребця	Дугоподібна лінія клубової кістки, клубово-лобкове підвищення	Натягує клубову фасцію, збільшує опору для клубово-поперекового м'язу. В 40% випадків відсутня.
m. obturatorius internus внутрішній затульний м'яз	Краї затульного отвору, затульна перетинка	Присередня поверхня великого вертлюга	Повертає стегно назовні.
m. gemellus superior	Сідничий остюг	Внутрішній затульний м'яз	Повертає стегно назовні
m. gemellus inferior близнюковий верхній і нижній м'язи	Сідничий горб		
m. piriformis грушоподібний м'яз	Тазова поверхня крижи назовні від крижових отворів	Верхівка великого вертлюга	Повертає стегно назовні
Зовнішня група м'язів таза			
m. gluteus maximus великий сідничий м'яз	Сіднича поверхня клубової кістки, дорсальні поверхні крижи і куприка	Сіднича горбистість стегнової кістки, клубово-великогомілковий шлях	Розгинає стегно в кульшовому суглобі. При укріплених нижніх кінцівках розгинає тулуб, підтримує рівновагу таза і тулуба
m. gluteus medius середній сідничий м'яз	Сіднича поверхня клубової кістки	Верхівка і зовнішня поверхня великого вертлюга	Відводить стегно, передні жмути повертають стегно усередину, задні – назовні
m. gluteus minimus малий сідничий м'яз	Сіднича поверхня клубової кістки	Передньолатеральна поверхня великого вертлюга	
m. quadratus femores квадратний м'яз стегна	Бічний край сідничного горба	Міжвертлюгоий гребінь	Повертає стегно назовні
m. obturatorius externus зовнішній затульний м'яз	Зовнішня поверхня лобкової і сідничої кісток біля затульного отвору, затульна перетинка	Вертелюгова ямка стегнової кістки	Повертає стегно назовні
m. tensor fascia lata м'яз-натягувач широкої фасції стегна	Верхній передній клубовий остюг клубової кістки	Переходить в широку фасцію стегна	Натягує широку фасцію стегна

М'язи вільної нижньої кінцівки.

Назва м'яза musculus...	Початок /активна точка/	Прикріплення /пасивна точка/	Функція
Передня група м'язів стегна			
m. sartorius кравцевий м'яз	Верхній передній клубовий остюг клубової кістки	Горбистість великогомілкової кістки, фасція гомілки	Сгинає стегно и гомілку та повертає стегно назовні
m.quadriceps femoris чотириголовий м'яз стегна			
• m. rectus femoris прямий м'яз стегна	Нижній передній клубовий остюг і вертлюгова западина клубової кістки	К основі і бічним краям наколінка, до горбистості великогомілкової кістки	Розгинає гомілку в колінному суглобі
• m. vastus lateralis бічний широкий м'яз стегна	Міжвертлюгова лінія, великий вертлюг, бічна губа шорсткої лінії стегнової кістки, міжм'язова перетинка стегна		
• m. vastus medialis присередній широкий м'яз стегна	Присередня губа шорсткої лінії стегнової кістки, міжм'язова перетинка стегна		
• m. vastus intermedius проміжний широкий м'яз стегна	Передня і бічна поверхні тіла стегнової кістки, міжм'язова перетинка стегна		
Задня група м'язів стегна			
m. biceps femoris двоголовий м'яз стегна		Загальним сухожилком до головки малогомілкової кістки, латеральному мы- щелку великогомілкової кістки, фасції гомілки	Згинає гомілку та повертає її назовні. Довга головка розгинає стегно в кульшовому суглобі
• caput longum	Сідничий горб		
• caput breve	Бічна губа шорсткої лінії, бічний надвиросток стегнової кістки, міжм'язова перетинка стегна		
m. semitendinosus півсухожилковий м'яз	Сідничий горб	Присередня поверхня горбистості великогомілкової кістки, фасція гомілки	Розгинає стегно, згинає гомілка. При согнутой гомілки повертає її усередину
m. semimembranosus півперетинчастий м'яз	Сідничий горб	Присередній виросток великогомілкової кістки	
Присередня група м'язів стегна			
m. gracilis тонкий м'яз	Нижня гілка лобкової кістки	Присередня поверхня великогомілкової кістки	Привертає стегно, згинає гомілку та повертає її усередину
m. pectineus гребінчастий м'яз	Верхня гілка и гребень лобкової кістки	Присередня губа шорсткої лінії и гребенчатая линия стегнової кістки	Привертає и згинає стегно
m. adductor longus довгий привідний м'яз	Верхня гілка лобкової кістки	Присередня губа шорсткої лінії стегнової кістки	Привертає стегно, згинає, повертає його назовні
m. adductor brevis короткий привідний м'яз	Тіло и нижня гілка лобкової кістки	Присередня губа шорсткої лінії стегнової кістки	Привертає и згинає стегно
m. adductor magnus великий привідний м'яз	Гілка сідничої кістки, сідничий горб	Присередня губа шорсткої лінії стегнової кістки	Привертає стегно и повертає його назовні

М'язи вільної нижньої кінцівки.

Назва м'яза musculus...	Початок /активна точка/	Прикріплення /пасивна точка/	Функція
Передня група м'язів гомілки			
m. tibialis anterior передній великогомілковий м'яз	Бічний виросток, бічна поверхня великогомілкової кістки, міжкісткова перетинка гомілки	Присередня клиноподібна кість, основа I плеснової кістки	Розгинає и супінує стопу, при фіксованій стопі нахиляє гомілку уперед
m. extensor digitorum longus довгий розгинач пальців	Бічний виросток великогомілкової кістки, присередня поверхня малогомілкової кістки, міжкісткова перепонка гомілки	Сухожилкове розтягнення дорс. поверхні стопи II–V пальців	Розгинає II–V пальці і стопу
m. extensor hallucis longus довгий розгинач великого пальця стопи	Присередня поверхня малогомілкової кістки, міжкісткова перетинка гомілки	Сухожилкове розтягнення дорс. поверхні стопи I пальця стопи	Розгинає великий палець стопи і стопу
Поверхневий шар задньої групи м'язів гомілки			
m. triceps surae триголовий м'яз гомілки			
caput laterale m. gastrocnemius довга головка, литковий м'яз	Стегнова кістка над бічним виростком	Загальним сухожилком /Ахіловим/ – до горба п'яткової кістки	Згинає гомілку і стопу
m. gastrocnemius caput mediale коротка головка, литковий м'яз	Стегнова кістка над при середнім виростком		
m. soleus камбалоподібний м'яз	Задня поверхня великогомілкової кістки, сухожилкова дуга, яка натягнута між великогомілковою і малогомілковою кістками		Згинає стопу
m. plantaris підшвовий м'яз	Бічний надвиросток стегнової кістки, капсула колінного суглобу	До Ахілова сухожилка	Згинає стопу, натягує капсулу колінного суглоба
Глибокий шар задньої групи м'язів гомілки			
m. popliteus підколінний м'яз	Бічний надвиросток стегнової кістки, капсула колінного суглоба	Задня поверхня великогомілкової кістки	Згинає гомілку
m. flexor digitorum longus довгий м'яз- згинач пальців	Задня поверхня великогомілкової кістки, фасція гомілки	Підошвова поверхня дистальних фаланг II–V пальців	Згинає II–V пальці, стопу
m. flexor hallucis longus довгий м'яз-згинач великого пальця стопи	Задня поверхня малогомілкової кістки, міжкісткова перетинка, задня міжм'язова перетинка гомілки	Підошвова поверхня дистальної фаланги великого пальця стопи	Згинає великий палець стопи, згинає і привертає стопу
m. tibialis posterior задній великогомілковий м'яз	Задня поверхня великогомілкової кістки, присередня поверхня малогомілкової кістки, міжкісткова перетинка гомілки	Горбистість човноподібної кістки, підшвова поверхня клиноподібних кісток, IV плеснева кістка	Згинає, привертає і відвертає стопу
Бічна група м'язів гомілки			
m. peroneus longus	Головка и бічна поверхня	Підошвова поверхня	Згинає стопу,

довгий малогомілковий м'яз	малогомілкової кістки, бічний виросток великогомілкової кістки	присередньої клиноподібної кістки, I–II плесневі кістки	підіймає її бічний край, укріплює поперечне склепіння стопи
m. peroneus brevis короткий малогомілковий м'яз	Бічна поверхня малогомілкової кістки	Горбистість V плесневої кістки	Згинає стопу, підіймає її бічний край

М'язи стопи.

Назва м'яза musculus...	Початок /активна точка/	Прикріплення /пасивна точка/	Функція
М'язи тіла стопи			
m. extensor digitorum brevis короткий м'яз-розгинач пальців	Верхня і бічна поверхня п'яtkової кістки	Сухожилки довгого м'яза- розгинача II-IV пальців, основа середніх фаланг	Розгинає II-IV пальці
m. extensor hallucis brevis короткий м'яз-розгинач великого пальця	Верхня поверхня п'яtkової кістки	Тильна поверхня основи проксимальної фаланги великого пальця стопи	Розгинає великий палець стопи
Присередня група м'язів підшви стопи			
m.abductor hallucis. відвідний м'яз великого пальця стопи	Присередній відросток горба п'яtkової кістки	Проксимальна фаланга великого пальця стопи	Відводить великий палець стопи
m. flexor hallucis brevis короткий м'яз-згинач великого пальця стопи	Підшвова поверхня клиноподібних кісток і кубоподібної кістки	Проксимальна фаланга великого пальця стопи, сесамовидна кістка	Згинає великий палець стопи
m.adductor hallucis. привідний м'яз великого пальця стопи		Основа проксимальної фаланги великого пальця стопи, бічна сесамовидна кістка	Привертає і згинає великий палець стопи. укріплює поперечне склепіння стопи
• caput oblicuum	Кубоподібна кістка, бічна клиноподібна кістка, основа II-IV плесневих кісток		
• caput transversum	капсула III-V плеснофалангових суглобів		
Бічна група м'язів підшви стопи			
m.abductor digiti minimi відвідний м'яз мізинця стопи	Підшвова поверхня п'яtkової і V плесневої кістки	Проксимальна фаланга мізинця стопи	Відводить і згинає проксимальну фалангу мізинця стопи
m.flexor digiti minimi brevis короткий м'яз-згинач мізинця стопи	V плеснева кістка	Основа проксимальної фаланги мізинця стопи	Згинає мізинець стопи
Средня група м'язів підшви стопи			
m. flexor digitorum brevis короткий м'яз-згинач пальців стопи	Підшвова поверхня горба п'яtkочної кістки, підшвовий апоневроз	Середні фаланги II-V пальців	Згинає II-V пальці, укріплює повздожні склепіння стопи
m. quadratus plantae seu m.flexor accessorius квадратний м'яз підшви або додатковий згинач стопи	Підшвова поверхня п'яtkової кістки	Бічний край сухожилка довгого згинача пальців	Згинає пальці стопи
mm.lumbricales червоподібні м'язи	Сухожилок довгого згинача пальців	Присередній край проксимальних фаланг і тильний апоневроз II-V пальців	Згинають проксимальні і розгинають середні фаланги пальців стопи
mm. interossei міжкісткові м'язи		Основа проксимальних фаланг відповідних	

<ul style="list-style-type: none"> • mm. interossei plantares підошовні міжкісткові м. 	Присередня поверхня III-V плесневих кісток	пальців	Приводять III-V пальці до II, згинають проксимальні фаланги
<ul style="list-style-type: none"> • mm. interossei dorsales тильні міжкісткові м. 	Повернуті один до одного поверхні плесневих кісток		відводять II-IV і приводять II палець, сгинають проксимальні фаланги

Фасції, сінюіальні сумки і піхви сухожилок нижньої кінцівки.

Fascia lumbalis – поперекова фасція є частиною внутрішньочеревної фасції, покриває великий поперековий м'яз спереду. Прікріплюється до міжхребцевих дисків, до країв тіл хребців і до верхньої частини крижи. Утовщення фасції, яке перекидається від поперечного відростка II до тіла I поперекового хребця, утворює присередню дугоподібну зв'язку. Унизу поперекова фасція переходить в клубову фасцію.

Fascia iliaca – клубова фасція прікріплюється до внутрішньої губи клубового гребеня, до дугоподібної лінії клубової кістки, до клубово-лобкового підвищення і до лобкового гребеня. Латерально вона зрощена з заднім краєм пахвинної зв'язки, переходячи у поперечну фасцію. З присереднього боку вона перекидається від пахвинної зв'язки до клубово-лобкового підвищення, утовщується, формує клубово-гребінчасту дугу, яка відокремлює судинну і м'язову затоки.

Fascia glutea – сіднична фасція, починається на дорсальній поверхні крижи і на зовнішній губі клубового гребеня, покриває ззовні великий сідничний м'яз. Її глибокий листок відділяє великий сідничний м'яз від середнього і м'яз-натягувача широкої фасції стегна. Переходить в широку фасцію стегна.

Fascia lata femoris /tractus iliotibialis/ – широка фасція стегна – товста, має сухожилкові будову. У вигляді щільного футляра вкриває м'язи стегна з усіх боків. Проксимально прікріплюється до клубового гребеня, пахвинної зв'язки, лобкового симфізу і до сідничної кістки. На задній поверхні нижньої кінцівки з'єднується з сідничною фасцією.

У межах стегового трикутника складається з поверхневої і глибокої пластинок.

- Глибока пластинка – вкриває гребінчастий м'яз і дистальний відділ клубово-поперечного м'яза спереду, отримала назву клубово-гребінчастої фасції.
- Поверхнева пластинка – дистально від пахвинної зв'язки має ділянку овальної форми – hiatus saphenus /підшкірний розтвір/ або fossa ova /овальна ямка/, крізь нього проходить велика підшкірна вена ноги. Підшкірний розтвір закрит решітчастою фасцією /fascia cribrosa/ з багаточисельними отворами для судин і нервів, чітко обмежений сірпоподібним краєм /margo falciformis/, який має нижній і верхній роги.

Від широкої фасції вглиб, до стегнової кістки, відходять щільні пластинки, які розмежовують групи м'язів стегна.

- Бічна міжм'язова перетинка стегна /septum intermusculare femoris laterale/ – відділяє квадратний м'яз стегна від задньої групи м'язів, прикріплюється до бічної губи шорсткої лінії стегна.
- Присередня міжм'язова перетинка стегна /septum intermusculare femoris mediale/ – відділяє чотириголовий м'яз стегна від привідних м'язів, прикріплюється до присередньої губи шорсткої лінії стегна.
- Задня міжм'язова перетинка стегна /septum intermusculare femoris posterius/ – відокремлює м'язи присередньої групи від м'язів задньої групи.

Fascia cruris – фасція гомілки, зрощена з окістям переднього краю і присередньою поверхнею великогомілкової кістки, охоплює ззовні передню, бічну і задню групи м'язів гомілки у вигляді щільного футляра, який утворює міжм'язові перетинки.

- Передня міжм'язова перетинка гомілки /septum intermusculare anterius cruris/ – відділяє довгий і короткий малогомілкові м'язи від передньої групи м'язів.
- Задня міжм'язова перетинка гомілки /septum intermusculare posterius cruris/ – розташована між задньою групою м'язів і малогомілковими м'язами.

Верхній утримувач сухожилок-розгиначів /retinaculum musculorum extensorum superius/ – на рівні основи присередньої кісточки, у вигляді поперечної стрічки, перекидається над сухожилками розгиначів пальців і між малогомілковою і великогомілковою кістками на рівні бічної кісточки.

Нижній утримувач сухожилок-розгиначів /retinaculum musculorum extensorum inferius/ – починається загальною ніжкою на бічній поверхні п'яткової кістки, нижче верхівки бічної кісточки, перекидається крізь сухожилки розгиначів на місті переходу їх на тил стопи і розділяється на дві ніжки – верхню і нижню.

- Верхня ніжка – відхиляється у проксимальному напрямку і прикріплюється до передньої поверхні при середньої кісточки.
- Нижня ніжка – проходить до присереднього краю стопи і прикріплюється до човноподібної і присередньої клиноподібної кістки.

Нижній утримувач сухожилок малогомілкових м'язів /retinaculum musculorum mm. peroneorum inferius/ – знаходиться дистальніше на латеральній поверхності п'яткової кістки, під якою розміщене спільна сіновіальна піхва для малогомілкових м'язів, яка утворює для кожного м'яза свій футляр. Сіновіальна піхва сухожилка короткого малогомілкового м'яза закінчується тут же, а сіновіальна піхва сухожилка довгого малогомілкового м'яза продовжується на підшовову сторону п'яткової кістки.

Підошвова піхва сухожилка довгого малогомілкового м'яза /vagina tendinis m. peronei longi plantaris/ – охоплює сухожилок цього м'яза протягом від борозни на кубоподібній кістці до міста його прикріплення до основи перших двох плесневих кісток і до присередньої клиноподібної кістки.

Сіновіальна піхва сухожилків пальців стопи /vaginae synoviales tendinum digitorum pedis/ – в ній утримуються чотири сухожилки довгого згинача пальців і сухожилок довгого згинача великого пальця стопи протягом від головок плесневих кісток до дистальних фаланг.

Fascia dorsalis pedis – тильна фасція стопи – дистально від утримувачів сухожилок-розгиначів вона має вигляд тонкої пластинки, яка підсилена поперечними фіброзними жмутами на рівні середини I плесневої кістки. Між поверхневою і глибокою пластинками тильної фасції стопи розташовані сухожилки довгого і короткого розгиначів пальців стопи, а також судини і нерви.

Aponeurosis plantaris – підошвовий апоневроз – фіброзна пластинка, яка розташована під шкірою підошви стопи. Повздовжні його жмути починаються від п'яткової кістки, формуючи плоский сухожилок. В дистальній половині підошви на рівні плесневих кісток апоневроз розширюється, розщиплюється на п'ять плоских жмутів, які досягають пальців і вплетаються у стінки їх фіброзних піхв.

Топографія нижньої кінцівки

Затульний канал /canalis obturatorius/ – розташований в межах верхнього краю затульного отвору. Стінками каналу є затульна борозна лобкової кістки і внутрішній затульний м'яз. Крізь канал виходять затульні судини і нерв з порожнини тазу до привідних м'язів стегна.

М'язова і суднна затоки знаходяться позаду пахвинної зв'язки і відокремлюються одна від одної клубово-гребінчастою дугою, яка проходить від пахвинної зв'язки до клубово-лобкового підвищення.

Грушеподібний м'яз, m. piriformis - проходить крізь foramen ischiadicus major, не заповнює отвір повністю, а залишає два отвори: надгрушеподібний і підгрушеподібний.

Надгрушеподібний отвір, foramen suprapiriforme - частина великого сідничного отвору, яка розташована над грушеподібним м'язом. Крізь отвір проходять верхні сідничні судини і нерв. По даним Л. Б. Сімонової, частину великого сідничного отвору необхідно вважати надгрушеподібним каналом. Він утворений зверху верхнім краєм великої сідничної вирізки клубової кістки, а знизу і по боках - фасцією грушеподібної, середньої і малої сідничних м'язів. Довжина надгрушеподібного каналу складає 4-5 см, ширина 0,5-1 см. Він

з'єднує порожнину малого таза з фасціальноклітинними просторами сідничої області.

Підгрушеподібний отвір, foramen infrapiriforme - обмежений нижнім краєм грушеподібного м'язу, lig. sacrotuberale, і верхнім близнюковим м'язом. Крізь грушеподібний отвір з малого таза виходять: сідничий нерв, задній шкірний нерв стегна, нижній сідничий судино-нервовий жмут /a. glutea inferior, одноименные вены и нерв/ і статевий судино-нервовий жмут /a. pudenda interna, одноименные вены и п. pudendus/.

М'язова затока /lacuna musculorum/ - обмежена: гребенем клубової кістки (зовні), пахвинною зв'язкою (попереду), тілом клубової кістки і суглобовою западиною (позаду) і клубово-гребінчастою дугою (усередині). Клубово-гребінчаста дуга, arcus iliopectineus /стара назва lig. Iliopectineum/, бере початок від lig. inguinale і прикріплюється до eminentia iliopectinea. Вона спрямована косо зпереду назад, ззовні усередину і щільно зплетається з фасцією клубово-поперекового м'язу. Форма м'язової затоки овальна, діаметр затоки в середньому дорівнює 8-9 см. Містить затока клубово-поперековий м'яз і стеговий нерв.

Судинна затока /lacuna vasorum/ - розташована медіально від клубово-гребінчастої дуги. Попереду цю лакуну обмежує пахвинна зв'язка, задненижня межа – гребінчаста зв'язка, бічна межа - клубово-гребінчаста дуга, присередня межа – затокова зв'язка. Крізь судинну затоку проходять стегова артерія, вена, лімфатичні судини.

Стегновий трикутник /trigonum femorale/ – міститься на передній поверхні стегна. Верхня межа – пахвинна зв'язка, бічна межа – кпавецький м'яз, присередня межа – довгий привідний м'яз.

В межах стегового трикутника, під поверхневим листком широкої фасції стегна, виділяють клубово-гребінчасту борозну (ямку).

Клубово-гребінчаста борозна /ямка/ – обмежена присередньо гребінчастим м'язом, з бічної сторони – клубово-поперековим м'язом, вкритим клубово-гребінчастою фасцією (глибока пластинка широкої фасції стегна). Дистально продовжується в стегову борозну.

Стегова борозна /sulcus femoralis/ – знаходиться між довгим і великим привідними м'язми медіально, і медіальним широким м'язом стегна – латерально. Унизу, на верхівці, стеговий трикутник переходить в привідний канал.

Стегновий канал /canalis femoralis/ – з'являється в області стегового трикутника при стегових килах. Стегновим каналом називають короткий участок присередньо від стегової вени, який йде від стегового /внутрішнього/

кільця до підшкірного розтвору, який при килах виступає зовнішнім отвором каналу.

Передня стінка – пахвинна зв'язка і зрощений з нею верхній ріг серпоподібного краю широкої фасції стегна. Бічна стінка – стегова вена. Задня стінка – глибока пластинка широкої фасції, яка вкриває гребінчастий м'яз.

Внутрішнє стегове кільце /annulus femoralis/ – знаходиться в присередній частині судної затоки. Стінками є: передня стінка – пахвинна зв'язка, задня – гребінчаста зв'язка, присередня – затокова зв'язка, бічна стінка – стегова вена. З боку черевної попожнини стегове кільце закрито поперечною фасцією живота – стегово перетинкою /septum femordle/.

Привідний канал /canalis adductorius (Гунтеров)/, вхідний отвір захищений під кравцевим м'язом. Нижній – вихідний отвір – сухожилків розтір /hiatus tendineus/, знаходиться на задній поверхні стегна, в підколінній ямці, між жмутами сухожилків великого привідного м'яза. Передній отвір – знаходиться в фіброзній пластинці.

В привідному каналі проходять стегова артерія і вена і підшкірний нерв /n.saphenus/.

Канал сполучає передню область стегна з підколінною ямкою. Присередня стінка – великий привідний м'яз, бічна – широкий присередній м'яз стегна, передня стінка – фіброзна пластинка, яка перекидається між названими м'язами.

Поверхнева гусяча лапка /pes anserine superficialis/ – фіброзна пластинка, яка утворена сухожилками трьох м'язів: правцевого, тонкого і півсухожилкового. Укріплює колінний суглоб.

Глибока гусяча лапка /pes anserine profundus/ – утворена сухожилком півперетичастого м'яза, який розгалужується на три тяжі та укріплюють задню стінку капсули колінного суглоба та відомі, як lig. popliteal obliqua et lig. popliteal arguata.

Підколінна ямка /fossa poplitea/ – займає задню область коліна /regio genus posterior/, має форму ромба. Верхній кут з бічної сторони обмежений двоголовим м'язом стегна, присередньо – півперетинчастим м'язом. Нижній кут знаходиться між присередньою і бічною головками литкового м'яза. Дно ямки – підколінна поверхня стегової кістки і задня поверхня колінного суглоба.

Підколінна ямка заповнена жировою тканиною, вміщує нерви, лімфовузли, кровоносні і лімфатичні судини.

Гомілково-підколінний канал /canalis cruroropliteus/ (канал Грубера), розташований на задній поверхні гомілки між поверхневими і глибокими

м'язми від нижньої межі підколінної ямки і до присереднього краю ахілова сухожилка.

Передня стінка – задній великогомілковий м'яз і довгий сгинач великого пальця стопи.

Задня стінка – передня поверхня камбалоподібного м'яза.

Верхній /вхідний/ отвір – обмежений зпереду підколінним м'язом, позаду сухожилковою дугою камбалоподібного м'язу. Передній отвір знаходиться в проксимальній частині міжкісткової перетинки гомілки. Нижній /вихідний/ отвір – розташований в дистальній тритині гомілки, де камбалоподібний м'яз переходить у сухожилок. В цьому каналі залягають задні великогомілкові артерії, вени і великогомілковий нерв.

Нижній м'язово-малогомілковий канал /canalis musculofibularis inferior/ – відокремлюється у бічному напрямку від гомілково-підколінного каналу в його середній тритині. Стінками слугують: задня поверхня малогомілкової кістки зпереду і довгий згинач великого пальця стопи позаду. Містить малогомілкові артерії і вени.

Верхній м'язово-малогомілковий канал /canalis musculofibularis superior/ – самостійний канал гомілки, розташований у верхній її тритині, між бічноюатеральною поверхнею малогомілкової кістки і довгим малогомілковим м'язом. Вміщує поверхневий малогомілковий нерв.

Підошовві борозни:

- **Присередня підошвова борозна** /sulcus plantaris medialis/ – проходить між присереднім краєм короткого згинача пальців і бічним краєм м'яза, який відводить великий палець стопи.
- **Бічна підошвова борозна** /sulcus plantaris lateralis/ – між бічним краєм короткого згинача пальців і м'язом, який відводить мізинець.

На підошві стопи за ходом підошовних судин і нервів виділяють бічну і присередню підошовні борозни. Вони розташовуються по боках від короткого згинача пальців.

Вказані борозни відповідають місцю розташування присередньої і бічної міжм'язових перетинок підошви стопи.

Кровообіг та іннервація м'язів.

М'язи	Кровообіг	Іннервація
М'язи поясу і вільної верхньої кінцівки		
М'язи плечового поясу		
1. Дельтоподібний м'яз / m. deltoideus/	aa. circumflexa humeri posterior, profunda brachii	n. axilaris
2. Надостовий м'яз /m. supraspinatus/	aa. suprascapularis, circumflexa scapulae	n. suprascapularis
3. Підостовий м'яз /m. infraspinatus/	aa. suprascapularis, circumflexa scapulae	n. suprascapularis
4. Малий круглий м'яз / m. teres minor/	a. circumflexa scapulae	n. axilaris
5. Великий круглий м'яз /m. teres major/	a. subscapularis	n. subscapularis
6. Підлопаточний м'яз / m. subscapularis/	a. subscapularis	n. subscapularis
М'язи плеча		
Передня група м'язів плеча		
1. Двоголовий м'яз плеча /m. biceps brachii/	rr.muscularis a. axilaris, a. brachialis	n. musculocutaneus
2. Дзубо-плечовий м'яз /m. coraco-brachialis/	aa. circumflexa humeri /anterior et posterior/	n. musculocutaneus
3. Плечовий м'яз /m. brachialis/	aa. collaterals ulnares, rr.muscularis a. brachialis et recurrens radialis	n. musculocutaneus
Задня група м'язів плеча		
1. Триголовий м'яз плеча / m. triceps brachii/	aa. circumflexa humeri posterior, profunda brachii, collateralis ulnaris	n. radialis
2. Ліктьовий м'яз /m. anconeus/	a. interossea recurrens	n. radialis
М'язи передпліччя		
Передня група м'язів передпліччя		
Перший шар		
1. Плечо-променеви м'яз /m. brachioradialis/	aa. collateralis et recurrens radialis	n. radialis
2. Круглий м'яз-	rr.muscularis aa.	n. medianus

привертач /m. pronator teres/	brachialis, ulnaris, radialis	
3. Променевий м'яз-згинач зап'ястка /m. flexor carpi radialis/	rr.muscularis a. radialis	n. medianus
4. Довгий долонний м'яз /m. palmaris longus/	rr.muscularis a. radialis	n. medianus
5. Ліктювий м'яз-згинач зап'ястя /m. flexor carpi ulnaris/	aa.collaterals,aa. brachialis, ulnaris	n. medianus
Другий шар		
6. Поверхневий м'яз-згинач пальців /m. flexor digitorum superficialis/	rr.muscularis aa. radialis, ulnaris	n. medianus
Третій шар		
7. Глибокий м'яз- згинач пальців /m. flexor digitorum profundus/	rr.muscularis aa. radialis, ulnaris et a. interossea anterior	n. medianus
8. Довгий м'яз- згинач великого пальця /m. Flexor pollicis longus/		
Четвертий шар		
9. Квадратний м'яз-привертач /m. pronator quadratus/	a. interossea anterior	n. medianus
Задня група м'язів передпліччя		
Поверхневий шар		
1. Довгий променевий м'яз-розгинач зап'ястка / m. extensor carpi radialis longus/	aa. collateralis a. profundae brachii et recurrens radialis	n. radialis
2. М'яз-короткий лучевий розгинач зап'ястя /m. extensor carpi radialis brevis/	aa. collateralis a. profundae brachii et recurrens radialis	n. radialis
3. Короткий променевий м'яз-розгинач зап'ястка / m. extensor carpi ulnaris/	a. interossea posterior	n. radialis
4.М'яз-розгинач пальців /m. extensor digitorum/	a. interossea posterior	n. radialis
5. М'яз-розгинач мізинця /m. extensor digiti minimi/	a. interossea posterior	n. radialis
6. Ліктювий м'яз-	a. interossea posterior	n. radialis

розгинач зап'ястка /m. extensor carpi ulnaris/		
Глибокий шар		
1. М'яз відвертач /m. supinator/	aa. reccurens radialis, reccurens interossea	n. radialis
2. Довгий відвідний м'яз великого пальця кисті /m. abductor policis longus/	aa. interossea /anterior et posterior/	n. radialis
3. Короткий м'яз-розгинач великого пальця кисті /m. extensor policis brevis/	aa. interossea /anterior et posterior/	n. radialis
4. Довгий м'яз-розгинач великого пальця кисті /m. extensor policis longus/	aa. interossea /anterior et posterior/	n. radialis
5. М'яз-розгинач вказівного пальця /m. extensor indicis/	aa. interossea /anterior et posterior/	n. radialis
М'язи кисті		
М'язи підвищення великого пальця кисті /м'язи тенора/		
1. Короткий відвідний м'яз великого пальця /m. abductor policis brevis/	r. palmaris superficialis a. radialis	n. medianus
2. Короткий м'яз-згинач великого пальця кисті /m. flexor policis brevis/	r. palmaris superficialis a. radialis, arcus palmaris profundus	поверхневі жмути n. medianus, глибокі жмути n. ulnaris
3. Протиставний м'яз великого пальця кисті /m. opponens policis/	r. palmaris superficialis a. radialis, arcus palmaris profundus	n. medianus
4. Привідний м'яз великого пальця кисті /m. adductor policis/	arcus palmaris superficialis et profundus	n. ulnaris
М'язи підвищення малого пальця кисті /м'язи гіпотенора/		
5. Короткий долонний м'яз /m. palmaris brevis/	a. ulnaris	n. ulnaris
6. Відвідний м'яз мізинця /m. adductor digiti minimi/	r. palmaris profundus a. ulnaris	n. ulnaris
7. Короткий м'яз-згинач мізинця /m. flexor digiti minimi brevis/	r. palmaris profundus a. ulnaris	n. ulnaris
8. Протиставний м'яз мізинця /m. opponens digiti minimi/		

Середня група м'язів кисті		
1. Червоподібні м'язи /mm. lumbricalis/	arcus palmaris superficialis	перша і друга n. medianus, третя і четверта n. ulnaris
2. Долонні міжкісткові м'язи /mm. interossei palmares/	arcus palmaris profundus	n. ulnaris
3. Дорсальні міжкісткові м'язи /mm. interossei dorsales/	arcus palmaris profundus	n. ulnaris
М'язи поясу і вільної нижньої кінцівки		
М'язи таза		
Внутрішня м'язи тазового пояса		
1. Клубово-поперековий м'яз /m. iliopsoas/:	aa. iliolumbalis, circumflexa ilium profunda	rr. muscularis plexus lumbalis
2. Клубовий м'яз /m. iliacus/		
3. Великий поперековий м'яз /m. psoas major/		
4. Малий поперековий м'яз /m. psoas minor/	aa. lumbales	rr. muscularis plexus lumbalis
5. Внутрішній затульний м'яз /m. obturatorius internus/	aa. glutea inferior, obturatoria, pudenda interna	rr. muscularis plexus lumbalis
5. Грушоподібний м'яз /m. piriformis/	aa. glutea inferior et superior	rr. muscularis plexus lumbalis
6. Нижній близнюковий м'яз /m. gemellus inferior/	aa. glutea inferior, pudendae interna	rr. plexus sacralis
7. Верхній близнюковий м'яз /m. gemellus superior/	aa. glutea inferior, pudendae interna	rr. plexus sacralis
Зовнішні м'язи тазового пояса		
1. Великий сідничий м'яз /m. gluteus maximus/	aa. glutea inferior et superior, circumflexa femoris medialis, profunda femoris /perforans I/	n. gluteus inferior /plexus sacralis/
2. Середній сідничий м'яз /m. gluteus medius/	aa. glutea superior, circumflexa femoris lateralis	n. gluteus superior /plexus sacralis/
3. Малий сідничий м'яз /m. gluteus minimus/	aa. glutea superior, circumflexa femoris lateralis	n. gluteus superior /plexus sacralis/

4. Квадратний м'яз стегна /m. quadratus femoris/	aa. glutea inferior, circumflexa femoris medialis, obturatoria	n. ischiadicus /plexus sacralis/
5. Зовнішній затульний м'яз /m. obturatorius externus/	aa. circumflexa femoris lateralis, obturatoria	n. obturatorius /plexus sacralis/
6. М'яз-натягувач широкої фасції стегна / m. tensor fasciae latae/	aa. glutea superior, circumflexa femoris lateralis	n. gluteus superior /plexus sacralis/
М'язи стегна		
Передня група м'язів стегна		
1. Кравецький м'яз /m. sartorius/	aa. circumflexa femoris lateralis, genus suprema, rr.muscularis aa. femoralis	n. femoralis /plexus lumbalis/
2. Чотириголовий м'яз стегна /m. guadriceps femoris/:	aa. circumflexa femoris lateralis, profunda femoris	n. femoralis /plexus lumbalis/
3. Бічний широкий м'яз стегна /m. vastus lateralis/		
4. Присередній широкий м'яз стегна /m. vastes medialis/		
5. Проміжний широкий м'яз стегна /m. vastus intermedius/		
6. Прямий м'яз стегна /m. rectus femoris/		
Присередня група м'язів стегна		
1. Тонкий м'яз / m.gracilis/	aa. pudenda externa, obturatoria, profunda femoris	передня гілка n.obturatorius
2. Довгий привідний м'яз /m. adductor longus/	aa. obturatoria, pudenda externa, profunda femoris	передня гілка n.obturatorius
3. Короткий привідний м'яз /m. adductor brevis/	aa. obturatoria, perforantas	передня гілка n.obturatorius
4. Великий привідний м'яз /m. adductor magnus/	aa. obturatoria, perforantas	задня гілка n.obturatorius і гілки n.ischiadicus
5. Гребінний м'яз / m.pectineus/	aa. obturatoria, pudenda externa, profunda femoris	Гілки від n. femoralis і непостоянні гілки від n.obturatorius
Задня група м'язів стегна		
1. Півсухожилковий м'яз	aa. perforantas	rr. n. tibialis

/m. semitendinosum/		
2. Півперетинчастий м'яз /m. semimembranosum/	aa. circumflexa femoris medialis, perforantas, poplitea	n. tibialis
3. Двоголовий м'яз стегна /m. biceps femoris/	aa. circumflexa femoris medialis, perforantas, poplitea	довга головка n. tibialis et n. ischiadicus; коротка – n.peroneus communens et n.ischiadicus
М'язи гомілки		
Передня група м'язів гомілки		
1.Передній великогомілковий м'яз / m. tibialis anterior/	a. tibialis anterior	n. fibularis profundus / L _{IV} – S _I /
2. Довгий м'яз-розгинач пальців /m. extensor digitorum longum/	a. tibialis anterior	n. fibularis profundus / L _{IV} – S _I /
3. Довгий м'яз-розгинач великого пальця стопи /m. extensor hallucis longum/	a. tibialis anterior	n. fibularis profundus / L _{IV} – S _I /
Задня група м'язів гомілки		
Поверхневий шар		
4. Триголовий м'яз литки /m. triceps surae/: 1/m. gastrocnemius /литковий м'яз/ 2/m. soleus /камбалоподібний м'яз/	a. tibialis posterior	n. tibialis /L _{IV} – S _{II} /
5. Підшвовий м'яз /m. plantaris/	a. poplitea	n. tibialis /L _{IV} – S _{II} /
Глибокий шар		
6. Підколінний м'яз / m.popliteus/	a. poplitea	n. tibialis /L _{IV} – S _{II} /
7. Довгий м'яз-згинач пальців /m.flexor digitorum longum/	a. tibialis posterior	n. tibialis /L _{IV} – S _{II} /
8. Довгий м'яз-згинач великого пальця стопи / m. flexor hallucis longum/	a. tibialis posterior, a. fibularis	n. tibialis /L _{IV} – S _{II} /
9. Задній великогомілковий м'яз /	a. tibialis posterior	n. tibialis /L _{IV} – S _{II} /

m. tibialis posterior/		
Латеральна група м'язів гомілки		
10. Довгий малогомілковий м'яз /m. peroneus longus/	a. inferior lateralis genus, a. fibularis	n. tibialis superficialis / L _{IV} – S _I /
11. Короткий малогомілковий м'яз /m. peroneus brevis/	a. peronea	n. peroneus superficialis /L _{IV} – S _I /
М'язи стопи		
М'язи дорсальної поверхні стопи		
1. Короткий м'яз- розгинач пальців /m. extensor digitorum brevis/	a. tarsea lateralis, r. perforans a. peroneae	n. peroneus profundus
2. Короткий м'яз- розгинач великого пальця стопи /m. extensor hallucis brevis/	a. tarsea lateralis, r. perforans a. peroneae	n. peroneus profundus
М'язи підошової поверхні стопи		
Присередня група м'язів підошви		
3. Відвідний м'яз великого пальця стопи / m. abductor hallucis/	a. plantaris medialis	n. plantaris medialis
4. Короткий м'яз–згинач великого пальця стопи / m. flexor hallucis brevis/	a. plantaris medialis, arcus plantaris	n. plantaris medialis et lateralis
5. Привідний м'яз великого пальця стопи / m. adductor hallucis/	aa. metatarsae plantares et dorsales, rr. perforantes arcutea	n. plantaris lateralis
Бічна група м'язів підошви		
6. Відвідний м'яз мізинця стопи /m. adductor digiti minimi/	a. plantaris lateralis	n. plantaris lateralis
7. Короткий м'яз–згинач мізинця /m. flexor digiti minimi brevis/	a. plantaris lateralis	n. plantaris lateralis
8. Протистивний м'яз мізинця /m. opponens digiti minimi/	a. plantaris lateralis	n. plantaris lateralis
Середня група м'язів підошви		
9. Короткий м'яз–згинач пальців /m. flexor digitorum brevis/	aa. tibialis posterior, plantaris, lateralis, medialis	n. plantaris medialis
10. Квадратний м'яз підошви /m. gadratum	a. plantaris lateralis	n. plantaris lateralis

plantae/		
11. Червоподібні м'язи / mm. lumbricalis/	arcus plantaris, aa. metatarsae plantares	n. plantaris lateralis
12. Дорсальні і підшвові міжкісткові м'язи /mm.interossei dorsales/	arcus plantaris, aa. metatarsae plantares	n. plantaris lateralis
М'язи голови		
Жувальна група м'язів голови		
1.Жувальний м'яз /m. masseter/	aa. circumflexa humeri posterior, profunda brachii	n. axilaris
2.Скроневий м'яз /m. temporalis/	aa. suprascapularis, circumflexa scapulae	n. suprascapularis
3. Бічний крилоподібний м'яз /m. pterygoideus lateralis/	aa. suprascapularis, circumflexa scapulae	n. suprascapularis
4. Присередній крилоподібний м'яз /m. pterygoideus medialis/	a. circumflexa scapulae	n. axilaris
М'язи голови		
М'язи скеліття черепа		
5. Надчерепний м'яз /m. epicranius/: потилично-лобовий м'яз / m. occipitofrontalis/ скронево-тім'яний м'яз /m. temporoparietalis/	a. temporalis superficialis a. supraorbitalis a. occipitalis a. auricularis posterior	n. facialis
6. М'яз-зморщувач брови /m. corrugator supercilii/	a. temporalis superficialis a. supraorbitalis	n. facialis
7. М'яз гордіїв /m. procerus/	a. temporalis superficialis	n. facialis
М'язи вушної раковини		
8. Верхній вушний м'яз / m. auricularis superior/	a. temporalis superficialis a. supraorbitalis	n. facialis
9. Передній вушний м'яз /m. auricularis anterior/	a. temporalis superficialis	n. facialis
10. Задній вушний м'яз /m. auricularis posterior/	a. temporalis superficialis a. auricularis posterior	n. facialis
М'язи, що оточують щілину повік		
11. Коловий м'яз ока /m. orbicularis oculi/: очноямкова частина /pars orbitalis/;	a. facialis a. temporalis superficialis a. infraorbitalis a. supraorbitalis	n. facialis

повікова частина /pars palpebralis/; глибока /сльозова/ частина /pars profunda /lacrimalis/		
<i>М'язи, що оточують ніздрі</i>		
12. Носовий м'яз /m.nasalis/; поперечна частина /pars transversa/ крилова частина /pars alaris/	a. facialis a. infraorbitalis	n. facialis
<i>М'язи, що оточують ротову щілину</i>		
13. Коловий м'яз рота /m. orbicularis oris / крайова частина /pars alaris/ губна частина /pars labialis/	a. facialis a. mandibularis /a. mentalis/	n. facialis
14. М'яз-опускач кута рота /m. depressor anguli oris/	a. facialis a. mandibularis /a. mentalis/	n. facialis
15. М'яз-опускач нижньої губи /m.depressor labii inferioris/	a. facialis a. mandibularis /a. mentalis/	n. facialis
16. Підборідний м'яз /m. mentalis/	a. facialis a. mandibularis /a. mentalis/	n. facialis
17. М'яз-підіймач кута рота /m. levator anguli oris/	a. facialis a. infraorbitalis	n. facialis
18. М'яз-підіймач верхньої губи /m. levator labii superioris/	a. facialis a. infraorbitalis	n. facialis
19. Малий виличний м'яз /m. zygomaticus minor/	a. facialis a. infraorbitalis	n. facialis
20. Великий виличний м'яз /m. zygomaticus major/	a. facialis a. infraorbitalis	n. facialis
21. Щічний м'яз /m. buccinator/	a. facialis a. infraorbitalis	n. facialis
22. М'яз сміху /m. risorius/	a. facialis a. infraorbitalis	n. facialis

М'язи шиї		
Поверхнєві м'язи шиї		
1. Підшкірний м'яз /platisma/	a. trasversa colli a. thyreoidea superior et inferior a. facialis	n. facialis
2. Груднинно-ключично-сосокоподібний м'яз /m.sternocleidomastoideus/	a. occipitalis a. thyroidea superior	n. accessorius
Надпід'язикові м'язи шиї		
3. Двочеревцевий м'яз / m. digastricus/	a. auricularis posterior a. occipitalis a. maxillaris /a. mentalis/	n. facialis – заднє черевце n. alveolaris inferior /n. mandibularis V пари ЧМН/ – переднє черевце
4. Шило-під'язиковий м'яз /m. stylohyoideus/	a. facialis a. occipitalis	n. facialis
5. Щелепно-під'язиковий м'яз /m. mylohyoideus/	a. lingualis /a.sublingualis/ a. maxillaris /a. mentalis/	n. alveolaris inferior / n.mandibularis V пари ЧМН/
6. Підборідно-під'язиковий м'яз /m. geniohyoideus/	a. lingualis /a.sublingualis/ a. maxillaris /a. mentalis/	Plexus cervicalis C1-C2
Підпід'язикові м'язи шиї		
7. Лопатково-під'язиковий м'яз /m. omohyoideus/	a. thyroidea inferior a. transversa colli	ansa cervicalis profumda: n. hypoglossus plexus cervicalis C1-C3
8. Груднино-під'язиковий м'яз /m. sternohyoideus/	a. thyroidea superior et inferior	ansa cervicalis profumda: n. hypoglossus plexus cervicalis C1-C3
9. Груднино-щитоподібний м'яз /m. sternothyoideus/	a. thyroidea inferior	ansa cervicalis profumda: n. hypoglossus plexus cervicalis C1-C3
10. Щито-під'язиковий м'яз /m. thyrohyoideus/	a. thyroidea superior et inferior	ansa cervicalis profumda: n. hypoglossus plexus cervicalis C1-C3
Глибокі м'язи шиї		
Бічна група глибоких м'язів шиї		
11. Передній	a. thyroidea inferior	plexus cervicalis

драбинчастий м'яз /m. scalenus anterior/	a. colli ascendens	
12. Середній драбинчастий м'яз /m. scalenus medius/	a.colli profunda a. vertebralis a. colli transversus	plexus cervicalis
13. Задній драбинчастий м'яз /m. scalenus posterior/	a.colli profunda a. vertebralis a. colli transversus	plexus cervicalis
<i>Присередня група глибоких м'язів шиї</i>		
14. Довгий м'яз шиї /m. longus colli/	a.colli profunda a. vertebralis a. colli ascendens	plexus cervicalis
15. Довгий м'яз голови /m. longus capitis/	a.colli profunda a. vertebralis a. colli ascendens	plexus cervicalis
16. Бічний прямий м'яз голови /m. rectes capitis lateralis/	a.colli profunda a. vertebralis a. colli ascendens	plexus cervicalis
17. Передній прямий м'яз голови /m. rectus capitis anterior/	a.colli profunda a. vertebralis a. colli ascendens	plexus cervicalis
<i>М'язи живота</i>		
<i>М'язи передньої стінки черевної порожнини</i>		
Прямий м'яз живота /m. rectus abdominis/	a. intercostalis posterior Th6-Th12 a. epigastrica superior, inferior, superficialis aa. lumbales	n. intercostalis posterior Th6-Th12 n. iliohypogastricus n. ilioinguinalis plexus lumbalis
Пірамідний м'яз /m. pyramidalis/	a. epigastrica inferior, superficialis a. cremaster /a. lig. teres uteri/	n. intercostalis posterior Th5-Th12 n. iliohypogastricus n. ilioinguinalis plexus lumbalis
<i>М'язи задньої стінки черевної порожнини</i>		
Квадратний м'яз попереку /m. quadratus lumborum/	a.subcostalis aa. lumbalis a. iliolumbalis	plexus lumbalis
<i>М'язи бічної стінки черевної порожнини</i>		
Зовнішній косий м'яз живота /m. obliquus externus abdominis/	a.intercostalis posterior Th6-Th12 a. thoracica lateralis a. circuflexa illii superficialis	n. intercostalis posterior Th5-Th12 n. iliohypogastricus n. ilioinguinalis plexus lumbalis
Внутрішній косий м'яз	a. intercostalis posterior	n. intercostalis posterior

живота /m. obliquus internus abdominis/	Th6-Th12 a. epigastrica superior, inferior, superficialis aa. lumbales a. musculophrenica	Th5-Th12 n. iliohypogastricus n. ilioinguinalis plexus lumbalis
Поперечний м'яз живота /m. transversus abdominis/	a. intercostalis posterior Th6-Th12 a. epigastrica superior, inferior, superficialis aa. lumbales a. musculophrenica	n. intercostalis posterior Th5-Th12 n. iliohypogastricus n. ilioinguinalis plexus lumbalis
М'язи грудної клітки		
Поверхневі м'язи грудної клітки		
Великий грудний м'яз /m. pectoralis major/	a. thoracoacromialis, a. thoracica lateralis, aa. intercostales anteriores et posterioris	n. pectoralis lateralis, n. pectoralis medialis pl. brachialis C1-Th1
Малий грудний м'яз /m. pectoralis minor/	a. thoracoacromialis, aa. intercostales anteriores	n. pectoralis lateralis, n. pectoralis medialis pl. brachialis C1-Th1
Підключичний м'яз /m. subclavius/	a. thoracoacromialis, a. transversa colli	pl. brachialis C5, n. subclavicularis
Передній зубчастий м'яз /m. serratus anterior/	a. thoracodorsalis, a. thoracica lateralis, aa. intercostales anteriores	pl. brachialis C4 – C5, n. thoracicus longus
Глибокі м'язи грудної клітки		
Зовнішні міжреброві м'язи /mm. intercostales externi/	a. musculophrenica, aa. intercostales anteriores et posterioris	n. intercostalis posterior Th1-Th11
Внутрішні міжреброві м'язи /mm. intercostales interni/	a. musculophrenica, aa. intercostales anteriores et posterioris	n. intercostalis posterior Th1-Th11
Підреброві м'язи /mm. subcostales/	aa. intercostales posterioris	n. intercostalis posterior Th1-Th11
Поперечний м'яз грудної клітки /m. transversus thoracis/	a. thoracica interna	n. intercostalis posterior Th1-Th6
М'яз-підіймач ребер /mm. levatores costarum/	aa. intercostales posterioris	n. intercostalis posterior C8, Th1, Th3, Th6-Th10
Діафрагма /diaphragma/	a. musculophrenica, a. pericardophrenica, a.	n. phrenicus

	phrenica superior et inferior, aa. intercostales anteriores et posterioris	
М'язи спини		
Поверхневы м'язи спини, перший шар		
Трапецієподібний м'яз / m. trapezius/	a. transversa colli, a. occipitalis, a. suprascapularis, aa. intercostales posterioris	n. accessorius, pl. cervicalis C3-C4
Найширший м'яз /m. latissimus dorsi/	a. thoracodorsalis, a. circumflexa humeri posterior, aa. intercostales posterioris	pl. brachialis C4 – C7, n. thoracodorsalis
Поверхневы м'язи спини, другий шар		
Великий ромбоподібний м'яз /m. rhomboideus major/	a. transversa colli, a. cervicalis ascendens	pl. brachialis C4 – C5, n. dorsalis scapula
Малий ромбоподібний м'яз /m. rhomboideus minor/	a. transversa colli, a. suprascapularis, aa. intercostales posterioris	pl. brachialis C4 – C5, n. dorsalis scapula
М'яз-підіймач лопатки / m. levator scapula/	a. transversa colli, a. suprascapularis, aa. intercostales posterioris	pl. brachialis C4 – C5, n. dorsalis scapula
Поверхневы м'язи спини, третій шар		
Верхній задній зубчастий м'яз /m. serratus posterior superior/	a. cervicalis profunda, aa. intercostales posterioris	nn. intercostales Th1 – Th4
Нижній задній зубчастий м'яз /m. serratus posterior inferior/	aa. intercostales posterioris	nn. intercostales Th9 – Th12
Глибокі м'язи спини, перший шар		
М'яз-випрмляч хребта / m. erector dorsi/:	aa. intercostales posterioris, a. cervicalis profunda, aa. lumbales	ramus posterior nn. spinales C4 – L3
➤ клубово-ребровий м'яз /m. iliocostalis/;		
➤ найдовший м'яз /m. longissimus/;		C2 – L5

➤ остьовий м'яз /m. spinalis/		C3 – L2
Ремінний м'яз голови /m. splenius capitis/	a. occipitalis, a. cervicalis profunda	ramus posterior nn. spinales C3 – C8
Ремінний м'яз шиї /m. splenius cervicis/	a. occipitalis, a. cervicalis profunda	ramus posterior nn. spinales C5 – C8
Глибокі м'язи спини, другий шар		
Поперечно-остьові м'язи /mm. transversospinales/:	a. cervicalis profunda, aa. intercostales posterioris	ramus posterior nn. spinales C3 – Th12
➤ півостьовий м'яз /m. semispinalis/;		C3 – S1
➤ багатороздільні м'язи /m. multifidi/;		C2 – L5
➤ м'язи-обертачі /mm. Rotatores/		
Глибокі м'язи спини, третій шар		
Міжостьові м'язи /mm. interspinales/	a. cervicalis profunda, aa. intercostales posterioris, aa. lumbales	ramus posterior nn. spinales C3 – L5
Міжпоперечні м'язи /mm. intertransversarii/	a. cervicalis profunda, aa. intercostales posterioris, aa. lumbales	ramus posterior nn. spinales C1 – L4
Підпотиличні м'язи спини		
Задній великий прямий м'яз голови /m. rectus capitis posterior major/	a. cervicalis profunda	n. occipitalis, ramus posterior C1
Задній малий прямий м'яз голови /m. rectus capitis posterior minor/	a. cervicalis profunda	n. occipitalis, ramus posterior C1
Верхній косий м'яз голови /m. obliquus capitis superior/	a. cervicalis profunda	n. occipitalis, ramus posterior C1
Нижній косий м'яз голови /m. obliquus capitis inferior/	a. cervicalis profunda	n. occipitalis, ramus posterior C1
Передній прямий м'яз голови /m. rectus capitis anterior/	a. vertebralis, a. pharyngea ascendens	plexus cervicalis, C1-C2
Бічний прямий м'яз голови /m. rectus capitis lateralis/	a. vertebralis, a. occipitalis	plexus cervicalis, C1

lateralis/		
------------	--	--

Інформаційні джерела.

1. Анатомія людини. Під ред. К.А.Дюбенко, А.К.Коломійцев, Ю.Б.Чайковський , Ч.І.- Київ.- 2004.- 689 С.
2. Анатомія людини. Ковешнікова В. Г. – Луганськ, 2007 – т. 1, 327 С.
3. Л.Р. Матешук-Вацеба. Нормальна анатомія. // Навчально-методичний посібник. Л. 1987.
4. Атлас анатомії людини. Френк Неттер.- Пер. з англ. (2-е укр. видання).- “Наутітус”.- 2004
5. Анатомія людини. Під ред. А.М.Свиридов , Київ, 2003.- 370С.
6. Анатомія людини. П.П.Шапаренко, Л.П.Смольський Т.1, Київ.-2003.- 372с.
7. Ю.Я. Кривко, А.А. Цегельський , В.Б. Фік та інші //Міологія. Навчально-методичний посібник до препарування м'язів.- Львів, 2002.-70с.
8. Б.Д. Кордис , В.Б. Фік , Ю.Я. Кривко та інші // Артросиндесмологія. Навчально-методичний посібник до препарування з'єднань.- Львів, 2003. Ч.ІІ. , 53 с.
9. Б.Д. Кордис , В.Б. Фік , Ю.Я. Кривко Жувальні м'язи та їх антагоністи.// Методичні рекомендації до практичних занять.- Львів, 2003, 20с.
10. В.О. Козлов, С.Є. Стебельський, В.Д. Маковецький, Я.І.Федонюк Анатомія судинної системи. Атлас схем, Дніпропетровськ.-2005.-159 С.
11. Анатомія людини у трьох томах А.С. Головацький, В.Г.Черкасова, М.Р. Сапін, Я.І. Федонюк / Вінниця: Нова книга, 2008 р.
12. Свиридов О.І. Анатомія людини. – Київ: Вища школа, 2000.- 399с.
13. Шапаренко П.П., Смольський Л.П.Анатомія людини. Підручник, т.1-2, 2003.
14. Тонков В.М. Підручник анатомії людини. Т.1-2– К., Держмедвидав, 1955.
15. Анатомія людини. Під ред. Шапаренко П.П. – Київ, 2003 –т.1., с. 273.

16. Анатомія людини. У трьох томах. Том I. / За ред. В. Г.Черкасова та А. С.Головацького. – Вінниця : Нова книга, 2009, 376 с. Іл.
17. Соботта Й. Атлас анатомії людини: у 2 томах. / Переробка та ред. В. Г.Черкасова. Пер.з нім. О. І.Ковальчука. – Київ : Український медичний вісник, 2009. – Т. 1, 2.
18. Міжнародна анатомічна термінологія (латинські, українські, російські та англійські еквіваленти). Черкасов В. Г. Бобрик І. І., Гумінський Ю. Й., Ковальчук О. І. / За ред. В. Г. Черкасова. – Вінниця: Нова Книга, 2010. – 392 с.
19. Sobotta Atlas anatomii czlowieka/-Wroclaw/- 2001.-V.1-2.- 432
20. Alverdes K. Grundlagen der Anatomie. - Leipzig, 1959.-841s.
21. Anatomia czlowieka (pod redakcja Yaniny Sokolowskiy — Pituchowej) - Warszawa 1988. - 916 str.
22. Bochenek A., Reicher M. Anatomia czlowieka. -Warszawa, 1989,-Т.5.- 596
23. Petra Kopf-Maier Atlas anatomii czlowieka/ Berlin/- V/1-2/- 2003/- 409S.
24. Гайворонский И.В., Ничипорук Ш.Н.Анатомия мышечной системы: Учеб. Пособие для мед. Вузов. – СПб: Элби, 2007.
25. Гайворонский И.В., Ничипорук Ш.Н.Анатомия соединений костей: Учеб. Пособие для мед. Вузов. – СПб: Элби, 2007.
26. Анатомия сосудистой и периферической нервной систем человека (атлас схем). Стебельский С. Е., Маковецкий В. Д., Стефановская Т. П. - К.: Вища школа, 1984.

ЗМІСТ

Вступ	3
Розділ I. Osteologia.	4-31
1. Хребці	6-9
2. Груднина	9-10
3. Ребра	10-11
4. Кістки кінцівок	11-31
4.1. Кістки верхньої кінцівки	11-18
➤ Кістки поясу верхньої кінцівки	12-13
➤ Скелет плеча	13-15
➤ Скелет передпліччя	15-16
➤ Скелет кисті	16-18
4.2. Кістки нижньої кінцівки	19-31
➤ Кістки поясу нижньої кінцівки	19-21
➤ Скелет стегна	21-22
➤ Скелет гомілки	23-25
➤ Скелет стопи	25-31
Розділ II. Краніологія.	32-62
5. Кістки мозкового черепа	32-44
➤ Лобова кістка	32-33
➤ Тім'яна кістка	33-34
➤ Потилична кістка	34-36
➤ Решітчаста кістка	36-37
➤ Клиноподібна кістка	37-39
➤ Сконева кістка	39-44
6. Кістки лицевого черепа	44-50
➤ Верньощелепна кістка	44-45

➤ Нижньощелепна кістка	45-47
➤ Піднебінна кістка	47-48
➤ Носова кістка	48
➤ Сльозова кістка	48
➤ Вилична кістка	48-49
➤ Леміш	49
➤ Нижня носова раковина	49-50
7. Топографія черепа	50-62
➤ Мозковий череп	51-55
✓ Зовнішня основа черепа	51-53
✓ Внутрішня основа черепа	53-55
➤ Лицевий череп	55-62
✓ Очна ямка	55-57
✓ Кісткова носова порожнина	57-60
✓ Кісткова ротова порожнина	60
✓ Крило-піднебінна ямка	60-61
✓ Сконева ямка	61
✓ Підсконева ямка	61-62
Розділ III. З'єднання кісток.	63-84
8. Класифікація з'єднання кісток	63-66
9. З'єднання кісток хребтового стовпа	66-68
10. З'єднання кісток грудної клітки	68-69
11. З'єднання кісток черепа	69-71
12. З'єднання кісток верхньої кінцівки	71-73
13. З'єднання кісток нижньої кінцівки	73-77
14. Таблиця класифікації суглобів	78-84
Розділ IV. Міологія.	85-124
15. М'язи голови	85-88
16. М'язи шиї	89-90
17. Фасції та топографія шиї	91-93

18.М'язи грудної клітки	94
19.Діафрагма	95
20.Фасції грудної клітки	96
21.М'язи спини	97-99
22.Фасції і топографія спини	100
23.М'язи живота	101
24.Фасції і топографія живота	102-105
25.М'язи верхньої кінцівки	106-109
26.Фасції та топографія верхньої кінцівки	110-113
27.М'язи нижньої кінцівки	114-118
28.Фасції та топографія нижньої кінцівки	119-124
Розділ V. Кровообіг та іннервація м'язів	125-140
Інформаційні джерела	141-142
Зміст	143-145
Розділ VI. Додатки	146-228
Остеологія	147-170
Краніологія	171-184
Артрологія	185-199
Міологія	100-228

ДОДАТОК

ОСТЕОЛОГИЯ

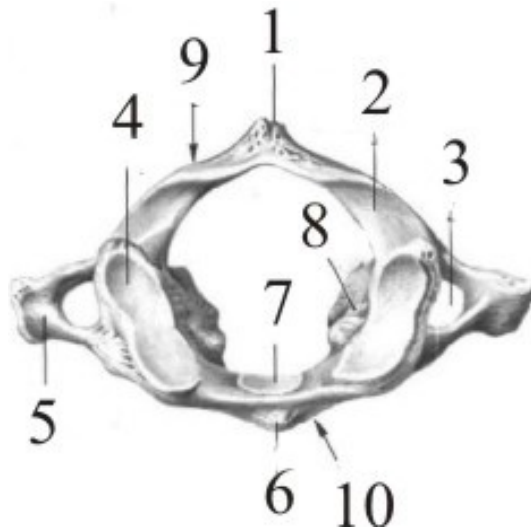

Рис.1. Перший шийний хребець – атлант, зверху

1 - задній горбок /tuberculum posterius/; 2 – борозна хребетної артерії /sulcus arteriae vertebralis/; 3 - поперечний отвір /foramen processus transversus/; 4 - верхня суглобова поверхня /facies articularis superior/; 5 - поперечний відросток атланта /processus transversus atlas/; 6 - передній горбок /tuberculum anterius/; 7 - ямка зуба /fovea dentis/; 8 - бічна маса атланта /massa lateralis atlas/; 9 - задня дуга атланта /arcus posterior atlas/; 10 - передня дуга атланта /arcus anterior atlas/.

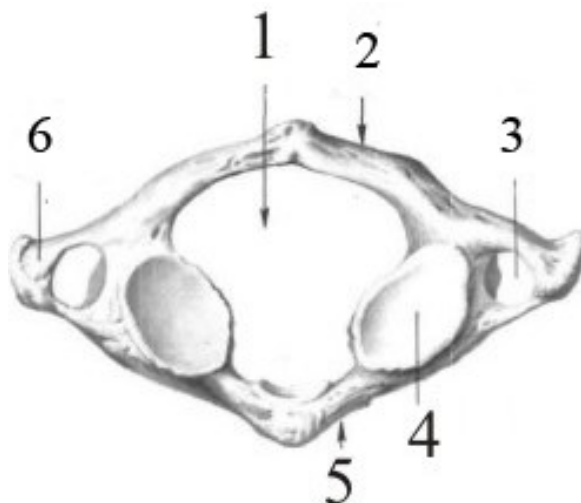

Рис.2. Перший шийний хребець – атлант, знизу

1 - отвір хребця /foramen vertebrae/; 2 - задня дуга атланта /arcus posterior atlas/; 3 - поперечний отвір /foramen processus transversus/; 4 - нижня

суглобова поверхня /*facies articularis inferior*/; 5 - передня дуга атланта /*arcus anterior atlas*/; 6 - поперечний відросток атланта /*processus transversus atlas*/.

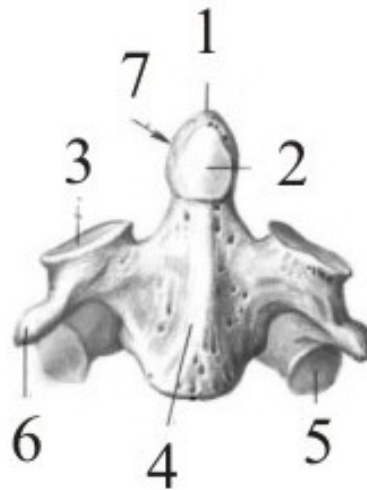

Рис.3. Другий шийний хребець – осьовий хребець, спереду

1 - верхівка зуба /*apex dens*/; 2 - передня суглобова поверхня зуба /*facies articularis anterior dens*/; 3 - верхня суглобова поверхня тіла осьового хребця /*facies articularis superior corpus dens*/; 4 - тіло осьового хребця /*corpus vertebra*/; 5 - нижня суглобова поверхня /*facies articularis inferior*/; 6 - поперечний відросток /*processus transversus*/; 7 - зуб осьового хребця /*dens*/.

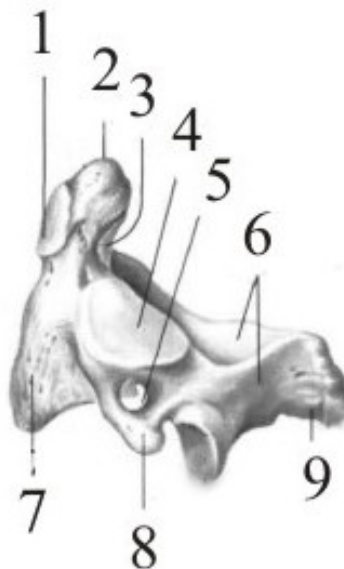

Рис.4. Другий шийний хребець – осьовий хребець, зліва

1 - передня суглобова поверхня зуба /*facies articularis anterior dens*/; 2 - зуб осьового хребця /*dens*/; 3 - задня суглобова поверхня зуба /*facies articularis posterior dens*/; 4 - верхні суглобові поверхні тіла осьового хребця /*facies articularis superior corpus dens*/; 5 - поперечний отвір /*foramen processus transversus*/; 6 - дуга осьового хребця /*arcus vertebrae*/; 7 - тіло осьового

хребця /corpus vertebra/; 8 - поперечний відросток /processus transversus/; 9 - остистий відросток /processus spinosus/.

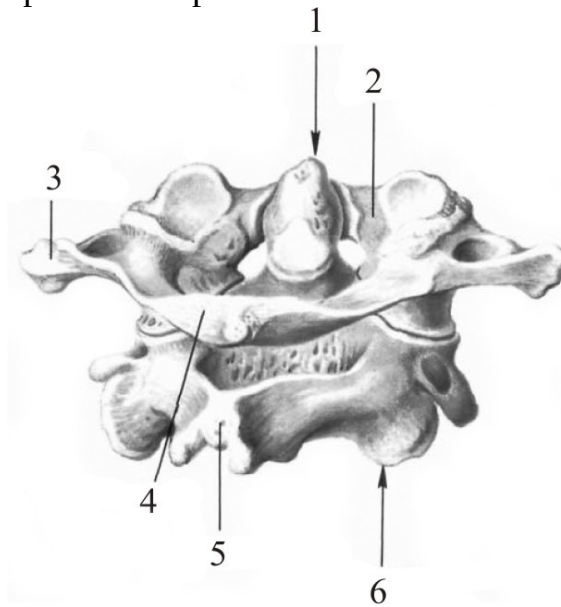

Рис.5. Перший і другий шийні хребці, ззаду і справа

1 - зуб осьового хребця /dens axis/; 2 - передня дуга атланта /arcus anterior atlas/; 3 - поперечний відросток /processus transversus/; 4 - задня дуга атланта /arcus posterior atlas/; 5 - остистий відросток осьового хребця /processus spinosus axis/; 6 - нижній суглобовий відросток осьового хребця /processus articularis inferior axis/.

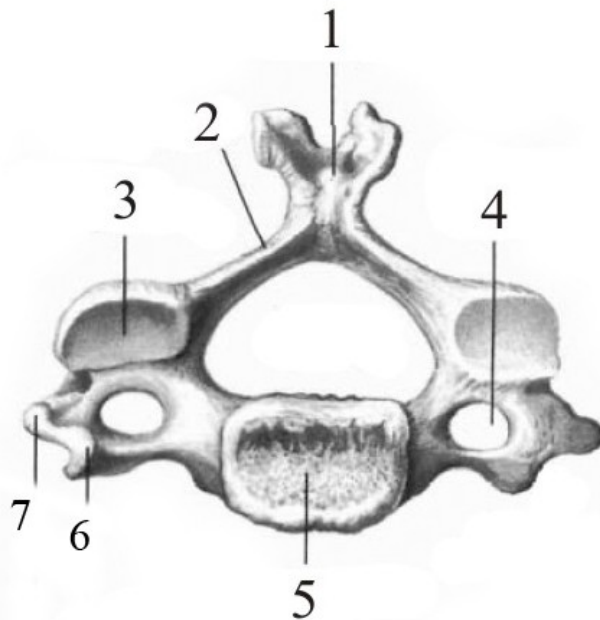

Рис.6. Четвертий шийний хребець, знизу

1 - остистий відросток /processus spinosus/; 2 - дуга хребця /arcus vertebrae/; 3- нижня суглобова поверхня /facies articularis inferior/; 4 - отвір хребця

/foramen vertebrae/; 5 - тіло хребця /corpus vertebra/; 6 - передній горбок /tuberculum anterius/; 7 - задній горбок /tuberculum posterius/.

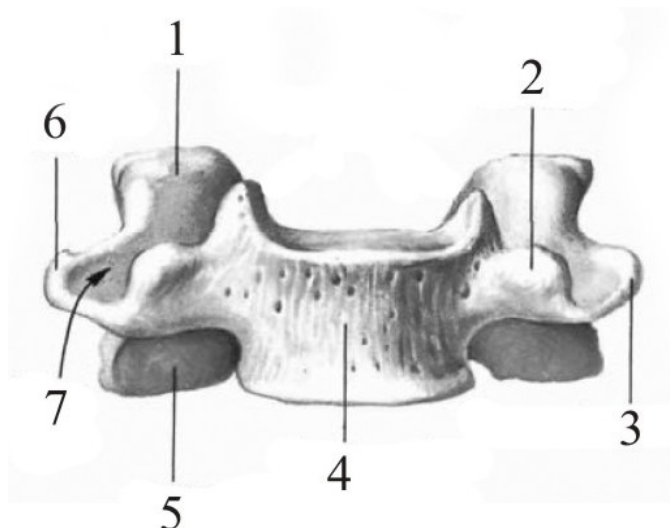

Рис.7. Шостий шийний хребець, спереду

1 - верхня суглобова поверхня /facies articularis superior/; 2 - передній горбок /tuberculum anterius /costarius/; 3 - поперечний відросток /processus transversus/; 4 - тіло хребця /corpus vertebra/; 5 - нижня суглобова поверхня /facies articularis inferior/; 6 - задній горбок /tuberculum posterius/; 7 - борозна спинномозкового нерва /sulcus n. spinalis/.

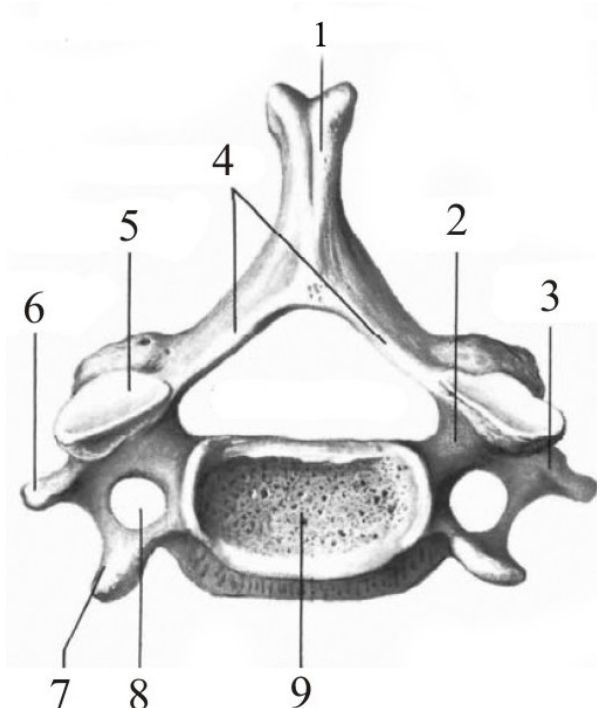

Рис.8. Шостий шийний хребець, зверху

1 - остистий відросток /processus spinosus/; 2 - верхня вирізка дуги хребця /incisura vertebralis superior arcus vertebrae/; 3 - поперечний відросток /processus transversus/; 4 - дуга хребця /arcus vertebrae/; 5 - верхня суглобова

поверхня /*facies articularis superior*/; 6 - задній горбок /*tuberculum posterius*/; 7 - передній горбок /*tuberculum anterius*/; 8 - поперечний отвір /*foramen processus transversus*/; 9 - тіло хребця /*corpus vertebrae*/.

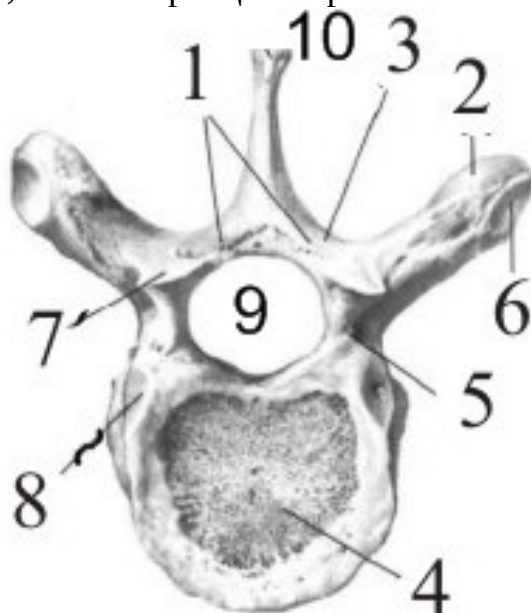

Рис.9. Восьмий грудний хребець, зверху

1 - верхні суглобові відростки /*processus articularis superior*/; 2 - поперечний відросток /*processus transversus*/; 3 - дуга хребця /*arcus vertebrae*/; 4 - тіло хребця /*corpus vertebrae*/; 5 - ніжки дуги хребця /*pediculus arcus vertebrae*/; 6 - реброва ямка поперечного відростка /*fovea costalis processus transversus*/; 7 - верхні суглобові поверхні /*facies articularis superior*/; 8 - верхня/нижня/ реброва ямка /*fovea costalis superior et inferior*/; 9 - отвір хребця /*foramen vertebrae*/; 10 - остистий відросток /*processus spinosus*/.

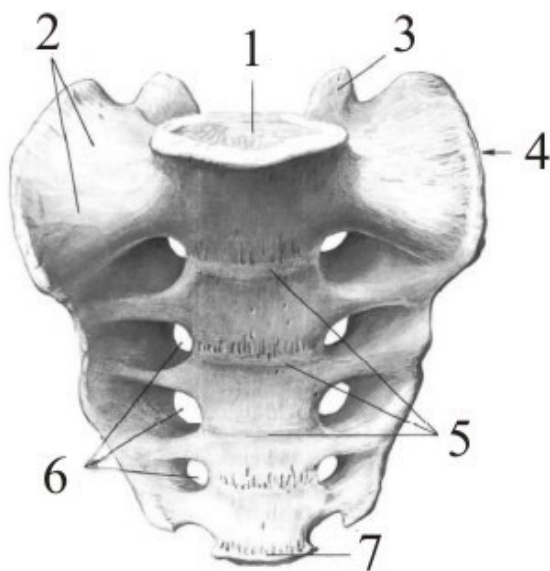

Рис.10. Крижова кістка, спереду

1 - основа крижі /*basis ossis sacri*/; 2 - бічна частину /*pars lateralis*/; 3 - верхні суглобові відростки /*processus articularis superior*/; 4 - крило крижі /*ala sacri*/;

5 - поперечні лінії /lineae transversae/; 6 - передні крижові отвори /foramina sacralia pelvina/; 7 - верхівка крижі /apex ossis sacri/.

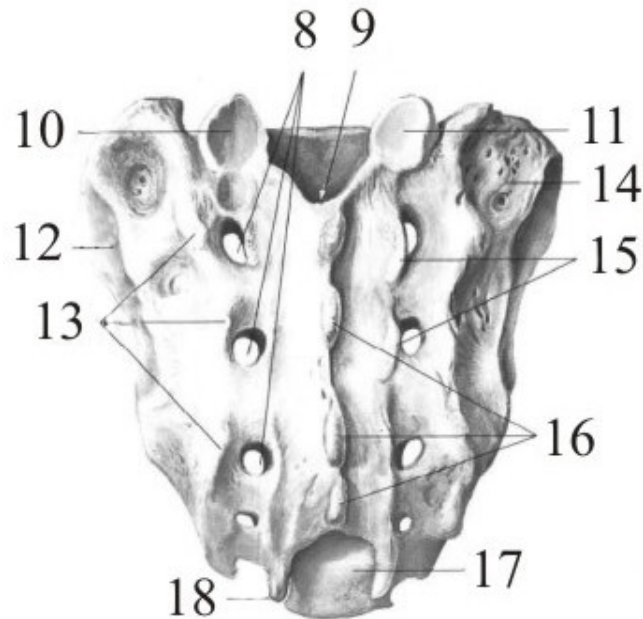

Рис.11. Крижова кістка, ззаду

8 - задні крижові отвори /foramen sacralia dorsalia /posterior/; 9 - крижовий канал /canalis sacralis/; 10 - верхні суглобові відростки /processus articularis superior/; 11 - верхня суглобова поверхня для V поперекового хребця / facies articularis superior/; 12 - вушкоподібна поверхня крижі /facies auricularis sacri/; 13 - бічний крижовий гребінь /crista sacralis lateralis/; 14 - крижова горбистість /tuberositas sacralis/; 15 - проміжний крижовий гребінь /crista sacralis intermedia/; 16 - серединний крижовий гребінь /crista sacralis mediana/; 17 - розтвір крижового каналу /hiatus canalis sacralis/; 18 - крижові роги /cornu sacrale/.

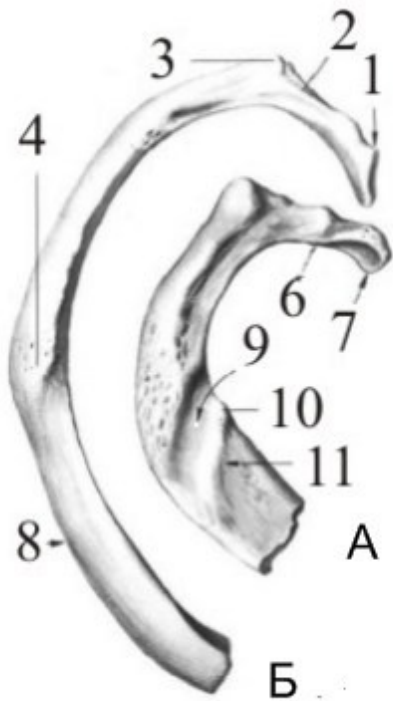

Рис.12. Ребра праві, зверху

А- перше ребро; Б- друге ребро
 1 - головка II ребра /caput costae II/; 2 - шийка II ребра /collum costae II/; 3 - горбик II ребра /tuberculum costae II/; 4 - бугристість переднього зубчастого м'язу /tuberositas m.serrati anterioris/; 6 - шийка I ребра /collum costae I/; 7 - головка I ребра /caput costae I/; 8 - Тіло ребрової кістки /corpus costae/; 9 - борозна підключичної артерії та вени /sulcus arteria et vena subclaviae/; 10 - горбок переднього драбинчастого м'язу /tuberculum musculus scaleni anterioris/; 11- горбистість переднього драбинчастого м'язу /tubercositas musculus scaleni anterioris/.

Рис.13. Восьме ребро, праве, зсередини

1 - суглобова поверхня головки ребра /facies articularis capitis costae/; 2 - хребтовий кінець ребра /extremitas vertebralis costae/; 3 - гребінь головки ребра /crista capitis costae /; 4 - реброва борозна /sulcus costae/; 5 - тіло ребрової кістки /corpus costae/; 6 - зовнішня і внутрішня поверхні /facies externus et internus/; 7 - шийка ребра /collum costae/.

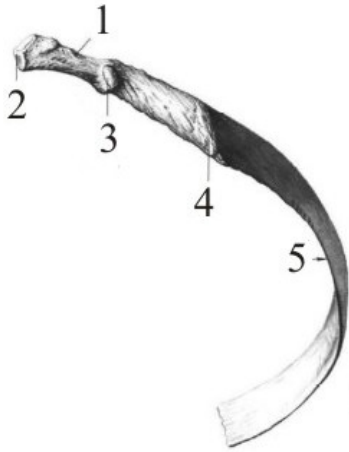

Рис.14. Восьме ребро, праве, ззовні

1 - шийка ребра /collum costae/; 2 - гребінь головки ребра /crista capitis costae/; 3 - суглобова поверхня головки ребра /facies articularis tuberculi costae/; 4 - кут ребра /angulus costae/; 5 - тіло ребрової кістки /corpus costae/.

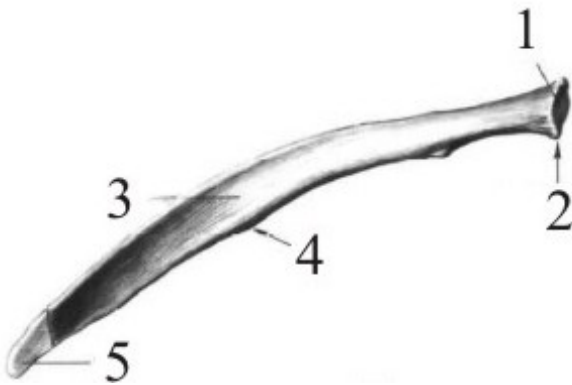

Рис.15. Дванадцяте ребро, праве, зсередини

1 - суглобова поверхня головки ребра /facies articularis capitis costae/; 2 - головка ребра /caput costae/; 3 - тіло ребрової кістки /corpus costae/; 4 - нижній край ребра /margo inferior costae/; 5 - ребровий хрящ /cartilago costalis/.

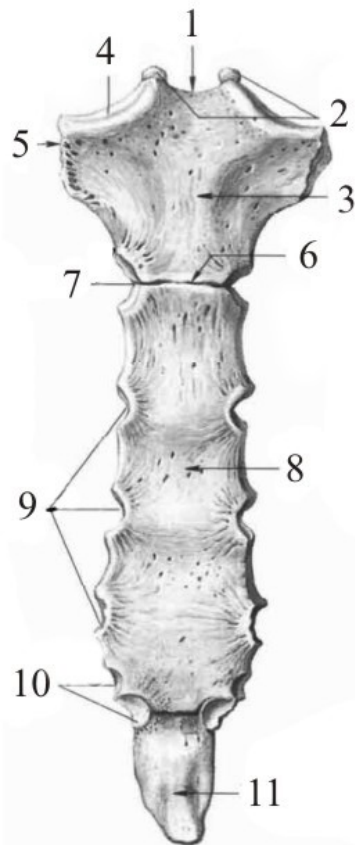

Рис.16. Груднина, спереду

1 - яремна вирізка груднини /incisura jugularis/; 2 - надгруднинні кістки /ossa suprasternalis/; 3 - ручка груднини /manubrium sterni/; 4 - ключична вирізка груднини /incisura clavicularis/; 5 - реброва вирізка груднини для хряща I ребра /incisura costa prima/; 6 - кут груднини /angulus sterni/; 7 - вирізка груднини для хряща II ребра /incisura costa secunda/; 8 - тіло груднини /corpus sterni/; 9 - реброві вирізки 3-5 ребра /incisurae costales III-V/; 10 - реброві вирізки 6-7 ребра /incisurae costales VI-VII/; 11 - мечоподібний відросток /processus xiphoideus/.

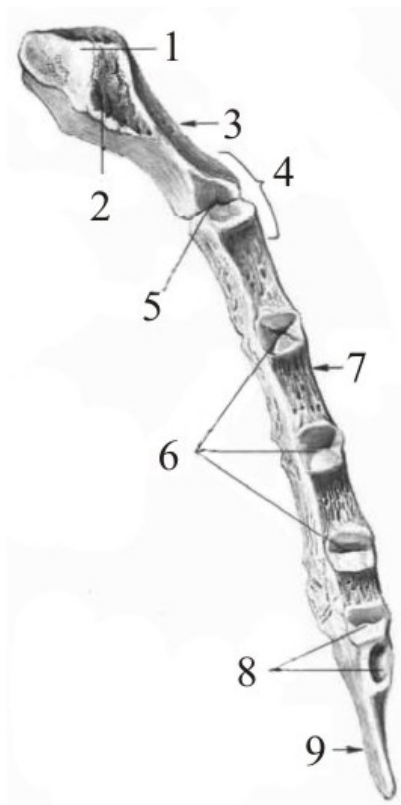

Рис.17. Груднина, справа

1 - ключична вирізка груднини /*incisura clavicularis*/; 2 - реброва вирізка груднини для хряща I ребра /*incisura costa prima*/; 3 - ручка груднини /*manubrium sterni*/; 4 - кут груднини /*angulus sterni*/; 5 - напіввирізка груднини для хряща II ребра /*incisura costa secunda*/; 6 - реброві вирізки /*incisurae costales*/; 7 - тіло груднини /*corpus sterni*/; 8 - реброві вирізки 6 - 7 ребра /*incisurae costales VI-VII*/; 9 - мечоподібний відросток /*processus xiphoideus*/.

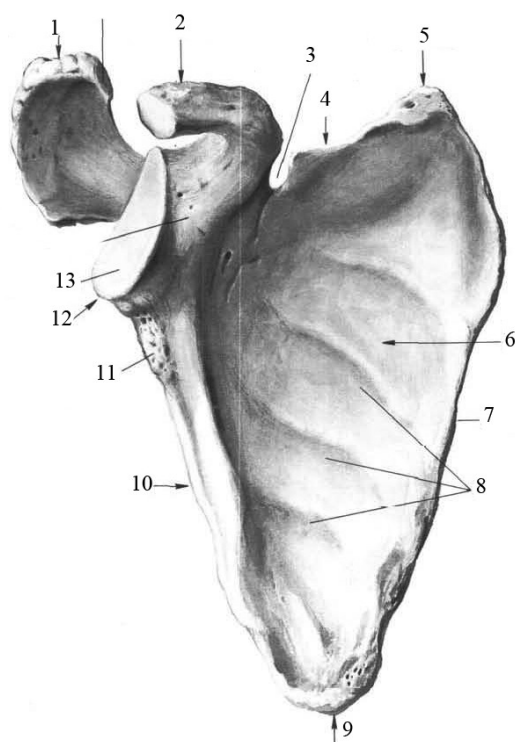

Рис.18. Лопатка, спереду

1 - надплечовий відросток /акроміон/ /*acromion*/; 2 - дзьобоподібний відросток /*processus coracoideus*/; 3 - верхня лопаткова вирізка /*incisura scapulae superior*/; 4 - верхній край /*margo superior*/; 5 - верхній кут /*angulus superior*/; 6 - підлопаткова ямка /*fossa subscapularis*/; 7 - присередній край /*margo medialis*/; 8 - реброва поверхня /*facies costalis*/ з ребровими гребенями /*crista costalis*/; 9 - нижній кут /*angulus inferior*/; 10 - бічний край /*margo lateralis*/; 11 - підсуглобовий горбок /*tuberculum infraglenoidale*/; 12 - бічний кут /*angulus lateralis*/; 13 - суглобова западина /*cavitas glenoidalis*/.

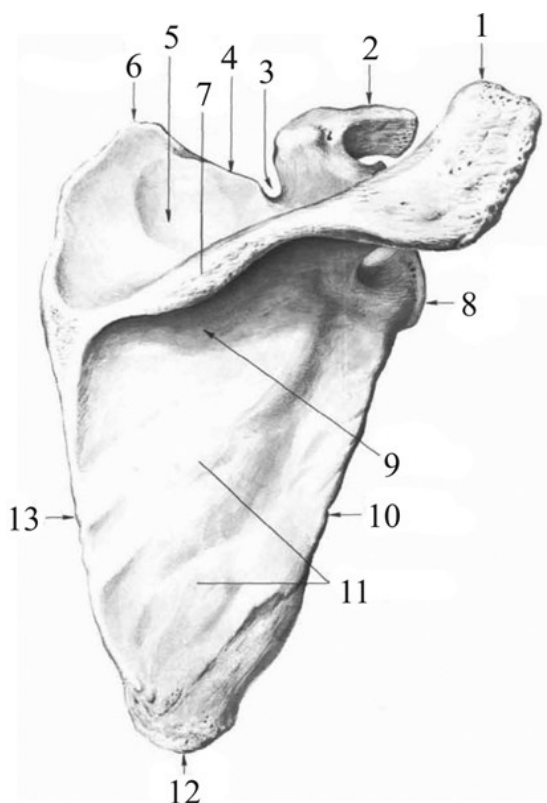

Рис.19. Лопатка, ззаду

1 - акроміон /acromion/; 2 - дзьобоподібний відросток /processus coracoideus/; 3 - лопаткова вирізка /incisura scapulae/; 4 - верхній край /margo superior/; 5 - надостьова ямка /fossa supraspinata/; 6 - верхній кут /angulus superior/; 7 - ость лопатки /spina scapulae/; 8 - бічний кут /angulus lateralis/; 9 - підостьова ямка /fossa infraspinata/; 10 - бічний край /margo lateralis/; 11 - задня поверхня /facies posterior/; 12 - нижній кут /angulus inferior/; 13 - присередній край /margo medialis/.

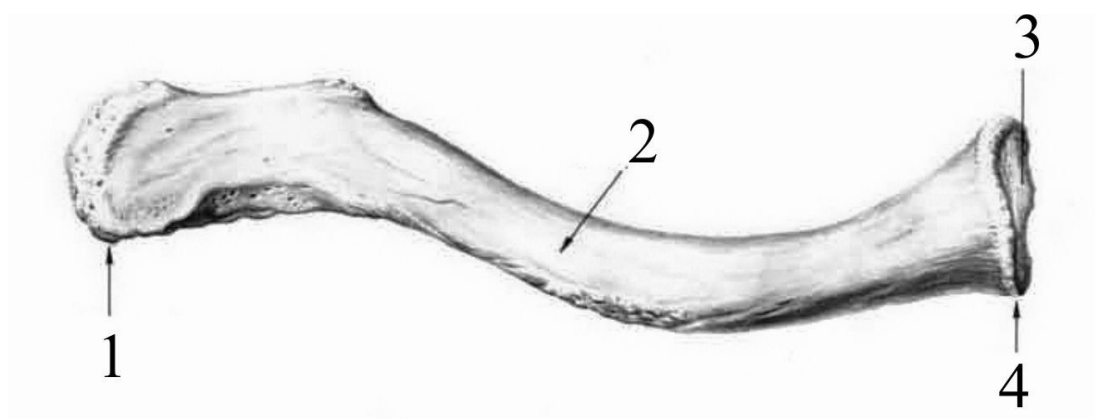

Рис.20. Ключиця, права, зверху

1 – надплечовий /акроміальний/ кінець /extremitas acromialis/; 2 - тіло ключиці /corpus claviculae/; 3 - груднинна суглобова поверхня /facies articularis sternalis/; 4 - груднинний кінець /extremitas sternalis/.

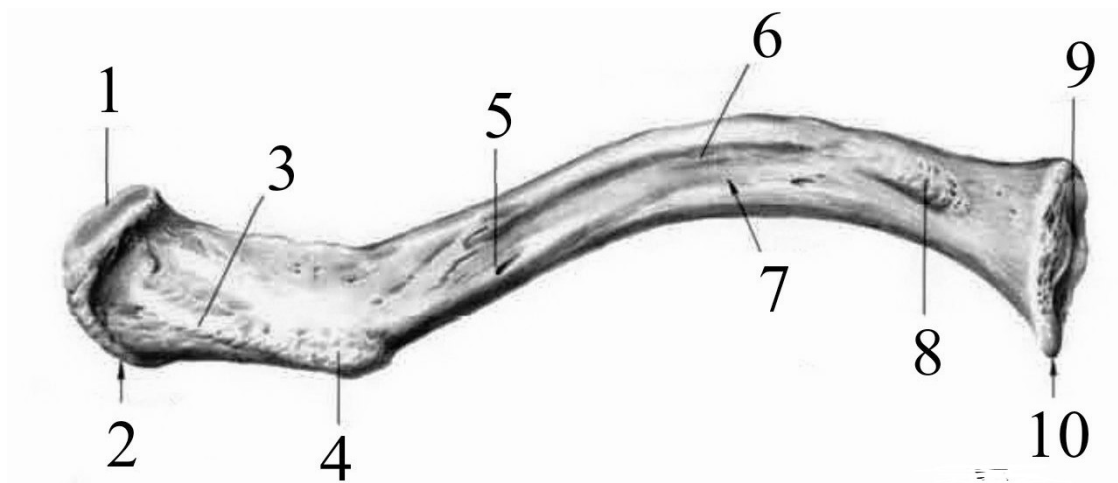

Рис.21. Ключиця, права, знизу

1 - надплечова суглобова поверхня /*facies articularis acromialis*/; 2 – надплечовий /акроміальний/ кінець /*extremitas acromialis*/; 3 - трапецієподібна лінія /*linea trapezoidea*/; 4 - конусоподібний горбик /*tuberculum conoideum*/; 5 - живильний отвір /*foramen nutricum*/; 6 - борозна підключичної артерії та вени /*sulcus arteria et vena subclaviae*/; 7 - нижня поверхня /*facies inferior*/; 8 - втиснення реберно-ключичної зв'язки /*impressio lig. costoclaviculares*/; 9 - груднинна суглобова поверхня /*facies articularis sternalis*/; 10 - груднинний кінець /*extremitas sternalis*/.

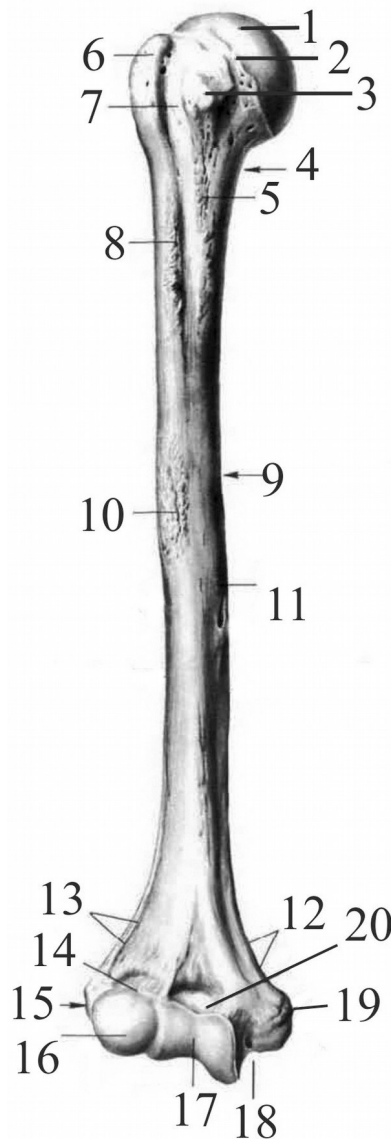

Рис.22. Плечова кістка, права, спереду

1 - головка плечової кістки /caput humeri/; 2 - анатомічна шийка /collum anatomicum/; 3 - малий горбок /tuberculum minus/; 4 - хірургічна шийка /collum chirurgicum/; 5 - гребінь малого горбка /crista tuberculi minoris/; 6 - великий горбок /tuberculum majus/; 7 - міжгорбкова борозна /sulcus intertubercularis/; 8 - гребінь великого горбка /crista tuberculi majoris/; 9 - передньоприсередня поверхня /facies anteromedialis/; 10 - дельтоподібна горбистість /tuberositas deltoidea/; 11 - присередній край /margo medialis/; 12 - присередній надвиростковий гребінь /crista supracondylaris medialis/; 13 - бічний надвиростковий гребінь /crista supracondylaris lateralis/; 14 - променева ямка /fossa radialis/; 15 - бічний надвиросток /epicondylus lateralis/; 16 - головочка плечової кістки /capitulum humeri/; 17 - блок плечової кістки /trochlea humeri/; 18 - борозна ліктьового нерва /sulcus nervi ulnaris/; 19 - присередній надвиросток /epicondylus medialis/; 20 - вінцева ямка /fossa coronoidea/.

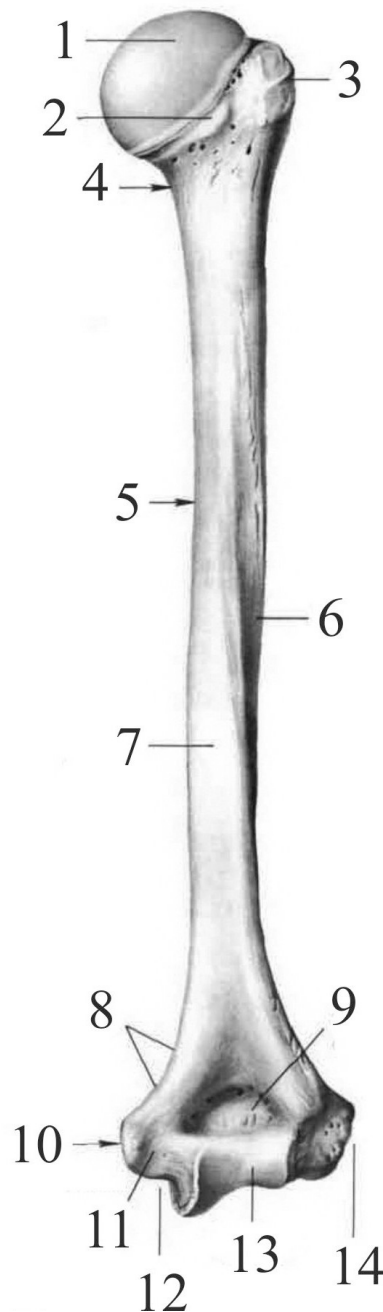

Рис.23. Плечова кістка, права, ззаду

1 - головка плечової кістки /caput humeri/; 2 - анатомічна шийка /collum anatomicum/; 3 - великий горбок /tuberculum majus/; 4 - хірургічна шийка /collum chirurgicum/; 5 - присередній край /margo medialis/; 6 - борозна променевого нерва /sulcus nervi radialis/; 7 - задня поверхня /facies posterior/; 8 - присередній надвиростковий гребінь /crista supracondylaris medialis/; 9 - ліктьова ямка./fossa olecrani/; 10 - присередній надвиросток /epicondylus medialis/; 11 - борозна ліктьового нерва /sulcus nervi ulnaris/; 12 - борозна ліктьового нерва /sul. nervi ulnaris/; 13 - блок плечової кістки /trochlea humeri/; 14 - бічний надвиросток /epicondylus lateralis/.

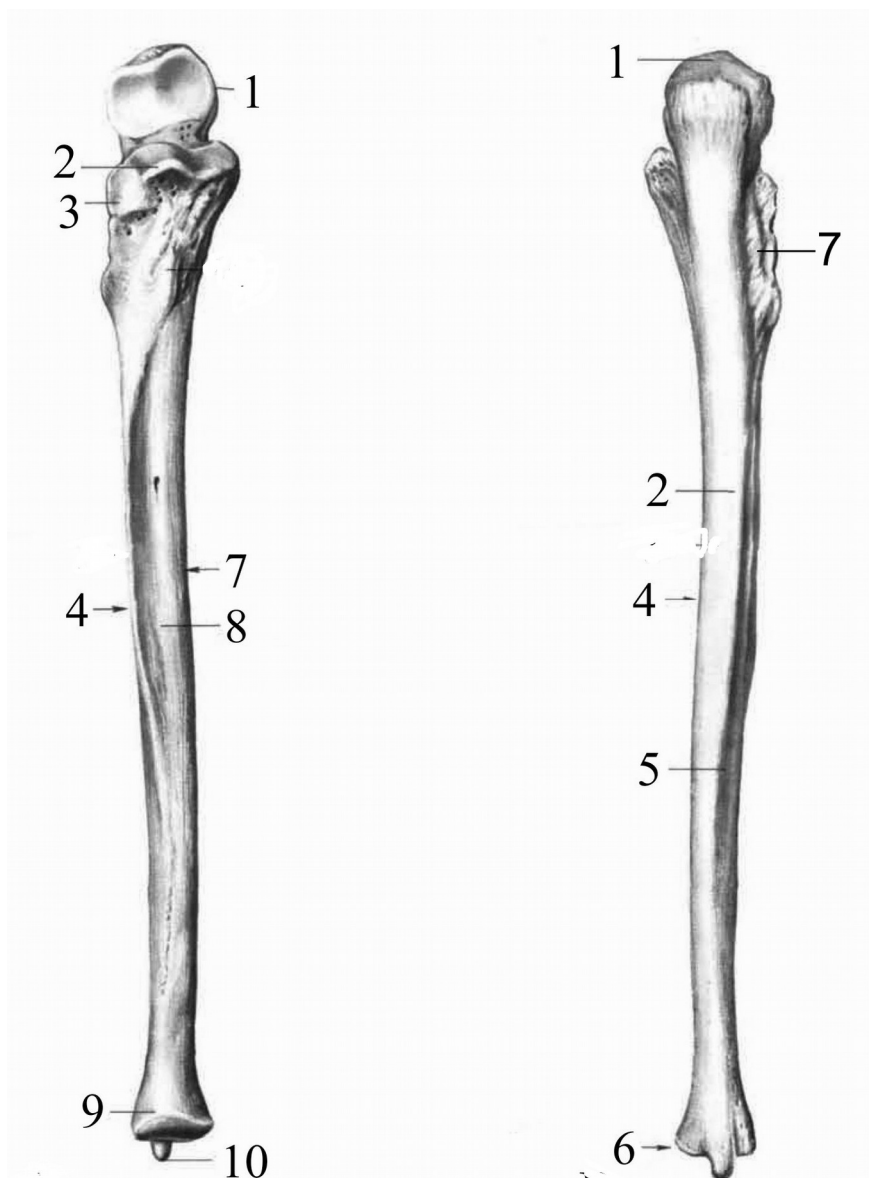

Рис.24. Ліктьова кістка, права

А – передня поверхня

1- ліктьовий відросток /olecranon/; 2 - вінцевий відросток /processus coronoideus/; 3 - променева вирізка /incisura radialis/; 4 - міжкістковий край /margo interosseus/; 7 - передній край /margo anterior/; 8 - передня поверхня /facies anterior/; 9 - головка ліктьової кістки /caput ulna/; 10 - шилоподібний відросток /processus styloideus/.

Б – задня поверхня

1- ліктьовий відросток /olecranon/; 2 - задня поверхня /facies posterior/; 4 - задній край /margo posterior/; 5 - міжкістковий край /margo interossea/; 6 - головка ліктьової кістки /caput ulna/; 7 - горбистість ліктьової кістки /tuberositas ulnae/.

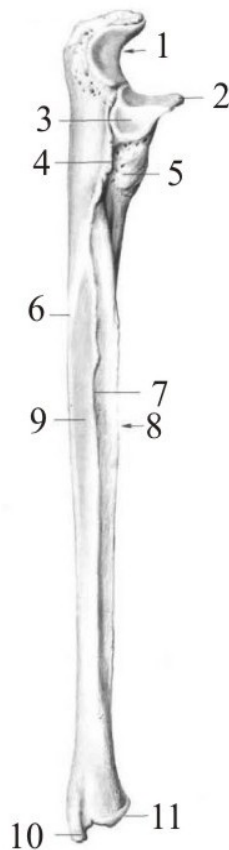

Рис.25. Ліктьова кістка, права, з променевої сторони

1 - блокова вирізка /*incisura trochlearis*/; 2 - вінець відросток /*processus coronoideus*/; 3 - вирізка променевої кістки /*incisura radialis*/; 4 - гребінець м'яза-відвертача плеча /*crista musculi supinatoris*/; 5 - горбистість ліктьової кістки /*tuberositas ulnae*/; 6 - задній край /*margo posterior*/; 7 - міжкістковий край /*margo interosseus*/; 8 - передній край /*margo anterior*/; 9 - задня поверхня /*facies posterior*/; 10 - шилоподібний відросток /*processus styloideus*/; 11 - суглобовий обвід /*circumferentia articularis*/.

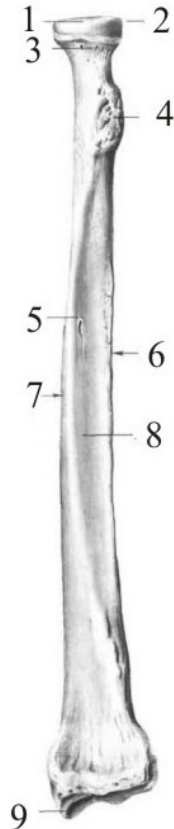

Рис.26. Променева кістка, права, спереду

1 - головка променевої кістки /*caput radii*/; 2 - суглобовий обвід /*circumferentia articularis*/; 3 - шийка променевої кістки /*collum radii*/; 4 - горбистість променевої кістки /*tuberositas radii*/; 5 - передній край /*margo anterior*/; 6 - міжкістковий край /*margo interosseus*/; 7 - тіло променевої кістки /*corpus radii*/; 8 - передня поверхня /*facies anterior*/; 9 - шилоподібний відросток /*processus styloideus*/.

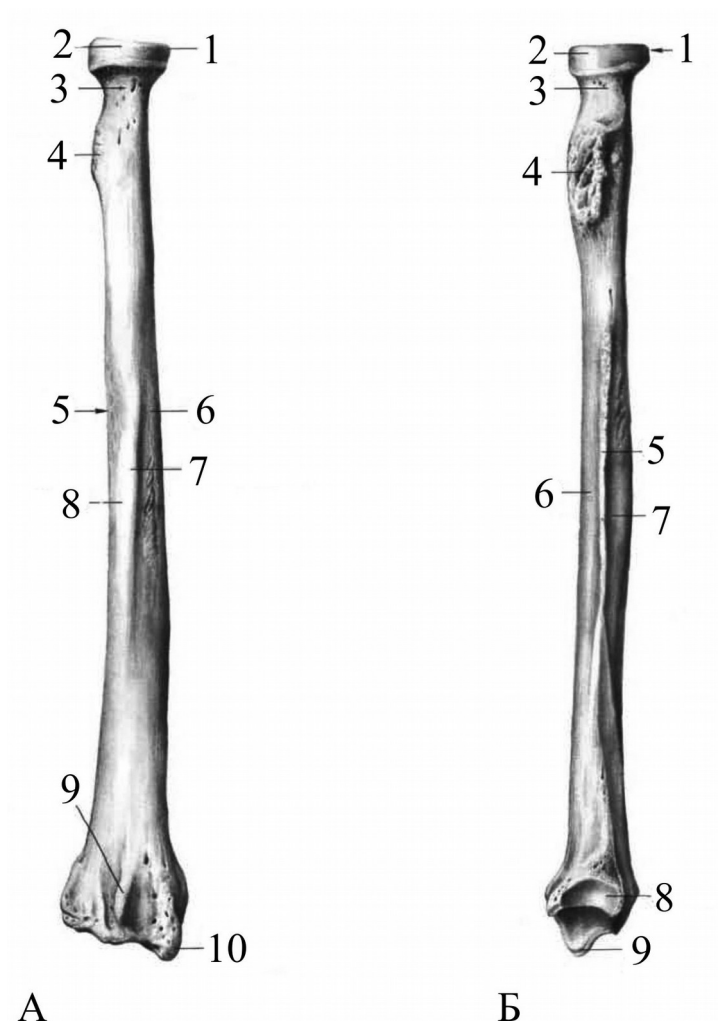

Рис.27. Променева кістка, права

А – задня поверхня

1- головка променевої кістки /caput radii/; 2 - суглобовий обвід /circumferentia articularis/; 3 - шийка променевої кістки /collum radii/; 4 - горбистість променевої кістки /tuberositas radii/; 5 - міжкістковий край /margo intercosseus/; 6 - бічна поверхня /facies lateralis/; 7 - задній край /margo posterior/; 8 - задня поверхня /facies posterior/; 9 - борозни сухожилків м'язів-розгиначів /sulci tendinum musculorum extensorum/; 10 - шилоподібний відросток /processus styloideus/.

Б – вигляд з ліктьової сторони

1- головка променевої кістки /caput radii/; 2 - суглобовий обвід /circumferentia articularis/; 3 - шийка променевої кістки /collum radii/; 4 - горбистість променевої кістки /tuberositas radii/; 5 - міжкістковий край /margo interosseus/; 6 - передня поверхня /facies anterior/; 7 - задня поверхня /facies posterior/; 8 - вирізка ліктьової кістки /incisura ulnaris/; 9 - шилоподібний відросток /processus styloideus/.

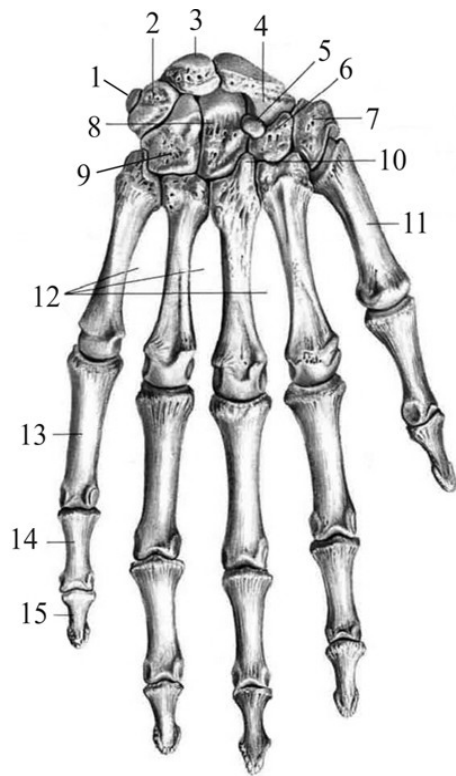

Рис.28. Кістки кисті, правої, тильна поверхня

1- горохоподібна кістка /os pisiforme/; 2 - тригранна кістка /os triquetrum/; 3 - півмісяцева кістка /os lunatum/; 4 - човноподібна кістка /oss scaphoideum/; 5 - сесамоподібна кістка /ossa sesamoidea/; 6 - трапецієподібна кістка /os trapezoideum/; 7 - кістка-трапеція /os trapezium/; 8 - головчаста кістка /os capitatum/; 9 - гачкувата кістка /os hamatum /; 10 - шилоподібний відросток /processus styloideus/; 11 - кістки п'ястка /ossa metacarpi/; 12 - міжкісткові п'ясткові проміжки /spatia interossea metacarpi/; 13 - проксимальна фаланга /phalanx proximalis/; 14 - середня фаланга /phalanx media/; 15 - дистальна фаланга /phalanx distalis/.

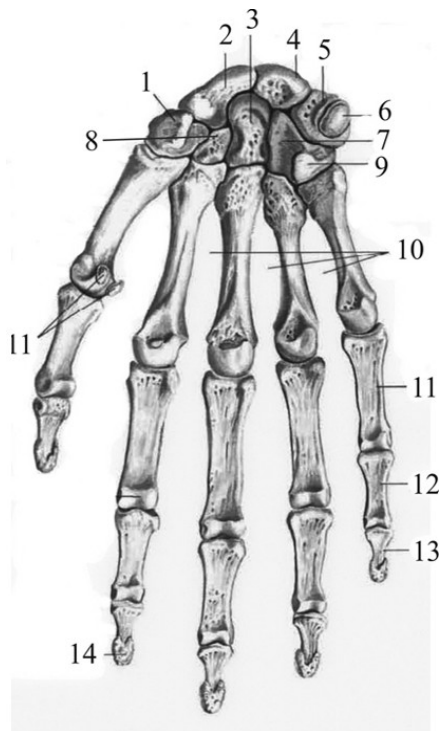

Рис.29. Кістки кисті, правої, долонна поверхня

1- кістка-трапеція /os trapezium/; 2 - човноподібна кістка /oss scaphoideum/; 3 - головчаста кістка /os capitatum/; 4 - півмісяцева кістка /os lunatum/; 5 - тригранна кістка /os triquetrum/; 6 - горохоподібна кістка /os pisiforme/; 7 - гачкувата кістка /os hamatum/; 8 - трапецієподібна кістка /os trapezoideum/; 9 - гачок гачкуватої кістки /hamulus ossis hamatum /; 10 - міжкісткові п'ясткові проміжки /spatia interossea metacarpi/; 11 - проксимальна фаланга /phalanx proximalis/; 12 - середня фаланга /phalanx media/; 13 - дистальна фаланга /phalanx distalis/; 14 - горбистість кінцевої фаланги /tuberositas phalangis distalis/.

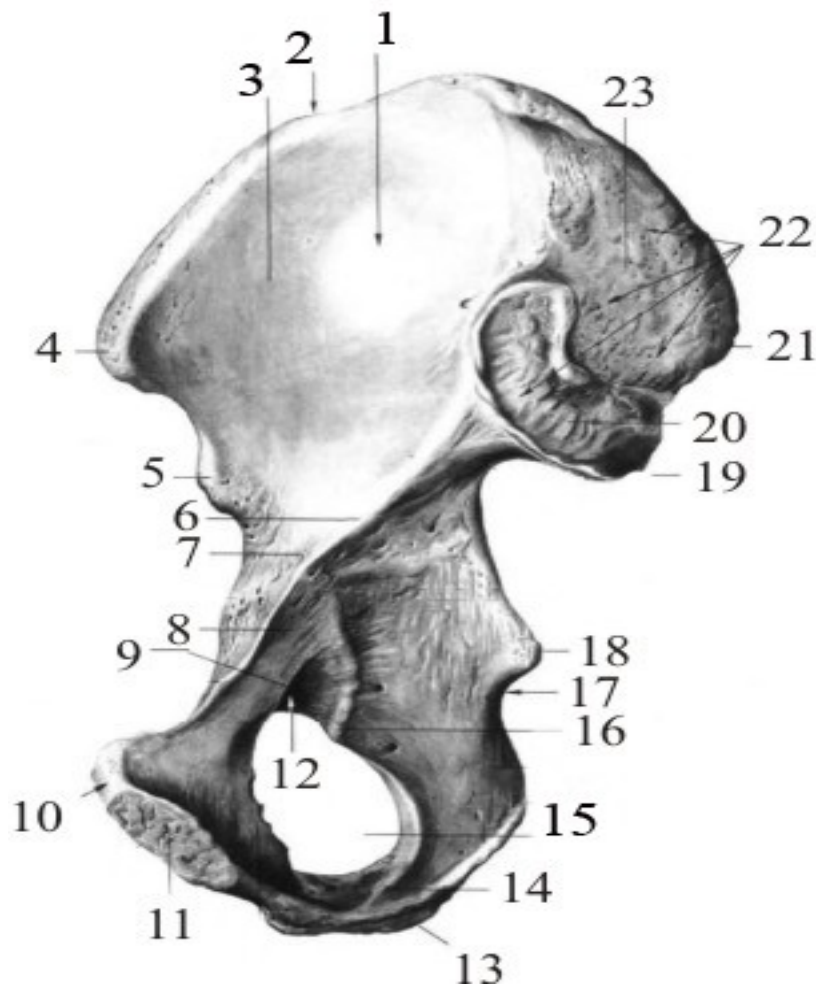

Рис.30. Кульшова кістка, права, зсередини

1- ямка клубової кістки /fossa iliaca/; 2 - гребінь клубової кістки /crista iliaca/; 3 - крило клубової кістки /ala ossis ilii/; 4 - верхня передня клубова ость /spina iliaca anterior superior/; 5 - нижня передня клубова ость /spina iliaca anterior inferior/; 6- дугоподібна лінія /linea arcuata/; 7 - тіло клубової кістки /corpus ossis ilii/; 8 - тіло лобкової кістки /corpus ossis pubis/; 9 - затульна борозна /sulcus obturatorius/; 10 - лобкова кістка /os pubis/; 11 - симфізна поверхня /facies symphysialis/; 12 - вирізка кульшової западини /incisura acetabuli/; 13 - сідничий горб /tuber ischiadicum/; 14 - гілка сідничої кістки /ramus ossis ischii/; 15 - затульний отвір /foramen obturatum/; 16 - задній затульний горбок /tuberculum obturatorium posterior/; 17 - мала сіднича вирізка /incisura ischiadica minor/; 18 - сіднича ость /spina ischiadica/; 19 - нижня задня клубова ость /spina iliaca posterior inferior/ 20 - вушкоподібна поверхня /facies auricularis/; 21 - верхня задня клубова ость /spina iliaca posterior superior/; 22 - крижовотазова поверхня /facies sacropelvina/; 23 - клубова горбистість /tuberositas iliaca/.

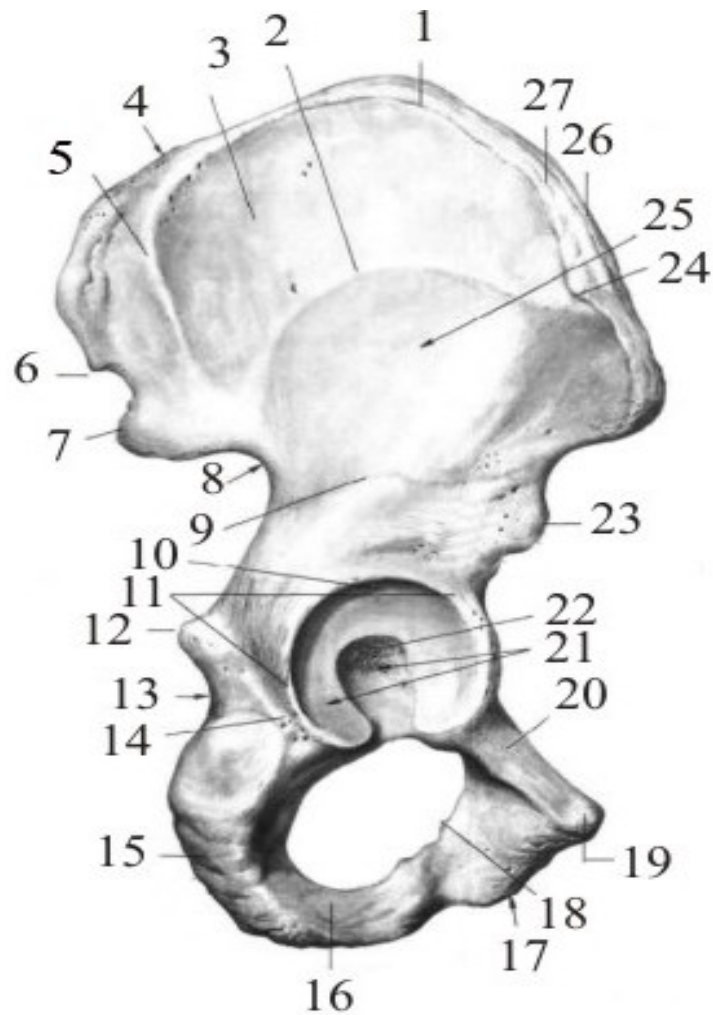

Рис.31. Кульшова кістка, права, ззовні

1- клубова кістка /os ilium/; 2 - передня сіднича лінія /linea glutea anterior/; 3 - крило клубової кістки /ala ossis ilii/; 4 - гребінь клубової кістки /crista iliaca/; 5 - задня сіднича лінія /linea glutea posterior/; 6 - верхня задня клубова ость /spina iliaca posterior superior/; 7 - нижня задня клубова ость /spina iliaca posterior inferior/; 8 - велика сіднича вирізка /incisura ischiadica major/; 9 - нижня сіднича лінія /linea glutea inferior/; 10 - кульшова западина /acetabulum/; 11 - край кульшової западини /limbus /margo/ acetabuli/; 12 - сіднича ость /spina ischiadica/; 13- мала сіднича вирізка /incisura ischiadica minor/; 14 - тіло сідничої кістки /corpus ossis ischii/; 15 - сідничий горб /tuber ischiadicum/; 16 - гілка сідничої кістки /ramus ossis ischii/; 17 - нижня гілка лобкової кістки /ramus inferior ossis pubis/; 18 - передній затульний горбок /tuberculum obturatorium anterior/; 19 - лобковий горбок /tuberculum pubicum/; 20 - верхня гілка лобкової кістки /ramus superior ossis pubis/; 21 - півмісяцева поверхня кульшової западини /facies lunata/; 22 - ямка кульшової западини /fossa acetabuli/; 23 - нижня передня клубова ость /spina iliaca anterior inferior/; 24 - внутрішня губа гребеня клубової кістки /labium internum/; 25 - крило клубової кістки. /ala ossis ilii/; 26 - зовнішня губа гребеня клубової кістки /labium externum/; 27 - проміжна лінія гребеня клубової кістки /linea intermedia/.

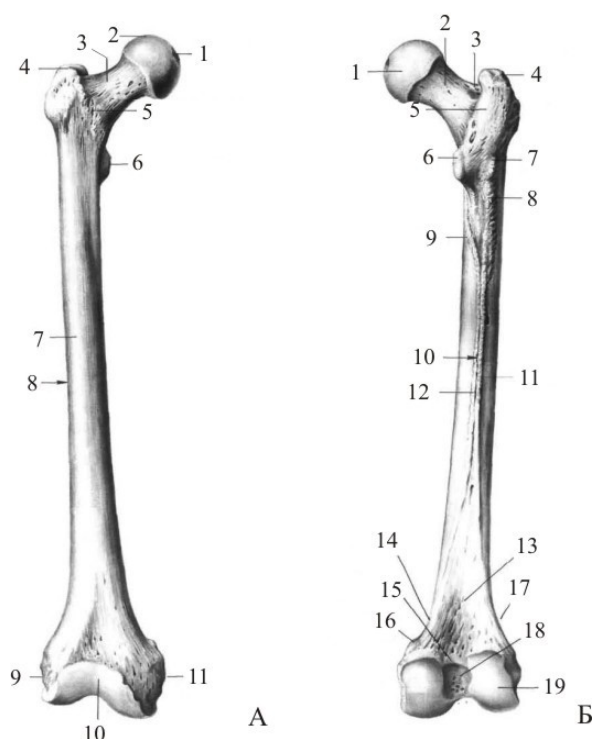

Рис.32. Стегнова кістка, права

А - вигляд спереду

1- ямка головки стегнової кістки /fovea capitis ossis femoris/; 2 - головка стегнової кістки /caput ossis femoris/; 3 - шийка стегнової кістки /collum ossis femoris/; 4 - великий вертлюг стегнової кістки /trochanter major ossis femoris/; 5 - міжвертлюгова лінія /linea intertrochanterica/; 6 - малий вертлюг стегнової кістки /trochanter minor/; 7 - передня поверхня /facies anterior/; 8 - тіло стегнової кістки /corpus ossis femoris/; 9 - бічний виросток /condylus lateralis/; 10 - наколінкова поверхня /facies patellaris/; 11 - присередній виросток /condylus medialis/.

Б - вигляд ззаду

1- головка стегнової кістки /caput ossis femoris/; 2 - шийка стегнової кістки /collum ossis femoris/; 3 - вертлюгова ямка /fossa trochanterica/; 4 - великий вертлюг стегнової кістки /trochanter major ossis femoris/; 5 - міжвертлюговий гребінь /crista intertrochanterica/; 6 - малий вертлюг стегнової кістки /trochanter minor/; 7 - додатковий вертлюг /trochanter tertius/; 8 - сіднича горбистість /tuberositas glutea/; 9 - гребінна лінія /linea pectinea/; 10 - шорстка лінія /linea aspera/; 11 - бічна губа шорсткої лінії /labium laterale linea aspera/; 12 - присередня губа шорсткої лінії /labium mediale linea aspera/; 13 - підколінна поверхня /facies poplitea/; 14 - гребінь присереднього надвиростка /crista epicondylus medialis/; 15 - міжвиросткова ямка /fossa intercondylaris/; 16 - присередній надвиросток /epicondylus medialis/; 17 - гребінь бічного надвиростка /crista epicondylus lateralis/; 18 - присередній надвиросток /epicondylus medialis/; 19 - бічний виросток /condylus lateralis/.

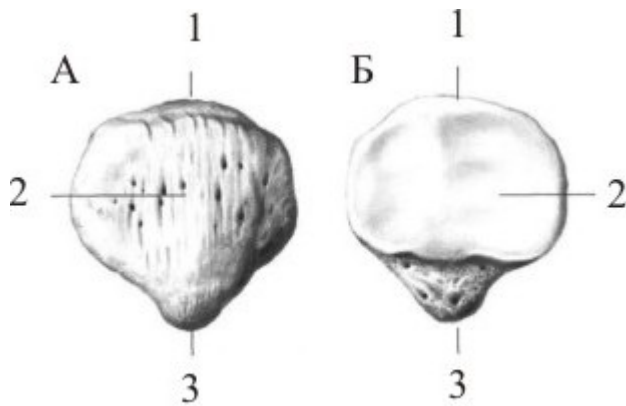

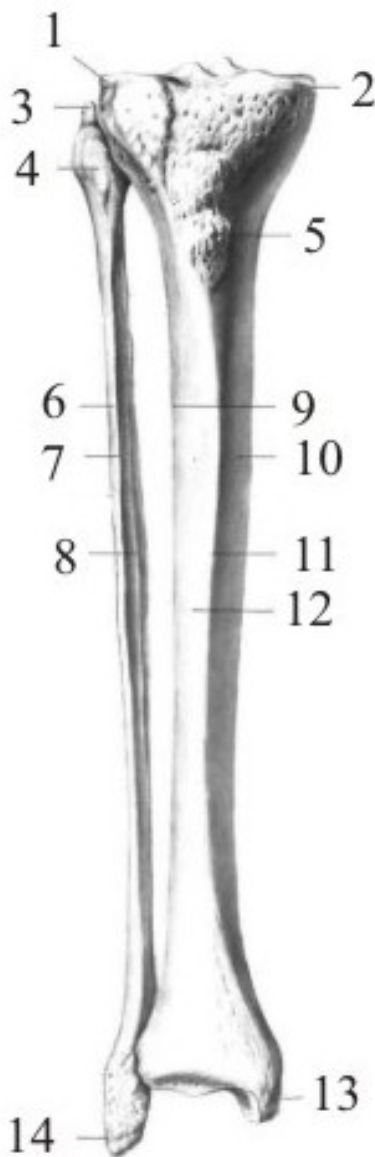
Рис.33. Наколінок, правий

А - вигляд спереду

1 - основа наkolінка /basis patellae/; 2 - передня поверхня наkolінка /facies anterior patella/; 3- верхівка наkolінка /apex patellae/.

Б - вигляд ззаду

1 - основа наkolінка /basis patellae/; 2 - суглобова поверхня /facies articularis patellae/; 3 - верхівка наkolінка /apex patellae/.

**Рис.34. Великогомількова і
малогомількова кістки, праві,
спереду**

1- бічний виросток великогомількової кістки /condylus lateralis tibiae/; 2 - присередній виросток великогомількової кістки /condylus medialis tibiae/; 3 - верхівка головки малогомількової кістки /apex capitis fibula/; 4 - головка малогомількової кістки /caput fibula/; 5 - великогомількова горбистість /tuberositas tibiae/; 6 - бічна поверхня /facies lateralis/; 7 - передній край /margo anterior/; 8 - присередній /міжкістковий/ край малогомількової кістки /margo interosseus fibula/; 9 - присередній /міжкістковий/ край великогомількової кістки /margo interosseus tibiae/; 10 - присередня поверхня /facies medialis/; 11 - передній край /margo anterior/; 12 - бічний /міжкістковий/ край /margo lateralis/; 13 - присередня кісточка /malleolus medialis/; 14 - бічна кісточка /malleolus lateralis/.

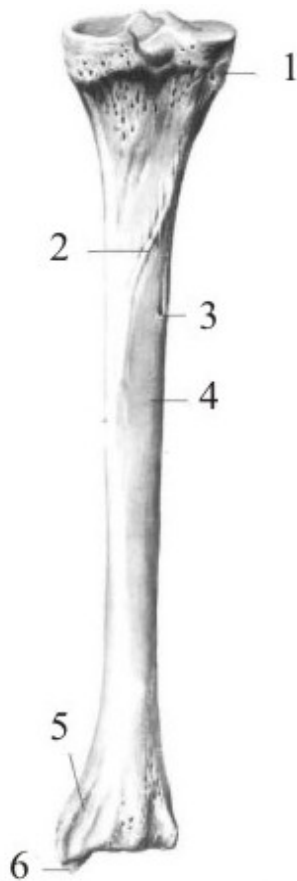

Рис.35. Великогомілкова кістка, права, ззаду

1- верхня бічна суглобова поверхня /*facies articularis fibularis*/; 2 - лінія камбалоподібного м'яза / *linea musculi solei*/; 3 - передній край /*margo anterior*/; 4 - задня поверхня /*facies posterior*/; 5 - кісточкова борозна /*sulcus malleolaris*/; 6 - присередня кісточка /*malleolus medialis*/.

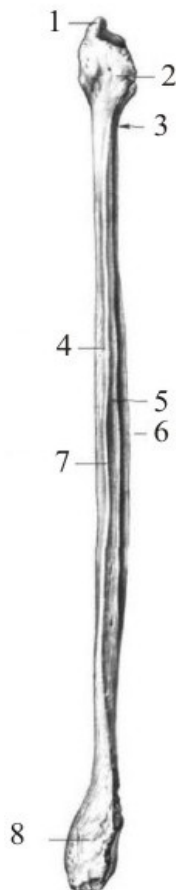

Рис.36. Малогомілкова кістка, права, спереду

1- верхівка головки малогомілкової кістки /*apex capitis fibulae*/; 2 - головка малогомілкової кістки /*caput fibulae*/; 3 - шийка малогомілкової кістки /*collum fibulae*/; 4 - бічна поверхня /*facies lateralis*/; 5 - присередня поверхня /*facies medialis*/; 6 - присередній /міжкістковий/ край /*margo interosseus*/; 7 - передній край /*margo anterior*/; 8 - бічна кісточка /*malleolus lateralis*/.

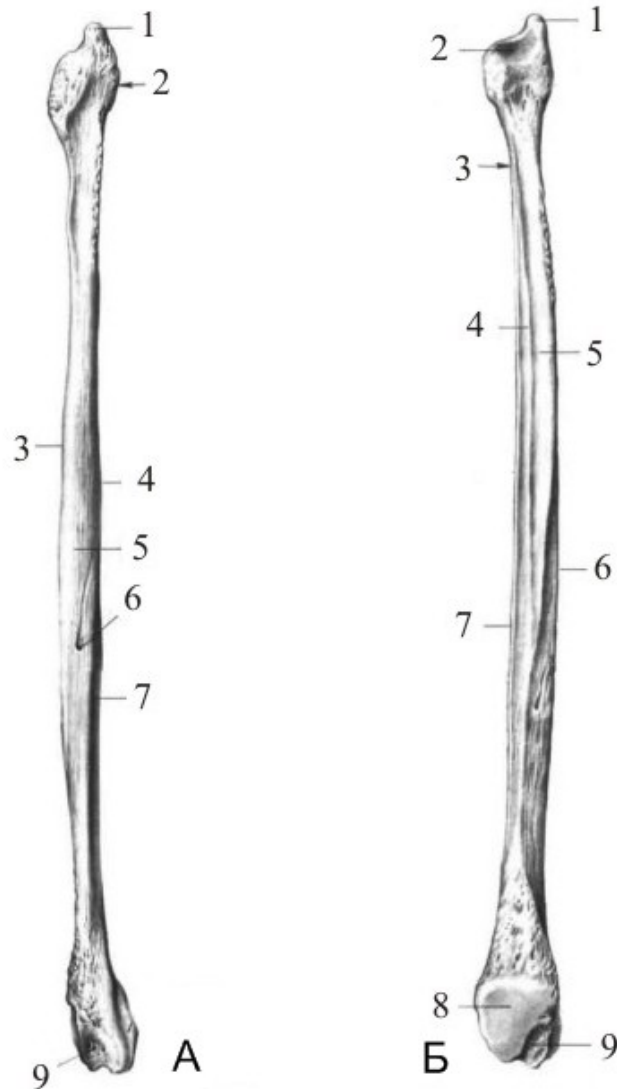

Рис.37. Малогомілкова кістка, права

А – вигляд ззаду

1- верхівка головки малогомілкової кістки /apex capitis fibula/; 2 - головка малогомілкової кістки /caput fibula/; 3 - присередній гребінь /crista medialis/; 4 - задній край /margo posterior/; 5 – задня поверхня /facies posterior/; 6 - живильний отвір /foramen nutricum/; 7 - бічна поверхня /facies lateralis/; 9 - ямка бічної кісточки /fossa malleoli lateralis/.

Б – вигляд з медіальної сторони

1- верхівка головки малогомілкової кістки /apex capitis fibula/; 2 - суглобова поверхня головки малогомілкової кістки /facies articularis capitis fibula/; 4 - присередній /міжкістковий/ край /margo interosseus/; 5 - присередня поверхня /facies medialis/; 6 - задній край /margo posterior/; 7 - передній край /margo anterior/; 8 - суглобова поверхня бічної кісточки /facies articularis malleoli/; 9 - ямка бічної кісточки /fossa malleoli lateralis/.

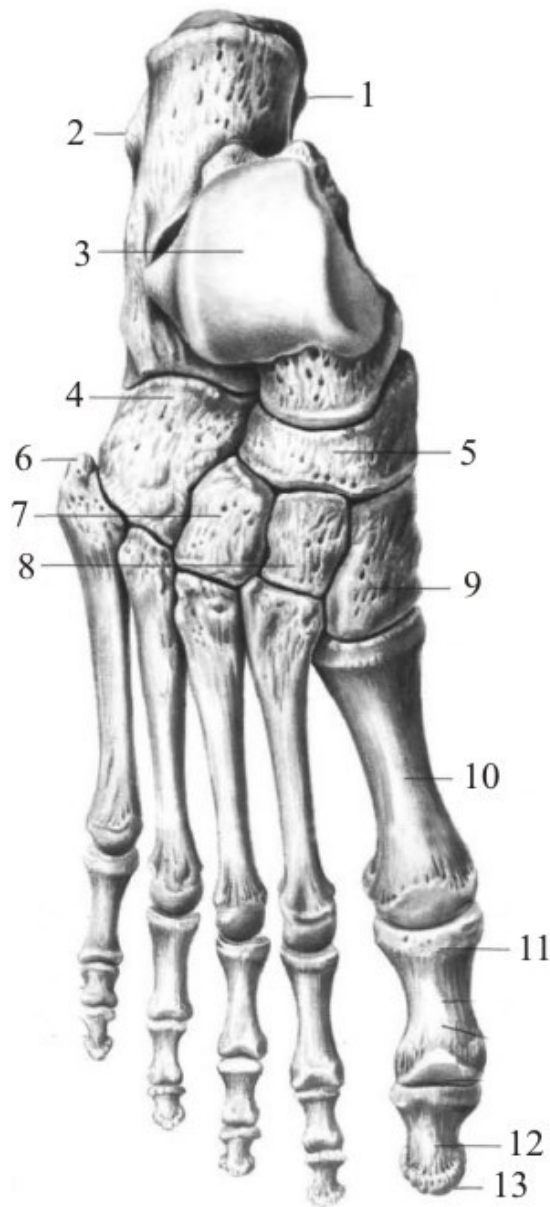

Рис.38. Кістки правої стопи, тильна поверхня

1- медіальний відросток п'яtkового горба /processus medialis tuber calcanei/; 2 - бічний відросток п'яtkового горба /processus lateralis tuber calcanei/; 3 - надп'яtkова кістка /os talus/; 4 - кубоподібна кістка /os cuboideum/; 5 - човноподібна кістка /os naviculare/; 6 - горбистість п'ятої плеснової кістки /tuberositas ossis metatarsalis V/; 7 - клиноподібна бічна кістка /os cuneiforme laterale/; 8 - клиноподібна проміжна кістка /os cuneiforme intermedium/; 9 - клиноподібна присередня кістка /os cuneiforme mediale/; 10 - плесневі кістки /ossa metatarsi/; 11 - проксимальна фаланга /phalangx proximalis/; 12 - дистальна фаланга /phalangx distalis/; 13 - горбистість кінцевої фаланги /tuberositas phalangis distalis/.

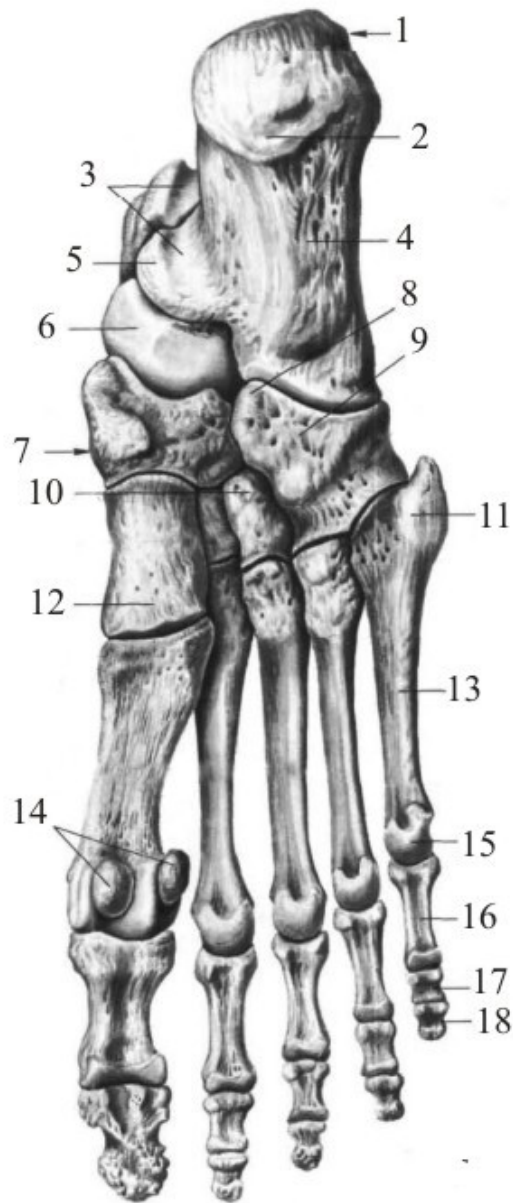

Рис.38. Кістки правої стопи, поверхня підошви

1- горб п'яткової кістки /tuber calcanei/; 3 - борозна сухожилка довгого м'яза-згинача великого пальця стопи /sulcus tendinis musculus flexoris hallucis longi/; 4 - п'яткова кістка /os calcaneus/; 5 - опора надп'яткової кістки /sustentaculum tali/; 6 - надп'яткова кістка /os talus/; 7- горбистість човноподібної кістки /tuberositas ossis navicularis/; 8 - горбистість кубоподібної кістки /tuberositas ossis cuboideum/; 9 - кубоподібна кістка /os cuboideum/; 10 - клиноподібна бічна кістка /os cuneiforme laterale/; 11- гористість п'ятої плеснової кістки /tuberositas ossis metatarsalis V/; 12 - клиноподібна присередня кістка /os cuneiforme mediale/; 13 - п'ята плеснова кістка /os metatarsaly V/; 14 - сесамоподібні кістки /ossa sesamoidea/; 15 - головка плеснової кістки /caput ossis metatarsi/; 16 - проксимальна фаланга /phalangx proximalis/; 17 - середня фаланга /phalangx media/; 18 - дистальна фаланга /phalangx distalis/.

КРАНІОЛОГІЯ

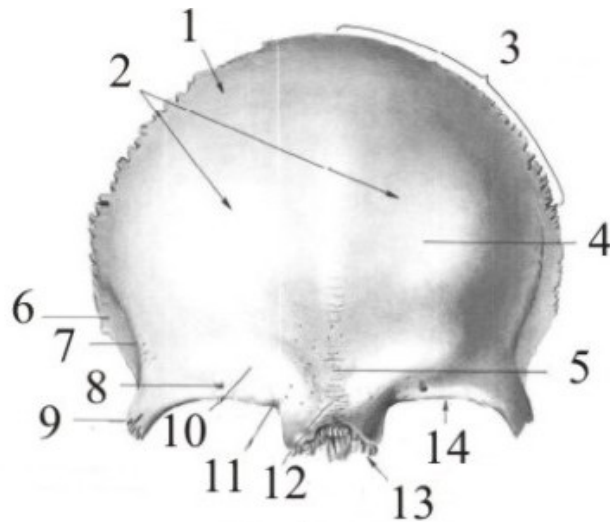

Рис.39. Лобова кістка, зовні

1 - лускова частина /squama frontalis/; 2 - зовнішня поверхня /facies externa/; 3 - тім'яний край /margo parietalis/; 4 - лобовий горб /tuber frontale/; 5 - надперенісся /glabella/; 6 - скронева поверхня /facies temporalis/; 7 - скронева лінія /linea temporalis/; 8 - надочнямковий отвір /foramen supraorbitalis/; 9 - виличний відросток /processus zygomaticus/; 10 - надбрівна дуга /arcus superciliaris/; 11- блокова ямка /fovea trochlearis/; 12 - лобовий шов /sutura frontalis/; 13 - лобова вирізка /incisura frontalis/; 14 - передній /надочнямковий/ край /margo supraorbitalis/.

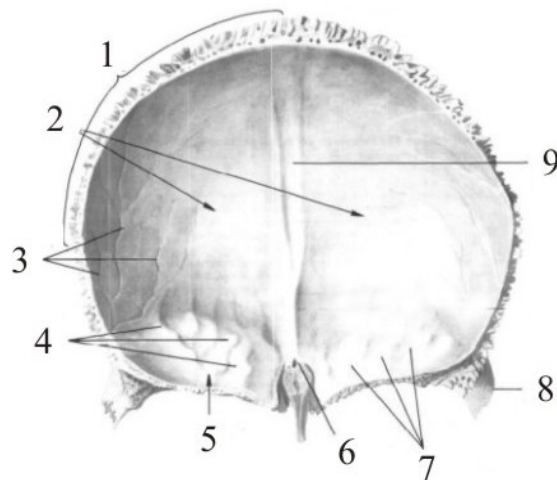

Рис.40. Лобова кістка, зсередини

1 - тім'яний край /margo parietalis/; 2 - внутрішня /мозкова/ поверхня /facies interna /cerebralis//; 3 - артеріальні борозни /sulci arteriosi/; 4 - мозкові випини /juga cerebri/; 5 - очнямкова частина /pars orbitalis/; 6 - сліпий отвір /foramen caecum/; 7 - пальцеподібні втиснення /impressions digitatae/; 8 - виличний відросток /processus zygomaticus/; 9 - борозна верхньої стрілової пазухи /sulcus sinus sagittalis superioris/.

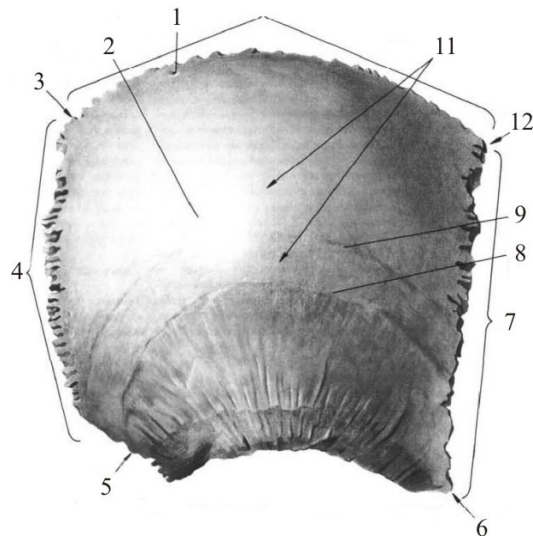

Рис.41. Тім'яна кістка, права, зовні

1 - тім'яний отвір /foramen parietale/; 2 - тім'яний горб /tuber parietale/; 3 - задньовверхній /потиличний/ кут /angulus occipitalis/; 4 - задній /потиличний/ край /margo posterior /occipitalis//; 5 - задньонижній /соскоподібний/ кут /angulus mastoideus/ 6 - передньонижній /клиноподібний/ кут /angulus sphenoidalis/; 7 - передній /лобовий/ край /margo frontalis/; 8, 9 - верхня і нижня скроневі лінії /linea temporalis superior et inferior/; 11 - зовнішня поверхня /facies externa/; 12 - передньовверхній /лобовий/ кут /angulus frontalis/.

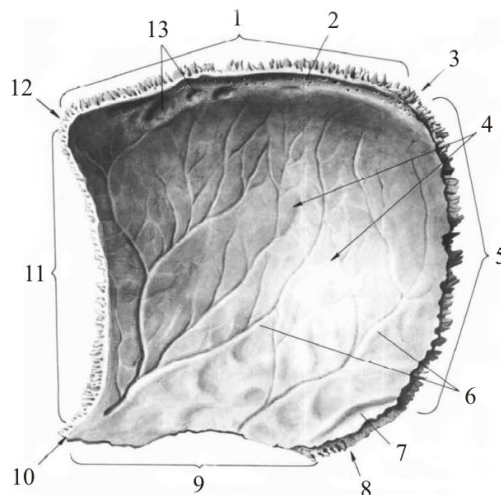

Рис.42. Тім'яна кістка, права, зсередини

1 - верхній /стріловий/ край /margo sagittalis/; 2 - борозна верхньої стрілової пазухи /sulcus sinus sagittalis superior/; 3 - задньовверхній /потиличний/ кут /angulus occipitalis/; 4 - внутрішня поверхня /facies interna/; 5 - задній /потиличний/ край /margo occipitalis/; 6 - артеріальні борозни /sulci arteriosi/; 7 - борозна сигмоподібної пазухи /sulcus sinus sigmoidei/; 8 - задньонижній /соскоподібний/ кут /angulus mastoideus/; 9 - нижній /лусковий/ край /margo squamosus/; 10 - передньонижній /клиноподібний/ кут /angulus sphenoidalis/; 11 - передній /лобовий/ край /margo frontalis/; 12 - передньовверхній /лобовий/ кут /angulus frontalis/; 13 - гранулярні ямочки /foveolae granulares/.

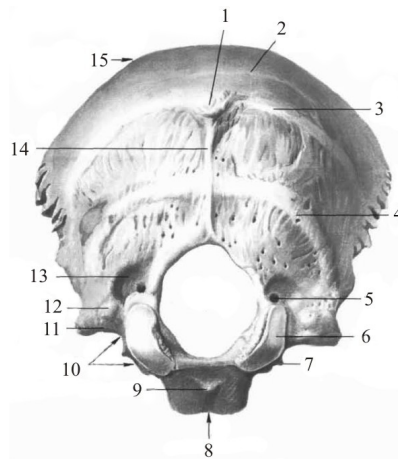

Рис.43. Потилична кістка, права, зовні

1 - зовнішній потиличний виступ /protuberantia occipitalis externa/; 2 - найвища каркова лінія /linea nuchae suprema/; 3 - верхня каркова лінія /linea nuchae superior/; 4 - нижня каркова лінія /linea nuchae inferior/; 5 - виростковий канал /canalis condylaris/; 6 - потиличний виросток /condylus occipitalis/; 7 - внутрішньояремний відросток /processus intrajugularis/ на бічній поверхні; 8 - бічна частина /pars basilaris/; 9 - глотковий горбок /tuberculum pharyngeum/; 10 - яремна вирізка /incisura jugularis/; 11-12 - яремний відросток /processus jugularis/; 13 - виросткова ямка /fossa condylaris/; 14 - зовнішній потиличний гребінь /crista occipitalis externa/; 15 - ламбдоподібний край /margo lambdoideus/.

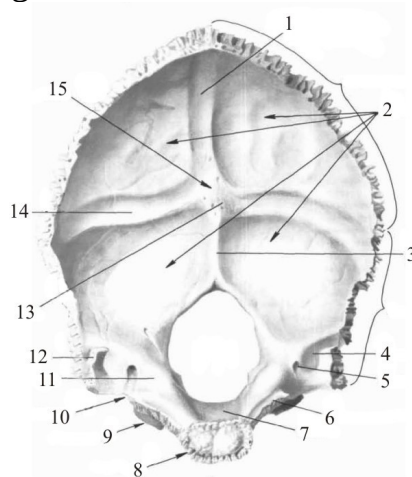

Рис.44. Потилична кістка, права, зсередини

1 - борозна верхньої стрілової пазухи /sulcus sinus sagittalis superioris/; 2 - внутрішня поверхня луски /facies interna squama/; 3 - внутрішній потиличний гребінь /crista occipitalis interna/; 4 - борозна сигмоподібної пазухи /sulcus sinus sigmoidei/; 5 - виростковий канал /canalis condylaris/; 6 - борозна нижньої кам'янистої пазухи /sulcus sinus petrosi inferioris/; 7 - схил /clivus/; 8 - тіло /основа/ потиличної кістки /pars basilaris/; 9 - потиличний виросток /condylus occipitalis/; 10 - яремна вирізка /incisura jugularis/; 11 - яремний горбок /tuberculum jugulare/; 12 - яремний відросток /processus jugularis/; 13 - внутрішній потиличний виступ /protuberantia occipitalis interna/; 14 - борозна поперечної пазухи /sulcus sinus transversi/; 15 - хрестоподібне підвищення /eminentia cruciformis/.

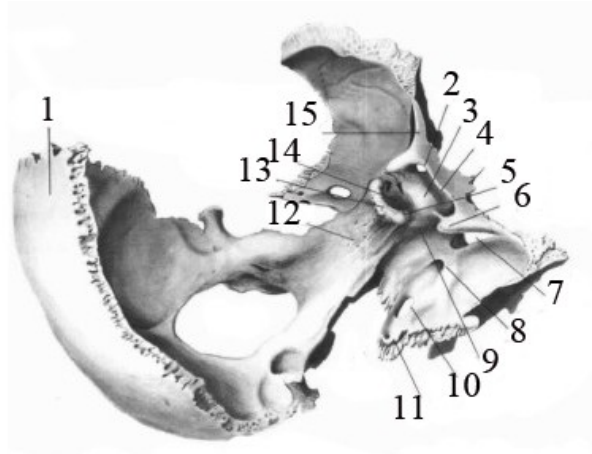

Рис.45. Клиноподібна і потилична кістки, зверху

1 - луска потиличної кістки /squama occipitalis/; 2 - зоровий канал /canalis opticus/; 3 - горбок турецького сідла /tuberculum sellae turcica/; 4 - борозна зорового перехрестя /sulcus chiasmatis/; 5 - гіпофізна ямка /fossa hypophysialis/; 6 - передні нахилені відростки /processus clinoideus anterior/; 7 - верхня очноямкова щілина /fissura orbitalis superior/; 8 - круглий отвір /foramen rotundum/; 9 - середні нахилені відростки /processus clinoideus medius/; 10 - овальний отвір /foramen ovale/; 11 - остьовий отвір /foramen spinosum/; 12 – тіло /основа/ потиличної кістки /pars basilaris/; 13 - спинка турецького сідла /dorsum sellae turcica/; 14 - задні нахилені відростки /processus clinoideus posterior/; 15 - мале крило /ala minor/.

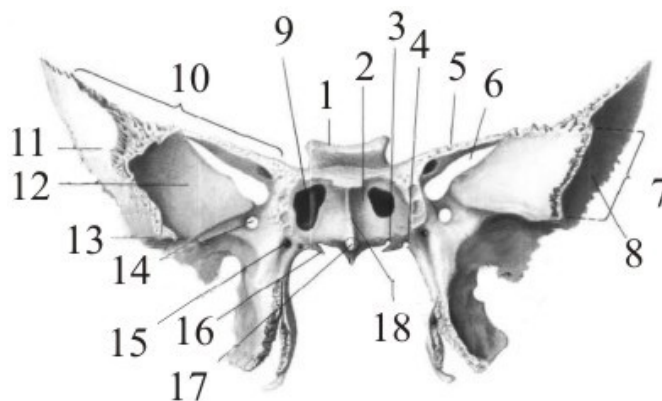

Рис.46. Клиноподібна кістка, спереду

1 - спинка турецького сідла /dorsum sellae turcica/; 2 - клиноподібні раковини /concha sphenoidalis/; 3 - лемешово-півхвовий канал /canalis vomerovaginalis/; 4 - піднебінно-півхвовий канал /canalis palatinovaginalis/; 5 - мале крило /ala minor/; 6 - верхня очноямкова щілина /fissura orbitalis superior/; 7 - виличний край /margo zygomaticus/; 8, 11 - скронева поверхня /facies temporalis/; 9 - отвори клиноподібної пазухи /apertura sinus sphenoidalis/; 10 - лобовий край /margo frontalis/; 12 - очноямкова поверхня /facies orbitalis/; 13 - підскроневи гребінь /crista infratemporalis/; 14 - круглий отвір /foramen rotundum/; 15 - крилоподібний канал /canalis pterygoideus/; 16 - півхвовий відросток /processus

vaginalis/; 17 - клиноподібний дзьоб /rostrum sphenoidale/; 18 - клиноподібний гребінь /crista sphenoidalis/.

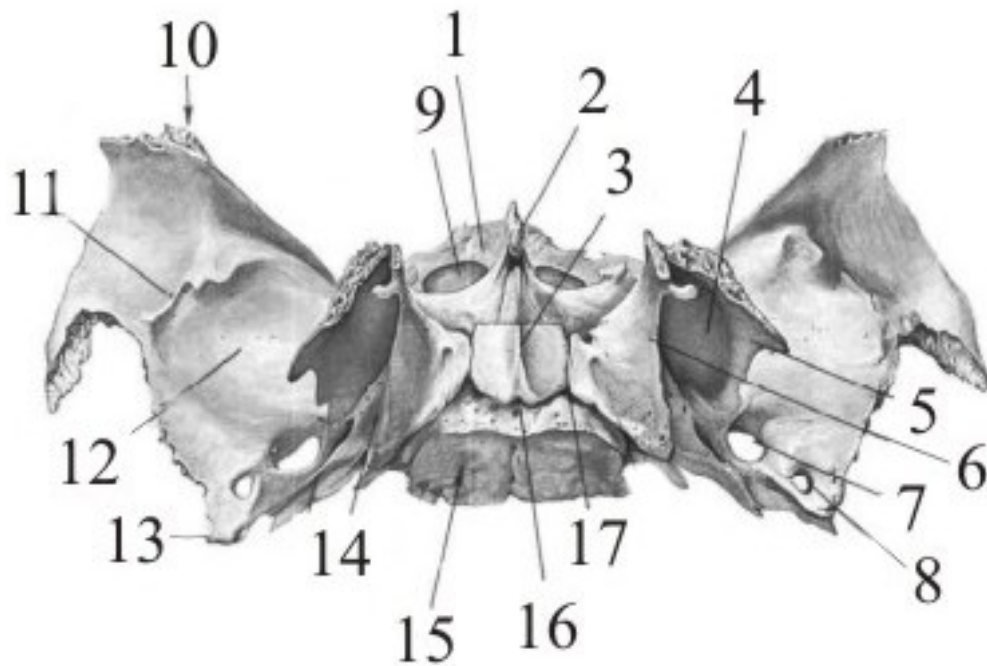

Рис.47. Клиноподібна кістка, ззаду

1- передня поверхня /facies anterior/; 2 - клиноподібний дзьоб /rostrum sphenoidale/; 3 - клиноподібний гребінь /crista sphenoidalis/; 4 - човноподібна ямка /fossa scaphoidea/; 5 - бічна пластинка крилоподібного відростка /lamina lateralis processus pterygoidei/; 6 - присередня пластинка крилоподібного відростка /lamina medialis processus pterygoidei/; 7 - круглий отвір /foramen rotundum/; 8 - остистий отвір /foramen spinosum/; 9 - отвори клиноподібної пазухи /apertura sinus sphenoidalis/; 10 - тім'яний край /margo parietalis/; 11 - підскроневий гребінь /crista infratemporalis/; 12 - підскронева поверхня /facies infratemporalis/; 13 - ость клиноподібної кістки /spina ossis sphenoidalis/; 14 - крилоподібний гачок /hamulus pterygoideus/; 15 - тіло клиноподібної кістки /corpus ossis sphenoidalis/; 16 - лемешово-дзьобовий канал /canalis vomerorostralis/; 17 - крилоподібний канал /canalis pterygoideus/.

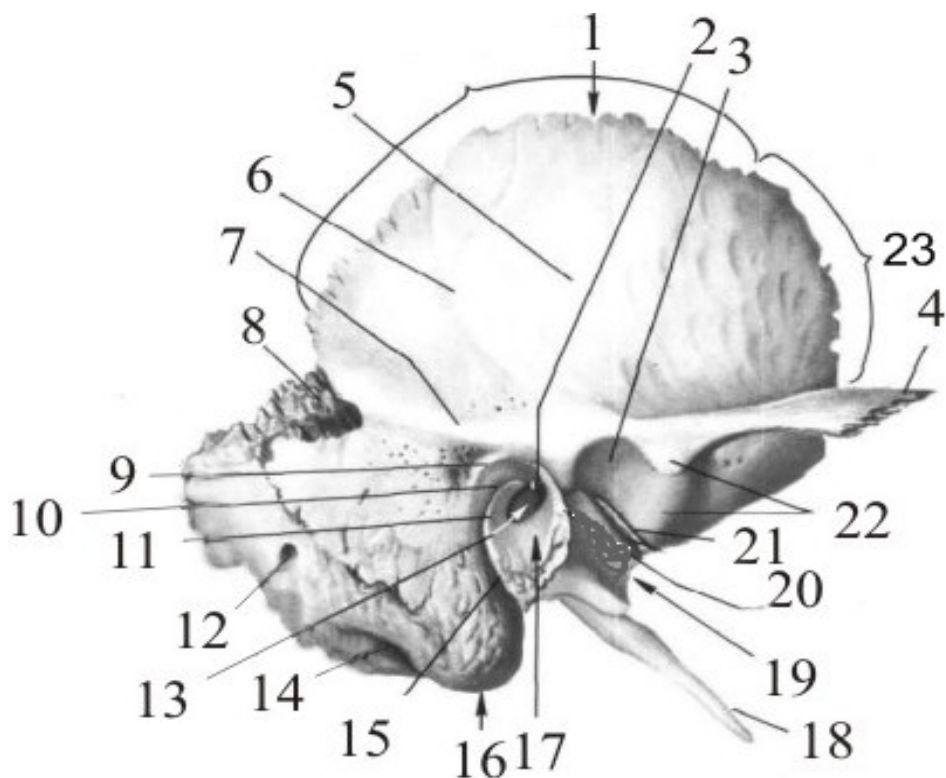

Рис.48. Сконева кістка, права, зовні

1 - тім'яний край /margo parietalis/; 2 - зовнішній слуховий прохід /meatus acusticus externus/; 3 - нижньощелепна ямка /fossa mandibularis/; 4 - виличний відросток /processus zygomaticus/; 5 - лускова частина /pars squamosa/; 6 - борозна середньої скроневої артерії /sulcus arteriae temporalis mediae/; 7 - надсоскоподібний гребінь /crista supramastoidea/; 8 - тім'яна вирізка /incisura parietalis/; 9 - надпрохідна ость /spina suprameatica/; 10 - надпрохідна ямочка /foveola sprameatica/; 11 - отвір зовнішнього слухового ходу /porus acusticus externus/; 12 - соскоподібний отвір /formen mastoideum/; 13 - зовнішній слуховий отвір /porus acusticus externus/; 14 - соскоподібна вирізка /incisura mastoidea/; 15 - барабанно-соскоподібна щілина /fissura tympanomastoidea/; 16- соскоподібний відросток /processus mastoideus/; 17 - барабанна частина /pars tympanica/; 18 - шилоподібний відросток /processus styloideus/; 19 - піхва шилоподібного відростка /vagina pr. styloideus/; 20- кам'янисто-барабанна щілина /fissura petrotympanica/; 21 - кам'янисто-лускова щілина /fissura petrosquamosa/; 22 - суглобовий горбок /tuberculum articulare/; 23 - клиноподібний край /margo sphenoidalis/.

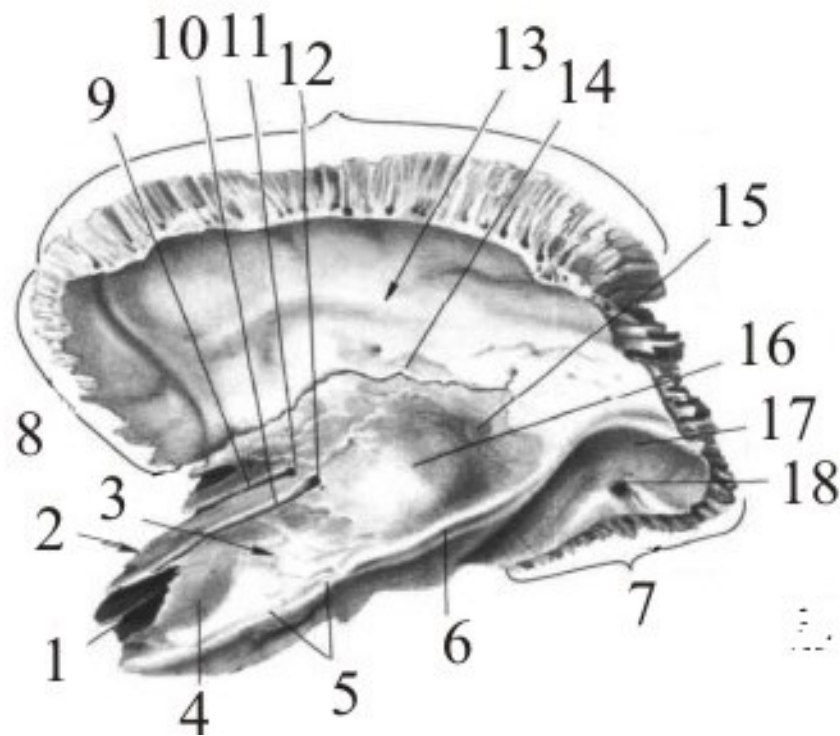

Рис.49. Сконева кістка, права, зсередини і зверху

1 - внутрішній отвір сонного каналу /apertura interna canalis caroticus/; 2 - верхівка пірамідки /apex partis petrosae/; 3 - передня поверхня /facies anterior/; 4 - трійчасте втиснення /impressio trigemini/; 5 - верхній край /margo superior/; 6 - борозна верхньої кам'янистої пазухи /sulcus sinus petrosi superioris/; 7- потиличний край /margo occipitalis/; 8 - клиноподібний край /margo sphenoidalis/; 9 - борозна каналу малого кам'янистого нерва /sulcus canalis nervi petrosi minoris/; 10 - борозна каналу великого кам'янистого нерва /sulcus canalis nervi petrosi majoris/; 11 - розтвір каналу малого кам'янистого нерва /hiatus canalis nervi petrosi minoris/; 12 - розтвір каналу великого кам'янистого нерва /hiatus canalis nervi petrosi majoris/; 13 - лускова частина /pars squamosa/; 14 - кам'янисто-лускова щілина /fissura petrosquamosa/; 15 - задня поверхня /facies posterior/; 16 - дугове підвищення /eminentia arcuata/; 17 - борозна сигмоподібної пазухи /sulcus sinus sigmoidei/; 18 - соскоподібний отвір /foramen mastoideum/.

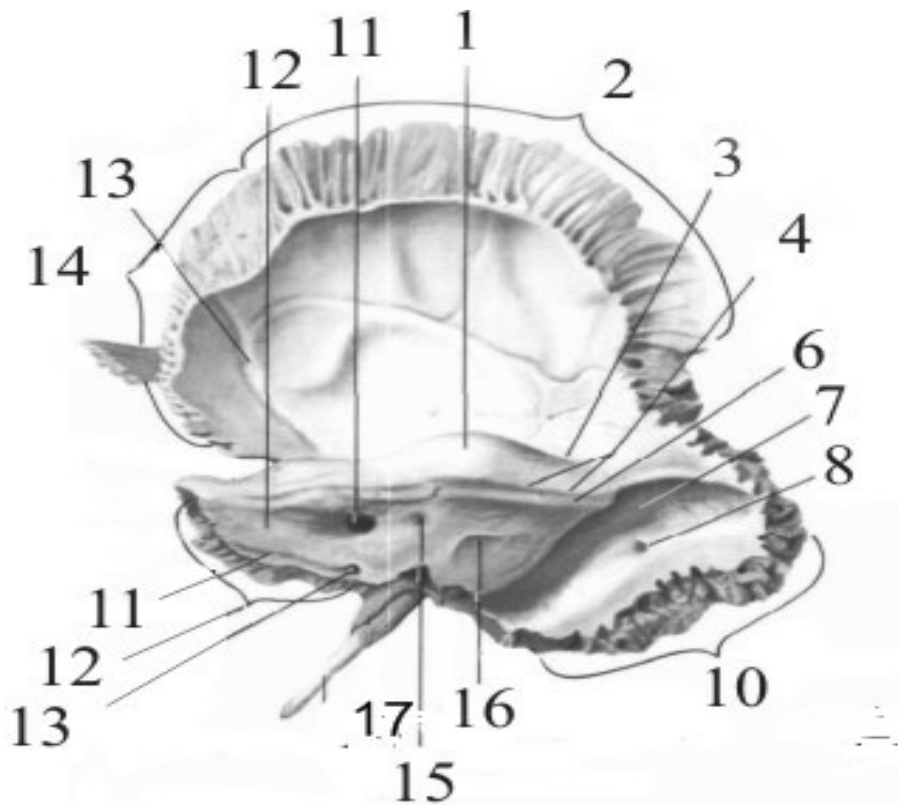

Рис.50. Сконева кістка, права, зсередини і ззаду

1 - дугове підвищення /*eminentia arcuata*/; 2 - тім'яний край /*margo parietalis*/; 3 - крівля барабанної порожнини /*tegmen tympani*/; 4 - верхній край /*margo superior*/; 6 - борозна верхньої кам'янистої пазухи /*sulcus sinus petrosi superioris*/; 7 - борозна сигмоподібної пазухи /*sulcus sinus sigmoidei*/; 8 - соскоподібний отвір /*foramen mastoideum*/; 10 - потиличний край /*margo occipitalis*/; 11 - борозна нижньої кам'янистої пазухи /*sulcus sinus petrosi inferioris*/; 12 - передній край /*margo anterior*/; 13 - зовнішній отвір каналця /водопровода/ завитки /*apertura externa canaliculi cochlea*/; 14 - клиноподібний край /*margo sphenoidalis*/; 15 - піддугова ямка /*fossa subarcuata*/; 16 - отвір каналця присінка /*apertura externa aqueductus vestibuli*/; 17 - соскоподібний відросток /*processus mastoideus*/.

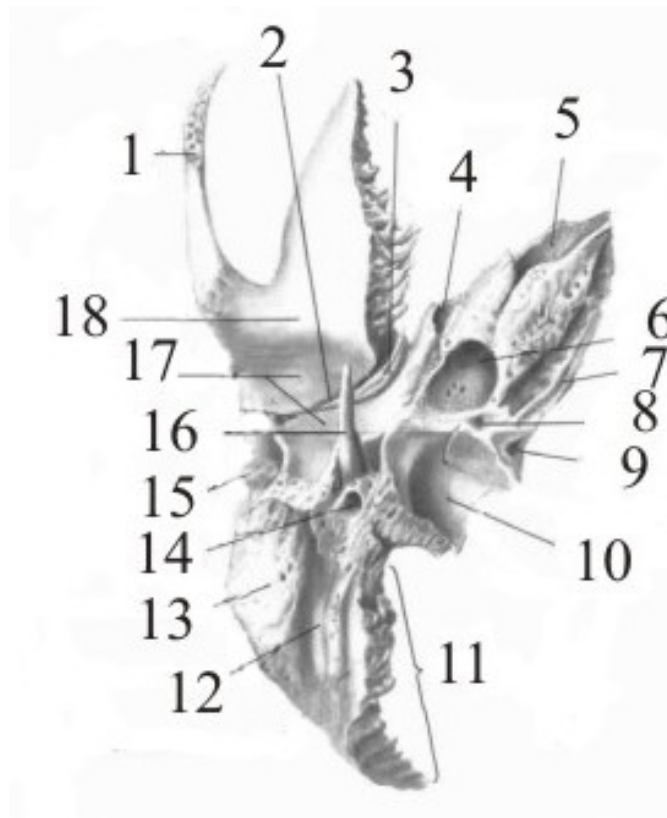

Рис.51. Сконева кістка, права, знизу

1 - виличний відросток /processus zygomaticus/; 2 - кам'янисто-лускова щілина /fissura petrosquamosa/; 3 - кам'янисто-барабанна щілина /fissura petrotympanica/; 4 - м'язово-трубний канал /canalis musculotubarius/; 5 - внутрішній отвір сонного каналу /apertura interna canalis caroticus/; 6 - зовнішній отвір сонного каналу /apertura externa canalis caroticus/; 7 - задній край /margo posterior/; 8 - кам'яниста ямочка /fossula petrosa/; 9 - зовнішній отвір каналця /водопровода/ завитки /apertura externa canaliculi cochlea/; 10 - яремна ямка /fossa jugularis/; 11 - потиличний край /margo occipitalis/; 12 - соскоподібна вирізка /incisura mastoidea/; 13 - соскоподібний відросток /processus mastoideus/; 14 - шило - соскоподібний отвір /foramen stylomastoideum/; 15 - зовнішній слуховийхід /meatus acusticus externus/; 16 - шилоподібний відросток /processus styloideus/; 17 - нижньощелепна ямка /fossa mandibularis/; 18 - суглобовий горбок /tuberculum articulare/.

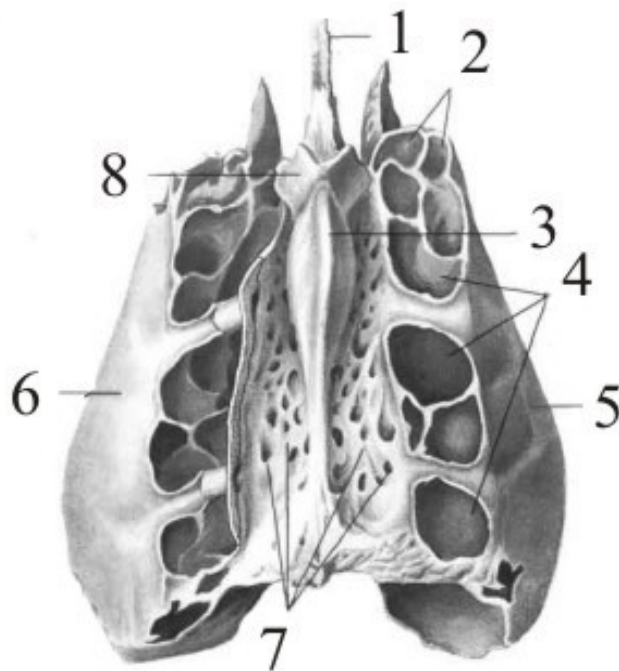

Рис.52. Решітчаста кістка, зверху

1 - перпендикулярна пластинка /lamina perpendicularis/; 2 - решітчасті комірочки /cellulae ethmoidales/; 3 - півнячий гребінь /crista galli/; 4 - решітчастий лабіринт /labyrinthus ethmoidalis/; 5, 6 - очноямкова пластинка /lamina orbitalis/; 7 - дірчаста пластинка /lamina cribrosa/; 8 - крило півнячого гребеня /ala cristae galli/.

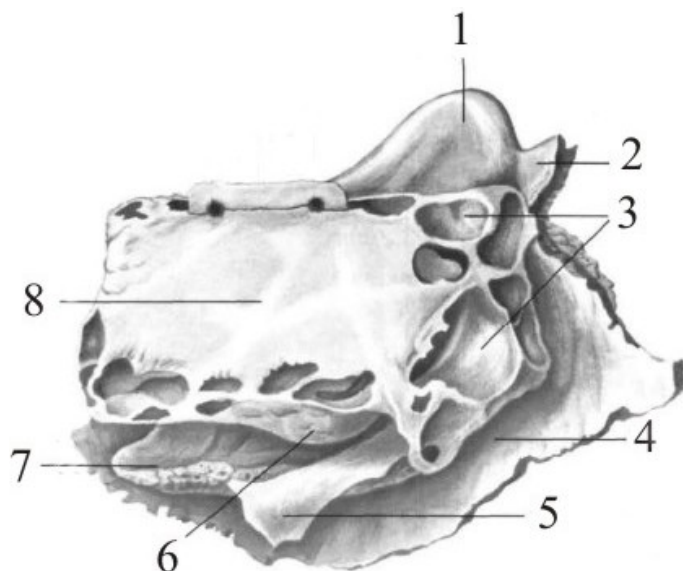

Рис.53. Решітчаста кістка, з правої сторони

1 - півнячий гребінь /crista galli/; 2 - крило півнячого гребеня /ala cristae galli/; 3 - решітчасті комірочки /cellulae ethmoidales/; 4 - перпендикулярна пластинка /lamina perpendicularis/; 5 - гачкуватий відросток /processus uncinatus/; 6 - решітчастий пухир /bulla ethmoidalis/; 7 - середня носова раковина /concha nasalis media/; 8 - очноямкова пластинка /lamina orbitalis/.

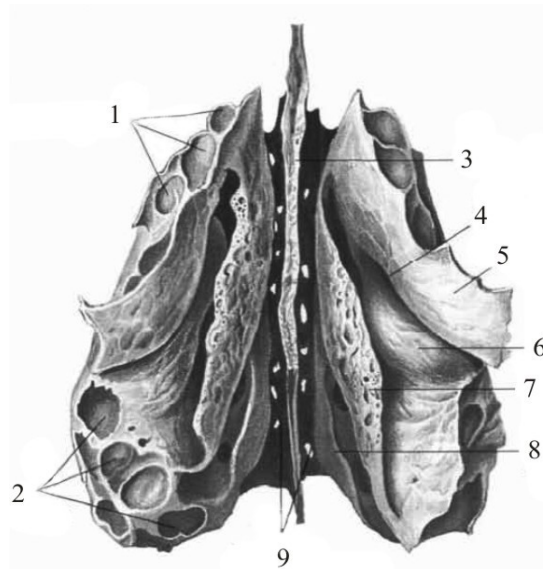

Рис.54. Решітчаста кістка, знизу

1 - задні решітчасті комірки /cellulae ethmoidalia posterior/; 2 - передні решітчасті комірки /cellulae ethmoidales anterior/; 3 - перпендикулярна пластинка /lamina perpendicularis/; 4 - решітчаста лійка /infundibulum ethmoidale/; 5 - гачкуватий відросток /processus uncinatus/; 6 - решітчастий пухир /bulla ethmoidalis/; 7 - середня носова раковина /concha nasalis media/; 8 - верхня носова раковина /concha nasalis superior/; 9 - дірчаста пластинка /lamina cribrosa/.

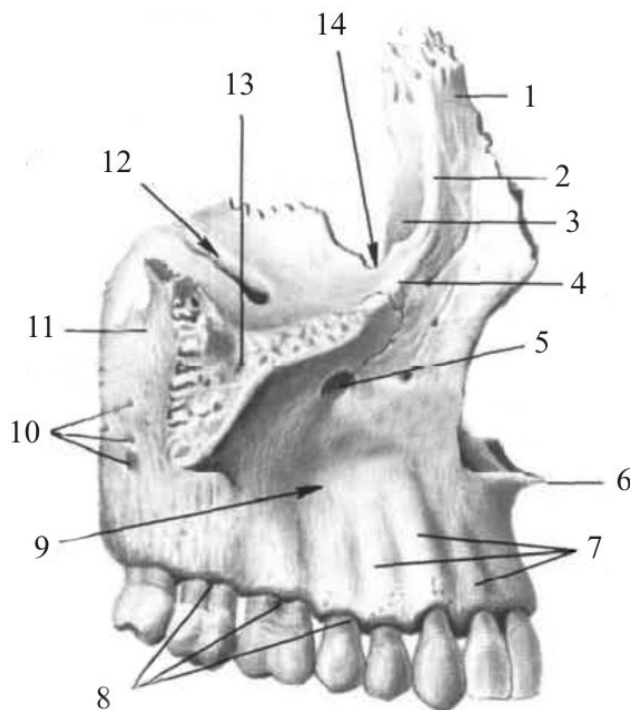

Рис.55. Верхня щелепа, права, передньо-зовнішня поверхня

1 - лобовий відросток /processus frontalis/; 2 - передній сльозовий гребінь /crista lacrimalis anterior/; 3 - сльозова борозна /sulcus lacrimalis/; 4 - підчочномковий край /margo infraorbitalis/; 5 - підчочномковий отвір /foramen infraorbitale/; 6 - передня носова ость /spina nasalis anterior/; 7 - коміркові випини /juga alveolaria/; 8 - коміркова дуга /arcus alveolaris/; 9 - іклова ямка /fossa canina/; 10 - коміркові отвори /foramina alveolaria/; 11 - верхньощелепний горб /tuber maxillae/; 12 - підчочномкова борозна /sulcus infraorbitalis/; 13 - виличний відросток верхньої щелепи /processus zygomaticus/; 14 - сльозовий гребінь /crista lacrimalis/.

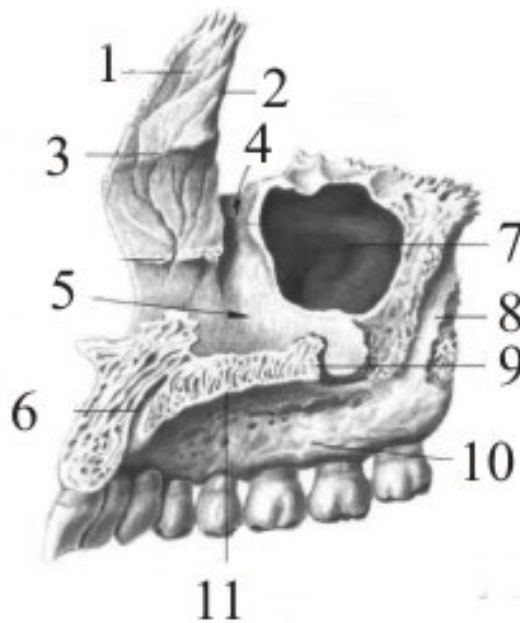

Рис.56. Верхня щелепа, права, зсередини

1 - лобовий відросток /processus frontalis/; 2 - очнюмковий край /margo orbitalis/; 3 - клиноподібний гребінь /crista ethmoidalis/; 4 - слюзова борозна /sulcus lacrimalis/; 5 - очнюмкова поверхня /facies orbitalis/; 6 - різцевий канал /canalis incisivus/; 7 - верхньощелепний розтвір /hiatus maxillaris/; 8 - велика піднебінна борозна /sulcus palatinus major/; 9 - носовий гребінь /crista nasalis/; 10- комірковий відросток /processus alveolaris/; 11 - піднебінний відросток /processus palatinus/.

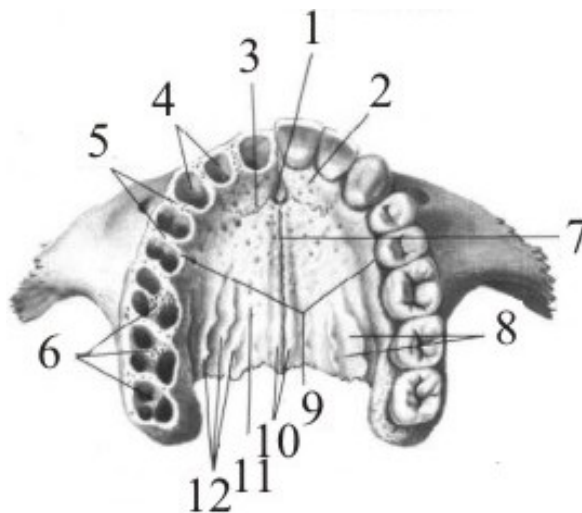

Рис.57. Верхня щелепа, права, передньо-зовнішня поверхня

1 - різцевий отвір /foramen incisivum/; 2 - різцева кістка /os incisivum/; 3 - різцевий шов /sutura incisive/; 4 - зубні комірки /alveoli dentales/; 5 - міжкоміркові перегородки /septa interalveolaria/; 6 - міжкореневі перегородки /septa interradicularia/; 7 - присередній піднебінний шов /sutura palatina media/; 8 - піднебінні борозни /sulci palatini/; 9 - комірковий відросток /processus alveolaris/; 10 - піднебінні валики /torus palatinus/; 11 - піднебінний відросток верхньої щелепи /processus palatinus maxilla/; піднебінні ості /spinae palatinae/.

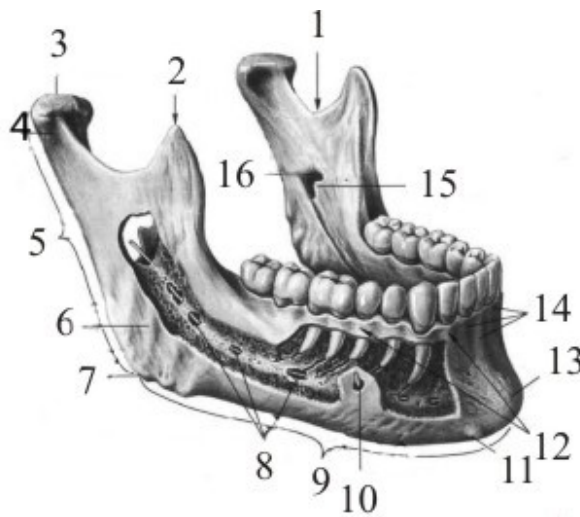

Рис.58. Нижня щелепа, права, ззовні

1 - вирізка нижньої щелепи /*incisura mandibulae*/; 2 - вінцевий відросток /*processus coronoideus*/; 3 - головка нижньої щелепи /*caput mandibulae*/; 4 - шийка нижньої щелепи /*collum mandibulae*/; 5 - гілка нижньої щелепи /*ramus mandibulae*/; 6 - жувальна горбистість /*tuberositas masseterica*/; 7 - кут нижньої щелепи /*angulus mandibulae*/; 8 - канал нижньої щелепи /*canalis mandibulae*/; 9 - тіло нижньої щелепи /*corpus mandibulae*/; 10 - підборідний отвір /*foramen mentale*/; 11 - підборідний горбок /*tuberculum mentale*/; 12 - коміркова дуга /*arcus alveolaris*/; 13 - підборідний виступ /*protuberantia mentalis*/; 14 - коміркові випини /*juga alveolaria*/; 15 - язичок нижньої щелепи /*lingula mandibulae*/; 16 - отвір нижньої щелепи /*foramen mandibulae*/.

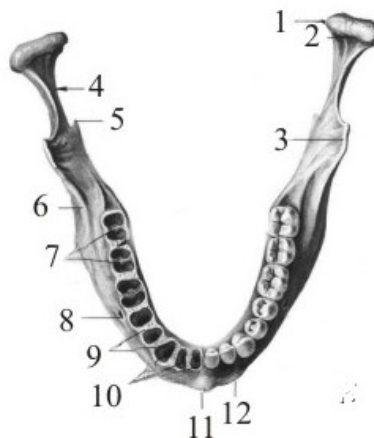

Рис.59. Нижня щелепа, зверху

1 - виростковий відросток /*processus condyliaris*/; 2 - крилоподібна ямка /*fovea pterygoidea*/; 3 - вінцевий відросток /*processus coronoideus*/; 4 - шийка нижньої щелепи /*collum mandibulae*/; 5 - язичок нижньої щелепи /*lingula mandibulae*/; 6 - коса лінія /*linea obliqua*/; 7 - міжкореневі перегородки /*septa interradicularia*/; 8 - підборідний отвір /*foramen mentale*/; 9 - міжкоміркові перегородки /*septa interalveolaria*/; 10 - зубні комірочки /*alveoli dentales*/; 11 - підборідний виступ /*protuberantia mentalis*/; 12 - підборідний горбок /*tuberculum mentale*/.

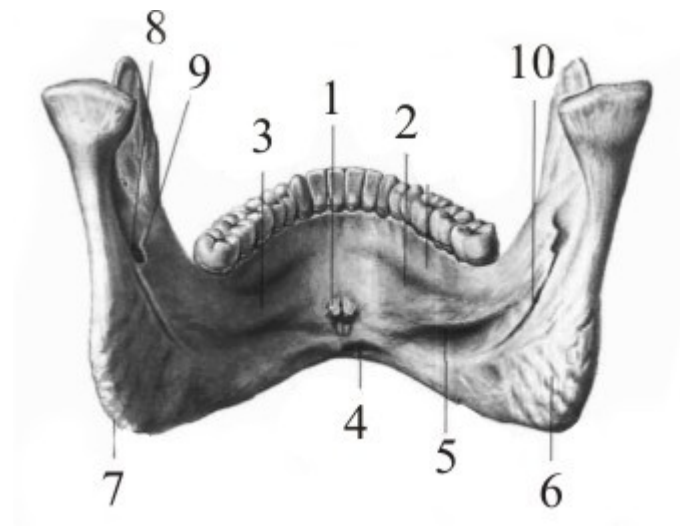

Рис.60. Нижня щелепа, зсередини

1 - підборідна ость /spina mentalis/; 2 - під'язикова ямка /fovea sublingualis/; 3 - щелепно-під'язикова лінія /linea mylohyoidea/; 4 - двочеревцева ямка /fossa digastrica/; 5 - піднижньощелепна ямка /fovea submandibularis/; 6 – крилоподібна горбистість/tuberositas pterygoideus/; 7 - кут нижньої щелепи /angulus mandibulae/; 8 - отвір нижньої щелепи /foramen mandibulae/; 9 - язичок нижньої щелепи /lingula mandibulae/; 10 - щелепно-під'язикова борозна /sulcus mylohyoideus/.

АРТРОЛОГІЯ

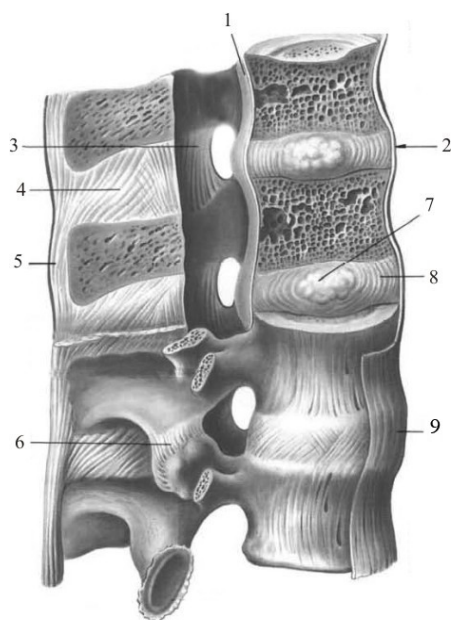

Рис.61. Зв'язки і суглоби хребта, справа

1 - задня поздовжна зв'язка /lig. longitudinale posterior/; 2 - міжхребцевий диск /discus intervertebralis/; 3 - жовта зв'язка /lig. flava/; 4 - міжостъова зв'язка /lig. interspinalia/; 5 - надостъова зв'язка /lig. supraspinalia/; 6 - міжхребцевий суглоб /articulatio intervertebralis/; 7 - драглисте ядро /nucleus pulposus/; 8 - фіброзне кільце /anulus fibrosus/; 9 - передня поздовжна зв'язка /lig. longitudinale anterior/.

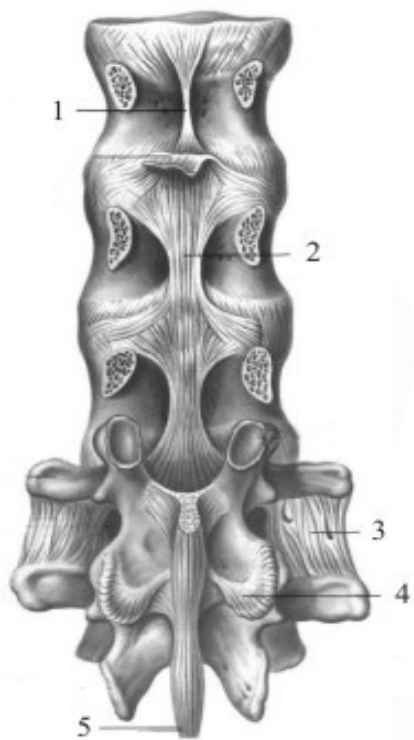

Рис.62. Зв'язки і суглоби хребта, ззаду

1- задня поздовжна зв'язка, глибокі пучки /lig. longitudinale posterior/; 2 - задня поздовжна зв'язка, поверхневі пучки /lig. longitudinale posterior/; 3 - міжпоперечна зв'язка /lig. intertransversarium/; 4 - суглобова капсула між хребцевого суглоба /capsula articularis intervertebralis/; 5 - надостъова зв'язка /lig. supraspinale/.

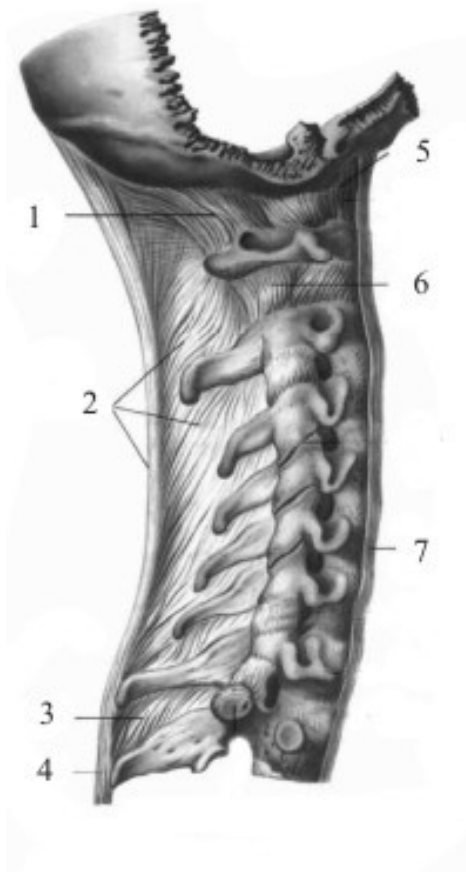

Рис.63. Зв'язки і суглоби хребта, справа і збоку

1- задня атланта-потилична мембрана /membrana atlantooccipitalis posterior/; 2 - каркова зв'язка /lig. nuchae/; 3 - міжостъова зв'язка /lig. interspinalia/; 4 - надостъова зв'язка /lig. supraspinale/; 5 - передня атлантопотилична мембрана /membrana atlantooccipitalis anterior/; 6 - суглобова атланта-осьова капсула /capsula articularis atlantoaxialis/; 7 - передня поздовжна зв'язка /lig. longitudinale anterior/.

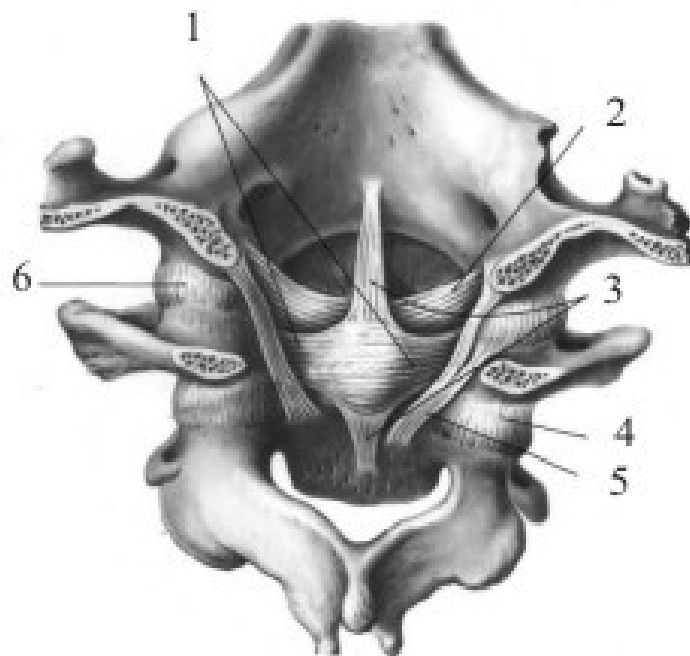

Рис.64. Зв'язки і суглоби шийних хребців і потиличної кістки, зсередини
1- поперечна зв'язка атланта /lig. transversum atlantis/; 2 - крилоподібна зв'язка /lig. alaria/; 3 - зв'язка верхівки зуба /lig. apicis dentis/; 4 - суглобова капсула /capsula articularis/; 5 - покривна мембрана /глибокий шар/ /membrana tectoria/; 6 - суглобова атланта-потилична капсула /capsula articularis atlanto occipitalis/.

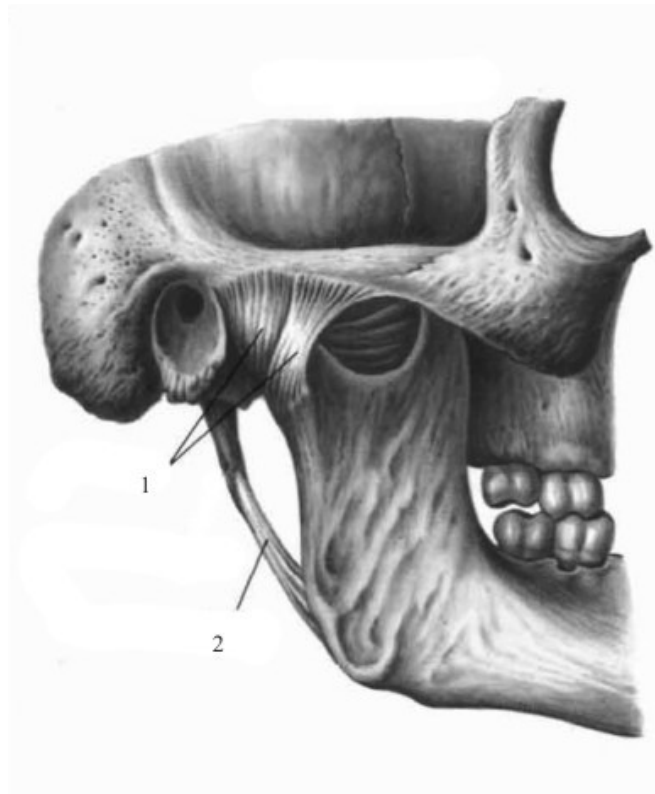

Рис.65. Сконево-нижньощелепний суглоб, правий, ззовні
 1- латеральна зв'язка /ligg. laterale/; 2 – шило-нижньощелепна зв'язка /lig. stylomandibulare/.

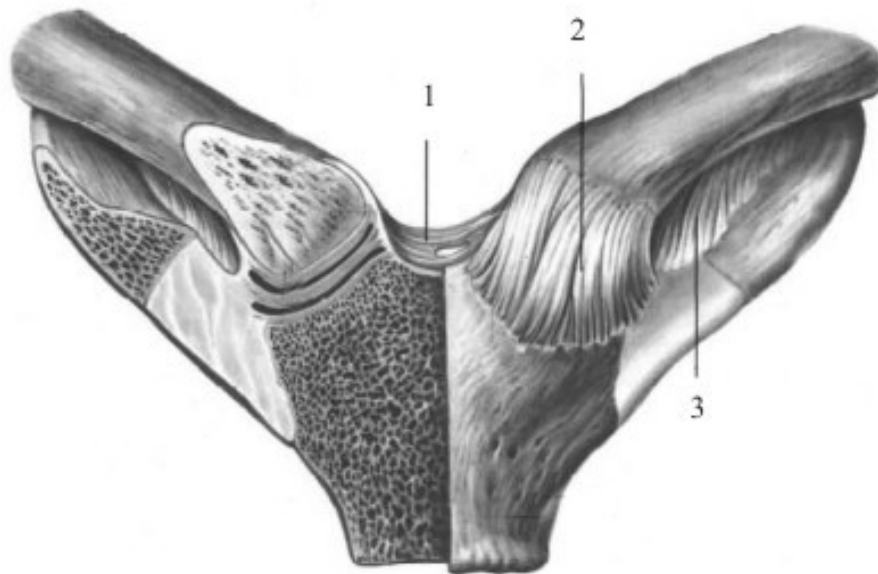

Рис.66. Грудинно-ключичний суглоб, спереду
 1 - міжключична зв'язка /lig. interclaviculare/; 2 – груднинно-ключична зв'язка /lig. sternoclaviculare/; 3 – реброво-ключична зв'язка /lig. costoclaviculare/.

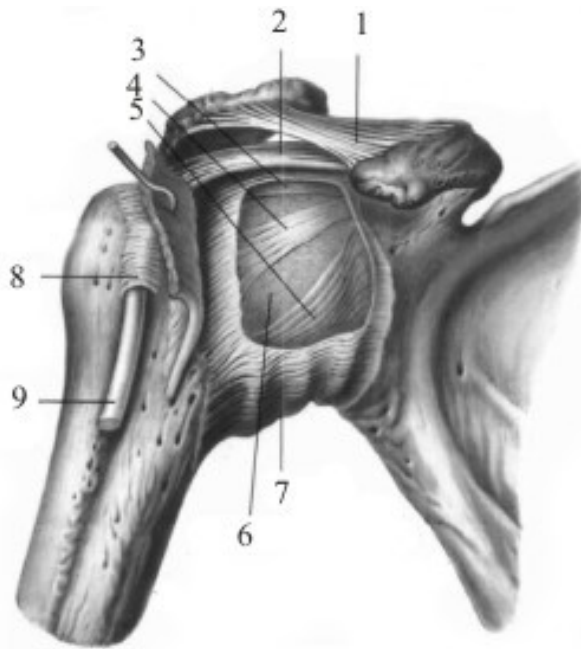

Рис.67. Плечовий суглоб, спереду

1 - дзьобо-надплечова зв'язка /lig. coracoacromiale/; 2 - дзьобо-плечова зв'язка /lig. coracohumerale/; 3, 4, 5 - верхня, середня і нижня суглобово-плечові зв'язки /lig. glenohumerales superior, medialis inferior/; 6 - головка плечової кістки /caput brachii/; 7 - суглобова капсула /capsula articularis/; 8- синовіальна міжгорбкова піхва /vagina synovialis intertubercularis/; 9 - сухожилок довгої головки двоголового м'яза плеча /tendo m. bicipitis brachii caput longum/.

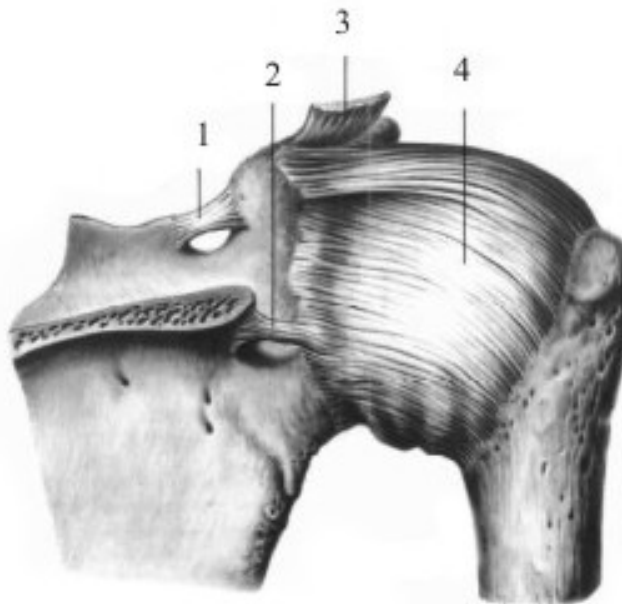

Рис.68. Плечовий суглоб і зв'язки лопатки, праві, спереду

1 - верхня поперечна зв'язка лопатки /lig. transversum scapulae superius/; 2 - нижня поперечна зв'язка лопатки /lig. transversum scapulae inferius/; 3 - дзьобо-надплечова зв'язка /lig. coracoacromiale/; 4 - суглобова капсула /capsula articularis/.

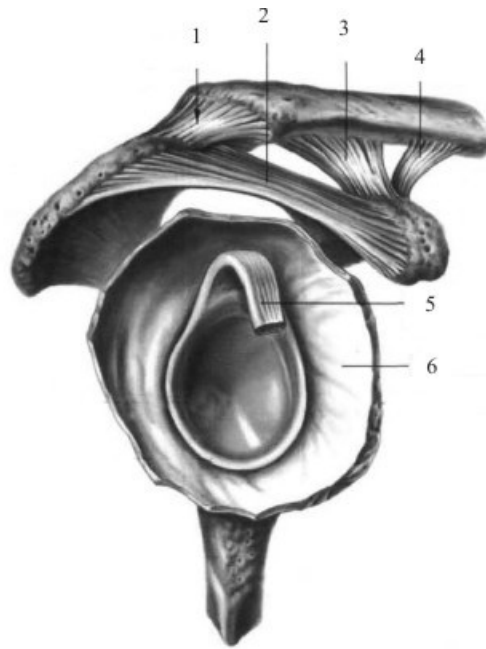

Рис.69. Плечовий суглоб і надплечово-ключичний суглоб, праві

1 – надплечово - ключичний суглоб /art. acromioclavicularis/; 2 – дзьобо- - надплечова зв'язка /lig. coracoclavicularis/; 3 - трапецієподібна зв'язка /lig. trapezoidum/; 4 - конічна зв'язка /lig. conoidum/; 5 - сухожилок довгої головки двоголового м'яза плеча /tendo m. bicipitis brachii caput longum/; 6 - суглобова капсула /capsula articularis/.

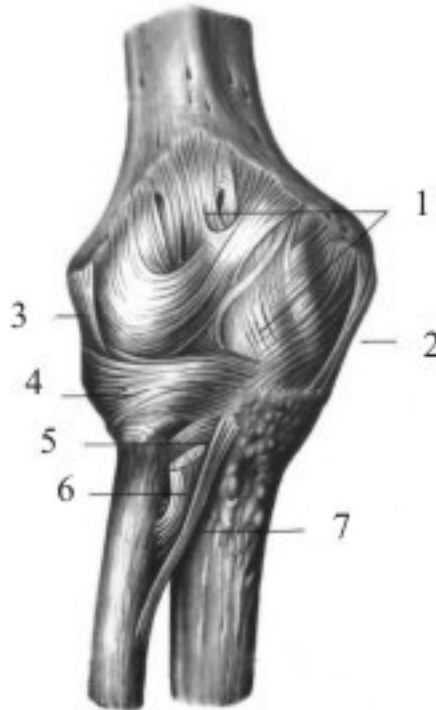

Рис.70. Ліктювий суглоб, правий, спереду

1 - суглобова капсула /capsula articularis/; 2 - обхідна ліктюва зв'язка /lig. collaterale ulnare/; 3 - обхідна променева зв'язка /lig. collaterale radiale/; 4 - кільцева зв'язка променевої кістки /lig. anulare radii/; 5 - коса хорда /chorda obliqua/; 6 - сухожилок двоголового м'яза плеча /tendo m. bicipitis brachii/; 7 - плечова кістка /ulna/.

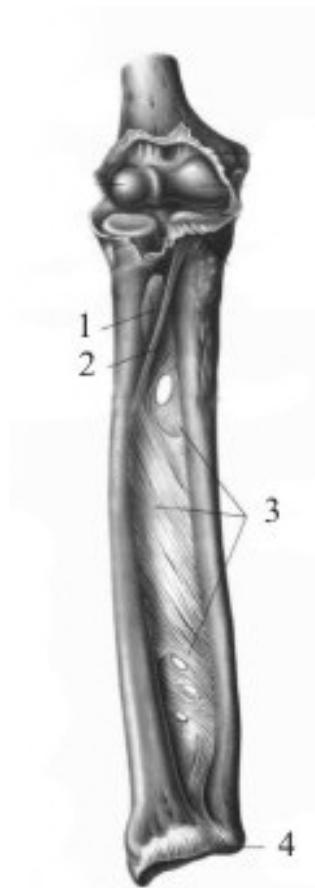

Рис.71. Ліктювий суглоб, міжкісткова перетинка передпліччя і дистальний променево-ліктювий суглоб, праві, спереду
/порожнина ліктювого суглоба розкрита/

1 - сухожилок довгої головки двоголового м'язу плеча /tendo m. bicipitis brachii caput longum/; 2 - коса хорда /chorda obliqua/; 3 - міжкісткова перетинка передпліччя /membrane interossea antebrachii/; 4 - дистальний променево-ліктювий суглоб /art. radioulnaris distalis/.

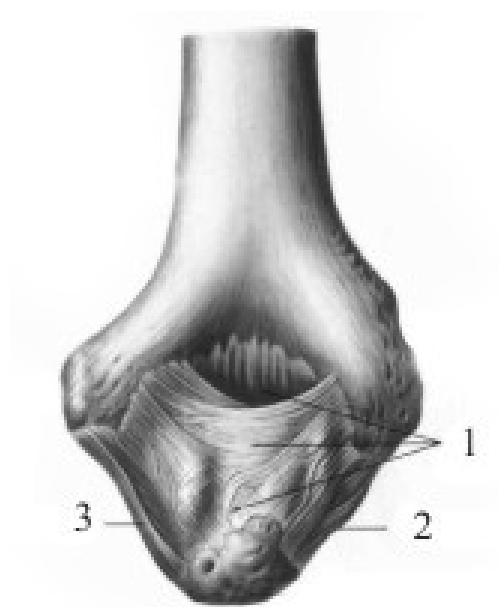

Рис.72. Ліктювий суглоб, правий, ззаду

1- вертикальні, горизонтальні і косі жмути суглобової капсули /capsula articularis/; 2 - обхідна променева зв'язка /lig. collaterale radiale/; 3 - обхідна ліктюва зв'язка /lig. collaterale ulnare/.

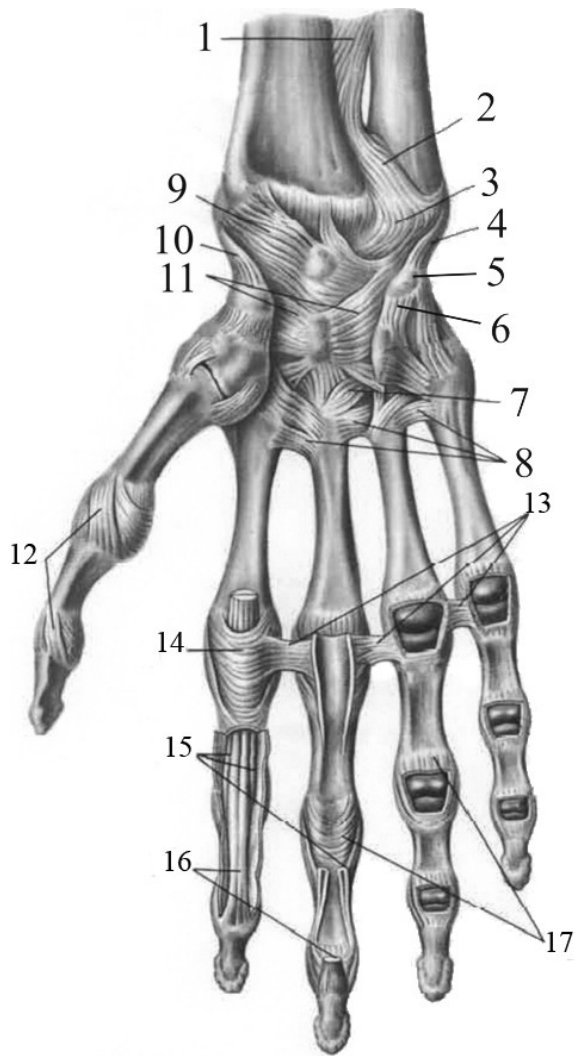

Рис.73. Променово-зап'ястковий суглоб, зв'язки і суглоби кисті, праві, долонна поверхня

1 - міжкісткова перетинка передпліччя /membrane interossea antebrachii/; 2 - дистальний променево-ліктьовий суглоб /art. radioulnaris distalis/; 3 - променево-зап'ястковий суглоб /art. radiocarpea/; 4 - ліктьова обхідна зв'язка зап'ястка /lig. collaterale carpi ulnare/; 5 - горохоподібна кістка /os pisiforme/; 6 - гороховидно-крючководна зв'язка /lig. pisohamatum/; 7 - долонний зап'ястково-п'ястковий суглоб /art. carpo - metacarpeum palmaris/; 8 - долонні п'ясткові зв'язки /lig. metacarpea palmaria/; 9 - долонна променево-зап'ясткова зв'язка /lig. radiocarpeum palmare/; 10 - променева обхідна зв'язка зап'ястка /lig. collaterale carpi radiale/; 11 - променева зв'язка зап'ястка /lig. carpi radiatum/; 12 - обхідна зв'язка /lig. collaterale/; 13 - поперечні глибокі п'ясткові зв'язки /lig. metacarpea transversa profunda/; 14 - фіброзна піхва вказівного пальця /vagina fibrosa digiti manus/; 15 - сухожилля м'язу поверхневого згинача пальців /tendo m.flexoris digitorum superficialis/; 16 - сухожилля м'язу глибокого згинача пальців /tendo m.flexoris digitorum profundus/; 17 - міжфалангові суглоби /art. interphalangea/.

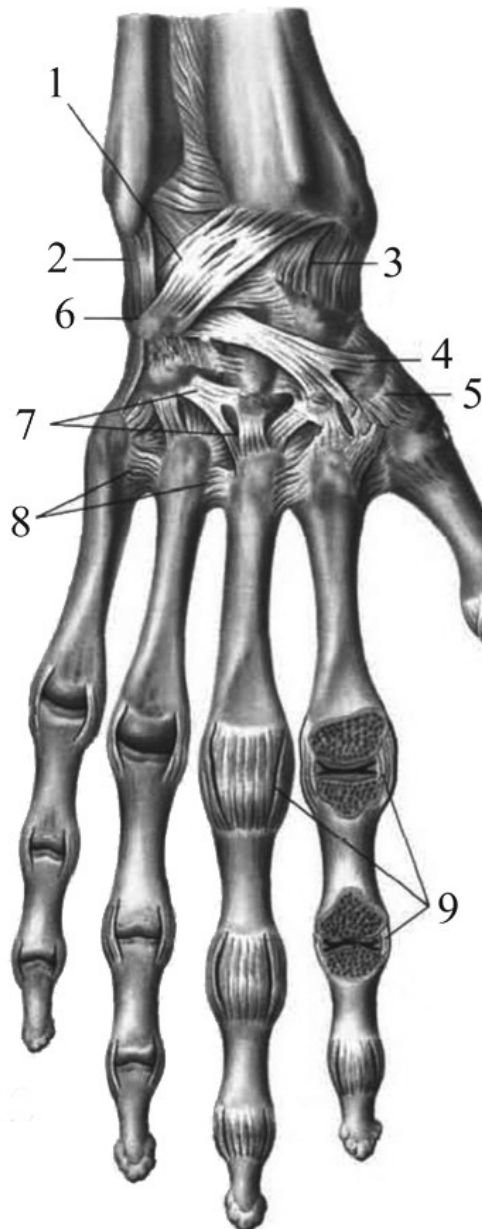

Рис. 74. Променево-зап'ястковий суглоб, зв'язки і суглоби кисті, праві, тильна поверхня

1 - тильна променево-зап'ясткова зв'язка /lig. radiocarpeum dorsale/; 2 - ліктьова обхідна зв'язка зап'ястка /lig. collaterale carpi ulnare/; 3 - променева обхідна зв'язка зап'ястка /lig. collaterale carpi radiale/; 4 – кістка-трапеція /os trapezium/; 5 - зап'ястково-п'ястковий суглоб великого пальця /art. carpometacarpea policis/; 6 - гачкувата кістка /os hamatum/; 7 - тильні зап'ястково-п'ясткові зв'язки /lig. carpometacarpea dorsalia/; 8 - тильні п'ясткові зв'язки /lig. metacarpea dorsalia/; 9 - міжфалангові суглоби /art. interphalangea/.

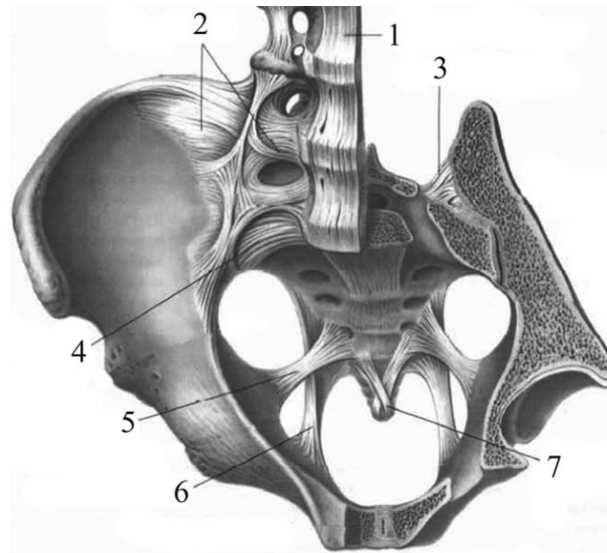

Рис.75. Зв'язки і суглоби тазу, зверху

1 - передня поздовжна зв'язка /lig. longitudinale anterior/; 2 - клубово-поперекова зв'язка /lig. iliolumbale/; 3 - міжкісткова крижово-клубова зв'язка /lig. sacroiliaca interossea/; 4 - дорсальна крижово-клубова зв'язка /lig. sacroiliaca dorsale/; 5 - крижово-остьова зв'язка /lig. sacrospinale/; 6 - крижово-горбова зв'язка /lig. sacrotuberale/; 7 - вентральна крижово-куприкова зв'язка /lig. sacrococcygeum ventrale/.

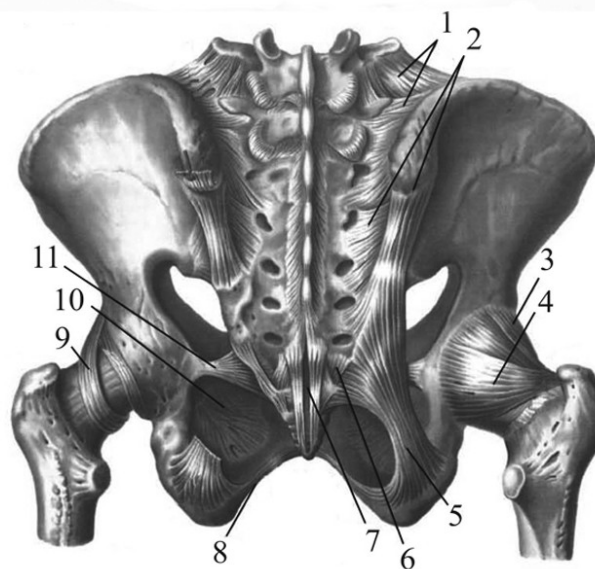

Рис.76. Зв'язки і суглоби тазу, кульшовий суглоб, ззаду

1 – клубово-поперекова зв'язка /lig. iliolumbale/; 2 - дорсальна крижово-клубова зв'язка /lig. sacroiliaca dorsale/; 3, 4 – клубово-стегнова зв'язка /lig. iliofemorale/; 5 – крижово-горбова зв'язка /lig. sacrotuberale/; 6 - латеральна крижово-куприкова зв'язка /lig. sacrococcygeum laterale/; 7 - дорсальна поверхнева крижово-куприкова зв'язка /lig. sacrococcygeum dorsale superficiale/; 8 - серпоподібний відросток /processus falciformis/; 9 - колова зона /zona orbicularis/; 10 - затульня перетинка /membrane obturatoria/; 11 - крижово-остьова зв'язка /lig. sacrospinale/.

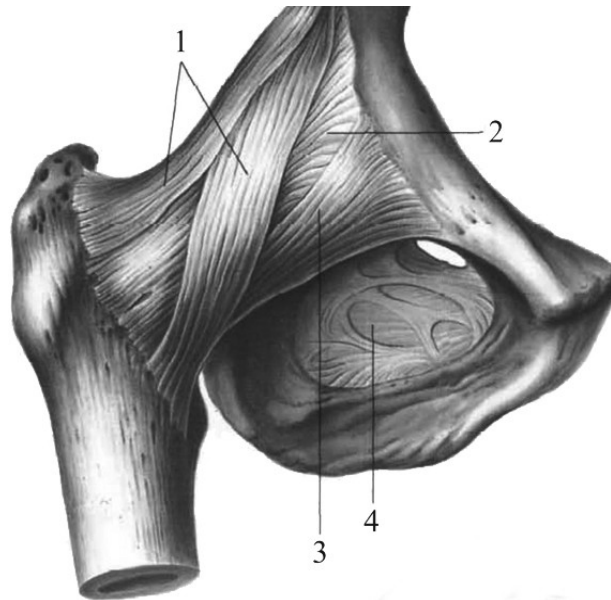

Рис. 77. Кульшовий суглоб, правий, спереду

1 – клубово-стегнова зв'язка /lig. iliofemorale/; 2 - суглобова капсула /capsula articularis/; 3 – лобково-стегнова зв'язка /lig. pubofemorale/; 4 - затульна перетинка /membrane obturatoria/.

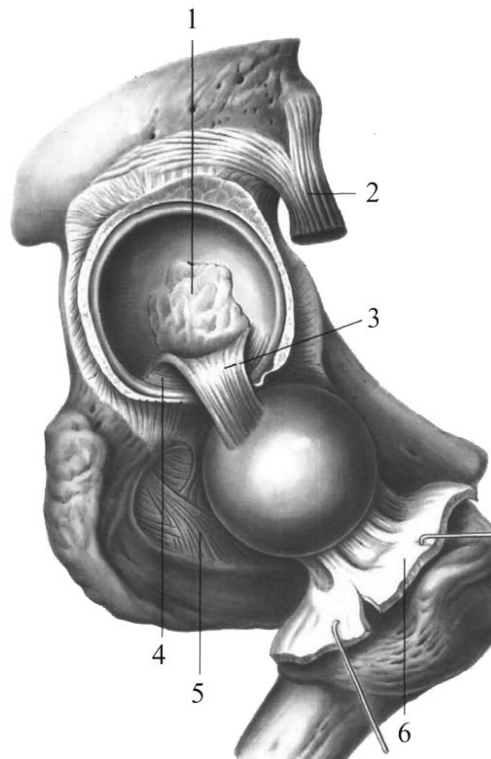

Рис.78. Кульшовий суглоб, правий

/суглобова капсула розрізана і головка стегнової кістки виведена із кульшової западини/

1 - жирова тканина /tcanini adiposa/; 2 - прямий м'яз стегна /m. rectus femoris/; 3 - зв'язка головки стегнової кістки /lig. capitis femoris/; 4 - поперечна зв'язка кульшової западини /lig. transversum acetabuli/; 5 - затульна перетинка /membrane obturatoria/; 6 - суглобова капсула /capsula articularis/.

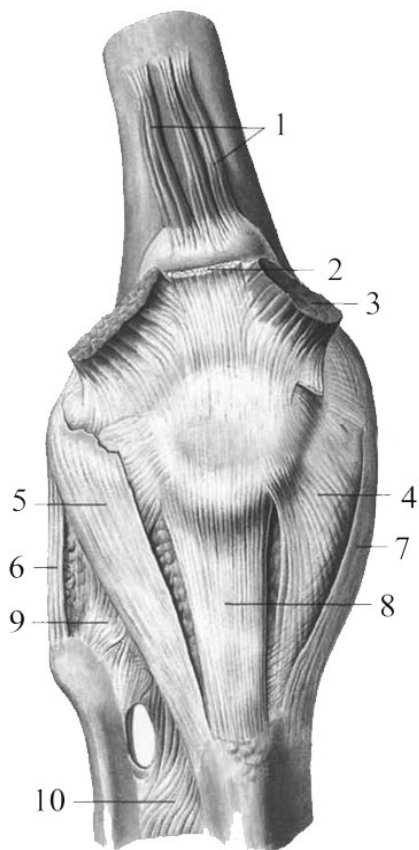

Рис. 79. Колінний суглоб, правий, спереду

1 - суглобовий м'яз коліна /m. articularis genus/; 2 - сухожилок прямого м'язу стегна /tendo m. rectus femoris/; 3 - медіальний широкий м'яз стегна /m. vastus medialis/; 4 - присередній тримач наколінка /retinaculum patellae mediale/; 5 - бічний тримач наколінка /retinaculum patellae laterale/; 6 - обхідна малогомілкова зв'язка /lig. collaterale fibulare/; 7 - обхідна великогомілкова зв'язка /lig. collaterale tibiale/; 8 - зв'язка наколінка /lig. patellae/; 9 - передня зв'язка головки малогомілкової кістки /lig. capitis fibulae anterior/; 10 - міжкісткова перетинка гомілки /membrana interossea cruris/.

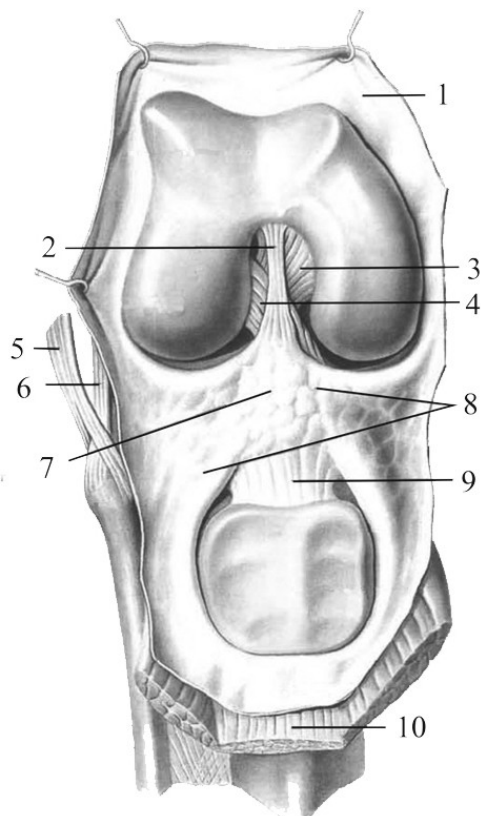

Рис. 80. Колінний суглоб, правий, спереду

/суглобова капсула розрізана по передньобічній поверхні;
чотириголовий м'яз стегна з наколінником відтягнуті дистально/

1 - суглобова капсула /capsula articularis/; 2 - синовіальна складка /plica synovialis/; 3 - задня зхрещена зв'язка /lig. cruciatum posterius/; 4 - передня зхрещена зв'язка /lig. cruciatum anterior/; 5 - сухожилля двоголового м'язу стегна /tendo m. bicipitis femoris/; 6 - обхідна малогомілкова зв'язка /lig. collaterale fibulare/; 7 - жирова тканина /tcanini adiposa/; 8 - крилоподібні зморшки /plicae alares/; 9 - зв'язка наколінка /lig. patellae/.

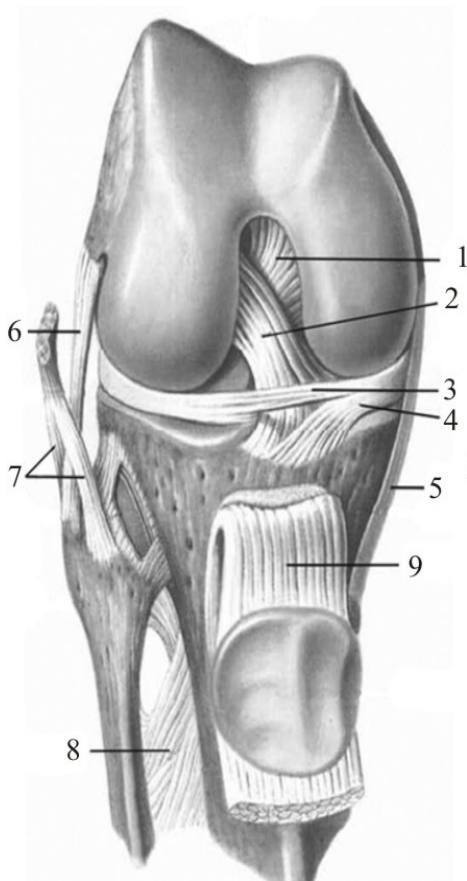

Рис. 81. Колінний суглоб, правий
/передня поверхня колінного суглоба,/

1- задня зхрещена зв'язка /lig. cruciatum posterius/; 2 - передня зхрещена зв'язка /lig. cruciatum anterius/; 3 - поперечна зв'язка коліна /lig. transversum genus/; 4 – присередній меніск /lig. meniscus medialis/; 5 - обхідна великогомілкова зв'язка /lig. collaterale tibiale/; 6 - обхідна малогомілкова зв'язка /lig. collaterale fibulare/; 7 - сухожилля двоголового м'язу стегна /tendo m. bicipitis femoris/; 8 - міжкісткова перетинка гомілки /membrana interossea cruris/; 9 - зв'язка наколінка /lig. patellae/.

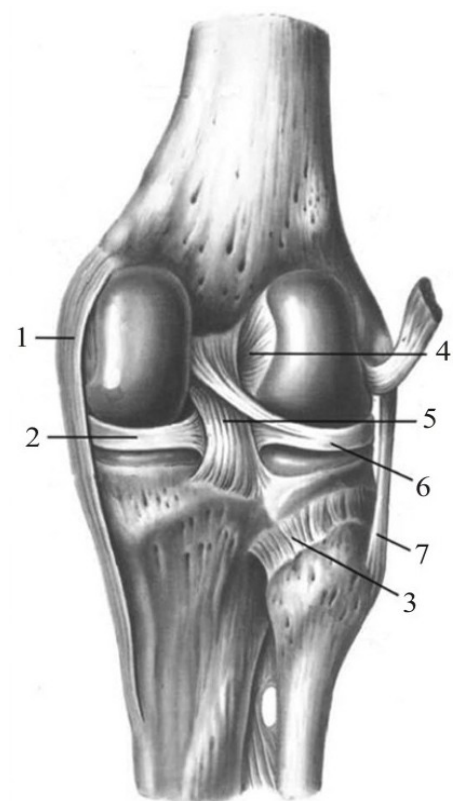

Рис. 82. Колінний суглоб, правий
/дорзальна поверхня колінного суглобу зверху/

1 - обхідна великогомілкова зв'язка /lig. collaterale tibiale/; 2 - медіальний меніск /meniscus medialis/; 3 - задня зв'язка головки малогомілкової кістки /lig. capitis fibulae posterius/; 4 - передня зхрещена зв'язка /lig. cruciatum anterius/; 5 - задня зхрещена зв'язка /lig. cruciatum posterius/; 6 - боковий меніск /meniscus lateralis/; 7 - обхідна малогомілкова зв'язка /lig. collaterale fibulare/.

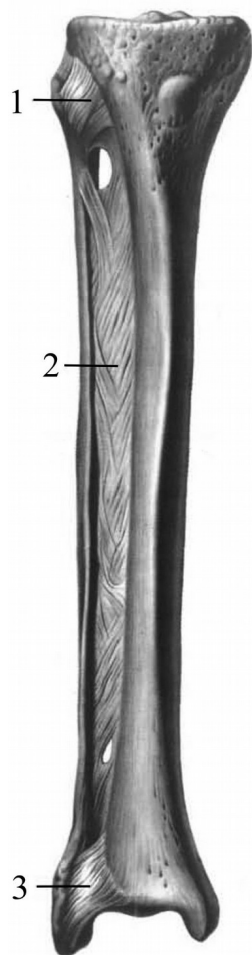

Рис. 83. З'єднання гомілкових кісток, правих, спереду

1 - передня зв'язка головки малогомілкової кістки /lig. capitis fibulae anterior;/; 2 - міжкісткова перетинка гомілки /membrana interossea cruris;/; 3 - велико-малогомілова зв'язка /lig. tibiofibulare anterior/.

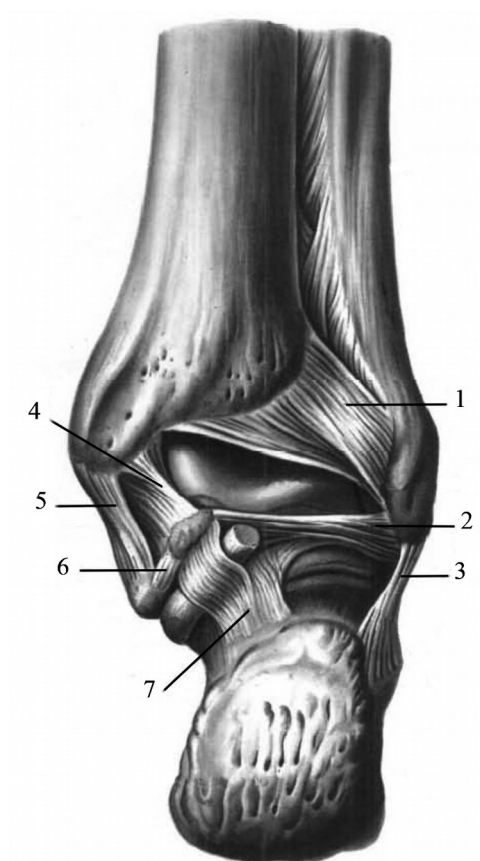

Рис. 84. Суглоби і зв'язки стопи, правої, ззаду

1 - задня велико-малогомілова зв'язка /lig. tibiofibulare posterior;/; 2 - задня надп'яtkово- малогомілова зв'язка /lig. talofibulare posterior;/; 3 - п'яtkово-малогомілова зв'язка /lig. calcaneofibulare;/; 4 - задня великогомілково-надп'яtkова зв'язка /lig. tibiotalaris posterior;/; 5 - великогомілково - п'яtkова зв'язка /tibio- calcanearis; lig. mediale; delto-ideum;/; 6 - середня надп'яtkово- п'яtkова зв'язка /lig. talocalcaneum mediale;/; 7 - задня надп'яtkово- п'яtkова зв'язка /lig. talocalcaneum posterior/.

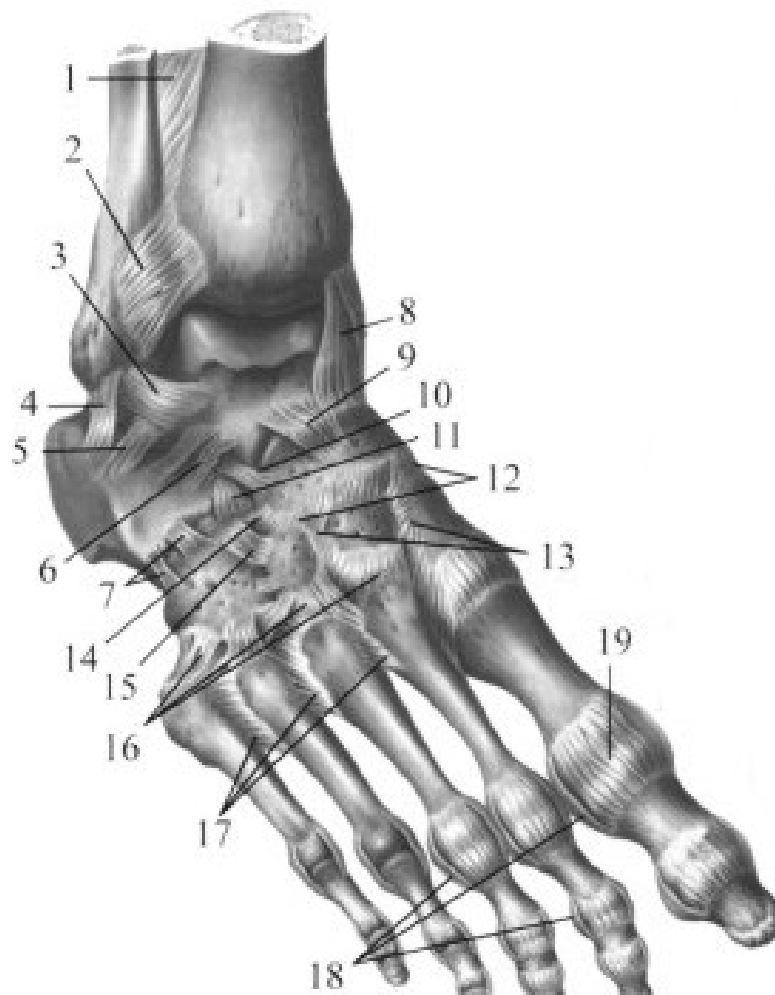

Рис. 85. Суглоби і зв'язки стопи, правої
/тильня поверхня/

1 - міжкісткова перетинка гомілки /membrana interossea cruris/; 2 - передня велико-малогомілкова зв'язка /lig. tibiofibulare anterius/; 3 - передня надп'яtkово-малогомілкова зв'язка /lig. talofibulare anterius/; 4 - п'яtkово-малогомілкова зв'язка /lig. calcaneofibulare/; 5 - бічна надп'яtkово-п'яtkова зв'язка /lig. talocalcaneum laterale/; 6 - міжкісткова надп'яtkово-п'яtkова зв'язка /lig. talocalcaneum interosseum/; 7 - п'яtkово-кубоподібна зв'язка /lig. calcaneocuboideum/; 8 - присередня [дельтовидна] зв'язка /lig. mediale [deltoideum]/; 9 - надп'яtkово-човноподібна зв'язка /lig. talonaviculare/; 10 - надп'яtkово-човноподібна зв'язка /lig. talonavicularis/; 11 - роздвоєна зв'язка /lig. bifurcatum/; п'яtkово-човноподібна /lig. calcaneonaviculare/ та п'яtkово-кубоподібна зв'язки /lig. calcaneocuboideum/; 12 - тильна клино-човноподібна зв'язка /ligg. cuneonavicularia dorsalia/; 13 - міжкісткові міжклиноподібні зв'язки /ligg. intercuneiformia interossea/; 14 - тильна кубо-човноподібна зв'язка /lig. cuboideonaviculare dorsale/; 15 - тильна клино-кубоподібна зв'язка /lig. cuneocuboideum dorsale/; 16 - тильні заплесно-плесневі зв'язки /ligg. tarsometatarsea dorsalia/; 17 - міжкісткові заплесневі зв'язки /ligg. metatarsea interossea/; 18 - обхідні зв'язки /lig. collaterale/; 19 - суглобова капсула /capsula articularis/.

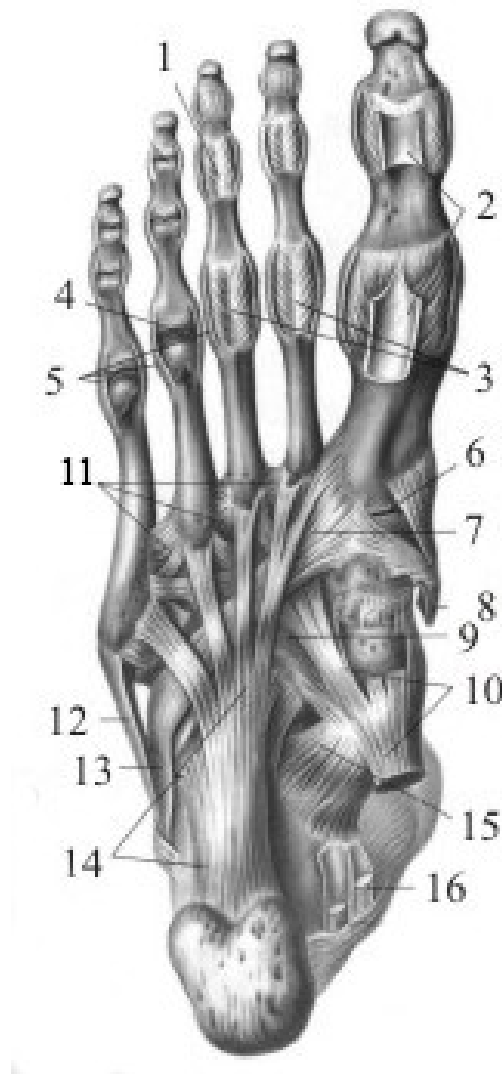

Рис. 86. Суглоби і зв'язки стопи, правої
/поверхня підошви/

1 - суглобова капсула /capsula articularis/; 2 - міжфалангові суглоби стопи /art. interphalangeae pedis/; 3 - підошвові зв'язки /lig. plantaria/; 4 - плесно-фалангові суглоби /art. metatarsophalangeae/; 5 - обхідні зв'язки /lig. collaterale/; 6 - заплесно-плесневий суглоб /art. tarsometatarsae/; 7 - сухожилок довгого малогомілкового м'язу /tendo m.peronei longi/; 8 - сухожилок переднього великогомілкового м'язу /tendo m.tibialis anterior/; 9 - підошвова кубо-човноподібна зв'язка /lig. cuboideonaviculare plantare/; 10 - сухожилок заднього великогомілкового м'язу /tendo m.tibialis posterior/; 11 - підошвові заплесно-плесневі зв'язки /ligg. tarsometatarsae plantaria/; 12 - сухожилок короткого малогомілкового м'язу /tendo m.peronei brevis/; 13 - сухожилок довгого малогомілкового м'язу /tendo m.peronei longi/; 14 - довга підошвова зв'язка /lig. plantare longum/; 15 - п'ятково-човноподібна зв'язка /lig. calcaneonavicularis/; 16 - сухожилок довгого згинача пальців /tendo m.flexoris digitorum longi/.

МІОЛОГІЯ

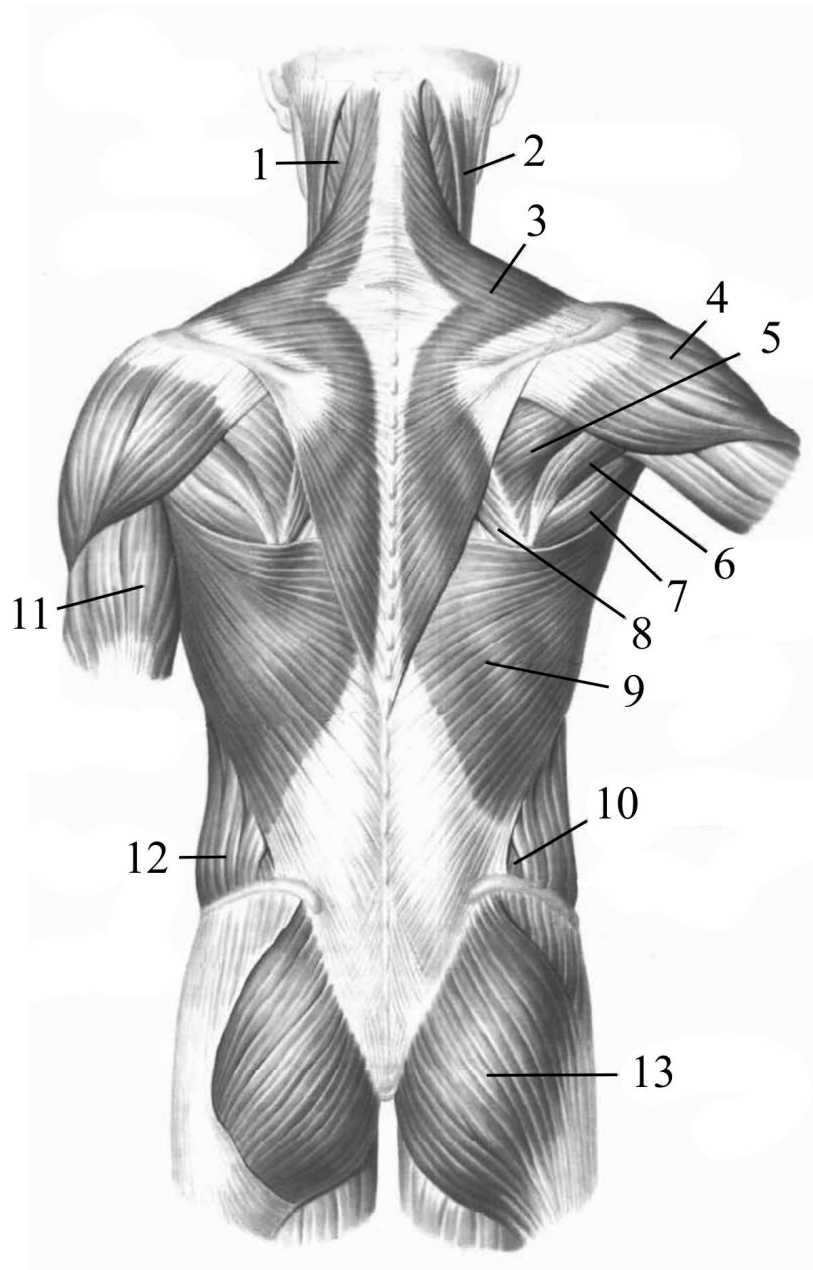

Рис.87. М'язи спини

/поверхневий шар/

1- ремінний м'яз голови /m.splenius capitis/; 2 – груднинно-ключично-соскоподібний м'яз /m. sternocleidomastoideus/; 3 - трапецієподібний м'яз /m. trapezius/; 4 - дельтоподібний м'яз /m. deltoideus/; 5 - підостьовий м'яз /m. infraspinatus/; 6 - малий круглий м'яз /m. teres minor/; 7 - великий круглий м'яз /m. teres major/; 8 - великий ромбоподібний м'яз /m. romboideus major/; 9 - найширший м'яз спини /m. latissimus dorsi /; 10 - внутрішній косий м'яз живота /m. obliquus internes abdominis/; 11 - триголовий м'яз плеча / m. triceps brachii/; 12 - зовнішній косий м'яз живота /m. obliquus externus abdominis/; 13 - великий сідничий м'яз /m. gluteus maximus/.

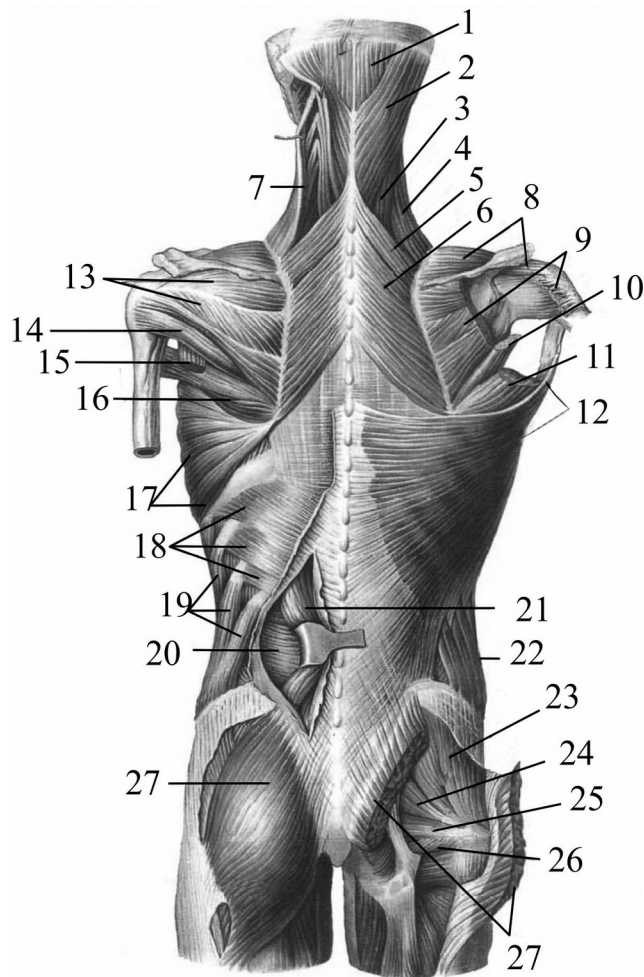

Рис.88. М'язи спини і потилиці

/поверхневі м'язи; перший, другий і третій шар. Трапецієподібні м'язи і найширший м'яз спини видалені/

1- півостъовий м'яз голови /m. semispinalis capitis/; 2 - ремінний м'яз голови /m. splenius capitis/; 3 - ремінний м'яз шиї /m. splenius cervicis/; 4 - м'яз-підіймач лопатки /m. levator scapulae/; 5 - малий ромбоподібний м'яз /m. romboideus minor/; 7 - м'яз-підіймач лопатки: відтягнутий /m. levator scapulae/; 8 - надостъовий м'яз /m. supraspinatus/; 9 - підостъовий м'яз: частково видалений /m. infraspinatus/; 10, 14 - малий круглий м'яз /m. teres minor/; 11, 16 - великий круглий м'яз: частково видалений /m. teres major/; 12 - найширший м'яз спини /m. latissimus dorsi /; 13 - підостъовий м'яз /m. infraspinatus/; 15 - триголовий м'яз плеча: частково видалений / m. triceps brachii/; 17 - передній зубчастий м'яз /m. serratus anterior/; 18 - задній нижній зубчастий м'яз /m. serratus posterior inferior/; 19, 22 - зовнішній косий м'яз живота /m. obliquus externus abdominis/; 20 - глибокий листок грудно-поперекової фасції /fascia thoracolumbalis/; 21 – крижово-остъовий м'яз /m. sacrospinalis/; 23 - середній сідничий м'яз /m. gluteus medius/; 24 - грушоподібний м'яз /m. piriformis/; 25 - внутрішній затульний м'яз /m. obturatorius internus/; 26 - нижній близнюковий м'яз /m. gemmelus inferior/; 27 - великий сідничий м'яз: перерізаний і відігнутий /m. gluteus maximus/.

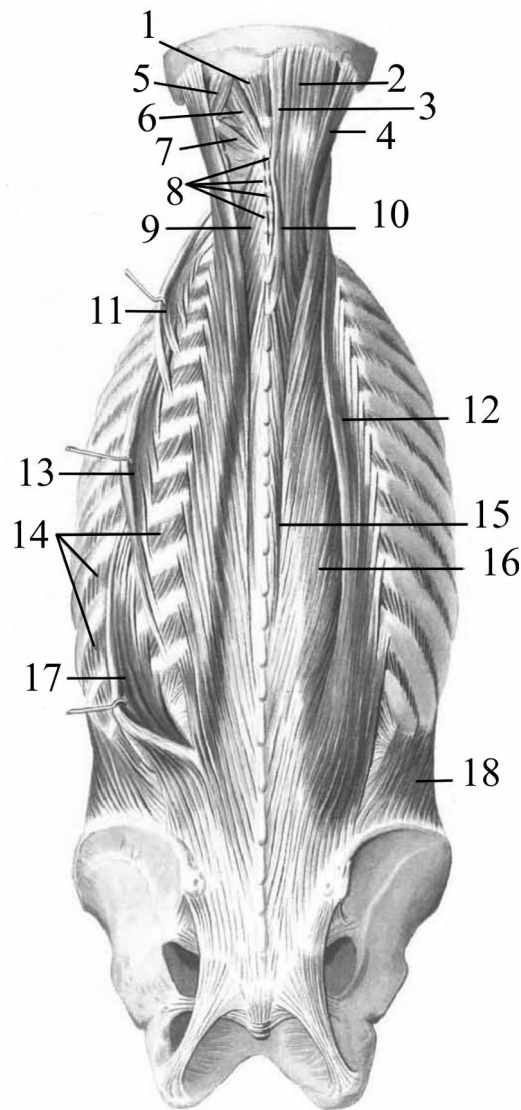

Рис.89. М'язи спини і потилиці

/глибокі м'язи спини довгі; другий поверхневий шар/

1 - задній малий прямий м'яз голови /m. rectus capitis posterior minor/; 2, 3 - півостъовий м'яз голови /m. semispinalis capitis/; 4 - найдовший м'яз голови /m. longissimus capitis/; 5 - косий верхній м'яз голови/m. obliquus capitis superior/; 6 - задній великий прямий м'яз голови /m. rectus capitis posterior major/; 7 - нижній косий м'яз голови /m. obliquus capitis inferior/; 8 - задні міжпоперечні м'язи шиї /mm. intertransversarii posteriores cervicis/; 9 - півостъовий м'яз шиї /m. semispinalis cervicis/; 10 - міжкостисті м'язи шиї /mm. interspinales cervicis/; 11 - клубово-ребровий м'яз шиї /m. iliocostalis cervicis/; 12, 13 – клубово-ребровий м'яз грудей /m. iliocostalis thoracis/; 14 - зовнішні міжреброві м'язи /mm. intercostales externi/; 15 - остисті м'язи грудей /mm. spinales thoracis/; 16 - найдовший м'яз грудей /m. longissimus thoracis/; 17 – клубово-ребровий м'яз попереку /m. iliocostalis lumborum/; 18 - внутрішній косий м'яз живота /m. obliquus internus abdominis/.

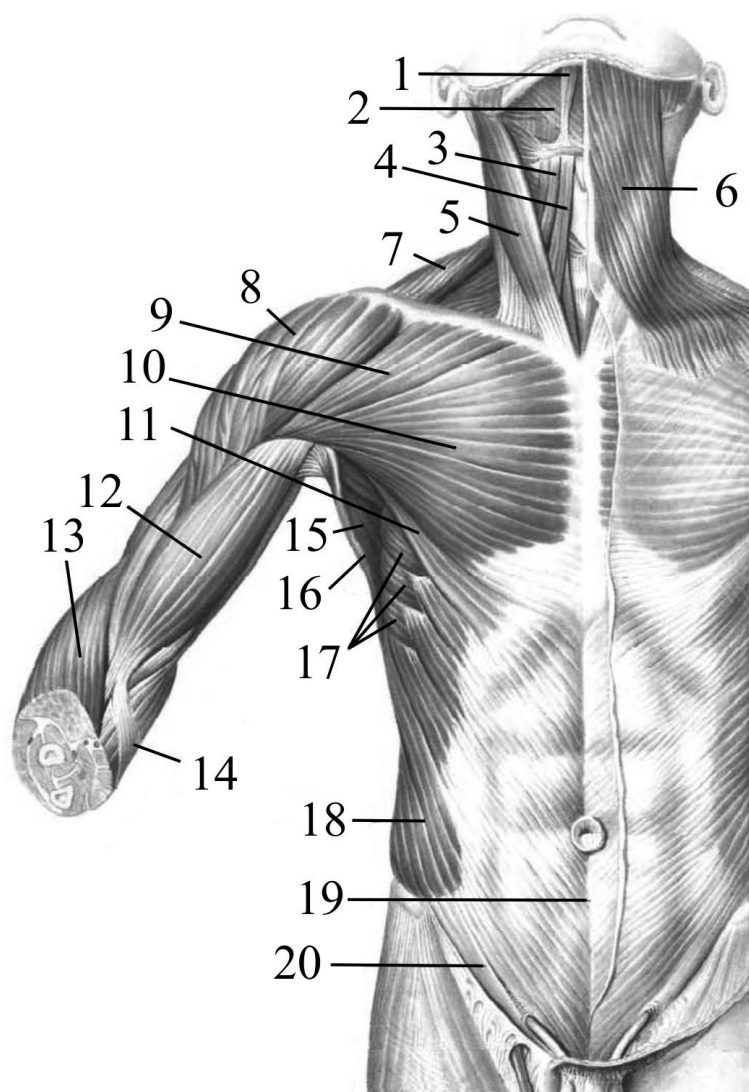

Рис.90. М'язи і фасції тулуба, спереду

1 - двочеревцевий м'яз /m. digastricus/; 2 – щелепно-під'язиковий м'яз /m. mylohyoideus/; 3 - лопатково-під'язиковий м'яз /m. omohyoideus/; 4 – груднино-під'язиковий м'яз /m. sternohyoideus/; 5 – груднинно-ключично-сосокподібний м'яз /m. sternocleidomastoideus/; 6 - підшкірний м'яз /platisma/; 7 - трапецієподібний м'яз /m. trapezius/; 8 - дельтоподібний м'яз /m. deltoideus/; 9 - великий грудний м'яз: ключична частина /m. pectoralis major: pars claviculalis/; 10 - великий грудний м'яз: груднинно-реброва частина /m. pectoralis major: pars sternocostalis/; 11 - великий грудний м'яз: черевна частина /m. pectoralis major: pars abdominalis/; 12 - двоголовий м'яз плеча /m. biceps brachii/; 13 – плечо-променевий м'яз /m. brahioradialis/; 14 - апоневроз двоголового м'язу плеча /aponeurosis m. biceps brachii/; 15 - пахвова ямка /fossa axillaris/; 16 - найширший м'яз спини /m. latissimus dorsi /; 17 - передній зубчастий м'яз /m. serratus anterior/; 18 - зовнішній косий м'яз живота /m. obliquus externus abdominis/; 19 - біла лінія /linea alba/; 20 - пахвинна зв'язка /lig. inguinale/.

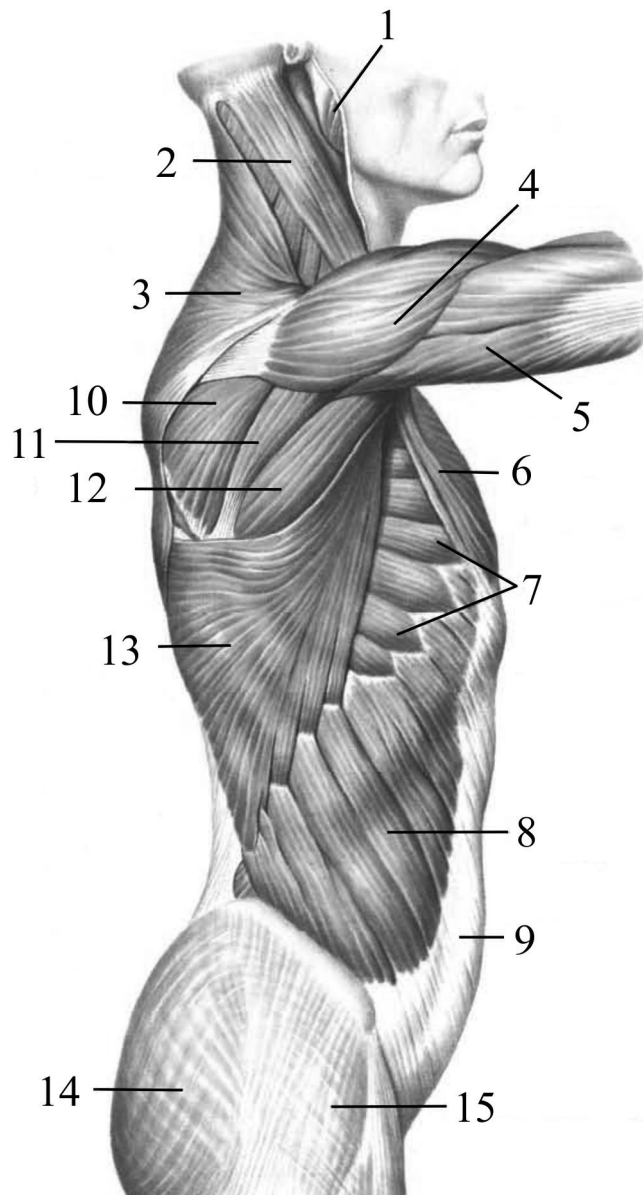

Рис.91. М'язи тулуба, справа

/поверхневі м'язи/

1 - жувальний м'яз /m. masseter/; 2 – груднино-ключично-соскоподібний м'яз /m. sternocleidomastoideus/; 3 - трапецієподібний м'яз /m. trapezius/; 4 - дельтоподібний м'яз /m. deltoideus/; 5 - триголовий м'яз плеча /m. triceps brachii/; 6 - великий грудний м'яз /m. pectoralis major/; 7 - передній зубчастий м'яз /m. serratus anterior/; 8 - зовнішній косий м'яз живота /m. obliquus externus abdominis/; 9 - апоневроз зовнішнього косого м'язу живота /aponeurosis m. obliquus externus abdominis/; 10 - підостьовий м'яз /m. infraspinatus/; 11 - малий круглий м'яз /m. teres minor/ 12 - великий круглий м'яз /m. teres major/; 13 - найширший м'яз спини /m. latissimus dorsi /; 14 - великий сідничий м'яз /m. gluteus maximus/ 15 - м'яз-натягувач широкої фасції стегна /m. tensor fasciae latae/.

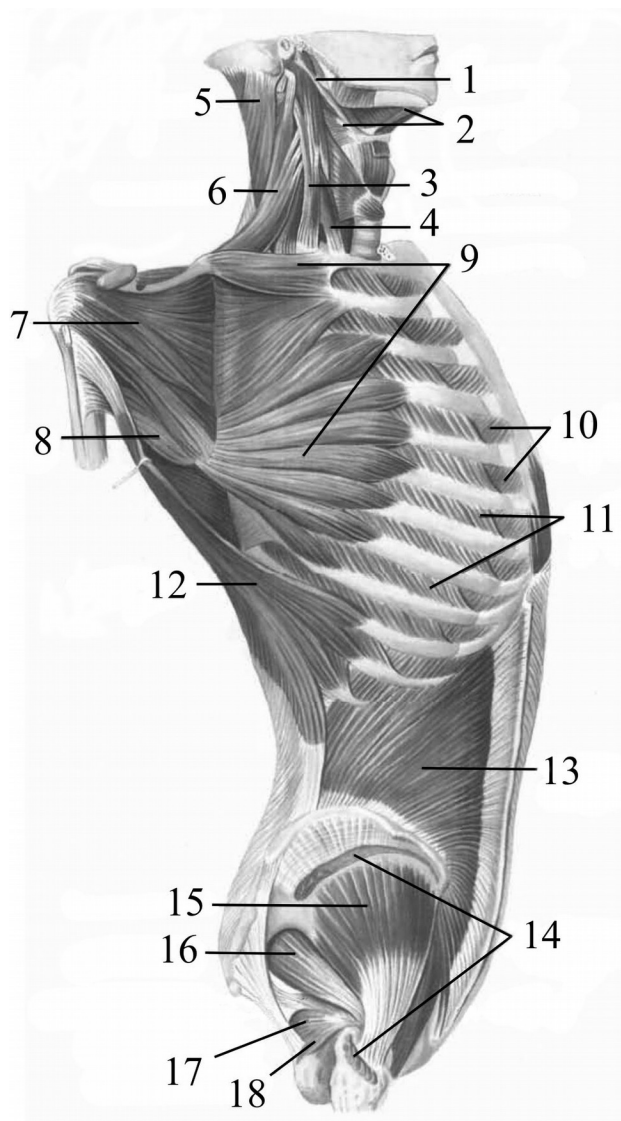

Рис.92. М'язи тулуба, справа

/лопатка відтягнута назад. Великий і малий грудний м'язи і зовнішній косий м'яз живота видалені/

1- шило-під'язиковий м'яз /m. stylohyoideus/; 2 - двочеревцевий м'яз /m. digastricus/; 3 - середній драбинчастий м'яз /m. scalenus medius/; 4 - передній драбинчастий м'яз /m. scalenus anterior/; 5 - ремінний м'яз голови /m. splenius capitis/; 6 - м'яз-підіймач лопатки /m. levator scapulae/; 7 - підлопатковий м'яз /m. subscapularis/; 8 - великий круглий м'яз /m. teres major/; 9 - передній зубчастий м'яз /m. serratus anterior/; 10 - внутрішні міжреброві м'язи /mm. intercostales interni/; 11 - зовнішні міжреброві м'язи /mm. intercostales externi/; 12 - найширший м'яз спини /m. latissimus dorsi /; 13 - внутрішній косий м'яз живота /m. obliquus internus abdominis/; 14 - середній сідничий м'яз /m. gluteus medius/; 15 - малий сідничий м'яз /m. gluteus minimus/; 16 - грушоподібний м'яз /m. piriformis/; 17 - верхній близнюковий м'яз /m. gemellus superior/; 18 - нижній близнюковий м'яз /m. gemellus inferior/.

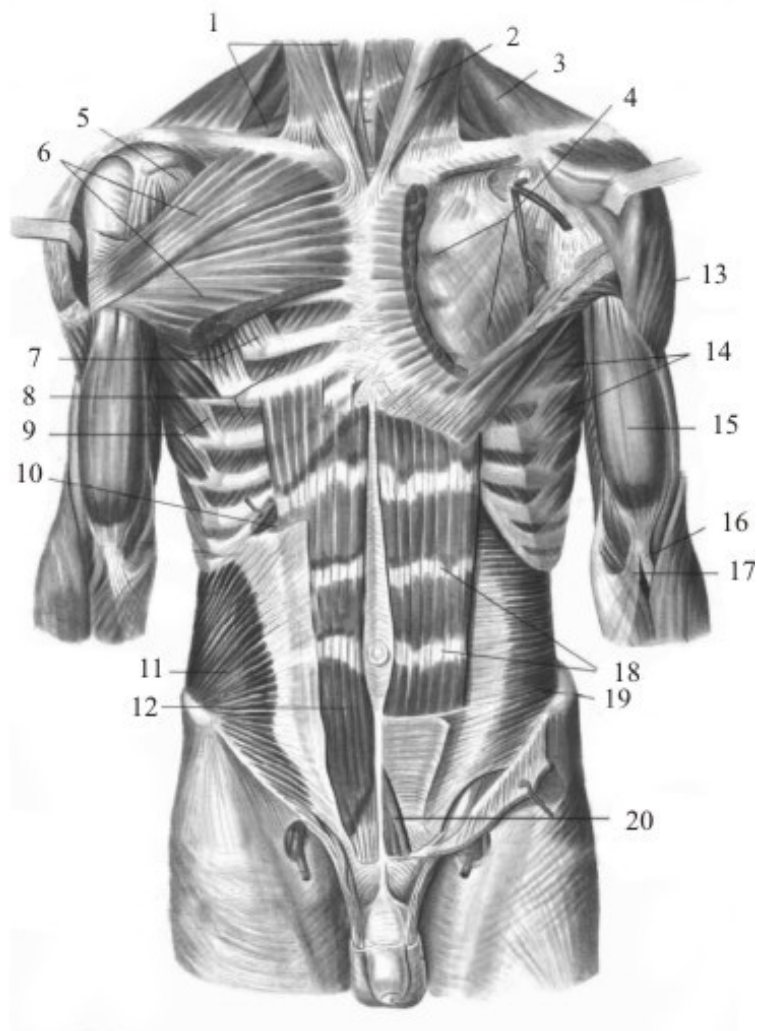

Рис.93. М'язи тулуба, спереду

/справа видалені зовнішні косі м'язи живота і частково великий грудний м'яз; зліва видалені зовнішній косий і внутрішній косий м'язи живота і частково великий грудний м'яз; більша частина передньої стінки піхви прямих м'язів живота видалено/

1 - лопатково-під'язиковий м'яз /m. omohyodeus/; 2 - груднинно-ключично-сосоподібний м'яз /m. sternocleidomastoideus/; 3 - трапецієподібний м'яз /m. trapezius/; 4 - грудна фасція, глибока пластинка /fascia pectoralis, lamina profunda/; 5, 7 - малий грудний м'яз /m. pectoralis minor/; 6 - великий грудний м'яз /m. pectoralis major/; 8 - внутрішні міжреброві м'язи /mm. intercostales interni/; 9 - зовнішні міжреброві м'язи /mm. intercostales externi/; 10 - піхва прямого м'язу /vagina m. recti/; 11 - внутрішній косий м'яз живота /m. obliquus internus abdominis/; 12 - прямий м'яз живота /m. rectus abdominis/; 13 - дельтоподібний м'яз /m. deltoideus/; 14 - передній зубчастий м'яз /m. serratus anterior/; 15 - двоголовий м'яз плеча /m. biceps brachii/; 16 - сухожилля двоголового м'язу плеча /tendo m. biceps brachii/; 17 - апоневроз двоголового м'язу плеча /aponeurosis m. biceps brachii/; 18 - сухожильні перемички /intersectiones tendineae/; 19 - поперечний м'яз живота /m. transversus abdominis/; 20 - пірамідний м'яз /m. pyramidalis/.

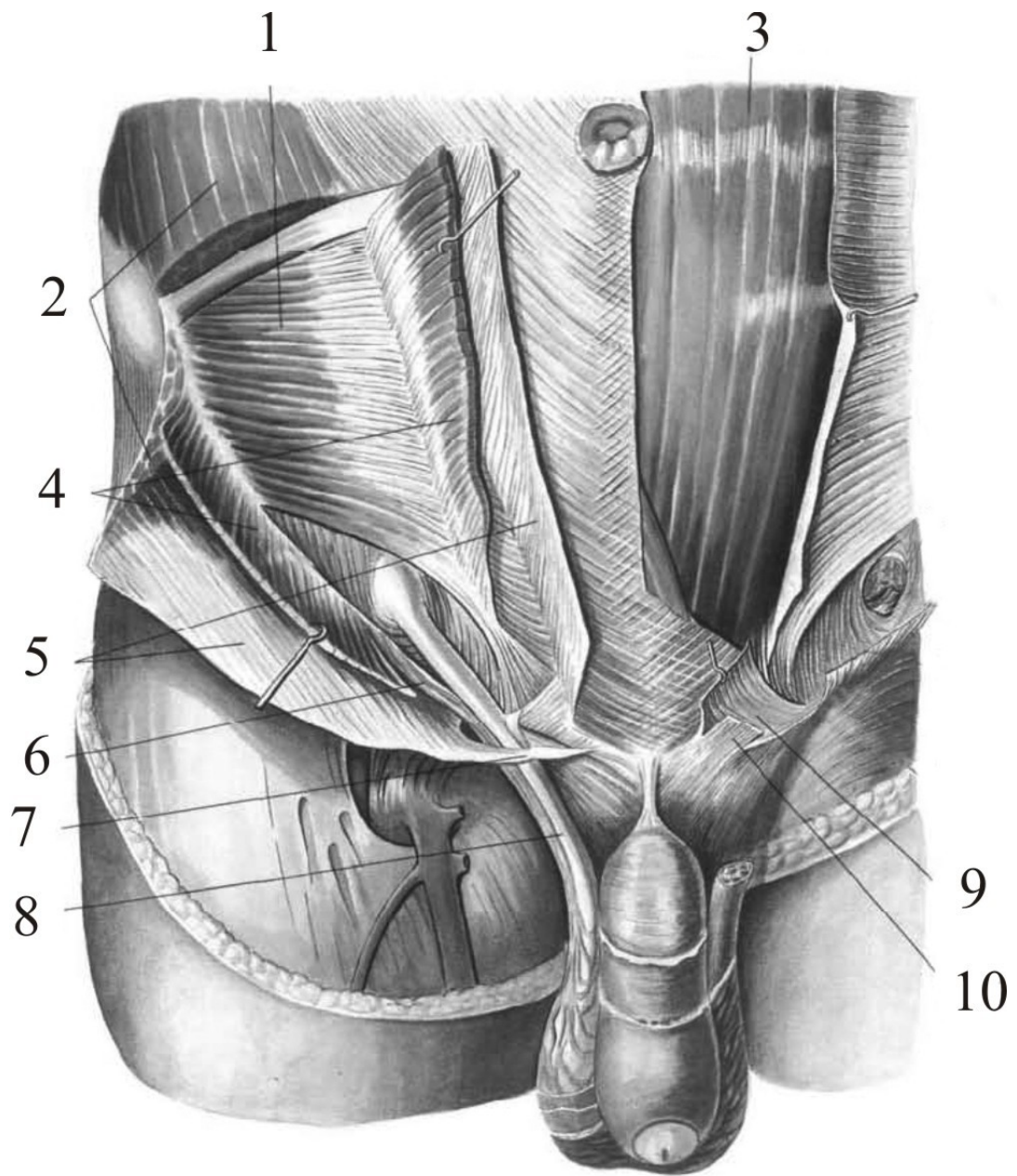

Рис.94. Пахвинний канал, спереду

1 - поперечний м'яз живота /m. transversus abdominis/; 2 - зовнішній косий м'яз живота /m. obliquus externus abdominis/; 3 - прямий м'яз живота /m. rectus abdominis/; 4 - внутрішній косий м'яз живота /m. obliquus internus abdominis/; 5 - апоневроз зовнішнього косого м'язу живота /aponeurosis m. obliqui externi abdominis/; 6 - м'яз-підіймач яєчка /m. cremaster/; 7, 10 - медіальна ніжка /grus mediale/; 8 - сім'яний канатик /funiculus spermaticus/; 9 - повернена зв'язка /lig. reflexum/.

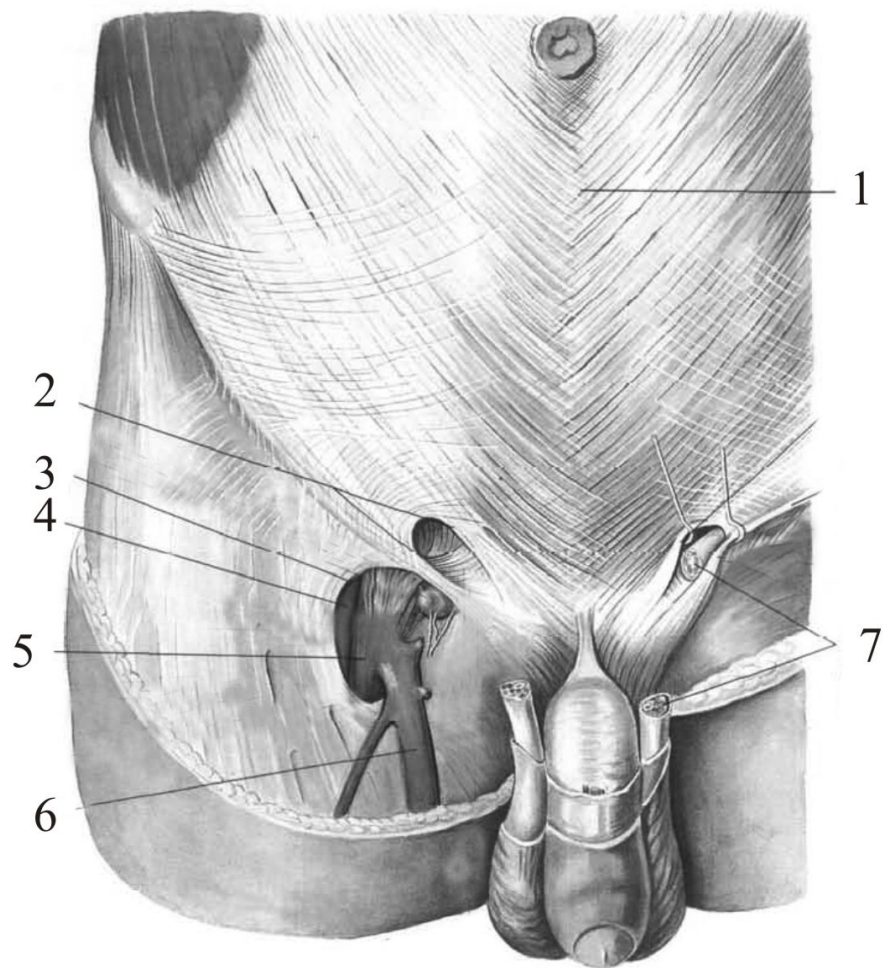

Рис.95. Зовнішнє кільце пахвинного каналу, спереду

1- біла лінія /linea alba/; 2 - зовнішнє кільце пахвинного каналу /anulus inguinalis superficialis/; 3 - серпоподібний край /margo falciformis/; 4 - стегнова артерія /a. femoralis/; 5 - стегнова вена /v. femoralis/; 6 - велика підшкірна вена /v.saphena magna/; 7 - сім'яний канатик /funiculus spermaticus/.

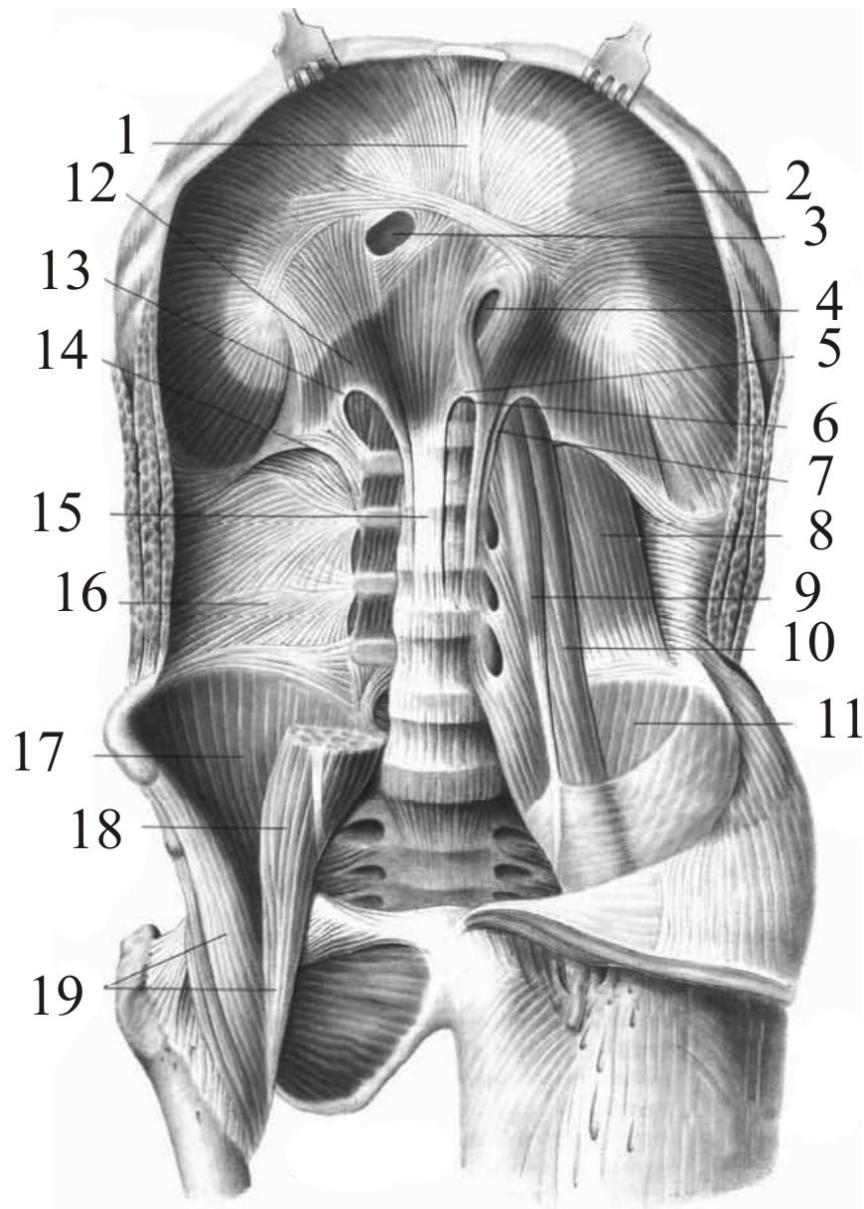
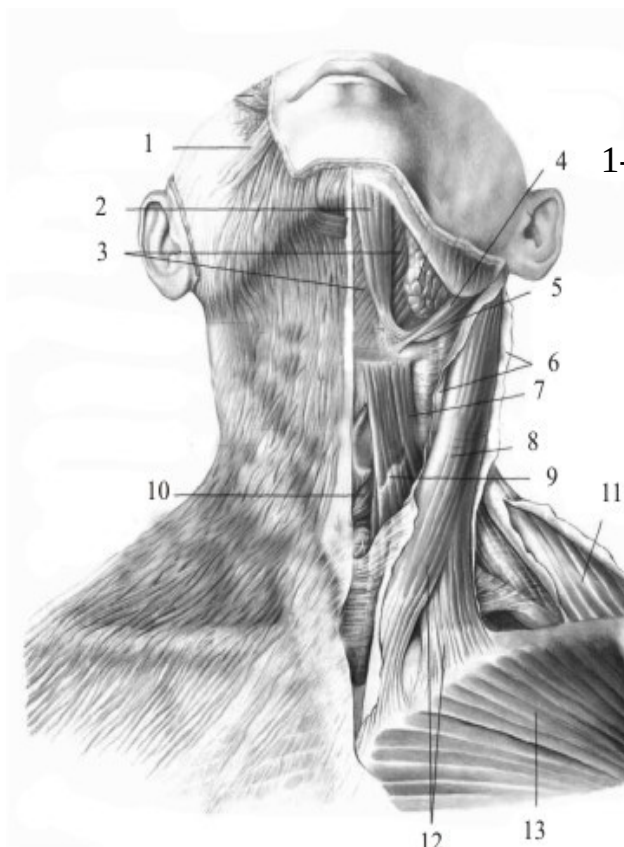

Рис.96. Діафрагма і м'язи задньої стінки живота

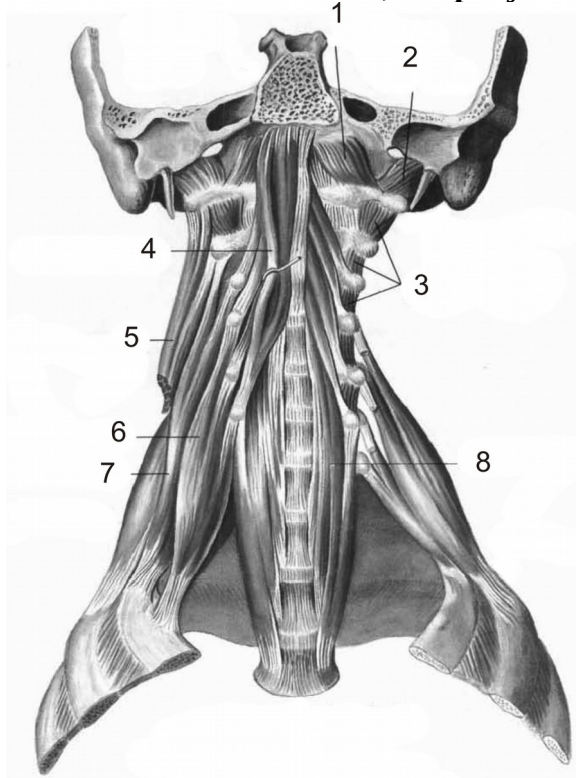
1 - сухожилковий центр /centrum tendineum/; 2 - реброва частина діафрагми /pars costalis diaphragmatis/; 3 - отвір порожнистої вени /foramen vena cava/; 4 - стравохідний розтвір /hiatus esophageus/; 5 - середня дугоподібна зв'язка /lig. arcuatum medianum/; 6 - аортальний розтвір /hiatus aorticus/; 7 - ліва ніжка діафрагми /crus sinistrum diaphragmatis/; 8 - квадратний м'яз попереку /m. quadratus lumborum/; 9 - малий поперековий м'яз /m. psoas minor/; 10 - великий поперековий м'яз /m. psoas major/; 11, 17 - клубовий м'яз /m. iliacus/; 12 - поперекова частина діафрагми /pars lumbalis diaphragmatis/; 13 - присередня дугоподібна зв'язка /lig. arcuatum mediale/; 14 - бічна дугоподібна зв'язка /lig. arcuatum laterale/; 15 - права ніжка діафрагми /crus dextrum diaphragmatis/; 16 - грудно-поперекова фасція /fascia thoracolumbalis/; 19 - клубово-поперековий м'яз /m. iliopsoas/.

/поверхневі м'язи: передньобічна група/

- 1- 1 - м'яз сміху /m. risorius/; 2, 5 - двочеревцевий м'яз /m. digastricus/; 3 - щелепно-під'язиковий м'яз /m. mylohyoideus/; 4 - шило-під'язиковий м'яз /m. stylohyoideus/; 6 - шийна фасція /fascia cervicalis/; 7 - груднинно-під'язиковий м'яз /m. sternohyoideus/; 8 - груднино-ключично-соскоподібний м'яз /m. sternocleidomastoideus/; 9 - груднинно-щитоподібний м'яз /m. sternothyroideus/; 10 - щитоподібна залоза /glandula thyroidea/; 11 - трапецієподібний м'яз /m. trapezius/.

Рис.97. М'язи шії, спереду

/глибокі м'язи/

- 1- передній прямий м'яз голови /m. rectus capitis anterior/; 2 - бічний прямий м'яз голови /m. rectes capitis lateralis/; 3 - міжпоперечні м'язи /mm. intertransversarii/; 4 - довгий м'яз голови /m. longus capitis/; 5 - м'яз-підіймач лопатки /m. levator scapulae/; 6 - передній драбинчастий м'яз /m. scalenus anterior/; 7 - середній драбинчастий м'яз /m. scalenus medius/; 8 - задній драбинчастий м'яз /m. scalenus posterior/.

Рис.98. М'язи шії, спереду

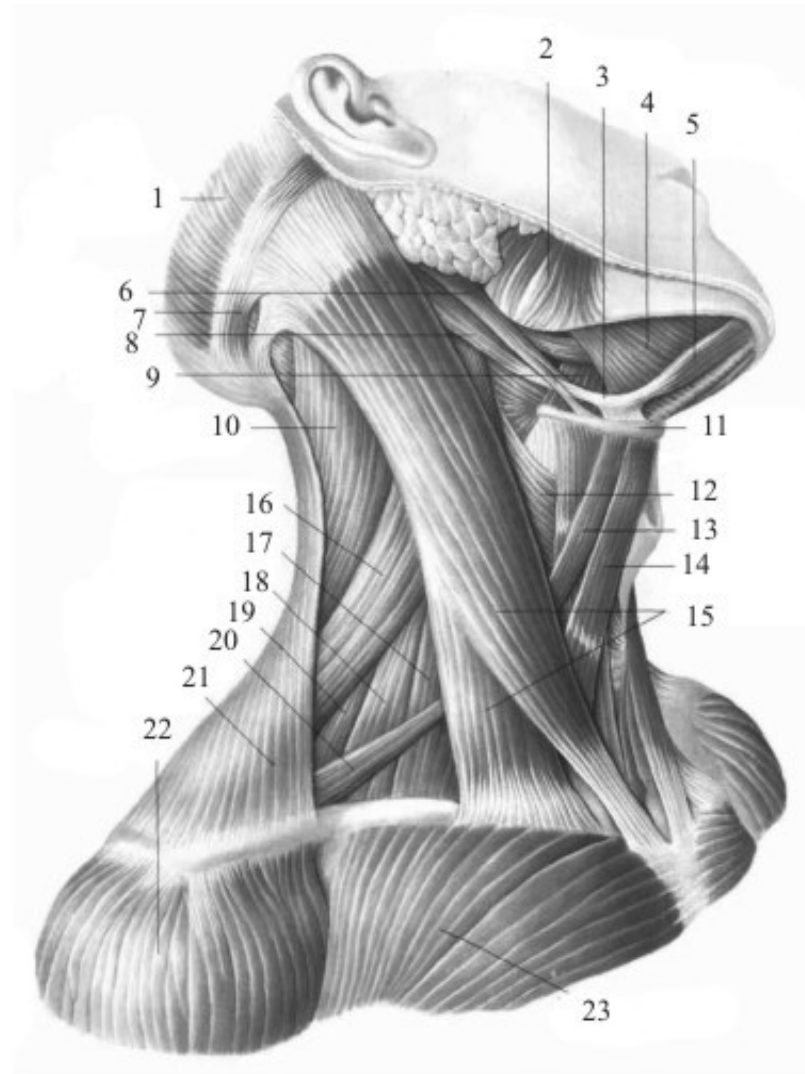

Рис.99. М'язи шиї, справа
/поверхневі м'язи: передньобічна і середня групи/

1- надчерепний м'яз: потиличне черевце /m. epicranius: venter occipitalis/; 2 - жувальний м'яз /m. masseter/; 3 - сухожилля двочервцевого м'язу /tendo m. digastricus/; 4 - щелепно-під'язиковий м'яз /m. mylohyoideus/; 5, 8 - двочервцевий м'яз /m. digastricus/; 6 - шило-під'язиковий м'яз /m. stylohyoideus/; 7- поперечний м'яз шиї /m. transversus nuchae/; 9 - підборідно-під'язиковий м'яз /m. geniohyoideus/; 10 - ремінний м'яз голови /m. splenius capitis/; 11 - під'язикова кістка /os hioideus/; 12 - нижній констріктор глотки /m. constrictor pharyngis inferior/; 13 - лопатково-під'язиковий м'яз /m. omohyoideus/; 14 - груднинно-щитоподібний м'яз /m. sternothyroideus/; 15 - груднинно-ключично-сосокподібний м'яз /m. sternocleidomastoideus/; 16 - м'яз-підіймач лопатки /m. levator scapulae/; 17 - передній драбинчастий м'яз /m. scalenus anterior/; 18 - середній драбинчастий м'яз /m. scalenus medius/; 19 - задній драбинчастий м'яз /m. scalenus posterior/; 20 - лопатково-під'язиковий м'яз /m. omohyoideus/; 21 - трапецієподібний м'яз /m. trapezius/; 22 - дельтоподібний м'яз /m. deltoideus/.

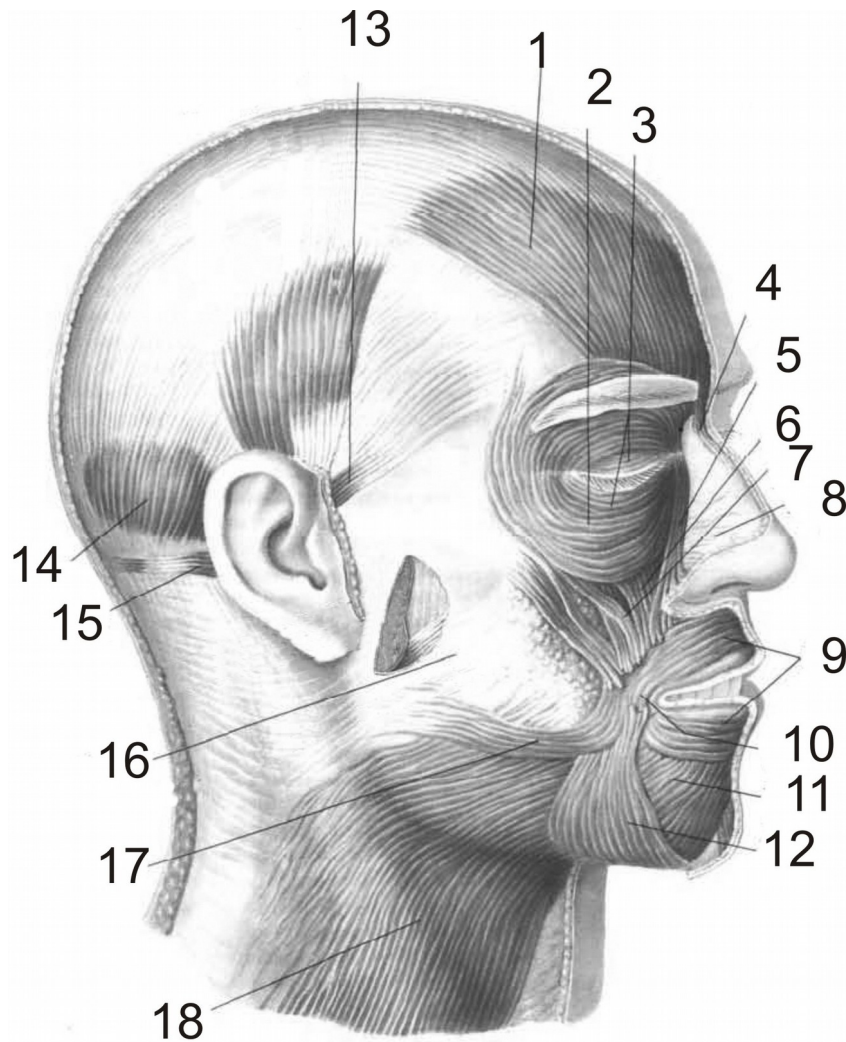

Рис.100. М'язи голови, справа

1-надчерепний м'яз: лобове черевце /m. epicranius: venter frontalis/; 2 - коловий м'яз ока /m. orbicularis oculi/: очноямкова частина /pars orbitalis/; 3 - коловий м'яз ока /m. orbicularis oculi/: повікова частина /pars plpebralis/; 4 - коловий м'яз ока /m. orbicularis oculi/: глибока /сльозова/ частина /pars profunda /lacrimalis/; 5 - м'яз-підіймач верхньої губи /m. levator labii superioris/; 6 - малий виличний м'яз /m. zygomaticus minor/; 7 - великий виличний м'яз /m. zygomaticus major/ 8 - носовий м'яз /m.nasalis/; 9 - коловий м'яз рота /m. orbicularis oris /: губна частина /pars labialis/; 10 - коловий м'яз рота /m. orbicularis oris / крайова частина /pars alaris/; 11- м'яз-опускач нижньої губи /m.depressor labii inferioris/; 12 - м'яз-опускач кута рота /m. depressor anguli oris/; 13 - передній вушний м'яз /m. auricularis anterior/; 14 - надчерепний м'яз: потиличне черевце /m. epicranius: venter occipitalis/; 15 - задній вушний м'яз /m. auricularis posterior/; 16 - жувальна фасція /fascia masseterica/; 17 - м'яз сміху /m. risorius/; 18 - підшкірний м'яз /platisma/.

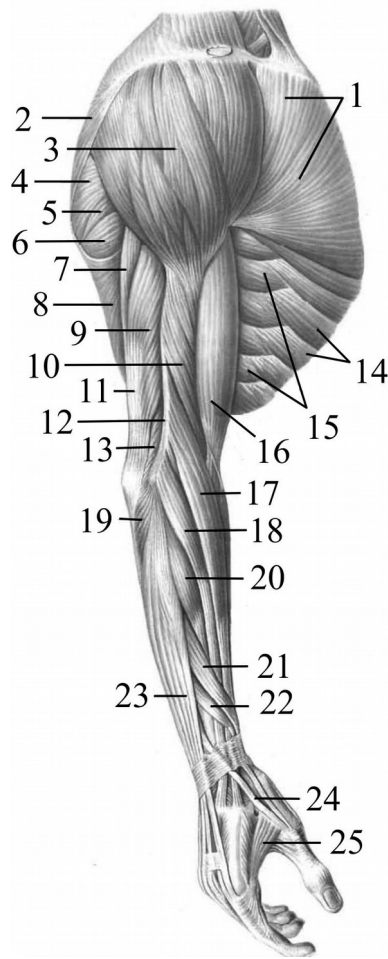

Рис.101. М'язи верхньої кінцівки, правої, збоку

1- великий грудний м'яз /m. pectoralis major/; 2 - трапецієподібний м'яз /m. trapezius/; 3 - дельтоподібний м'яз /m. deltoideus/; 4 - підостьовий м'яз /m. infraspinatus/; 5 - малий круглий м'яз /m. teres minor/; 6 - великий круглий м'яз /m. teres major/; 7 - триголовий м'яз плеча, довга головка / m. triceps brachii; caput longum/; 8 - найширший м'яз спини /m. latissimus dorsi /; 9 - триголовий м'яз плеча, бічна головка /m. triceps brachii; caput laterale/; 10 - плечовий м'яз /m. brachialis/; 11 - сухожилля триголового м'язу /tendo m. triceps brachii/; 12 - бічна міжм'язова перетинка плеча /septum intermusculare brachii laterale/; 13 - триголовий м'яз плеча, медіальна головка / m. triceps brachii; caput mediale/; 14 - зовнішній косий м'яз живота /m. obliquus externus abdominis/; 15 - передній зубчастий м'яз /m. serratus anterior/; 16 - двоголовий м'яз плеча /m. biceps brachii/; 17 - плечо-променевий м'яз /m. brachioradialis/; 18 - довгий променевий м'яз-розгинач зап'ястка /m. extensor carpi radialis longus/; 19 - ліктьовий м'яз /m. anconeus/; 20 - короткий променевий м'яз-розгинач зап'ястка /m. extensor carpi radialis brevis/; 21 - довгий відвідний м'яз великого пальця кисті /m. abductor policis longus/; 22 - м'яз-розгинач пальців /m. extensor digitorum/ 23 - короткий м'яз-розгинач великого пальця кисті /m. extensor policis brevis/; 24 - сухожилля довгого відвідного м'язу великого пальця кисті /tendo m. abductor policis longus/; 25 - тильні міжкісткові м'язи /mm. interossei dorsales/.

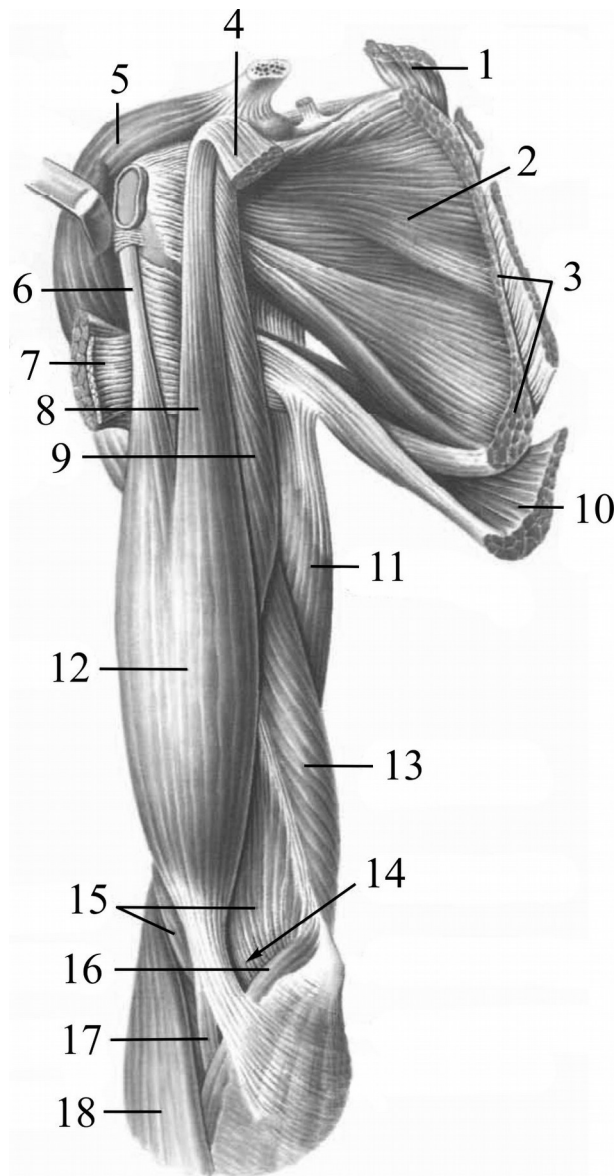

Рис.102. М'язи правого поясу верхньої кінцівки і плеча, спереду

1 - м'яз-підіймач лопатки /m. levator scapulae/; 2 - підлопатковий м'яз /m. subscapularis/; 3- передній зубчастий м'яз /m. serratus anterior/; 4 - малий грудний м'яз /m. pectoralis minor/; 5 - дельтоподібний м'яз /m. deltoideus/; 6 - двоголовий м'яз плеча, довга головка /m. biceps brachii, caput longum/; 7 - великий грудний м'яз /m. pectoralis major/; 8 - двоголовий м'яз плеча, коротка головка /m. biceps brachii, caput breve/; 9 – дзьобо-плечовий м'яз /m. coracobrachialis/; 10 - найширший м'яз спини /m. latissimus dorsi /; 11 - триголовий м'яз плеча, довга головка /m. triceps brachii, caput longum/; 12 - двоголовий м'яз плеча /m. biceps brachii/; 13 - триголовий м'яз плеча, медіальна головка /m. triceps brachii; caput mediale/; 14 - ліктьова ямка /fossa cubiti/; 15 - плечовий м'яз /m. brachialis/; 16 - круглий м'яз-привертач /m. pronator teres/; 17 - сухожилок двоголового м'язу плеча /tendo m. biceps brachii/; 18 – плечо-променевий м'яз /m. brachioradialis/.

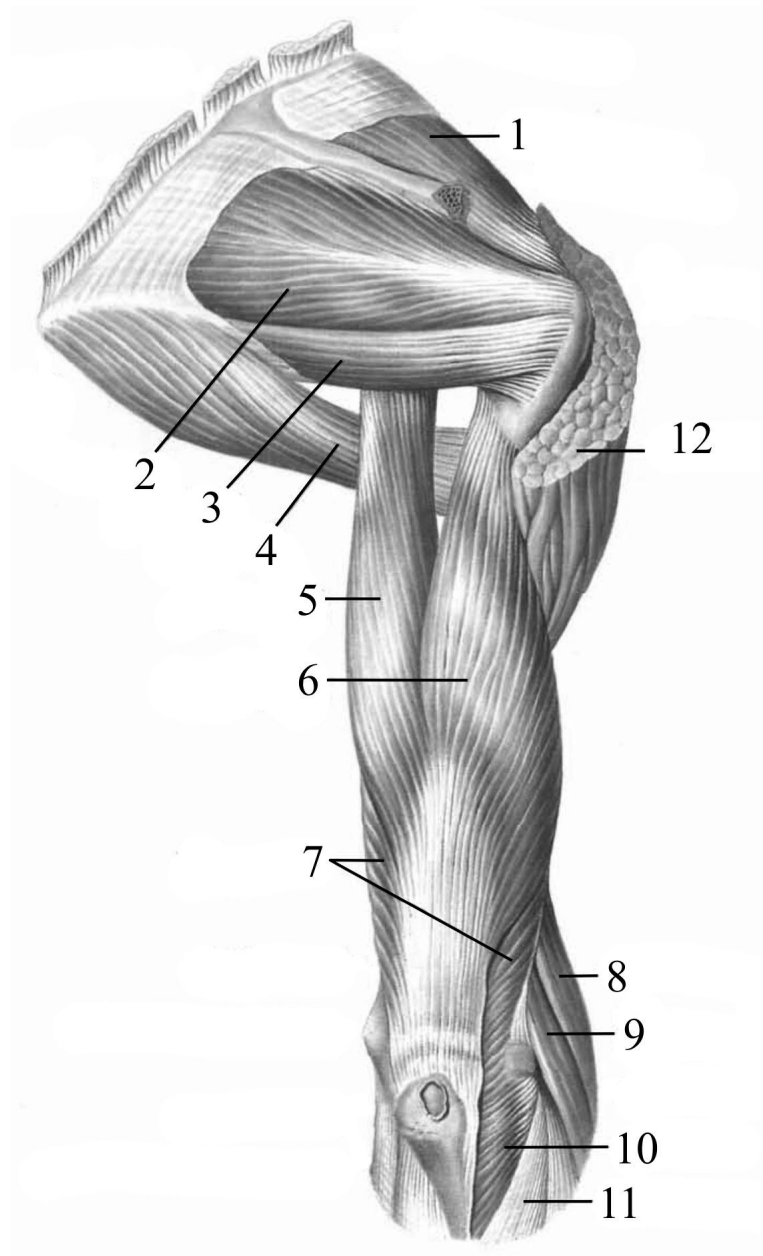

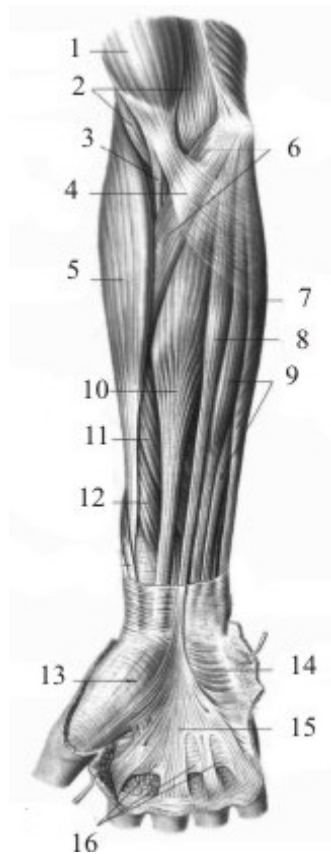
Рис.103. М'язи правого плечевого поясу, ззаду

1- надостъовий м'яз /m. supraspinatus/; 2 - підостъовий м'яз /m. infraspinatus/; 3 - малий круглий м'яз /m. teres minor/; 4 - великий круглий м'яз /m. teres major/; 5 - триголовий м'яз плеча, довга головка /m. triceps brachii, caput longum/; 6 - триголовий м'яз плеча, бічна головка / m. triceps brachii, caput laterale/; 7 - триголовий м'яз плеча /m. triceps brachii/; 8 – плечо-променевий м'яз /m. brachioradialis/; 9 - довгий променевий м'яз-розгинач зап'ястка /m. extensor carpi radialis longus/; 10 - ліктьовий м'яз /m. anconeus/; 11 - фасція передпліччя /fascia antebrachii/; 12 - дельтоподібний м'яз /m. deltoideus/.

**Рис.104. М'язи і фасції
передпліччя, правого**

1- фасція плеча /fascia brachii/; 2 - двоголовий м'яз плеча /m. biceps brachii/; 3 - сухожилля двоголового м'язу /tendo m. biceps brachii/; 4 - круглий м'яз-привертач /m. pronator teres/; 5 - апоневроз двоголового м'язу /aponeurosis m. biceps brachii/; 6 – плечо-променевий м'яз /m. brachioradialis/; 7 - променевий м'яз-згинач зап'ястка /m. flexor carpi radialis/; 8 - ліктьовий м'яз-згинач зап'ястка /m. flexor carpi ulnaris/; 9 - довгий долонний м'яз /m. palmaris longus/.

**Рис.105. М'язи і фасції
передпліччя, правого, спереду**

1 - двоголовий м'яз плеча /m. biceps brachii/; 2 - плечовий м'яз /m. brachialis/; 3 - сухожилля двоголового м'язу /tendo m. biceps brachii/; 4 - апоневроз двоголового м'язу /aponeurosis m. biceps brachii/; 5 - плечо-променевий м'яз /m. brachioradialis/; 6 - круглий м'яз-привертач /m. pronator teres/; 7 - ліктьовий м'яз-згинач зап'ястка /m. flexor carpi ulnaris/; 8 - довгий долонний м'яз /m. palmaris longus/; 9 - поверхневий м'яз-згинач пальців /m. flexor digitorum superficialis/; 10 - променевий м'яз-згинач зап'ястка /m. flexor carpi radialis/; 11 - поверхневий м'яз-згинач пальців, променева головка /m. flexor digitorum superficialis, caput radiale/; 12 - довгий м'яз-згинач великого пальця /m. flexor pollicis longus/; 13 – область підвищення великого пальця /regio thenar/; 14 - область підвищення мізинця /regio hipotthenar/; 15 - долонний апоневроз /aponeurosis palmaris/.

Рис.106. М'язи передпліччя, правого, спереду

1- триголовий м'яз плеча, медіальна головка /m. triceps brachii; caput mediale/; 2 - двоголовий м'яз плеча /m. biceps brachii/; 3 - плечовий м'яз /m. brachialis/; 4 – плечо-променевий м'яз /m. brachioradialis/; 5 - круглий м'яз-привертач /m. pronator teres/; 6 - м'яз-відвертач /m. supinator/; 7, 10 - поверхневий м'яз-згинач пальців /m. flexor digitorum superficialis/; 8 - довгий променевий м'яз-розгинач зап'ястка /m. extensor carpi radialis longus/; 9 - круглий м'яз-привертач /m. pronator teres/; 11 - ліктьовий м'яз-згинач зап'ястка /m. flexor carpi ulnaris/; 12 - довгий м'яз- гинач великого пальця /m. flexor pollicis longus/; 13 - довгий відвідний м'яз великого пальця кисті /m. abductor pollicis longus/; 14 - квадратний м'яз-привертач /m. pronator quadratus/; 15 - горохоподібна кістка /os pisiforme/; 16 - короткий відвідний м'яз великого пальця /m. abductor pollicis brevis/; 17 - короткий м'яз-згинач великого пальця кисті /m. flexor pollicis brevis/; 18 - привідний м'яз великого пальця кисті /m. adductor pollicis/; 19 - протиставний м'яз мізинця /m. opponens digiti minimi/; 20 - відвідний м'яз мізинця /m. abductor digiti minimi/; 21 - короткий м'яз-згинач мізинця /m. flexor digiti minimi brevis/.

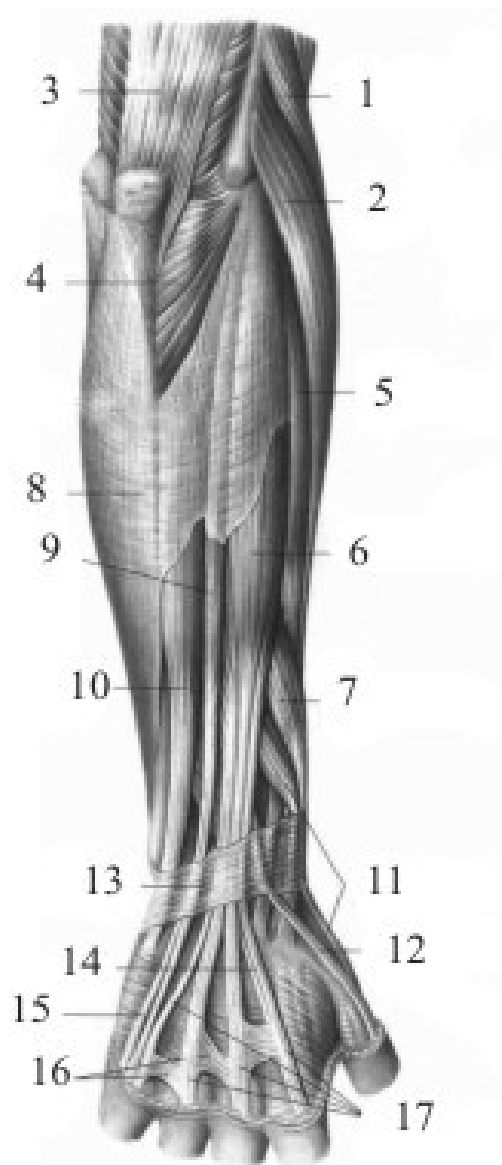

Рис.107. М'язи передпліччя, правого, ззаду, тильна поверхня

1- плечо-променевий м'яз /m. brahioradialis/; 2 - довгий променевий м'яз-розгинач зап'ястка /m. extensor carpi radialis longus/; 3 - триголовий м'яз плеча /m. triceps brachii/; 4 - ліктьовий м'яз /m. anconeus/; 5 - короткий променевий м'яз-розгинач зап'ястка /m. extensor carpi radialis brevis/; 6 - м'яз-розгинач пальців /m. extensor digitorum/; 7 - довгий відвідний м'яз великого пальця кисті /m. abductor policis longus/; 8 - ліктьовий м'яз-згинач зап'ястка /m. flexor carpi ulnaris/; 9 - м'яз-розгинач мізинця /m. extensor digiti minimi/; 10 - ліктьовий м'яз-розгинач зап'ястка /m. extensor carpi ulnaris/; 11 - короткий м'яз-розгинач великого пальця кисті /m. extensor policis brevis/; 12 - довгий м'яз-розгинач великого пальця кисті /m. extensor policis longus/; 13 - тримач розгиначів /retinaculum extensorum/; 14 - сухожилля м'язу-розгинача вказівного пальця /tendo m. extensoris indicis/; 15 - сухожилля м'язу-розгинача мізинця /tendo m. extensoris digiti minimi/; 16 - міжсухожилкові зв'язки /connexus intertendineus/; 17 - сухожилля м'язу-розгинача пальців /tendo m. extensoris digitorum/

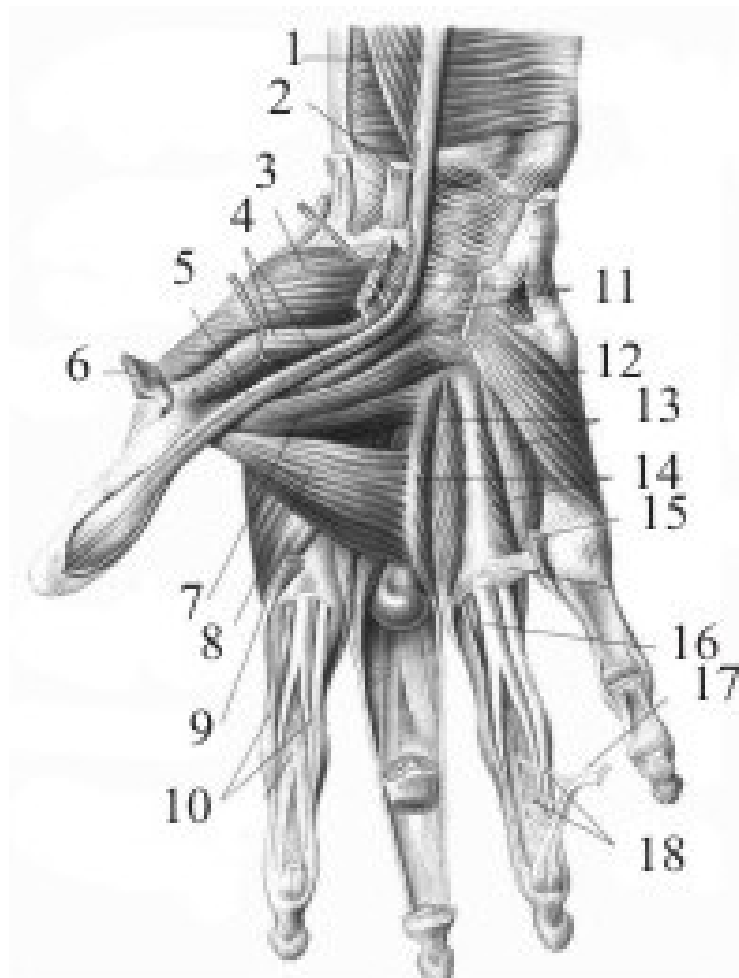

Рис. 108. М'язи кисті, правої, долонна поверхня

1- довгий м'яз-згинач великого пальця /m. flexor policis longus/; 2 - сухожилля променевого м'яза-згинача зап'ястка /tendo m. flexoris carpi radialis/; 3 - протиставний м'яз великого пальця кисті /m. opponens policis/; 4 - короткий м'яз-згинач великого пальця кисті /m. flexor policis brevis/; 5 - сухожилля довгого м'яза-згинача великого пальця /tendo m. flexoris policis longus/; 6 - короткий відвідний м'яз великого пальця /m. abductor policis brevis/; 7 - привідний м'яз великого пальця кисті, коса головка /m. adductor policis, caput obliquum/; 8 - привідний м'яз великого пальця кисті, поперечна головка /m. adductor policis, caput transversum/; 9, 14 - тильні міжкісткові м'язи /mm. interossei dorsales/; 10 - фіброзні піхви пальців кисті /vagina fibrosae digitorum manus/; 11 - тримач згинача /retinaculum flexorum/; 12 - протиставний м'яз мізинця /m. opponens digiti minimi/; 13 - долонні міжкісткові м'язи /mm. interossei palmares/; 15 - червоподібні м'язи /mm. lumbricalis/; 16 - сухожилля поверхневого м'яза-згинача пальців /tendo m. flexoris digitorum superficialis/ 17 - сухожилля глибокого м'яза-згинача пальців /tendo m. flexor digitorum profundus/; 18 - вуздечка сухожилків /vincula tendinum/.

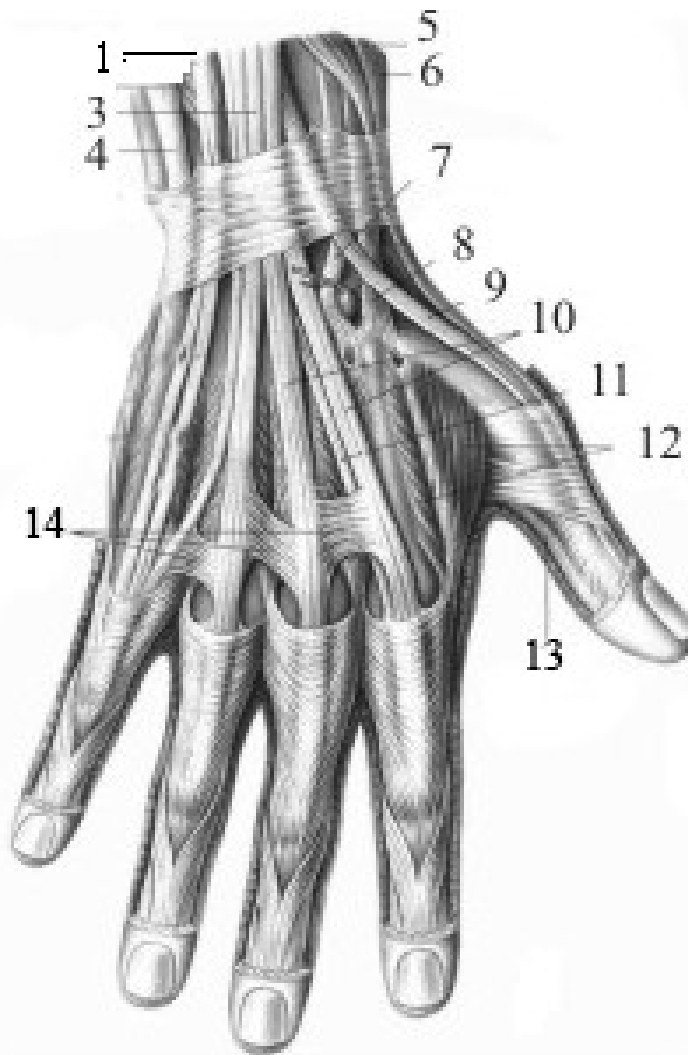

Рис.109. М'язи кисті, правої, тильна поверхня

1 - м'яз-розгинач мізинця /m. extensor digiti minimi/; 3 - м'яз-розгинач пальців /m. extensor digitorum/; 4 - ліктьовий м'яз-розгинач зап'ястка /m. extensor carpi ulnaris/; 5 - короткий м'яз-розгинач великого пальця кисті /m. extensor pollicis brevis/; 6 - довгий відвідний м'яз великого пальця кисті /m. abductor pollicis longus/; 7 - сухожилля короткого променевого м'яза-розгинача зап'ястка /tendo m. extensoris carpi radialis brevis/; 8 - сухожилля довгого променевого м'яза-розгинача зап'ястка /tendo m. extensoris carpi radialis longus/; 9 - довгий м'яз-розгинач великого пальця кисті /m. extensor pollicis longus/; 10 - сухожилля м'яза-розгинача пальців /tendo m. extensoris digitorum/; 11 - сухожилля м'яза-розгинача вказівного пальця /tendo m. extensoris indicis/; 12 - тильні міжкісткові м'язи /mm. interossei dorsales/; 13 - сухожилля довгого м'яза-розгинача великого пальця кисті /tendo m. extensoris pollicis longus/; 14 - міжсухожилкові зв'язки /connexus intertendineus/.

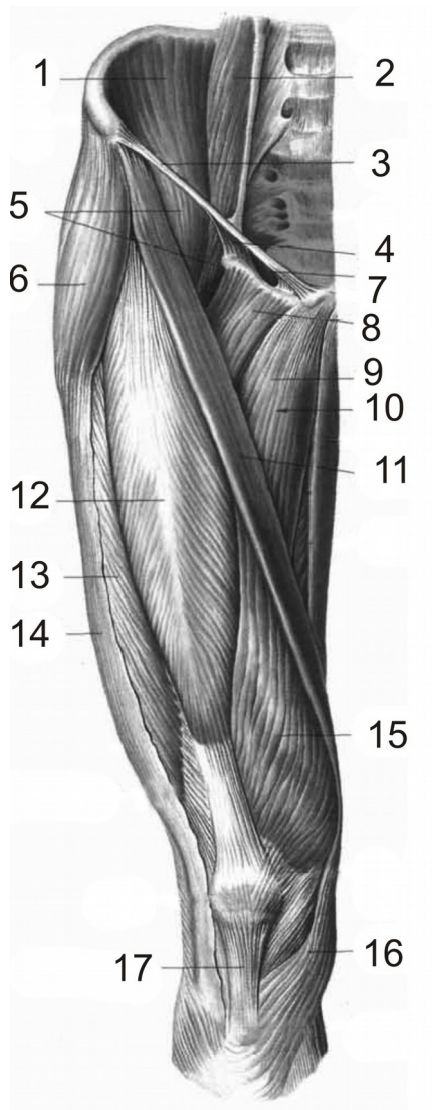

Рис.110. М'язи тазу і стегна, правого, спереду

1- клубовий м'яз /m. iliacus/; 2 – великий поперековий м'яз /m. psoas major/; 3 - пахвинна зв'язка /lig. inguinale/; 4 - грушоподібний м'яз /m. piriformis/; 5 – клубово-поперековий м'яз /m. iliopsoas/; 6 - м'яз-натягувач широкої фасції стегна /m. tensor fasciae latae/; 7 - судинна затока /lacuna vasorum/; 8 - гребінний м'яз /m. pectineus/; 9 - довгий привідний м'яз /m. adductor longus/; 10 - тонкий м'яз /m. gracilis/; 11 - кравецький м'яз /m. sartorius/; 12 - прямий м'яз стегна /m. rectus femoris/; 13 - бічний широкий м'яз стегна /m. vastus lateralis/; 14 – клубово-великогомілковий тракт /tractus iliotibialis/; 15 - присередній широкий м'яз стегна /m. vastus medialis/; 16 - присередній тримач наколінка /retinaculum patellae mediale/; 17 - зв'язка наколінка /lig. patellae/.

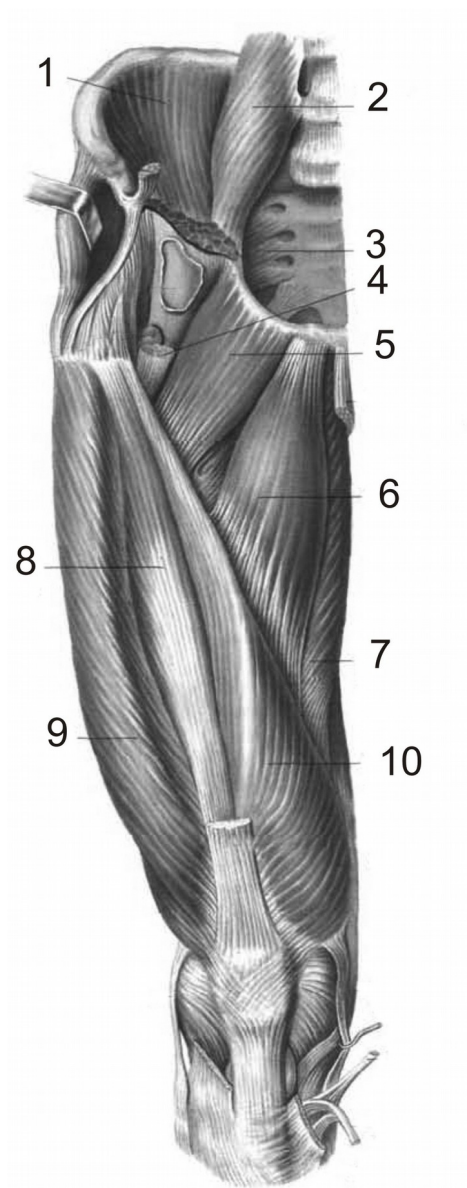

Рис.111. М'язи тазу і стегна

/прямий м'яз стегна, кравецький і частково клубово-поперековий м'язи видалені/

1- клубовий м'яз /m. iliacus/; 2 – великий поперековий м'яз /m. psoas major/; 3 - грушоподібний м'яз /m. piriformis/; 4 – клубово-поперековий м'яз /m. iliopsoas/; 5 - гребінний м'яз /m. pectineus/; 6 - довгий привідний м'яз /m. adductor longus/; 7 - великий привідний м'яз /m. adductor magnus/; 8 - проміжний широкий м'яз стегна /m. vastus intermedius/; 9 - бічний широкий м'яз стегна /m. vastus lateralis/; 10 - присередній широкий м'яз стегна /m. vastes medialis/.

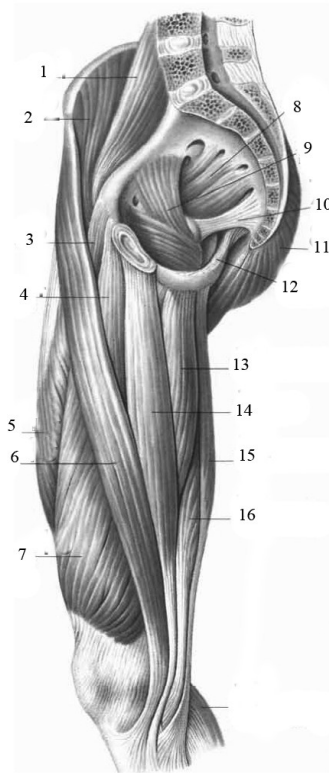

Рис.112. М'язи тазу і стегна, правого

1- великий поперековий м'яз /m. psoas major/; 2 - клубовий м'яз /m. iliacus/; 3 - гребінний м'яз /m. pectineus/; 4 - довгий привідний м'яз /m. adductor longus/; 5 - прямий м'яз стегна /m. rectus femoris/; 6 - кравецький м'яз /m. sartorius/; 7 - присередній широкий м'яз стегна /m. vastus medialis/; 8 - грушоподібний м'яз /m. piriformis/; 9 - внутрішній затульний м'яз /m. obturatorius internus/; 10 - крижово-остьова зв'язка /lig. sacrospinale/; 11 - великий сідничий м'яз /m. gluteus maximus/; 12 - крижово-горбова зв'язка /lig. sacrotuberale/; 13 - великий привідний м'яз /m. adductor magnus/; 14 - тонкий м'яз /m. gracilis/; 15 - півсухожилковий м'яз /m. semitendinosus/; 16 - півперетинчастий м'яз /m. semimembranosus/.

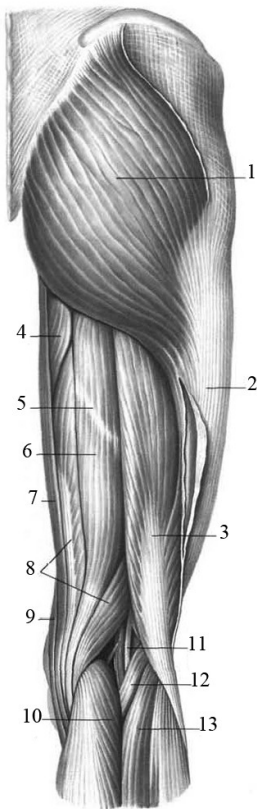

Рис.113. М'язи тазу і стегна, правого, збоку

1- великий сідничий м'яз /m. gluteus maximus/; 2 - клубово-великогомілковий тракт /tractus iliotibialis/; 3 - двоголовий м'яз стегна /m. biceps femoris/; 4 - великий привідний м'яз /m. adductor magnus/; 5, 6 - півсухожилковий м'яз /m. semitendinosus/; 7, 9 - кравецький м'яз /m. sartorius/; 8 - півперетинчастий м'яз /m. semimembranosus/; 10 - литковий м'яз, медіальна головка /m. gastrocnemius, caput mediale/; 11 - сідничий нерв /n. ischiadicus/; 12 - підштововий м'яз /m. plantaris/; 13 - литковий м'яз бічна головка /m. gastrocnemius caput laterale/.

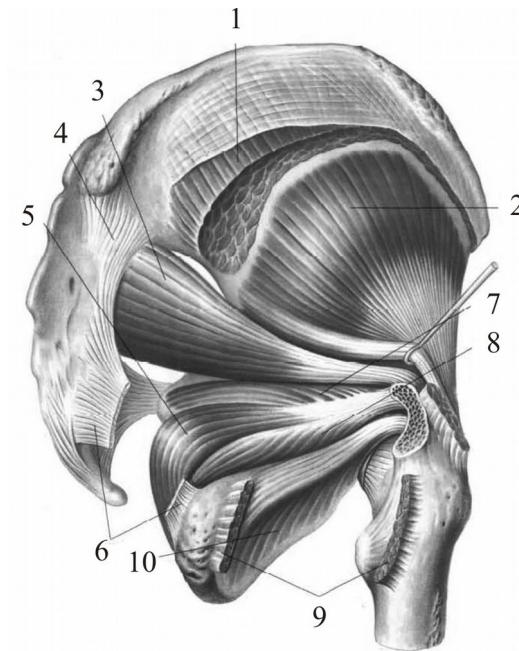

Рис.114. М'язи тазу, ззаду

1- середній сідничий м'яз /m. gluteus medius/; 2 - малий сідничий м'яз /m. gluteus minimus/; 3 - грушоподібний м'яз /m. piriformis/; 4, 6 – крижово-горбова зв'язка /lig. sacrotuberale/; 5 - внутрішній затульний м'яз /m. obturatorius internus/; 7 - верхній близнюковий м'яз /m. gemellus superior/; 8 - нижній близнюковий м'яз /m. gemellus inferior/; 9 - квадратний м'яз стегна /m. quadratus femoris/; 10 - зовнішній затульний м'яз /m. obturatorius externus/.

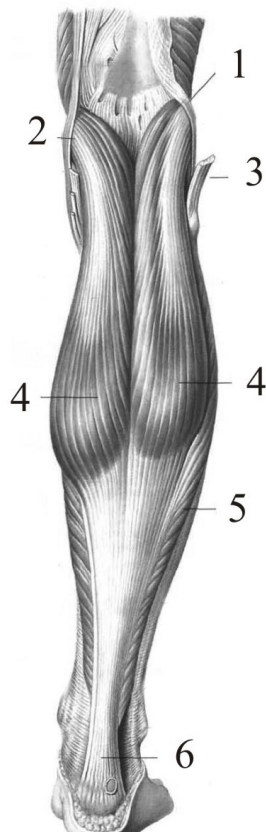

Рис.115. М'язи гомілки, правої, ззаду

1- підшвовий м'яз /m. plantaris/; 2 - присередній надвиросток /epicondylus medialis/; 3 - двоголовий м'яз стегна /відрізаний/ /m. biceps femoris/; 4 - литковий м'яз бічна і присередня головки /m. gastrocnemius caput laterale et mediale/; 5 - камбалоподібний м'яз /m. soleus/; 6 - п'ятковий сухожилок /tendo calcaneus /achillis//.

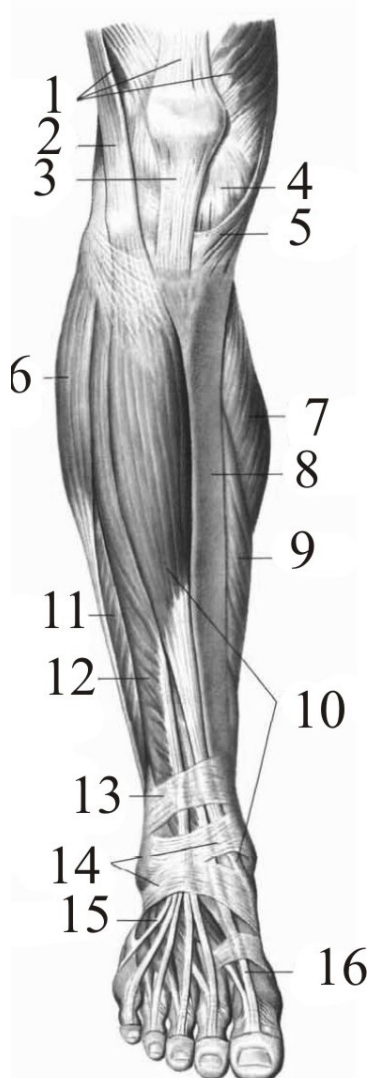

Рис.116. М'язи гомілки, правої, спереду

1- чотириголовий м'яз стегна /m. quadriceps femoris/; 2 - клубово-великогомілковий тракт /tractus iliotibialis/; 3 - зв'язка наколінка /lig. patellae/; 4 - суглобова капсула /capsula articularis/; 5 - кравецький м'яз /m. sartorius/; 6 - довгий малоомілковий м'яз /m. peroneus longus/ 7 - литковий м'яз, медіальна головка /m. gastrocnemius, caput mediale/; 8- великогомілкова кістка /os tibia/; 9 - камбалоподібний м'яз /m. soleus/; 10 - передній великогомілковий м'яз /m. tibialis anterior/; 11 - короткий малоомілковий м'яз /m. peroneus brevis/; 12 - довгий м'яз-розгинач пальців /m. extensor digitorum longum/; 13 - верхній тримач м'язів-розгиначів /retinaculum musculorum extensorum superius/; 14 - нижній тримач м'язів-розгиначів /retinaculum musculorum extensorum inferius/; 15 - сухожилля третього малоомілкового м'язу /tendo m. peroneus tertius/; 16 - сухожилля довгого м'яза-розгинача великого пальця стопи /tendo m. extensoris hallucis longus/.

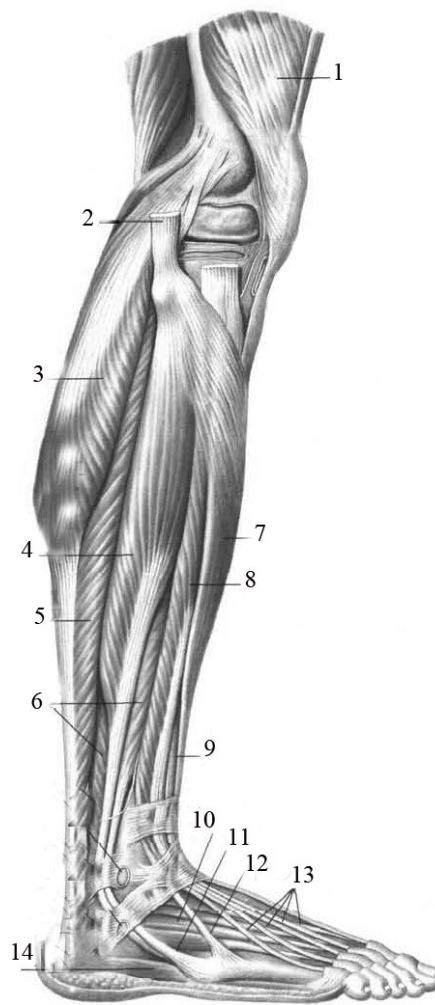

Рис.117. М'язи гомілки і стопи, правої, збоку

1- чотириголовий м'яз стегна /m. quadriceps femoris/; 2 - двоголовий м'яз стегна, відрізаний /m. biceps femoris/; 3 - литковий м'яз, бічна головка /m. gastrocnemius, caput laterale/; 4 - довгий малогомілковий м'яз /m. peroneus longus/; 5 - камбалоподібний м'яз /m. soleus/; 6 - короткий малогомілковий м'яз /m. peroneus brevis/; 7 - передній великогомілковий м'яз /m. tibialis anterior/; 8 - довгий м'яз-розгинач пальців /m. extensor digitorum longum/; 9 - довгий м'яз-розгинач великого пальця стопи /m. extensor hallucis longus/; 10 - короткий м'яз-розгинач пальців /m. extensor digitorum brevis/; 11 - сухожилля короткого малогомілкового м'язу /tendo m. peroneus brevis/; 12 - сухожилля третього малогомілкового м'язу /tendo m. peroneus tertius/; 13 - сухожилки довгого м'яза-розгинача пальців /tendines m. extensorum digitorum longi/; 14 - відповідний м'яз мізинця стопи /m. adductor digiti minimi/.

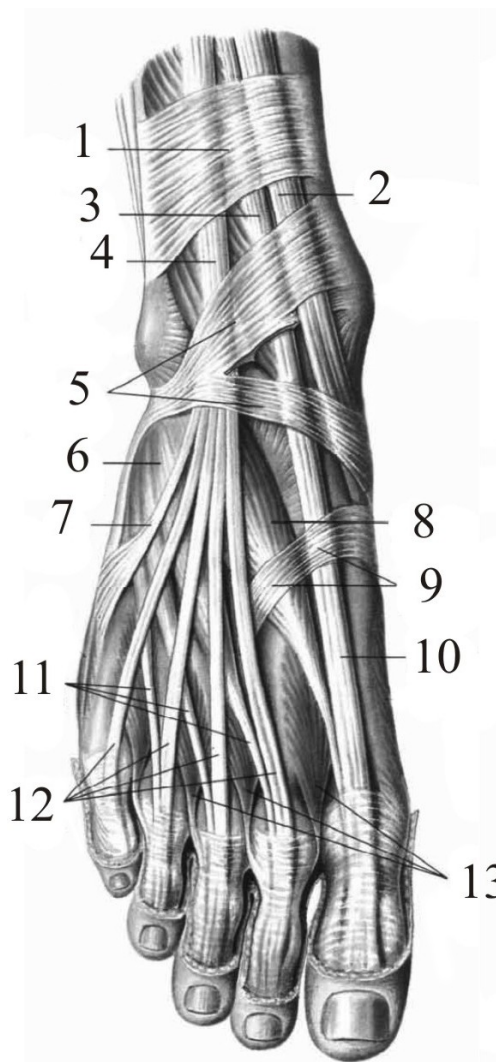

Рис.118. М'язи стопи, правої, тильна поверхня

1- верхній тримач м'язів-розгиначів /retinaculum musculorum extensorum superius/; 2 - сухожилля переднього великогомілкового м'язу /tendo m. tibialis anterior/; 3 - довгий м'яз-розгинач великого пальця стопи /m. extensor hallucis longus/; 4 - довгий м'яз - розгинач пальців /m. extensor digitorum longus/; 5 - нижній тримач м'язів-розгиначів /retinaculum musculorum extensorum inferius/; 6 - короткий м'яз - розгинач пальців /m. extensor digitorum brevis/; 7 - сухожилля третього маломілкового м'язу /tendo m. peroneus tertius/; 8 - короткий м'яз-розгинач великого пальця стопи /m. extensor hallucis brevis/; 9 - тильна фасція стопи /fascia dorsalis pedis/; 10 - сухожилля довгого м'яза-розгинача великого пальця стопи /tendo m. extensoris hallucis longus/; 11 - сухожилля короткого м'яза-розгинача пальців /tendines m. extensorum digitorum brevis/; 12 - сухожилля довгого м'яза-розгинача пальців /tendines m. extensorum digitorum longi/; 13 - тильні міжкісткові м'язи /mm. interossei dorsales/.

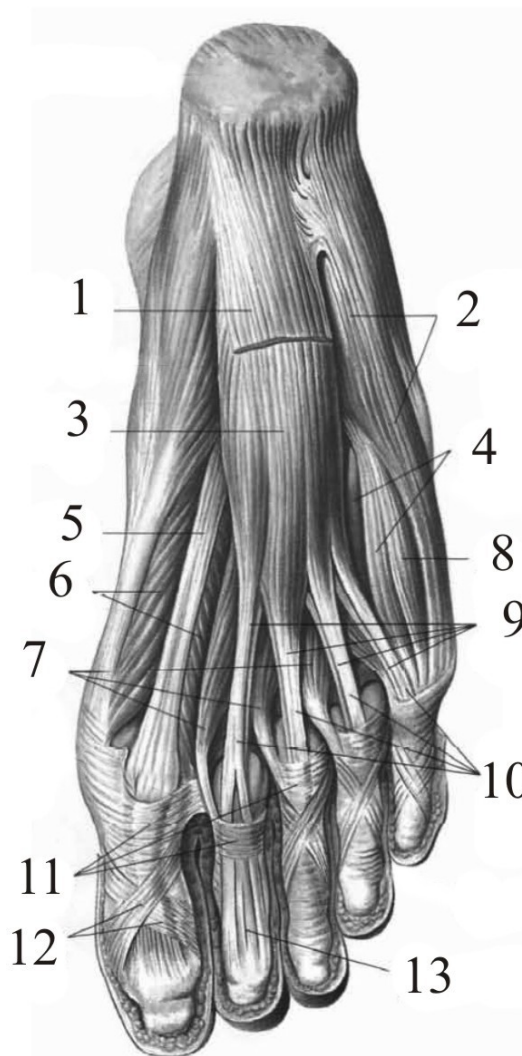

Рис.119. М'язи стопи, правої, поверхня підошви

1- апоневроз підошви /aponeurosis plantaris/; 2 - відвідний м'яз мізинця стопи /m. adductor digiti minimi/; 3 - короткий м'яз-згинач пальців /m. flexor digitorum brevis/; 4 - підошвові міжкісткові м'язи /mm.terossei plantaris/; 5 - сухожилля довгого м'язу-згинача великого пальця стопи /tendo m. flexoris hallucis longum/; 6 - короткий м'яз-згинач великого пальця стопи /m. flexor hallucis brevis/; 7 - червоподібні м'язи /mm. lumbricalis/; 8 - короткий м'яз-згинач мізинця /m. flexor digiti minimi brevis/; 9 - сухожилки довгого м'яза-згинача пальців /tendines m. flexoris digitorum longi/; 10 - сухожилки короткого м'яза-згинача пальців /tendines m. flexorum digitorum brevis/; 11 - фіброзна піхва пальців стопи /vagina fibrosa digitorum pedis/; 12 - перехресна частина фіброзної піхви /pars cruciformis vagina fibrosa/; 13 - кругова частина фіброзної піхви /pars anulare vagina fibrosa/.